รายงานการวิจัยเรื่อง
วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุง (ภาคกลาง)

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๓๓

วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุงภาคกลาง

คณะผู้วิจัย : ศาสตราจารย์ พันตรีหญิง คุณหญิงผะอบ โปษะกฤษณะ
รองศาสตราจารย์ สุวรรณี อุดมผล

คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๓๓
จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
ISBN 974-7774-09-7

บรรณาธิการ : ศาสตราจารย์ พันตรีหญิง คุณหญิงผะอบ โปษะกฤษณะ
ผู้ช่วยบรรณาธิการ : รองศาสตราจารย์ สุวรรณี อุดมผล

ออกแบบปก : ภนิดา ปรีดีชนิษฐ์

ผู้พิมพ์ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์ประกายพรึก
๔๑ ถนนกะออม ผ่านฟ้า กทม. ๑๐๑๐๐ โทร. ๒๘๒๔๗๗๖

คำนำ

คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย มีนโยบายที่จะอนุรักษ์เอกลักษณ์ของสิ่งที่กำลังจะหมดไป เพื่อเป็นแนวที่จะปรับปรุงส่วนประกอบที่อาจจะเป็นประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต ส่วนหนึ่งนั้นได้เคยวิจัยวรรณกรรมการแสดงพื้นบ้านภาคกลางมาแล้ว ๓ เรื่อง

ในการวิจัย "วรรณกรรมการแสดงหนังตะลุงภาคกลาง" ครั้งนี้ สืบเนื่องมาจากแรงบันดาลใจที่จะสนองพระราชปรารภสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อสมัยที่ยังเป็นรูปโครงการฯ พระองค์ได้เคยมีพระราชดำรัสถึงรายงานวิจัยเรื่อง "วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังใหญ่ วัดขนอน ราชบุรี" ของประธานโครงการฯ ว่าบทหนังตะลุงก็น่าสนใจอยู่เหมือนกัน

คณะอนุกรรมการฯ ได้มอบให้ ศาสตราจารย์ พันตรีหญิง คุณหญิงผะอบ โปษะ-กฤษณะ และ รองศาสตราจารย์ สุวรรณี อุดมผล เป็นผู้วิจัย วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุงเฉพาะภาคกลาง เพราะเห็นว่าทางภาคใต้มีผู้เชี่ยวชาญได้วิจัยกันมาแล้ว คณะ-อนุกรรมการฯ หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์และให้ความรู้ในด้านวรรณกรรมการแสดงพื้นบ้านของภาคกลาง

คณะอนุกรรมการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และขอขอบคุณผู้วิจัยและทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือ ให้รายงานวิจัยนี้สำเร็จสมความมุ่งหมาย

คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
กันยายน ๒๕๓๓

คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

.....

๑. พ.ต.หญิง คุณหญิงผะอบ โปษะกฤษณะ	ประธานอนุกรรมการ
๒. ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	อนุกรรมการ
๓. นายประพัฒน์ แสงวณิช	อนุกรรมการ
๔. นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ	อนุกรรมการ
๕. นายสมบัติ พลายน้อย	อนุกรรมการ
๖. นายปัญญา นิตยสุวรรณ	อนุกรรมการ
๗. ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๙ อ.ส.ม.ท. หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
๘. หัวหน้าศูนย์ผลิตรายการ สวท.	อนุกรรมการ
๙. นางมาลี จันทรศุข	อนุกรรมการ
๑๐. นางสุวรรณี อุดมผล	อนุกรรมการ
๑๑. ผู้อำนวยการกองกลาง สลน.	อนุกรรมการ
๑๒. นางกุสุมา รักษมณี	อนุกรรมการ
๑๓. นางจิตรลดา หัชชะวณิช	อนุกรรมและเลขานุการ
๑๔. นายนิมิตร สุทธิชุติพงษ์	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕. นางปัทมา ปานประชา	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

สารบัญ

	หน้า
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาแห่งปัญหา	๑
ขอบเขตของการวิจัย	๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๒
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ การเก็บข้อมูล	๔
จังหวัดเพชรบุรี	๔
คณะนายหนังของจังหวัดเพชรบุรี	๕
ประวัติย่อๆ ของคณะต่าง ๆ	๖
คณะนายป่วน เชิดชำนาญ	๖
คณะครูลาภ บรรเทิงศิลป์	๘
คณะนายผ่อน สืบสาย	๙
คณะหนังตะลุงเจริญศิลป์	๑๐
คณะน้อยเนรมิต	๑๐
คณะเจริญศิลป์ (สมบูรณ์)	๑๑
คณะหมอชอน พวงมาลัย	๑๓
กรุงเทพมหานคร	๑๓
การแสดงหนังตะลุงในโอกาสเปิดพิพิธภัณฑ์ทหารและประวัติศาสตร์	๑๔
คณะนายพูน เรืองนนท์	๑๕
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๕
นายหวล สุมาลัย	๑๕
นายสมบัติ เจริญไทย	๑๖
หลวงพ่อไสว	๑๖
หนังวัดกษัตราธิราช	๑๗
ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์	๑๘
จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี	๒๑
จังหวัดอุทัยธานี	๒๑
จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี	๒๑

		หน้า
บทที่ ๓ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล		**๒๓**
ความเป็นมาของหนังตะลุงภาคกลาง		๒๓
ตัวหนัง		๒๔
โรงหนัง		๒๕
ดนตรีประกอบการแสดง		๒๖
การให้แสง		๒๖
คนเชิด		๒๖
ขนบการแสดง		๒๗
การไหว้ครู		๒๗
บทเบิกโรง		๒๙
เรื่องที่แสดง		๒๙
การพากย์ การเจรจา		๒๙
ความแตกต่างระหว่างหนังใหญ่และหนังตะลุง		๓๐
ความกแตกต่างระหว่างหนังตะลุงภาคกลางและหนังตะลุงภาคใต้		๓๒
สาเหตุที่หนังตะลุงมีคนนิยมน้อยลง		๓๓
บทที่ ๔ วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุงภาคกลาง		**๓๕**
กรุงเทพมหานคร		
สงครามยุทธหัตถี	ภิญโญ ศรีจำลอง	๓๖
ชุด "จับลิงหัวค่ำ"	กรมศิลปากรปรับปรุง	๕๓
จังหวัดเพชรบุรี		
เรื่องรามเกียรติ์		๕๖
ตอน "ชุบศรพรหมาสตร์"	คณะนายป่วน เชิดชำนาญ	๖๑
ตอน "มังกรกัณฐ์ขัดตาทัพ"		๖๙
ตอน "ชุบศรนาคบาศ"	คณะลูกนายป่วน	๘๕
บทเบ็ดเตล็ด		๙๒
คณะนายน้อยเนรมิต		๙๓
เบิกหน้าพระ - ชมโฉม		
คณะครูลาภ		๙๗
ชมนก - ชมโฉม บทเกี้ยว		
คณะเจริญศิลป์ (โพธิกรุ)		๙๘
ชมนก		

หน้า

คณะเจริญศิลป์ (โพธิ์ทอง) ๙๙
ชมป่า
คณะนายผ่อน สืบสาย ๑๐๐
บทเจ้าเมือง สอนหนุ่ม - ชมสาว
คณะนายป่วน เชิดชำนาญ ๑๐๑
เบ็ดเตล็ด
เรื่องที่แต่งใหม่
สิงหบุญตา คณะ "น้อยเนรมิต" ๑๐๗
ขี้คร้านได้ดี คณะ "เจริญศิลป์" (โพธิ์กรุ) ๑๐๙
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑
เรื่องรามเกียรติ์
ตอน "ศึกอินทรชิต" จากสมุดข่อย ๑๑๒
ตอน "ศึกพรหมาสตร์" จากสมุดข่อย ๑๑๘
ตอน "พาลีสอนน้อง" จากสมุดข่อย ๑๒๑
ตอน "หนุมานเกี้ยวนางวานริน" จากสมุดข่อย ๑๒๕
บท "จับลิงหัวค่ำ" ม.ร.ว.จรูญศักดิ์ สุขสวัสดิ์ ๑๓๑
ตอน "อินทรชิตแผลงศรนาคบาศ" ม.ร.ว.จรูญศักดิ์ สุขสวัสดิ์ ๑๓๓
เรื่องที่แต่งใหม่
พระรามเอย (ตอนสีดาวาดรูปทศกัณฐ์) คณะนายสมบัติ เจริญไทย ๑๔๑

บทที่ ๔ วิเคราะห์วรรณกรรมประกอบการแสดงหนังตะลุง (ภาคกลาง) **๑๔๖**

กรุงเทพมหานคร ๑๔๖
เรื่องสงครามยุทธหัตถี ๑๔๖
เรื่อง - ลักษณะของบท - ฉาก - การสร้างบท ๑๔๖-๑๔๗
เนื้อหา - ภาษาและสำนวน ๑๔๘
เรื่อง "ชุดจับลิงหัวค่ำ" กรมศิลปากรปรับปรุง ๑๔๙
จังหวัดเพชรบุรี ๑๔๙
บทไหว้ครู ๑๕๐
เรื่องที่แสดง ๑๔๖
ตัวละคร ๑๕๘
ฉาก ๑๖๐
ลักษณะคำประพันธ์ ๑๖๐

หน้า

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๖๔
พระราม ตอนสีดาวาดรูปทศกัณฑ์ ๑๖๔
รามเกียรติ์ ตอนศึกอินทรชิต ๑๖๕
ตอนพาลีสอนน้อง ๑๖๖
ตอนศึกพรหมาสตร์ ๑๖๗
ตอนหนุมานเกี้ยวนางวานริน ๑๖๙
บทจับลิงหัวค่ำ ๑๗๑
ตอนอินทรชิตแผลงศรนาคบาศ ๑๗๑
ข้อสังเกต ด้านเนื้อหา - ภาษา - ตัวสะกด - การใช้ถ้อยคำสำนวน ๑๗๒
คุณค่าของวรรณกรรมประกอบการแสดงหนังตะลุง ๑๗๕
ด้านบันเทิง ๑๗๕
ด้านความรู้ ๑๗๕
ด้านสังคม - สภาพสังคม - คติธรรม ๑๗๕-๑๗๖
ด้านประชาสัมพันธ์ ๑๗๖

บทที่ ๖ สรุปผลและข้อเสนอแนะ ๑๗๘
ตัวหนัง ๑๗๘
การแกะตัวหนัง ๑๗๘
การเก็บตัวหนังและการจัดหนัง ๑๗๘
โรง ๑๗๘
ดนตรี ๑๗๘
คนเชิด ๑๗๙
ขนบปฏิบัติก่อนแสดง ๑๗๙
วรรณกรรมประกอบการแสดงหนังตะลุง ๑๗๙
คุณค่าของวรรณประกอบการแสดงหนังตะลุง ๑๘๐
เปรียบเทียบหนังตะลุงภาคกลางกับหนังตะลุงภาคใต้ ๑๘๐
สาเหตุที่หนังตะลุงเป็นที่นิยมในสมัยก่อน ๑๘๑
ข้อดี ข้อเสีย ของการปรับปรุงหนังตะลุงในปัจจุบัน ๑๘๒
ข้อเสนอแนะ ๑๘๒

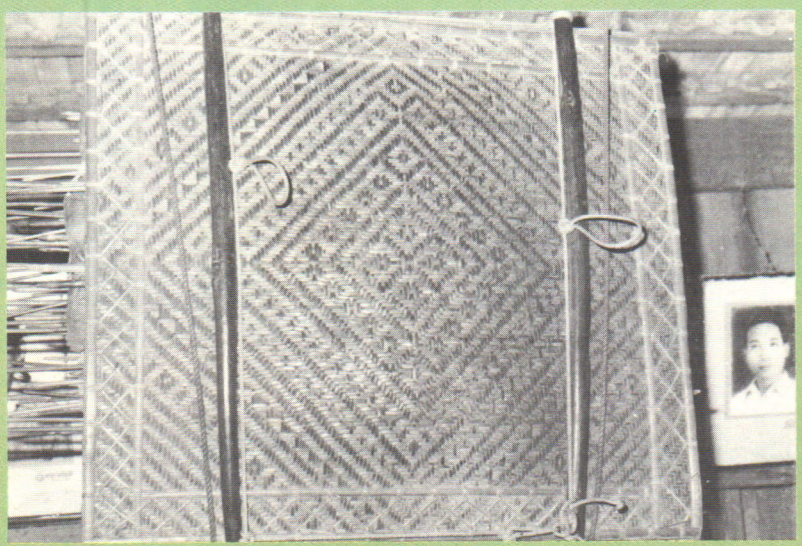
บรรณานุกรม ๑๘๔
ผู้มีอุปการคุณ ๑๘๕

นายหนัง น้อยเนรมิตร
กำลังบูชาครู (จุดธูป)

คณะ (นายหนัง) น้อยเนรมิตร
ภาพหลังโรงแสดง

ที่เก็บหนัง

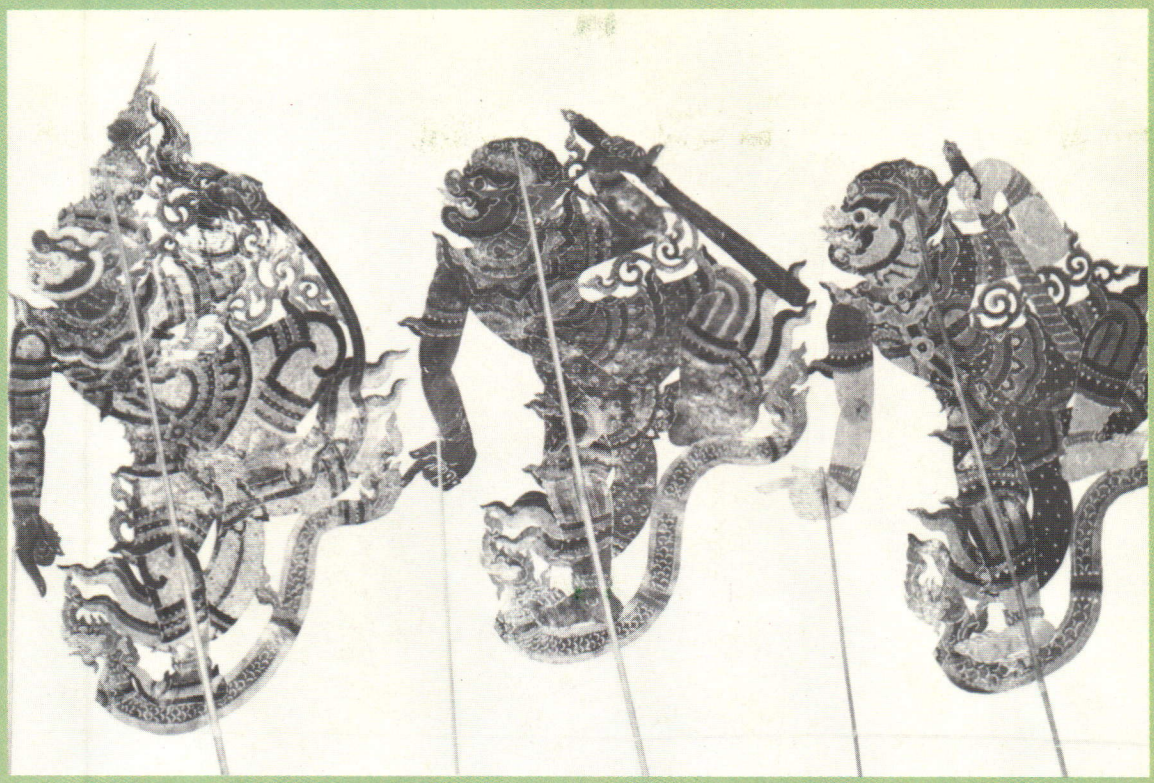

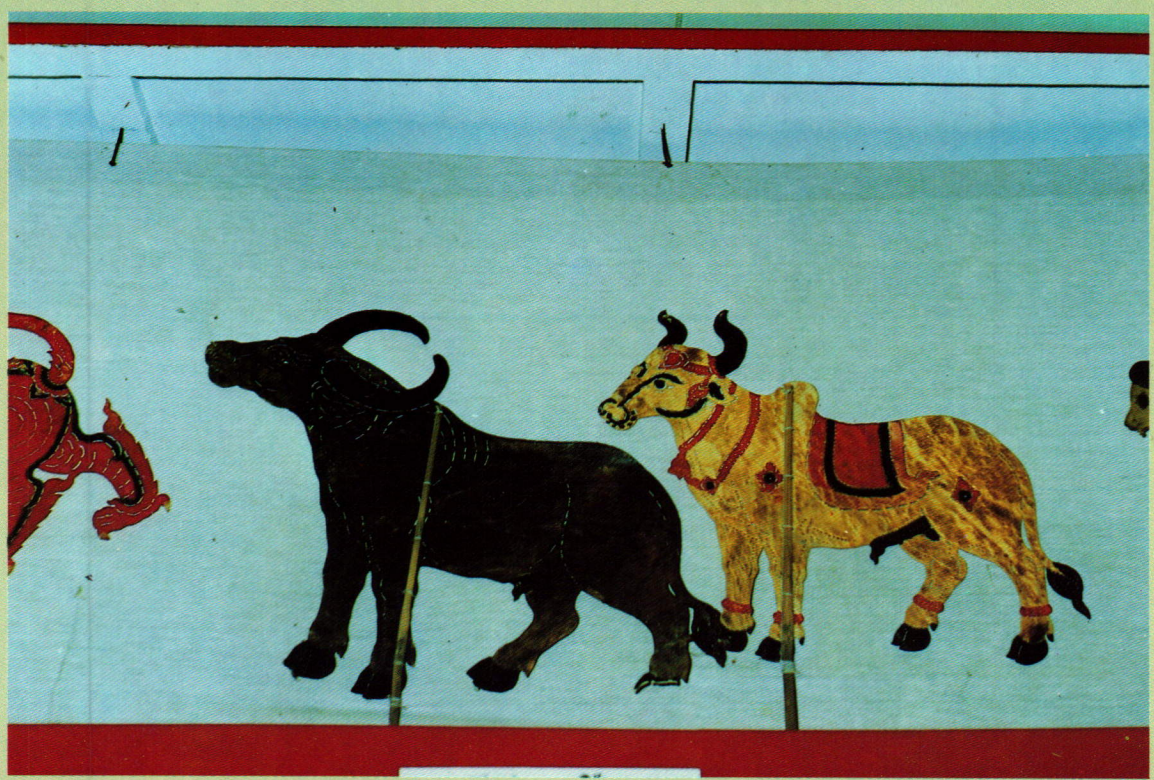

ด้วยอภินันทนาการ
จาก

คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขานุการ นายกรัฐมนตรี

สรอย่ก็บมือ รู้พระเวชอันเลื่องฦๅ ทั้งแผ่นภิภพถิ่นที่ ถึงจะอดนอนแลอดกิน อยู่
มีเก้สิ้นสิบสองปี ควรหฦๅให้ไกยรี มลอบล้างให้บินไลย เท้าไม่รวังพระองค์เลย
พระทรามเชยผู้พิศไม หฦๅว่าพ่อหมื่นมากไป พ่อร่วมใจจึงมรณา จะนิยไนสะกนพรษ์
สุริวงชอยุทยา กับองค์พระอนจา เปนสามชิภชกมร กับพี่เปนสี่ชาย อันเพริกพกาย
ก้วยสรผลาน ศึกโลกย์ไม่ท้านทาน สะท้านทั่วทั้งสากล อยู่สองให้ครองกรุง บำรุง

ฃ้า ๖
ยงตบมาหนี เยียงกาหลังม้า สีหะบุญฮกหนีทันตา เหียบย่ำกับเสีย ตัดลงได้ในรี พบสีหะบุญฮก นาง
ขอชีวิตให้ช่วย ตัดลงกับบุญฮก บุญฮกจับได้ ตัดจิงยอมเนื้อบ่าว แล้วบุญฮกลา แล้วเสียชีวิตย์ ในรีฮกม
แม่ประทุม สีหะไปด้วย สีหะราตาบุญฮก ผู้ พระยรงนาสีจันทะการไล่ตระสอย แยกย่บหนีในป่า พบสีหะ
ฯ มศักลัวสีหะเจา ทั้งกระชอนดิ่งเหรี สีหะราช่วยกันฟัน รู้ว่าตัวไม่ชี่เหลิงเที่ยรตนสุก แล้วประทุม ในรีบุญฮก
สีหะรา ไปพร้อมกันที่แห่ง แล้วรู้เรื่องกัน ไอเสียดายเปนคน น่าเทพไม่ชอบสีกันจันทะการ แล้วบุญฮก
พ่อรี่แม่สีหะราเจ้าเมือง ทศสีเปนอกรงสู่และศรีพะกา นางสาศรีเพยมาสิ้งถัง พากันหนีเข้าป่า บุญฮกให้แม่อยู่กัน
พ่อ เถ้าบุญฮกไล่ไปตนเดียว ศรีพะกาตงสะไปพบพรีย์ห้าวเสือมาเ. แล้วตงสาขยไห้เสือทั้งสองช่วย ตัวบอกกรีย์
ว่ารับเนื้อเถ้า แล้วเสือห้าวตอยฮุกพา เสือเสือหลายอยู่ก้าไตรีพะกา แล้วเสือหาวเสือเรีย กันศรีพะกา เสือร้องมา
บุญฮกมาสิ้งช่องเสือ พบเสือห้าว เสือห้าวฮุกมาสู่ท่าน เนื้อเถ้าร สีหะราจาเปนจาร มาตาม พระยาวงษาและ

ตัวอย่างต้นฉบับที่เป็นตัวเขียนของจังหวัดเพชรบุรีและอยุธยา

บทที่ ๑
บทนำ

ความเป็นมาแห่งปัญหา

ในการวิจัยเรื่องวรรณกรรมประกอบการเล่นหนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรีได้สรุปผลออกมาว่า หนังใหญ่นั้นคงจะอนุรักษ์ได้แต่ตัวหนังใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่ายิ่งในด้านศิลปะหลายแขนง และวรรณกรรมประกอบการเล่นหนังใหญ่ อันเป็นส่วนสำคัญในการเล่นหนังใหญ่และเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่น่าศึกษาต่อไปทั้งในด้านภาษาและสังคม ส่วนการแสดงนั้นคงจะค่อย ๆ หายไป เพราะเศรษฐกิจเป็นต้นเหตุ การแสดงแต่ละครั้งต้องใช้คนมาก ต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง เพราะการขนส่ง ผู้แสดง ดนตรี ตัวหนัง และเครื่องประกอบมีมาก ผู้ที่จะจัดหาไปแสดงต้องลงทุนสูง ทั้งค่าจ้าง ค่าขนส่ง และค่าจัดสถานที่ เมื่อผู้หาไปแสดงน้อยลง ผู้แสดงก็อยู่รวมกันเป็นคณะไม่ได้ แต่ละคนต้องไปหาอาชีพหลัก ตัวหนังก็ไม่มีการสลักเพิ่มเติม ผู้สืบทอดศิลปะการพากย์และการเชิดนับวันแต่จะน้อยลง ประกอบกับภาพยนตร์ที่เข้ามา มีการแสดงรวดเร็วทันใจผู้ดูมากกว่า จึงทำให้หนังใหญ่ซึ่งตัวหนังไม่มีการเคลื่อนไหว ต้องอาศัยความสามารถในการเชิดและการพากย์ค่อย ๆ คลายไปจากความนิยม บางครั้งมีการแสดงให้ชมพอเป็นตัวอย่างเท่านั้น

ในภาคกลางมีมหรสพพื้นบ้าน ซึ่งเป็นประเภท "ทาบเงา" (shadow play) ที่ยังอยู่ในความนิยมของชาวบ้านอยู่มากพอสมควร คือ "หนังตะลุง" ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่า หนังตะลุงเลียนแบบหนังใหญ่ หรือหนังตะลุงเกิดก่อนหนังใหญ่ ทางภาคใต้ก็ยังค้นคว้ากันอยู่ ยังไม่ยุติกันได้ แต่อย่างไรก็ตามหนังตะลุงนั้นเป็นมหรสพพื้นบ้านที่นิยมกันอย่างกว้างขวางในภาคใต้ ตั้งแต่โบราณมาจนปัจจุบันนี้

สำหรับการแสดงหนังตะลุงภาคกลางนี้ก็ยังยืนยันไม่ได้แน่นอนว่า มีผู้นำมาจากภาคใต้หรือนำมาจากภาคใต้แล้วมาประสมประสานกับการแสดงตามความนิยมของมหรสพพื้นบ้านของภาคกลางจนกลายเป็นมหรสพพื้นบ้านภาคกลางเพราะเป็นที่นิยมกันมาร้อยกว่าปี แม้ว่าปัจจุบันนี้จะลดน้อยลงก็ตาม แต่ก็เฉพาะบางจังหวัดเท่านั้น บางจังหวัดยังนิยมกันอยู่ แต่มีการดัดแปลง

การแสดงให้เหมาะกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมภาคกลาง เรื่องของ "หนังตะลุง" จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษา นับแต่ความเป็นมาของหนังตะลุงจนถึงการปรับปรุงการแสดงหนังตะลุงว่ามีทิศทางอย่างไร จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือไม่ และควรได้รับการสนับสนุนเพียงไร

การที่จะศึกษาและวิเคราะห์เรื่องนี้ได้ ควรเริ่มด้วยบทประกอบการเล่นหนังตะลุง ซึ่งเป็นเบื้องต้นที่จะแกะตัวหนังตะลุงให้ครบตามเรื่อง การใช้ดนตรีประกอบ วิธีเชิด ซึ่งต้องสอดคล้องกัน

ขอบเขตการวิจัย

๑. เก็บข้อมูลจากเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีผู้ค้นคว้าและบันทึกไว้แล้ว

๒. ศึกษาความเป็นมาของหนังตะลุงภาคกลาง โดยอาศัยการเปรียบเทียบกับหนังตะลุงภาคใต้

๓. เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยสุ่มตัวอย่างจากแหล่งที่มีการแสดงกันแพร่หลายในสมัยก่อน และสมัยปัจจุบัน

๔. ศึกษาวิธีการแสดงทั้งสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน

๕. วิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย ของการเปลี่ยนแปลง

๖. เสนอแนะวิธีปรับปรุง

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวกับหนังตะลุง ซึ่งได้มีผู้ค้นคว้าไว้แล้ว และที่มีผู้กล่าวถึง

๒. ออกปฏิบัติภาคสนามในจังหวัดภาคกลางเฉพาะแหล่งที่มีการแสดงแพร่หลาย

๓. สัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้สนใจและผู้เกี่ยวข้องกับการแสดง

๔. จัดการแสดงหนังตะลุงแบบดั้งเดิม และถ่ายภาพยนตร์ สี เสียง ในฟิล์ม เพื่อศึกษาวิธีการแสดง และเพื่อเปรียบเทียบกับการแสดงในปัจจุบัน

๕. รวบรวมบทที่ได้จากการแสดง จากการสัมภาษณ์วิทยากร และที่วิทยากรอนุญาตให้คัดลอก

๖. ศึกษาและวิเคราะห์บทสำหรับแสดงหนังตะลุงในด้านภาษาวรรณศิลป์ และคุณค่าที่เกี่ยวกับสังคมชาวบ้าน

๗. เสนอแนะวิธีการส่งเสริมให้เป็นประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบความแตกต่างของหนังใหญ่และหนังตะลุง ตลอดจนที่มาของหนังตะลุงภาคกลาง และความแตกต่างของหนังตะลุงภาคใต้และภาคกลาง

๒. ได้ทราบวิธีการแสดงหนังตะลุง

๓. ได้วรรณกรรมการแสดงพื้นบ้านเพิ่มขึ้น

๔. ได้ทราบสาเหตุของการที่มีผู้นิยมในสมัยก่อนและสาเหตุที่ความนิยมลดน้อยลง

๕. ปรับปรุงวิธีการแสดงหนังตะลุงให้เป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ทั้งในด้านชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

บทที่ ๒
การเก็บข้อมูล

ด้วยเหตุที่ภาคกลางมีจำนวนจังหวัดมากกว่าทุกภาค นับตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ถึงนครสวรรค์ รวม ๒๗ จังหวัด (ด้านวัฒนธรรมยังแบ่งภาคกลางเป็นภาคกลางตะวันออก และภาคกลางตะวันตก) ในการออกเก็บข้อมูลครั้งนี้จึงใช้วิธีสุ่มตัวอย่าง เฉพาะจังหวัดที่มีการแสดงหนังตะลุงมาแต่ก่อน และบางจังหวัดก็ยังมีการแสดงหนังตะลุงอยู่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ในเวลาอันจำกัด จังหวัดที่ได้ทราบว่ามีหนังตะลุงและที่ได้ออกไปเก็บข้อมูลและสอบถามจากชาวเมืองนั้น ๆ คือ

๑. กรุงเทพฯ
๒. นครปฐม
๓. ราชบุรี
๔. เพชรบุรี
๕. อยุธยา
๖. อ่างทอง
๗. สระบุรี
๘. ลพบุรี
๙. อุทัยธานี

จังหวัดเพชรบุรี

จังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดที่ผู้วิจัยพบว่ามีคณะหนังตะลุงมากที่สุด เท่าที่สำรวจดูมีประมาณ ๑๕ คณะ มีหลักฐานว่าชาวใต้ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในภาคกลางมาอยู่ที่เพชรบุรีมาก อาจจะเป็นเพราะเหตุที่ชาวใต้นิยมหนังตะลุง จึงทำให้เพชรบุรีเป็นถิ่นที่มีคณะหนังตะลุงมากกว่าจังหวัดอื่นในภาคกลาง การแสดงหนังตะลุงของเพชรบุรีมีสี่แบบ คือ

แบบที่หนึ่ง เล่นเรื่องรามเกียรติ์ ลักษณวงศ์ แก้วหน้าม้า เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ
แบบที่สอง เล่นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ ใช้แนวเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และนิยายพื้นบ้าน
แบบที่สาม เล่นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ เป็นแบบชีวิตคนธรรมดา แบบนวนิยาย
แบบที่สี่ เล่นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ ผสมเรื่องแบบที่สองกับแบบที่สาม

คณะนายหนัง ของจังหวัดเพชรบุรี

๑.	นายป่วน เชิดชำนาญ	บ้านโพธิ์ใหญ่ อ.บ้านลาด
๒.	นายเจริญ สมบูรณ์ (คณะเจริญศิลป์)	บ้านโพธิ์ใหญ่ อ.บ้านลาด
๓.	นายเจริญ ทับแก้ว (คณะเจริญศิลป์)	บ้านไร่โพธิ์ โพธิ์กุ อ.บ้านลาด
๔.	ครูลาภ กลิ่นอุบล (คณะครูลาภบรรเทิงศิลป์)	บ้านหนองน้ำถ่าย อ.ท่ายาง
๕.	นายเชิด	บ้านท่าซิก อ.ท่ายาง
๖.	หมอชอน พวงมาลัย	ต.ท่าแล้ง อ.บ้านแหลม
๗.	นายน้อย ยิ้มแย้ม (คณะน้อยเนรมิตร)	ต.คลองกระแชง อ.เมือง
๘.	นายผ่อน สืบสาย	อ.เมือง (ถึงแก่กรรม)
๙.	ครูสิทธิ์	ต.หัวสะพาน อ.เมือง
๑๐.	นายหม้อ	ต.หัวสะพาน อ.เมือง
๑๑.	นายน้อย (ตาน้อย)	บ้านนาพรม อ.เมือง (ถึงแก่กรรม)
๑๒.	นายเอี่ยม	บ้านใหญ่ อ.ชะอำ
๑๓.	นายเล็ก (ลูกสาว)	บ้านนายาง อ.ชะอำ
๑๔.	นายนกเล็ก	เขาสมอระฆัง อ.เขาย้อย
๑๕.	นายแก้ว	บ้านทับคาง อ.เขาย้อย

ฯลฯ

ผู้วิจัยไม่สามารถจะไปสัมภาษณ์ได้ครบ แต่ได้ไปสัมภาษณ์มาประกอบการวิจัยในครั้งนี้ ๗ คณะ

ประวัติย่อของคณะต่าง ๆ

คณะ "นายป่วน เชิดชำนาญ"

ประวัติ

เมื่อประมาณ ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว มีนายหนังจากพัทลุง ชื่อ นายเอี่ยมและนายนกแก้ว ได้นำหนังตะลุงมาแสดงที่เมืองเพชรจนเป็นที่นิยมแพร่หลาย เพราะนายเอี่ยมและนายนกแก้ว เล่นแบบ **"ในปนนอก"** แบบใน คือ แบบเพชรบุรี แบบนอก คือ แบบปักษ์ใต้

ต่อมานายฉาย แสงกระจ่าง สนใจหนังตะลุงมาก สมัครเป็นลูกศิษย์ครูเอี่ยมและติดตามไปอยู่พัทลุงด้วย นายฉายเป็นคนตั้งใจจริงและมีพรสวรรค์ ได้หัดเล่นหนังตะลุงจนเกิดความชำนาญ จนกระทั่งครูเอี่ยมและครูนกแก้วพอใจ มอบอุปกรณ์การแสดงให้ทั้งหมด นายฉายจึงนำมาปรับปรุงการเล่นให้แปลกใหม่และทันสมัยขึ้น

นายพุด บุตรนายฉาย สามารถถอดแบบการแสดงของพ่อได้ดีเยี่ยม และเล่นคู่กับพ่อจนมีชื่อเสียง และมีโอกาสแสดงถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงชมเชยว่า เล่นได้ดีมาก และได้พระราชทานนามสกุลให้ว่า **"เชิดชำนาญ"**

ต่อมานายพุดได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ที่บ้านโพธิ์ใหญ่ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี มีบรรดาศักดิ์เป็น**หมื่นเชิดชำนาญ**

เมื่อหมื่นเชิดชำนาญถึงแก่กรรม นายป่วน น้องหมื่นเชิดฯ เป็นผู้รับมรดกหนังตะลุง และเล่นสืบต่อมาจนปัจจุบันนี้

วิธีการแสดงและเรื่องที่แสดง

หนังตะลุงคณะนายป่วน เดินตามแบบของหมื่นเชิดชำนาญ (พี่ชาย) หรือที่คนเมืองเพชรเรียกว่าหนัง "หมื่นเชิด" คนดูติดใจเพราะตัวหนังสวยและเชิดได้เก่ง เพลงไพเราะ เรื่องที่เล่นมีทั้งเรื่องรามเกียรติ์ เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และเรื่องสมัยใหม่ที่คนดูติดใจมากก็เพราะมีบทตลกแทรกตลอดเรื่อง

ตัวตลก

ตัวตลกเอกของหมื่นเชิดฯ ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวเมืองเพชร มี ๓ ตัว แต่ละตัวมีลักษณะพิเศษ คือ

อ้ายแก ซึ่งถือกันว่าเป็นตัวแทนของหมื่นเชิด พูดสำเนียงเมืองเพชร เมื่อหมื่นเชิดตายก็เอาใส่โลงไปด้วย

อ้ายแก้ว หัวล้าน พุงพลุ้ย ถือขวาน นุ่งโสร่งตาหมากรุก ทำหน้าที่บอกเรื่อง

อ้ายหมา ตัวดำ ตาเหล่ คอเอียง มือถือมีดซุย

เมื่อนายป่วน เชิดชำนาญ รับช่วงต่อมาได้เพิ่มตัวตลกขึ้น คือ

หมก ส่วนใหญ่จะเรียก "เจ้าหมก" สำเนียงพูดแบบกรุงเทพ เป็นคนรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ และชอบสอน

"หมก" เป็นตัวแทนของครูคนหนึ่งที่สอนอยู่ทางกรุงเทพ ชื่อ ครูอำนวยไม่ทราบว่านามสกุลว่าอย่างไร เป็นคนพูดจาตลก ไปมาหาสู่กับชาวบ้านลาดอยู่เสมอ เป็นที่รู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี พูดจากับใครเป็นได้หัวเราะกันทุกที

หน่วย ส่วนใหญ่เรียก "เจ้าหน่วย" พูดสำเนียงเพชรแบบบ้านลาด (พูดเหน่อ) เป็นชื่อจริง ของคนบ้านลาด คนหนึ่ง ลักษณะเป็นคนบ้านนอก เชื่อกันว่าตัวแทนนายฉาย พ่อนายป่วน

วอก เป็นคนพูดจาง่าย พบใคร แม้ไม่รู้จักก็จะทักทายแบบคนรู้จัก และชอบขอบุหรี่สูบ สำเนียงพูดเพชรบุรี แบบโพธิ์พระ ชื่อจริง "เจ๋า" เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป พอนายหนังพูดสำเนียงของเจ้าวอก ผู้ดูจะรู้ทันทีว่านี่คือ "เจ๋า" ปัจจุบัน "เจ๋า" ยังมีชีวิตอยู่

กา มาจาก แก ซึ่งเป็นตัวตลกเอกของหมื่นเชิดชำนาญ

อี้ ชื่อจริง เป็นคนบ้านลาด เพชรบุรี นักเลงขลุ่ย เป่าขลุ่ย ได้เด็ดดวงนัก เป็นที่รู้จักกันดี สำเนียงพูดมีลักษณะจมูกบี้ (ฟังไม่ค่อยชัด)

เม็ง เป็นคนจีน เรียกกันโดยทั่วไปว่า "เจ๊กเม็ง" เป็นเจ๊กขายไก่พูดสำเนียงไหหลำ ไปซื้อไก่แถวบ้านลาด เพชรบุรี อยู่เป็นประจำ

เปลือย เป็นตัวตลกจากทางภาคใต้ พูดสำเนียงใต้ เดิมชื่อนายอิ้ง เป็นชาวพัทลุงพูดจาตลก เสียงแหบ ๆ แบบเป็ด มักเรียก "ไอ้เปลือย" มักจะมีเสียงหัวเราะด้วย

แก้ว เป็นตัวตลกทางภาคใต้ สำเนียงใต้ เดิมเป็นครูสอนนักเรียน ภายหลังเป็นนายหนัง รู้จักกันในนามว่า "ครูนกแก้ว" เป็นชาวบางสะพานใหญ่ จ.ชุมพร

พรม เป็นตัวตลกจากทางภาคใต้ สำเนียงใต้ ชื่อจริง เป็นคนชุมพร

คณะ "ครูลาภ บรรเทิงศิลป์"

ประวัติ ครูลาภ นามสกุล กลิ่นอุบล เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ เมื่อจบชั้นมัธยมปีที่ ๔ เป็นครูสอนนักเรียนประถมที่วัดโพธิ์ลอย อ.บ้านลาด เพชรบุรี พร้อมกับหัดเล่นหนังตะลุง ลิเก และโขน ฝึกหัดเล่น และเขียนลายจากน้าชาย ชื่อ มา มาแพล้ว ภายหลังหัดเล่นเพิ่มเติมจากครูโป่ง หนังที่เล่น เขียนลาย และแกะตัวหนังเองทั้งหมด ปัจจุบันครูลาภพักอยู่บ้านเลขที่ ๒๔ หมู่ ๑๐ ต.หยางหย่อง อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี มีป้าย "ครูลาภ" อยู่หน้าบ้าน ยังรับเล่นหนังอยู่ประจำ เสียงยังดีมาก

วิธีการแสดงและเรื่อง

เมื่อเริ่มแสดงใช้ชื่อคณะว่า "ดาราเพชรบุรี" แต่เนื่องจากผู้ชมและชาวบ้านส่วนใหญ่เรียก "หนังครูลาภ" เพราะเคยเป็นครูมาก่อน จึงเปลี่ยนชื่อคณะใหม่ว่า "คณะครูลาภบรรเทิงศิลป์" นอกจากจะเป็นนายหนังแล้วยังได้สอนการเล่นหนังตะลุงให้แก่ลูกศิษย์มากมาย บทกลอนต่าง ๆ ที่ใช้เล่นส่วนใหญ่เขียนเอง และใช้ปฏิภาณในขณะเล่นแต่ละคืน

วิธีแสดง

หนังครูลาภ นำเอาวิธีการเล่นของภาคใต้มาประยุกต์เข้ากับหนังเพชร (หนังใน) ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบและนิยมกันมาก สำหรับนักดูหนังตะลุง

เครื่องประกอบ

นอกจาก กลอง โทน ฉิ่ง ปี่ อย่างที่ใช้กันทั่วไปในคณะหนังตะลุงแล้วคณะครูลาภ ได้เพิ่มซอด้วงขึ้นอีก ๑ คัน

เรื่องที่เล่น

ใช้เรื่องที่มีผู้แต่งไว้แล้ว เช่น พระอภัยมณี แก้วหน้าม้า สังข์ทอง จันทรโครพ สุวรรณหงษ์ เกราะแก้วกายสิทธิ์ โกมินทร์ พระรถเมรี มโนราห์ สังข์ศิลป์ชัย ฯลฯ ปัจจุบันมักใช้เรื่องที่แต่งเองเพราะสามารถประยุกต์เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านได้ดี เช่น บุตรฝาแฝด กตัญญูกตเวที ฯลฯ

วิธีการแสดงที่แปลกออกไปอีกตอนหนึ่งของครูลาภ

คือ **หลังจากออกตัวฤาษีแล้วครูลาภใช้หนังชกมวย แทนการจับลิงหัวค่ำ** ซึ่งเรียกเสียงเฮฮาจากผู้ดูได้มาก เสร็จแล้วจะใช้ตัวตลกเอกเป็นตัวบอกเรื่อง ตัวตลกเอกของครูลาภ เมื่อออกตัวแล้วผู้ดูจะฮากันตึงทีเดียว

ตัวตลก

เกลี้ยง และ กบ เป็นตัวตลกเอกของครูลาภ พูดสำเนียงชาวเพชร ตลกทั้ง ๒ ตัวนี้เก่งมากทีเดียว มีลักษณะประจำคือ รอบรู้ในหลาย ๆ เรื่อง

จังหวัดที่มีผู้หาไปแสดง

ส่วนใหญ่ เพชรบุรี รองลงไป เช่น ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ กรุงเทพฯ ปทุมธานี สระบุรี ลพบุรี

คณะ นายผ่อน สืบสาย

ประวัติ

นายผ่อน สืบสาย เริ่มเล่นและหัดแกะสลักหนัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ แรก ๆ ไปดูเขาเล่นแล้วจำมาฝึกหัด ครูสายและครูลาภมาเห็นเข้าก็แนะนำทั้งวิธีการและวิธีแกะสลัก โดยเอาตัวหนังเก่า ๆ มาให้ดูและให้ทำตาม ภายหลังก็สามารถทำได้เอง

การแกะในระยะแรก เมื่อได้หนังมาแล้ว ก็แกะแข่งกันไป หมึกที่จะเขียนก็ใช้เขม่าไฟผสมกับเหล้า (เหล้าโรง) แช่หมักไว้จนหมดน้ำมัน แล้วนำมาใช้เขียน

วิธีการแสดงและเรื่องที่แสดง

ระยะแรกหัดเล่นบนบ้าน ใช้ผ้าขาวผูกเป็นจอ หัดร้อง หัดออกตัว ภายหลังผูกจอกลางหมู่บ้าน หัดเล่นออกโรงกันจริง ๆ ร้อง ๆ ไปลงกลอนไม่ได้ก็มี การตีกลองก็หัดไปพร้อม ๆ กับหัดเล่นหนัง คือ หัดตีเพลงกราวนอก กราวใน เพลงยักษ์ เพลงรบ เพลงอาบน้ำ เพลงโหมโรง เพลงรำ เพลงมนุษย์ ฯลฯ

เรื่องที่แสดงส่วนใหญ่เป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น พระอภัยมณี โกมินทร์ แก้วหน้าม้า สุวรรณหงษ์ และรามเกียรติ์ ฯลฯ

ภายหลังได้เลิกแสดง หันมาแกะสลักหนังอย่างเดียว มีผู้มาซื้ออยู่ตลอด จึงถือว่ามีอาชีพเกี่ยวกับหนังตะลุงตลอดมาจนถึงแก่กรรม

คณะหนังตะลุง "เจริญศิลป์"

ประวัติ

นายเจริญ ทับแก้ว บ้านเลขที่ ๑๘ หมู่ ๘ ต.ท่าช้าง บ้านไร่โพธิ์ เริ่มหัดเชิดหนังตะลุงมาตั้งแต่อายุ ๘-๙ ขวบ เล่นแบบครูพักลักจำ ส่วนใหญ่ใช้การจำ ภายหลังได้หัดเชิดหนังตะลุงกับหมื่นเชิดชำนาญ และได้ร่วมคณะแสดงอยู่กับหมื่นเชิดอยู่ถึงสิบกว่าปี หลังจากหมื่นเชิดเสียชีวิตแล้ว ได้แยกมาตั้งคณะของตัวเอง ใช้ชื่อว่า "คณะเจริญศิลป์" ตัวหนังส่วนใหญ่จ้างนายผ่อน สืบสาย (เสียชีวิตแล้ว) เป็นผู้แกะสลัก

เรื่องที่ใช้แสดงส่วนใหญ่ แสดงเรื่องรามเกียรติ์ นิทานประโลมโลก แก้วหน้าม้า พวงมาลัยทอง สามฤดู และเรื่องอื่นๆ เล่นตามใจเจ้าภาพที่หาหนัง กลอนส่วนใหญ่ใช้ท่องจำและใช้ปฏิภาณในการแสดง

ปัจจุบัน นายเจริญ ทับแก้ว มีงานแสดง เชิดตัวหนังร่วมกับ นายณรงค์ ทับแก้ว บุตรชาย

คณะ "น้อย เนรมิต"

ประวัติ

นายน้อย ยิ้มแย้ม อายุประมาณ ๗๐ ปี หัดแสดงหนังตะลุงมาตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี ด้วยความชอบและรักหนังตะลุงจึงเริ่มแกะหนัง แล้วฝึกหัดเล่นในบ้าน บิดากลัวว่าจะเป็นบ้า จึงได้นำตัวไปทำพิธีครอบครูกับหมื่นเชิด (พุด) จากนั้นก็หัดเขียนลาย ตอกหนัง ฝึกเล่นเรื่อยมา โดยไปดูหนังลุงพุดแล้วจำเอามาเล่น เครื่องมือประกอบในการแสดงหนังตะลุง ตลอดจนการฝึกหัดลูกมือ ได้จัดการเองทั้งสิ้น

เรื่องที่แสดง

ส่วนใหญ่แสดงเรื่องรามเกียรติ์ แก้วหน้าม้า สามฤดู ฉัตรทอง และที่แต่งเองคือ สามเกลอเพื่อนตาย ฯลฯ

ปัจจุบัน

นายน้อยเล่าว่า ปัจจุบันไม่ค่อยได้แสดง รายได้ไม่ค่อยดี จะมีแต่คนที่ชอบ ๆ กัน มาหาให้ไปเล่น ได้เอาป้ายลง บางคนก็เลยคิดว่าเลิกแสดงแล้ว สาเหตุที่ยกป้ายลงเพราะปัจจุบันคนดูชอบหยาบคาย จึงกระดากอาย ไม่อยากแสดง นายน้อยยังรักที่จะแสดงแบบเก่า นายน้อยแสดงความเห็นว่าหนุ่มสาวสมัยนี้ก็ดูหนังตะลุงไม่ใคร่เป็น **การดูหนังตะลุง เขาจะดูเงา และฟังเสียง** หมายถึง ศิลปะในการเชิด ซึ่งต้องใช้ความสามารถให้เงาออกมางดงาม ไม่ใช่สักแต่ว่าเอาตัวหนังมาทาบจอ นอกจากนั้นยังต้องใช้ศิลปะในการพากย์ให้เสียงและท่วงทำนองเหมาะกับเนื้อเรื่อง **คนดูเขาฟังเสียงและฟังกลอน** ปัจจุบันเขาต้องการความรวดเร็ว นายน้อยกล่าวสรุปอย่างเฉียบคมว่า **"เขาไม่ได้เล่นหนัง แต่เอาหนังไปเล่น"**

ปัจจุบันนี้ แม้จะไม่ได้แสดงมากนักแต่ก็ยังรักหนังตะลุง และแกะตัวหนังตะลุงอยู่ตลอดเวลา

ตัวตลก

มีตัวตลกคล้ายนายป่วน มีที่แปลกอยู่สองตัว คือ

ตู่ มาจากตุ๊ดตู่ ว่ามาจากตุ๊กแก หางมีลายมาครึ่งหนึ่ง ปลายสีดำ ตุ๊ดตู่ดุมาก

จก มาจากจิ้งจก

ทั้งสองตัวเป็นตลกเอกของคณะนายน้อย นอกจากนั้นมี

แก้ว เป็นตัวแทนครูนกแก้วผู้เป็นครูคนแรกของเมืองเพชร ครูนกแก้วมาจากทางใต้และมาเผยแพร่หนังตะลุง หนังตะลุงเมืองเพชรต้องมีตัว "แก้ว" เพื่อรำลึกถึงครู เป็นตัวบอกเรื่อง (ไม่ใช้แสดงเป็นตัวตลก)

คณะ "เจริญศิลป์" (สมบูรณ์)

ประวัติ

นายหนังชื่อ นายเจริญ สมบูรณ์ อยู่บ้านเลขที่ ๔๑ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านลาด อ.บ้านลาด อายุประมาณ ๘๐ ปี เคยอยู่กับนายฉาย พ่อหมื่นเชิดชำนาญ ตั้งแต่อายุ ๑๑ ขวบ ได้เรียน

วิธีเล่นหนังตะลุงด้วยวิธีจำเอา อ่านหนังสือไม่ออก เริ่มเล่นเองเมื่ออายุ ๒๑ ปี เคยได้รับรางวัลชนะเลิศของจังหวัดเพชรบุรี ในการประกวดหนังตะลุงคณะต่าง ๆ หลายปีมาแล้ว เคยไปเล่นที่โรงละครแห่งชาติ เมื่อมีการแสดงพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ อย่างละ ๓๐ นาที ในครั้งนั้นที่จำได้มี หนังใหญ่ ละครชาตรี หนังตะลุงภาคใต้ ภาคกลาง นายเจริญมีความภาคภูมิใจมากที่ทางราชการสนับสนุนการเล่นหนังตะลุง และนายเจริญได้มีโอกาสไปแสดง

วิธีแสดงและเรื่องที่แสดง

เดิมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ และเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ตามแบบเก่าที่เรียนมา ทั้งเนื้อเรื่องและทำนองเพลง ต่อมาได้ปรับปรุงเรื่อง แต่งขึ้นใหม่ โดยใช้เรื่องเดิมเป็นแนวแต่งเทียบ แต่ก็ยังเป็นเรื่องที่เป็นลักษณะเดิมอยู่มาก พระเอก นางเอก เป็นกษัตริย์ การดำเนินเรื่องไม่เดินตามเรื่องเดิมทีเดียว แต่งเทียบ ใช้เพลงชั้นเดียว เช่นนาคราช สองไม้ ใช้ชื่อเรื่องใหม่ เช่น จำปาศรีจำปีเพชร บางทีก็ใช้ชื่อเดิม เช่น *สังข์ศิลป์ชัย เพราะตัวเอกมีอาวุธที่เป็นสังข์และศิลป์ ผู้ดูชอบมากถึงกับมีผู้มาอัดเทปไปขาย แต่บัดนี้เทปหมดแล้ว คณะนี้ไม่แสดงเรื่องสมัยใหม่เลย มีแต่เรื่องจำพวก "นารีศรีใส" ที่เป็นชื่อของชุดการแสดงหนังตะลุงของชาวเพชรบุรี ที่แต่งใหม่แต่เป็นแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ ปัจจุบันการหาไปแสดงคนยังนิยมมาก ในหน้าแล้งไม่ใคร่ว่างตั้งแต่เดือน ๔ ถึงเดือน ๖ ถ้าไปจังหวัดอื่นก็เพิ่มขึ้นตามความใกล้ไกล ออกไปแสดงทั่วภาคกลางและภาคตะวันตก ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี นครปฐม กาญจนบุรี แต่ไม่เคยขึ้นไปทางเหนือ ขณะนี้ยึดเป็นอาชีพได้

บทที่ใช้แสดงหนังตะลุง

บทที่แต่ง ไม่มีเขียนไว้เพราะเขียนไม่เป็น เล่นไปคิดไป แต่ถ้าไม่ขึ้นโรงแสดงคิดไม่ออกร้องไม่ออก

---

* ผู้วิจัยพยายามถอดบทเรื่อง "สังข์ศิลป์ชัย" แต่ถอดไม่ได้ เสียงดนตรีดังมาก กลบเสียงร้อง ตามแบบหนังตะลุง ต้องร้องไป ดนตรีเล่นไป

คณะหมอชอน พวงมาลัย

ประวัติ

หมอชอน พวงมาลัย เป็นผู้รักศิลปะดนตรีไทย มีวงปี่พาทย์ของตนเอง อาชีพหลักเป็นแพทย์แผนโบราณ มีชื่อเสียง คนนิยมมารักษามาก ทั้งในจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดใกล้เคียง และยังมีผู้นิยมมาจากต่างจังหวัดที่ห่างไกล ถึงกับต้องมีตารางรับคนไข้เป็นวัน ๆ ว่าวันไหนเป็นของจังหวัดใด แต่วันพระจะหยุด การรักษาในปัจจุบันนี้ใช้รักษาแผนโบราณผสมแผนปัจจุบัน เป็นผู้มีฐานะดี ผู้วิจัยได้ไปที่บ้านซึ่งกว้างขวางใหญ่โต แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ด้านหนึ่งเป็นที่รับรองคนไข้ ตลอดจนอุปกรณ์ในการรักษา เมื่อไปถึงมองดูแล้วไม่น่าจะเป็นบ้านเจ้าของคณะหนังตะลุง ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นที่อยู่อาศัย มีห้องเก็บเครื่องดนตรีปี่พาทย์และอุปกรณ์การแสดงหนังตะลุง

การแสดงหนังตะลุง

ด้วยเหตุที่เป็นผู้รักศิลปะการแสดง แม้ขณะนี้จะไม่ได้เป็นผู้แสดงเองทุกครั้ง แต่ก็เป็นเจ้าของคณะและเป็นเจ้าของวงปี่พาทย์ด้วย รับงานแสดงอยู่เสมอ หมอชอนเป็นผู้สนับสนุนศิลปะพื้นบ้าน การแสดงใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ใช้แสงสีเข้าช่วยให้ดูสดใสขึ้น ส่วนมากจะเล่นเรื่องสมัยใหม่ มีคณะแสดงเป็นของตนเอง รับแสดงทั่วไป และเคยเข้าแข่งขันการประกวดหนังตะลุงของจังหวัดเพชรบุรี

กรุงเทพมหานคร

ในปัจจุบันนี้เกือบจะหาหนังตะลุงดูไม่ได้แล้ว จะมีบ้างก็ในโอกาสที่มีงานวัดหรืองานศพแถวชานเมือง หรือที่เทศบาลกรุงเทพมหานครจัดมาแสดงที่สนามหลวงในวันนักขัตฤกษ์ เช่น วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ ฯลฯ หรือในงานแสดงวัฒนธรรมบางแห่ง เพื่อแสดงตัวอย่างการละเล่นพื้นบ้าน แต่เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้มีการแสดงหนังตะลุงที่หน่วยราชการจัดขึ้นในโอกาสเปิด "พิพิธภัณฑ์ทหารและประวัติศาสตร์" ของกองบัญชาการทหารสูงสุด แม้จะมิใช่งานทางราชการโดยตรง ก็นับเป็นนิมิตอันดีของมหรสพพื้นบ้านที่ได้รับความสนใจและนำมาปรับปรุงเพื่อใช้แสดงให้เหมาะสมกับเวลาและโอกาส

การแสดงหนังตะลุงในโอกาสเปิดพิพิธภัณฑ์ทหาร และประวัติศาสตร์

เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้มีการแสดงหนังตะลุงเรื่อง "สงครามยุทธ-หัตถี" ที่ห้องประชุมกองบัญชาการทหารสูงสุด สนามเสือป่า เนื่องในงานเปิดพิพิธภัณฑ์ทหารและประวัติศาสตร์ ในงานนี้กองบัญชาการทหารสูงสุดได้จัดหลายรูปแบบ มีการอภิปราย นิทรรศการ และการแสดง คณะผู้จัดลงความเห็นว่าควรมีการแสดงหนังตะลุง จึงได้ติดต่อมายังนายภิญโญ ศรีจำลอง ผู้อำนวยการหอวชิราวุธานุสรณ์ กรมศิลปากร ผู้มีความรู้ความสันทัดในเรื่องหนังตะลุง จากการสัมภาษณ์นายภิญโญ ศรีจำลอง ได้ทราบว่า ผู้จัดขอให้จัดแสดงหนังตะลุง ความยาว ๑ ชั่วโมง และให้เป็นเรื่องเกี่ยวกับกองทัพไทย นายภิญโญจึงคิดทำบทเรื่อง "สงครามยุทธหัตถี" ขึ้น เพราะเห็นว่าทางราชการถือวันที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงได้ชัยชนะในการสงครามยุทธหัตถีเป็นวันกองทัพไทย การทำบทหนังตะลุงยังรักษาแนวหนังตะลุงภาคใต้ แต่ปรับปรุงเป็นบทหนังตะลุงแนวใหม่ ทั้งวิธีผูกเรื่อง และการประพันธ์โครงเรื่องนำมาจากตะเลงพ่าย แต่ด้วยความคิดที่ว่า ไม่ควรนำองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่เคารพสักการบูชามาเป็นตัวละคร จึงเขียนบทแบบสร้างตัวละครขึ้นเล่าเหตุการณ์นั้นแทน ดังบทที่ปรากฏในบทที่ ๔ และการวิเคราะห์ในบทที่ ๕

เมื่อสร้างบทเป็นแบบดังกล่าว ตัวหนังตะลุงก็แกะขึ้นใหม่ให้สมกับบทบาท นอกจากนั้นทางกองบัญชาการทหารสูงสุดยังใช้เทคโนโลยีใหม่มาช่วยให้การแสดงเป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น เช่น การสร้างฉากใช้วิธีฉายภาพนิ่งทางด้านหลังให้ภาพปรากฏบนจอ เป็นแนวแปลกในการแสดง ผู้เชิด คือนายหนังสงวนน้อย นายหนังอาชีพ ซึ่งมาพำนักที่ธนบุรี ผู้พากย์คือ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี โฆษกของรัฐบาล (ขณะนั้น) และน้องสาว พากย์ภาษากลาง ด้วยสำเนียงชาวใต้ ส่วนบทสนทนาใช้สำเนียงภาคกลาง ยกเว้นตัวตลก

การแสดงครั้งนี้นับเป็นวิวัฒนาการอันยิ่งใหญ่ นับแต่การสร้างบท วิธีการแสดง การใช้เทคโนโลยีใหม่เข้าประกอบ ภาพองค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นภาพวาด ฉายสไลด์มัลติวิชั่นทางหลังจอให้ปรากฏภาพด้านหน้า นับว่าเป็นนิมิตดีที่หนังตะลุงแนวใหม่อาจจะใช้เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

นายภิญโญได้เล่าว่า คนทางใต้มาตั้งถิ่นฐานที่กรุงเทพฯนี้มานาน เท่าที่ทราบเมื่อก่อนนี้จะมาตั้งถิ่นฐานกันเป็นตำบล เช่น ชาวปัตตานีมาอยู่แถวหนองจอก ชาวนครศรีธรรมราช

มาอยู่แถวถนนหลานหลวง บรรพบุรุษของนายพูน เรืองนนท์ ก็มาจากนครศรีธรรมราช นายพูน เรืองนนท์ ได้นำการแสดงหนังตะลุงมาแสดงในกรุงเทพฯ การพูดใช้ผสมภาคใต้และภาคกลาง

คณะ "นายพูน เรืองนนท์"

ประวัติ

ในสมัยก่อนคณะหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมมากคือ คณะของนายพูน เรืองนนท์ ซึ่งถึงแก่กรรมไปแล้ว นายพูนมีความสามารถในการแสดงหลายอย่าง ที่ขึ้นชื่อลือนามก็คือ ละครชาตรี และรองลงมาก็คือ หนังตะลุง

นายเอนก นาวิกมูล ได้เล่าไว้ในหนังสือศิลปวัฒนธรรมไทย ปีที่ ๑ เล่ม ๓ ว่า นายพูนมีเชื้อสายชาวนครศรีธรรมราช และเคยเป็นผู้เชิดหนังตะลุงโฆษณาเบียร์ไทยตราสิงห์กับนายทองใบลูกชาย นายพูนมีตัวหนังตะลุงมากมายและงดงามมาก เมื่อนายพูนถึงแก่กรรมแล้ว มรดกตกทอดมายังนายทองใบ เรืองนนท์ แต่น่าเสียดายที่ตัวหนังตะลุง ได้ถูกพระเพลิงเผาผลาญเสียหมดในคราวไฟไหม้หลานหลวง จึงทำให้การแสดงหยุดชะงักลง

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นายหวล สุมาลัย

ประวัติ

นายหวล สุมาลัย (ถึงแก่กรรมหลังจากให้ข้อมูล ๒ ปี) เป็นผู้ที่มีอุปการคุณในการออกสนามวิจัยที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านทุกเรื่องว่า ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานี้ เมื่อก่อนหนังตะลุงเป็นที่นิยมมาก เริ่มน้อยลงตั้งแต่ สงครามโลกครั้งที่สอง เพราะต้องพรางไฟ จึงไม่สามารถจะเล่นได้ เก็บไว้ก็เล่นไม่ได้ ไม่ทราบว่าจะเก็บไว้ทำอะไร เมื่อสงครามสิ้นสุดลง เศรษฐกิจยังไม่ฟื้นตัว คนเล่นก็ค่อย ๆ ตายไป คณะหนังตะลุงก็ค่อย ๆ น้อยลง ประกอบกับมีชาวตะวันตกเข้ามาเห็นหนังตะลุงตัวสวย ๆ ก็ให้ราคาสูง เจ้าของหนังจึงขายไป แต่เดิมเล่นเรื่องรามเกียรติ์ มีการพากย์ การเจรจา บางทีก็นำบทพากย์ที่ไพเราะของรัชกาลที่ ๒ มาด้วย ปัจจุบันนี้เปลี่ยนไปเล่นเรื่องสมัยใหม่แบบนวนิยายชีวิต

ขณะที่ไปเก็บข้อมูลนั้น มี ๕ คณะ ผู้วิจัยไม่สามารถจะไปเก็บข้อมูลได้ทั้งหมด เนื่องด้วยแต่ละคณะอยู่ไกลตัวเมืองและอยู่ห่างไกลกันมาก การเดินทางลำบาก จึงไปเก็บข้อมูลได้แต่เพียงคณะเดียว และได้ไปขอสัมภาษณ์ผู้ที่เคยเป็นนายหนัง ผู้เคยแสดงแบบดั้งเดิมเล่นเรื่องรามเกียรติ์ คณะที่ได้ไปสัมภาษณ์ คือ คณะหนังวัดจันตประเทศของ นายสมบัติ เจริญไทย เป็นคณะหนังตะลุงที่เล่นเรื่องสมัยใหม่

นายสมบัติ เจริญไทย

ประวัติ

นายสมบัติ เจริญไทย มีความคิดที่จะเริ่มตั้งคณะหนังตะลุงก็ด้วยเหตุที่มีความถนัดในเรื่องแกะสลัก (อาชีพหลักในปัจจุบันก็ยังแกะสลักบานประตู หน้าต่างโบสถ์ ฯลฯ) เมื่อเห็นตัวหนังตะลุงก็นึกสนุก ลองแกะตัวหนึ่ง เมื่อแกะตัวหนังมากขึ้น ๆ แล้ว เลยนึกอยากเล่นหนังตะลุงบ้าง จึงไปนำบทพากย์ บทเจรจา ที่เขาอัดเสียงไว้มาลองฟังดู และดูวิธีเชิด ตลอดจนดนตรีประกอบ เลยก่อตั้งคณะหนังตะลุงขึ้นในปัจจุบันเล่นเรื่องสมัยใหม่เพราะไม่ถนัดเล่นเรื่องแบบเก่า*

หลวงพ่อไสว

ประวัติ

หลวงพ่อไสว อายุประมาณ ๘๐ ปี จำพรรษาอยู่วัดปากโพธิ์ ตำบลหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยา เคยเป็นนายหนัง ท่านได้เล่าว่า เมื่อ ๖๐ ปีมาแล้ว หนังตะลุงอยุธยาไม่เหมือนภาคใต้ ภาคใต้เล่นตามเรื่องเป็นพื้น แต่ของอยุธยาถ้าเล่นตามเรื่องแล้ว สู้หนังใหญ่ไม่ได้ ต้องเล่นแบบตลกบ้าง ดันบ้าง ต้องการสนุกสนานเฮฮา คนเล่นทุกคนต้องมีไหวพริบทั้งคนพากย์ คนปี่ คนโทน รักษาจังหวะให้ดี

การแสดงเริ่มต้นด้วยเบิกหน้าพระ การเบิกหน้าพระจะนำตระไหนมาก็ได้ ถอดมาจากหนังใหญ่ มี ๓ ตระ ไม่ต้องครบ ๓ ตระ แต่การร้องต่างกัน เมื่อเบิกหน้าพระแล้วก็ต้องมาเจิมที่ฤาษีก่อน แล้วทศกัณฐ์ และพระราม เบิกหน้าพระเสร็จก็จับลิงหัวค่ำเป็นเรื่องสนุกให้เด็กดู และเป็นคติ เพราะตอนหัวค่ำมีแต่เด็ก ๆ ผู้ใหญ่ยังทำธุระไม่เสร็จ ต่อจากนั้นก็เริ่มเรื่อง

---

* ตัวอย่างอยู่ในบทที่ ๔ เป็นเรื่องรามเกียรติ์นำมาแปลง

แล้วปล่อยตัว แต่ก่อนไม่มีการบอกเรื่อง ปัจจุบันมีโฆษกบอกเรื่อง แต่ละคณะจะมีการจับลิงหัวค่ำเหมือนกันหมด ส่วนกลเม็ดเด็ดพรายต่างกันไปตามความสามารถของนายหนัง

ข้อสังเกตก็คือ

สัตว์เทียมรถ เวลารบกัน รถยักษ์จะเทียมราชสีห์ รถมนุษย์เทียมม้า

บทพากย์ มีพากย์เมือง (เวลาอยู่ในเมือง) พากย์รบ (เวลามีการรบกัน) จะเป็นศึกไหนก็เอาเนื้อร้องมาเล่น พากย์พลับพลา ตอนพระรามอยู่พลับพลา

เพลงมี ๕ เพลง ได้แก่ เพลงฤาษี เพลงลิง เพลงยักษ์ เพลงพระ เพลงนาง เวลาร้องใช้ภาษาใต้ แต่เวลาเจรจาใช้ภาษากลาง

การเล่นหนังตะลุงเมื่อก่อนใช้ตะเกียงลาน ทำให้แลดูสวยงาม แต่ในปัจจุบันใช้ไฟฟ้า ไฟแรงเกินไปหนังไม่สวย หนังตะลุงมีคนหาไปเล่นมากเพราะถูกกว่าหนังใหญ่ คนเงินน้อยก็หาได้ เมื่อก่อนคืนหนึ่ง ๘ บาท มีคนเชิด ๒ คน โทน ๒ คน ฉิ่ง กลอง และโน้งเหน่ง ซึ่งสำคัญมาก คนโทนต้องฟังโน้งเหน่ง

หนังวัดกษัตราธิราช

เมื่อไปเก็บข้อมูลที่วัดกษัตราธิราช มีแต่ตัวหนังตะลุงที่อนุรักษ์ไว้ แต่ผู้แสดงไม่มีแล้ว สมัยก่อนนี้ท่านเจ้าอาวาส ชื่อหลวงพ่อเทียม ซึ่งเพิ่งถึงแก่มรณภาพ เคยหัดเล่นหนังเมื่อยังเด็ก ๆ เอนก นาวิกมูล ได้เขียนเล่า* ไว้ว่า "หลวงพ่อเทียม" อายุ ๗๖ ปี เล่าว่า นายหนังชื่อครูรื่น ลอยเรือเล่นหนังเรื่อยมาจนถึงที่บ้านลุงของท่าน ขณะที่พักที่บ้านลุงได้หัดหนังให้ท่าน ท่านยังมีตัวหนังที่แกะเองแขวนไว้ที่กุฏิ ใครไปที่วัดก็ชมได้ เมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาส

ผู้วิจัยได้ไปชมตัวหนัง ซึ่งเก็บไว้เป็นห้องหนึ่ง สำหรับให้ผู้สนใจเข้าไปชมได้ (เมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาส)

ต่อมาได้มีผู้ศรัทธาจากจังหวัดนครปฐมนำตัวหนังตะลุงทั้งแบบเก่า (เรื่องรามเกียรติ์) และแบบสมัยใหม่ เช่น เรือบิน ฯลฯ มาถวายเป็นสมบัติของวัดอีก จำนวนหนึ่งประมาณ ๑๐๐ กว่าตัว ที่วัดกษัตราธิราชจึงมีตัวหนังตะลุงมากทั้งแบบเก่าและแบบใหม่ แต่น่าเสียดายที่ชำรุดก็มาก

---

* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑

ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์

ประวัติ

ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ อายุ ๗๐ ปี เป็นผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั้งในประเทศและนอกประเทศในความสามารถเป็นยอดเยี่ยมในการทำหัวโขนและแกะตัวหนัง ม.ร.ว.จรูญ-สวัสดิ์ มิใช่เป็นแต่เพียงช่างผู้มีฝีมือทางหัตถศิลป์เท่านั้น ท่านยังมีความรอบรู้ในศิลปะหลายแขนง สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เชิดชูเกียรติให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมประจำภาคกลาง ปี ๒๕๒๗

ผู้วิจัยได้ทราบว่า ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์เป็นผู้สามารถในการแกะสลักเป็นเยี่ยมด้วยโดยเฉพาะหนังใหญ่ เครื่องไม้และหยวก และได้เคยแกะสลักตัวหนังตะลุง จึงได้ไปขอความรู้จากท่าน

ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ได้เล่าให้ฟังถึงแรงบันดาลใจให้เป็นช่างแกะสลักก็เพราะได้ไปดูการแสดงหนังตะลุงที่ในวัด แล้วมาหัดเขียนภาพไทยจากภาพหนังตะลุง ได้เคยแกะสลักหนังตะลุงมาตั้งแต่อายุประมาณ ๑๓ ปี เคยใช้เวลาว่างจากการเรียนเขียนภาพขาย เวลานี้ที่บ้านท่านมีแต่หัวโขนและหนังใหญ่ ซึ่งส่วนมากนำไปประดับบ้าน ส่วนตัวหนังตะลุงไม่มีเลย

การแสดงหนังตะลุง

ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ ได้เล่าว่าเคยมีหนังตะลุงโรง* และแกะตัวหนังตะลุงเองทั้งหมด โดยใช้กระดาษหนียว คือ กระดาษปกสมุดสีน้ำตาลแกะตัวหนัง เล่นให้เพื่อน ๆ ดู ต่อมาเมื่อตามเสด็จ ม.จ.สืบสุข สุขสวัสดิ์ ซึ่งท่านเรียกว่า "ท่านลุง" ไปอยู่ที่จังหวัดลำปาง ท่านลุงรับราชการเป็นป่าไม้จังหวัด ยังเคยเล่นหนังตะลุงให้พม่าดู เพราะที่พักข้าราชการป่าไม้อยู่ใกล้บริษัททำไม้ของพม่ามีถนนเข้าไปใน "กาดท่ามะโอ" ตลาดของพม่า มีคนมายืนดูเป็นของแปลก ต่อมาเวลามีงานเขาก็มาขอให้ไปเล่น

เมื่ออายุประมาณ ๑๖-๑๗ ได้มาอยู่อยุธยากับมารดา เอาตัวหนังตะลุงมาด้วย แต่ปลวกกินหมดเพราะทำด้วยกระดาษ ที่อยุธยานี้เอง ได้หัดเล่นโขน บ้านโขนกับบ้านหนังไม่ไกลกันนัก (หนังใหญ่) สมัยนั้นยังใช้ไต้ ใช้ตะเกียง ถ้ายังมีแสงและมีเสียงเกราะเคาะแสดงว่ายังซ้อมกันอยู่ก็เข้าไปดู เลยคิดเอาหนังมาแกะ คราวนี้แกะตัวหนังใหญ่ เพราะเคยแกะหนังตะลุงมาแล้ว มีเรื่องแปลกในตอนแรก ผู้เอาตัวที่แกะไปเล่น เกิดไม่สบาย ลูกเอาไปเชิดเล่นก็ไม่สบาย เลยนำตัวหนังไปถวาย วัดราชดิษฐา ปัจจุบันคงจะขายฝรั่งไปหมดแล้ว

---

* หนังตะลุงโรง หมายถึง หนังตะลุงที่ออกแสดงทั้งเรื่องให้คนดู

เครื่องหนังตะลุงที่เคยเล่นมอบให้นายพุก นายเปรื่อง ต่อมาก็นำไปถวายวัด บอกว่าหนังแรง "แรง" แปลว่า "ดุ"

คณะหนังตะลุงเมื่อก่อนมีหลายคณะ เช่น คณะตาพุก ผู้ใหญ่ติ่ง ครูพุด ครูพุด มีลิเกด้วย พระเอกคือบิดาของพระพรภิรมย์ หนังครูพุดถอดหัวได้ เวลาจะเล่นตัวไหน เปลี่ยนตัวด้วยวิธีถอดหัว มือก็แกว่งได้ เคลื่อนไหวได้เวลารบ คนชอบมาก เมื่อก่อนเล่นกันแต่เรื่องรามเกียรติ์ทั้งนั้น (เล่นเรื่องอื่นไม่ได้เพราะไม่มีตัว) เว้นแต่ว่าจะจับตอนไหนเท่านั้น แต่มักเป็นศึกทศกัณฐ์ศึกอินทรชิต เป็นพื้น

หนังตะลุงนำบทมาจากหนังใหญ่ พิธีการก็เหมือนหนังใหญ่ หนังครู หนังใหญ่มีพระอิศวร พระฤาษี พระนารายณ์ หนังตะลุงมี พระราม พระฤาษี ทศกัณฐ์ พากย์ตระ แล้วพระราม ทศกัณฐ์ ประลองกัน แล้วจึงถึงลิงขาว ลิงดำ การเชิดตีซ้ายขวาแล้วหลบ ถ้ากระทบกัน ศัพท์หนังเรียกว่า "ฉะ" หนังตะลุงใช้บทหนังใหญ่แต่ต่างกันตรง การพากย์ การร้อง การเจรจา หนังใหญ่พากย์แบบโขน แต่บทเจรจาไม่ประณีตในเรื่องถ้อยคำนัก มุ่งความรวดเร็ว หนังตะลุงพากย์สำเนียงใต้ รวดเร็วกว่าหนังใหญ่ แม่จะพากย์พลับพลา พากย์รถฯลฯ เช่นเดียวกับหนังใหญ่ (ผู้วิจัยฟังแล้วคล้ายร่ายชาตรี)

การปลูกโรง

ด้านหน้ากว้าง ๓ เมตร ด้านหลัง ๔-๕ เมตร สูง ๒ เมตร มุงหลังคาด้านหน้าสูง ลาดลงไปด้านหลัง ด้านหน้าขึงจอผ้าขาวขลิบน้ำเงินหรือแดง มีตะเกียงเจ้าพายุหรือตะเกียงลาน แขวนไว้หลังจอ มีบังเพลิงให้แสงตะเกียงสาดออกทางหน้าจอ มีต้นกล้วย ๑-๒ ต้น วางไว้ด้านหน้าริมจอ เพื่อไว้ปักตัวหนัง มีราวสำหรับแขวนตัวหนังเรียงไว้ เพื่อให้หยิบใช้ง่ายเวลาแสดง และเก็บตัวที่ไม่ใช้เพื่อไม่ให้เกะกะ ตัวหนังนี้ห้ามเหยียบและข้าม

ดนตรีประกอบการแสดง

มีปี่ชวา ๑ เลา โทน ๒ ใบ ฆ้อง ๒ ใบ* กลองตุ๊ก ๒ ใบ ฉิ่ง และกรับ

---

* คัดตามต้นฉบับ (ลักษณะนามของเครื่องดนตรี พวก ฆ้อง กลอง โทน บางแห่งใช้ "ใบ" บางแห่งใช้ "ลูก")

พิธีบูชาครู

จะนำเอาหนังเจ้า ๓ ตัว (คือ พระราม ฤาษี ทศกัณฐ์) มาปักหน้าจอก่อน เสร็จแล้วจึงพากย์ ๓ ตระ บูชาครู เมื่อจบแล้ว (ดนตรี) เชิด นำตัวฤาษีเข้า ทศกัณฐ์ พระราม ประลองฤทธิ์กัน แยกกันเข้าโรงคนละข้าง

จับลิงหัวค่ำ

ดนตรีเริ่มบรรเลงจังหวะจับลิงหัวค่ำ เริ่มปล่อยตัวแสดง มีลิงขาว ลิงดำ ออกมาเชิดตามจังหวะดนตรี เมื่อดนตรีทำเพลงเชิด ลิงขาว ลิงดำ รบกัน แล้วร้องเป็นทำนองคล้ายทางใต้

ส่วนหนังใหญ่ นายหนังจะนำตัวพระอิศวร พระฤาษี พระนารายณ์ มาตั้งไว้กลางจอหนัง เมื่อพากย์ไหว้ครูแล้ว พระฤาษีเข้า พระอิศวร พระนารายณ์ ประลองฤทธิ์กัน เมื่อหนังเข้าโรงแล้ว มีพากย์บรรเลงเพลงเชิดนอก ให้ตัวลิงขาว ลิงดำ รบกัน เมื่อจับได้ ปี่พาทย์ลงเตียวแล้วเข้าไปหาฤาษี

การแสดง

ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ เล่าว่า การแสดงหนังตะลุงของชาวอยุธยา (เท่าที่จำได้เพราะไปอยู่อยุธยาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕) แสดงแต่เรื่องรามเกียรติ์อย่างเดียวเท่านั้น แสดงตอนใดตอนหนึ่งที่มีตัวจะแสดงพร้อมแล้ว ผู้ที่แสดงนั้นปรกติแล้วจะอยู่ในกลุ่มที่เชิดหนังใหญ่เสียส่วนมาก

ฉะนั้นการแสดงหนังตะลุงจึงคล้ายหนังใหญ่ แต่ดนตรีประกอบ ไม่ใช้หน้าพาทย์อะไรมาก เพราะใช้ ปี่ชะวา ฆ้องโหม่งเหน่ง กลองตุ๊ก ๒ ใบ ทับ ๒ ใบ ฉิ่ง กรับ เวลาร้องก็ใช้ดนตรีเหล่านี้ประกอบจังหวะและเวลาเชิด

ส่วนการร้องนั้นก็มีสำเนียงทางใต้เข้ามาแกม โดยใช้เนื้อหาของคำพากย์ซึ่งแต่งด้วยกาพย์ยานีหรือกาพย์ฉบัง นำมาร้อง ประกอบจังหวะ เครื่องดนตรี เวลานี้หาของจริงดูไม่ได้แล้ว

บทหนังตะลุง

ม.ร.ว. จรูญสวัสดิ์ เลิกเล่นหนังตะลุงมานานแล้ว ท่านลืมไปมากแต่ก็ได้พากย์รถ พากย์พลับพลา และเจรจาเป็นตัวอย่าง บทที่นำมาจากหนังใหญ่ซึ่งประณีตในการใช้ถ้อยคำ ส่วนบทเจรจานั้นเป็นภาษาที่ชาวบ้านเข้าใจ ท่านบอกว่า ตามแบบหนังตะลุงก็มีตัวตลกเป็นตัวชูโรงด้วย มีการฝากคติไปในตัว บทนั้นไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร อยู่ที่ความจำของท่าน และ

ความพลิกแพลงให้สนุกสนาน ก็เกิดจากปฏิภาณในขณะนั้น ด้วยเหตุที่ ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ มีนิวาสสถานอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีภารกิจมากในการทำงานด้านหัตถศิลป์ เป็นวิทยากรผู้บรรยายหลายจังหวัด จึงทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถไปพบท่านได้ง่าย แต่ท่านก็ได้กรุณานำไปถ่ายภาพตัวหนังสมัยก่อน ที่วัดกษัตราธิราช และได้ให้ข้อมูล ทั้งยังกรุณาเขียนบทเท่าที่จำได้ดังปรากฏในบทที่ ๔

จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัยได้ติดต่อสอบถามอาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ และวิทยาลัยที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดทั้งสอง ปรากฏว่า เมื่อก่อนมีคณะของจังหวัดเอง ปัจจุบันไม่มีแล้ว ได้มีการแสดงบ้างเป็นครั้งคราว ก็เป็นคณะที่มาจากเพชรบุรี แต่ปรากฏตามหนังสือศิลปวัฒนธรรมไทยว่ายังมีอยู่บ้าง คือ

นายไสว นงทอง บ้านวังน้ำเย็น อำเภอบางแพ ราชบุรี
นายกลี คิดดี สามแยกกระจับ อำเภอบ้านโป่ง ราชบุรี
นายสุข ตุ้มม่วง บ้านโพหัก อำเภอบางแพ ราชบุรี
นายปลาย ทองดอนยอด บ้านดอนลำข่อย อำเภอกำแพงแสน นครปฐม

ผู้วิจัยได้สอบถามแล้ว ไม่มีผู้รู้จักและนำไปได้ จึงได้เว้นไว้เพราะเวลาจำกัด จึงเสนอไว้เพื่อผู้ที่จะทำการค้นคว้าต่อไปได้ทราบแหล่งไว้

จังหวัดอุทัยธานี

ตามเอกสารของ นายเอนก นาวิกมูล* ว่า มีหลวงพ่อแจ้ว เจ้าอาวาสวัดหัวเมือง อำเภออุทัยเก่า เคยหัดเชิดหนังตั้งแต่อายุ ๑๕ ปี ผู้วิจัยได้มีจดหมายนมัสการท่านว่าจะไปขอพบ ขอให้ท่านนัดวันและเวลามา แต่ไม่ได้รับตอบแต่ประการใด จึงไม่สามารถไปขอข้อมูลได้

---

* เอนก นาวิกมูล หนังสือศิลปวัฒนธรรม ๑๑ : ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๒

จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

ได้สอบถามแล้วไม่ปรากฏว่ามีคณะหนังตะลุงของจังหวัดยังแสดงอยู่ในขณะนี้ มีแต่มาจากจังหวัดเพชรบุรี แต่เมื่อก่อนนี้มีหลายคณะ

สรุปว่า จังหวัดภาคกลางยังมีการการแสดงหนังตะลุงอยู่ ตั้งแต่ประจวบคีรีขันธ์ถึงนครสวรรค์ ภาคกลางด้านตะวันตกยังมีอยู่มากกว่าด้านอื่น ภาคกลางด้านตะวันออก จากฉะเชิงเทราไปถึงปราจีนบุรี ชลบุรี ถึงตราด ก็มีบ้าง แต่ไม่มีคณะหนังของตนเองแล้ว ส่วนมากจะเป็นคณะหนังตะลุงจากเพชรบุรีไปแสดง

การเก็บข้อมูลเพื่อวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งไปที่จังหวัดเพชรบุรีก่อน แล้วจึงเก็บข้อมูลจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ยังพอหาแหล่งที่จะได้ข้อมูลได้ และยังมีการแสดงอยู่บ้าง และข้อมูลจากหนังตะลุงที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ที่กรุงเทพฯ รวม ๓ จังหวัดเท่านั้น

บทที่ ๓
การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ความเป็นมาของหนังตะลุงภาคกลาง

หนังตะลุงมีความเป็นมาอย่างไรยังถือเป็นยุติไม่ได้ แต่เป็นที่คาดหมายได้แน่นอนว่าหนังตะลุงภาคกลาง ได้มาจากภาคใต้ ที่เรียกว่า "หนังควน" ของเมืองพัทลุง แต่ต่อมาเรียกกันว่า หนังตะลุง คำว่า "หนังตะลุง" มีผู้สันนิษฐานหลายทาง บ้างก็ว่า คงจะย่อมาจากคำว่า "พัทลุง" บ้างก็ว่ามาจากเสียงกลอง แต่ที่ว่ามาจาก "พัทลุง" น่าจะมีหลักฐานกว่า คำว่า "พัทลุง" ชาวใต้เรียกสั้น ๆ ว่า "เมืองลุง" เมื่อมาเรียก "หนังลุง" คงจะออกเสียงยาก เลยกลายเป็น "ตะลุง" แต่ก็ยังไม่มีข้อยุติในขณะนี้

หนังตะลุงเริ่มเข้ามาภาคกลางแต่เมื่อไรนั้น ตามหลักฐานในหนังสือเรื่อง "ตำนานอิเหนา" พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระองค์ทรงบันทึกไว้ในเชิงอรรถว่า "....หนังตะลุงนั้นเป็นของใหม่เพิ่งเกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๕ พวกบ้านควน(มะ)พร้าวแขวงเมืองพัทลุงคิดเอาอย่างหนังแขก (ชวา) มาเล่นเป็นเรื่องไทยขึ้นก่อน จึงแพร่หลายไปที่อื่น ในมณฑลนั้นเรียกว่า "หนังควน" เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) พาเข้ามากรุงเทพฯ ได้เล่นถวายตัวที่บางปะอินเป็นทีแรก เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๑๙" จากหลักฐานที่อ้างอิงมานี้ แสดงให้เห็นว่า หนังตะลุงภาคกลางได้มาจากภาคใต้ในรัชกาลที่ ๕ และจากการสัมภาษณ์ผู้เล่นหนังตะลุงในจังหวัดต่าง ๆ ก็ให้ข้อมูลเช่นเดียวกันว่าได้มาจากครูหรือบรรพบุรุษที่มาจากภาคใต้ และเมื่อพ.ศ. ๒๕๑๗ ก็มีชาวอยุธยาครอบครัวหนึ่งได้นำตัวหนังตะลุงเก่าของบรรพบุรุษมามอบให้ *เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ ว่าตนมีเชื้อสายปักษ์ใต้ คงจะเป็นลูกหลานนายหนังที่ขึ้นมาสมัยรัชกาลที่ ๕ แล้วตั้งรกรากอยู่ที่นั่น

หนังตะลุงได้แพร่หลายและเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคกลางตอนใต้ อาจจะเป็นเพราะหนังตะลุง เป็นมหรสพประเภทเล่นเงา เช่นเดียวกับหนังใหญ่ ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในภาคกลาง หนังใหญ่ใช้ต้นทุนสูง ผู้คนมาก ผู้ที่จะหาไปเล่นน้อย หนังตะลุงนั้น

---

* นายชุมพล คชวงศ์ เจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

ค่าใช้จ่ายต่ำกว่าหนังใหญ่มาก ตัวหนังเล็กกว่า การสลักก็ง่ายกว่า ใช้คนน้อย การสร้างโรง การขนส่งสะดวกกว่า และยังมีบทตลกเรียกเสียงเฮฮาจากคนดู จึงแพร่หลายได้รวดเร็ว ลูกศิษย์ผู้เรียนจากครูชาวใต้ ได้แยกย้ายกันไปตามจังหวัดต่าง ๆ หนังตะลุงจึงได้เป็นมหรสพภาคกลางเพิ่มขึ้น

ตัวหนัง

ตัวหนังตะลุงแกะแบบเดียวกับหนังใหญ่ แต่ย่อส่วนให้เล็กลง วิธีแกะหนังตะลุงก็ทำนองเดียวกับหนังใหญ่ ใช้หนังวัว หนังควาย มาฟอกแล้วขูด นำไปตากให้แห้ง ตัวหนังมี ๓ ชั้น คือ

หนังครู หรือหนังตัวครู คือ หนังชั้นสูง ได้แก่ ฤาษี พระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวร พระราม ทศกัณฐ์ ฯลฯ

หนังเล่น คือ หนังที่นำออกเชิดเล่นเป็นเรื่องตามบทบาท เช่น ตัวมนุษย์ พระ นาง ยักษ์ ลิง ฯลฯ

หนังกาก ตัวประกอบ เช่น ตัวตลก ผี ต้นไม้ สัตว์ ภูเขา ฯลฯ

สำหรับตัวตลกมักจะแกะเป็นรูปต่าง ๆ กัน ให้เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดนั้น ๆ

การแกะตัวหนังตะลุง

วิธีแกะใช้วิธีเดียวกับหนังใหญ่ คือ วาดลวดลายตามที่ต้องการบนหนังที่ฟอกและขูดให้เรียบร้อย ตากให้แห้ง *ตามวิธีการของผู้ทำหนังตะลุงเมืองเพชรเล่าว่า "ถ้าเป็นหนังวัว ต้องนำไปแช่ในถังปูนขาวก่อน เพื่อกัดขนให้อ่อนเวลาขูดจะหลุดง่าย หลังจากนั้นจะนำหนังไปย่ำ วิธีย่ำ คือ นำหนังที่แช่น้ำได้นุ่มดีแล้ว นำเครื่องแกง มี ข่า ตะไคร้ พริก เกลือ ใส่ลงไปใช้สากซ้อมให้เข้ากัน ที่ย่ำเช่นนี้เพื่อให้หนังไม่ยืด ไม่หด ขูดให้หนังบางตามต้องการ แล้วนำไปขึงในกรอบไม้ที่เรียกว่า "สะดึง" ผึ่งจนกว่าจะแห้ง เมื่อแห้งแล้วจึงเขียนเป็นตัวหนังตะลุงตามต้องการแล้วจึงนำมาสลักลวดลายให้งดงาม"

การสลักลวดลายนั้น หนังใหญ่ใช้ สิ่วขนาดต่าง ๆ ทำลวดลายที่เป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนรูปกลมใช้ มุก คือ เหล็กที่มีรูกลมมีขนาดต่าง ๆ หนังตะลุงบางคนก็ใช้มีดคมและมุกแล้วนำสี

---

* หนังตะลุง เครือวัลย์ เรืองศรี, **วารสารมุนี** ว.ค. เพชรบุรี หน้า ๔๔

มาเขียน ปัจจุบันนี้ใช้สีย้อมผ้า* บางทีก็ใช้สีย้อมแพร ใช้พู่กันจุ่มสีระบายรูป แต้มลวดลายต่าง ๆ แต่ต้องประณีตพอสมควร เพราะหนังดูดซับสีรวดเร็วมาก ลบไม่ได้ถ้าเปื้อนหรือผิดพลาด

เมื่อเสร็จแล้วต้องเหลาไม้ไผ่ทำเป็นตับหนีบรูปสำหรับถือเชิดไม้เดียว (ต่างกับหนังใหญ่ที่ใช้สองตับ เพราะตัวใหญ่กว่า ต้องทานน้ำหนักให้พอ) และทำไม้สำหรับซักมือติดไว้ด้วย เพราะหนังตะลุงนั้นมือเคลื่อนไหวได้

ผู้ทำตัวหนังต้องศึกษารูปแบบ และประวัติตัวหนังด้วย เช่น พระราม ทศกัณฐ์ หรือเรื่องอื่น ๆ เช่น แก้วหน้าม้า ตลอดจนตัวตลก เพื่อให้ตรงกับลักษณะที่เป็นที่รู้จักดีของตัวละครนั้น ๆ การแกะลวดลายของหนังจะแสดงบุคลิกภาพของตัวหนัง ทำให้คนดูเข้าใจตัวละครนั้น ๆ ได้ง่าย และสะดวกแก่นายหนังที่จะแสดงเรื่องใด ๆ ก็จะแสดงได้ดี เช่น ตัวโกงก็ทำให้หน้าเหี้ยม ตัวตลกให้พอเห็นตัวหนังก็ขำขันแล้ว เป็นต้น

การเก็บตัวหนังและการจัดหนัง

การเก็บตัวหนังตะลุง ส่วนมากจะมีที่เก็บทำเป็นแผงด้วยไม้ไผ่ สานด้วยเสื่อหรือลำแพนประกบกัน แล้วทำเป็นชั้น ๆ เข้ากรอบอย่างสวยงาม ชั้นบนจะเก็บหนังชั้นสูง คือ หนังตัวครู ชั้นที่สองจะเก็บหนังเล่นหรือหนังเชิด ชั้นที่ ๓ จะเก็บหนังกาก หนังตัวตลก และตัวประกอบอื่น ๆ แต่ละชั้นจะมีที่เก็บให้สอดตัวหนังได้หลาย ๆ ตัวพร้อมทั้งไม้เชิด บางคณะเมื่อเก็บไว้ที่บ้านจะซักรอกแขวนแผงเก็บตัวหนังไว้ที่สูง มีผ้าแดงปิดทอง เวลาจะไปแสดงก็จะเลือกตัวหนังตามต้องการ ตามเนื้อเรื่องออกมาเรียงไว้ตามลำดับก่อนหลัง เมื่อขนไปถึงโรงแสดงจะปักตัวหนังทั้งหมดไว้ที่หยวกกล้วยด้านข้างของโรงเพื่อสะดวกแก่การหยิบออกเชิดตามท้องเรื่อง ยกเว้นตัวครูแขวนไว้บนที่สูง

โรงหนัง

โรงหนังตะลุง ยกสูงจากพื้นดินประมาณ ๒ เมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวประมาณ ๓ เมตร หลังคาเป็นแบบเพิงหมาแหงน มีฝา ๓ ด้าน จะกรุด้วย

---

* โบราณใช้ จุณณสีฝนกับมะนาวทา จะออกเป็นสีเขียว
ฝางกับสารส้มทา จะออกเป็นสีแดง
ฝางทา แล้วเอามะนาวถู จะออกเป็นสีเหลือง

หญ้าคา หรือจาก หรือใบตาล ก็แล้วแต่ ด้านหน้าขึงจอสีขาว ผ้าหนาพอสมควรที่จะให้แสงตะเกียง หรือแสงไฟฟ้าทาบเงาตัวหนังได้ชัด ด้านในใต้จอมีหยวกกล้วยสำหรับปักตัวหนัง ส่วนขอบจอตกแต่งพอสมควร มีบันไดพาดขึ้นไปบนโรง ซึ่งปูพื้นกระดานหรือขัดแตะ เครื่องดนตรีอยู่บนโรงหมด แต่ต้องวางให้อยู่ด้านหลังของไฟให้ห่างพอสมควร ไม่ให้เงาทาบได้ ตัวหนังเรียงเสียบหยวกไว้ด้านข้าง ใกล้มือคนเชิดจะได้หยิบได้สะดวก

ในปัจจุบันมีการดัดแปลงให้สะดวกขึ้น บางคณะใช้รถบรรทุกที่ขนเครื่องหนังตะลุงนั้นเองเป็นโรงหนังตะลุง ดัดแปลงด้วยวิธีจอดรถให้ด้านข้างด้านหนึ่งชิดผนัง ส่วนด้านข้างอีกด้านหนึ่งขึงจอ ภายในตัวรถจัดแบบเดียวกับโรงหนังตะลุง มีหยวกกล้วยปักตัวหนัง เครื่องดนตรี ใช้ตะเกียงหรือไฟฟ้าส่งแสง ผู้แสดง ผู้เล่นดนตรี ก็อยู่บนรถ เป็นโรงหนังตะลุงเคลื่อนที่ นับว่าเป็นความคิดริเริ่มที่ได้ประโยชน์ เพราะสะดวกแก่การโยกย้ายขนส่งด้วย

ดนตรีประกอบการแสดง

๑. กลองชาตรี ๒ ใบ
๒. โทนชาตรี ๒ ใบ
๓. ปี่ใน
๔. ฉิ่ง
๕. ฉาบ
๖. กรับ
๗. โทน

บางคณะก็มีเพิ่มเติม เช่น หนังเพชรบุรี คณะครูลาภ เพิ่มซอด้วง บางคณะใช้ปี่ชวาแทนปี่ใน บางคณะมีระนาดเอก เครื่องดนตรีภาคกลาง บางคณะมีโน้งเหน่ง เช่นที่จังหวัดอยุธยา

การให้แสง

สมัยก่อนใช้ตะเกียงลาน แสงนวล บางทีก็ใช้ตะเกียงเจ้าพายุ มีบังเพลิง แสงสวยงามกว่าสมัยปัจจุบันซึ่งใช้ไฟฟ้าแทน

คนเชิด

หนังตะลุงได้เปรียบหนังใหญ่ตรงที่ตัวเล็กกว่า และมือเคลื่อนไหวได้จึงดูคล้ายคนจริงและมีชีวิตกว่าหนังใหญ่ หนังตะลุงนั้นคนเชิด คนพากย์ คนร้อง สามารถเป็นคนเดียวกันได้ ส่วนมากก็คือนายหนัง บางคณะมีผู้ช่วยอีก ๑ คน นายหนังตะลุงต้องมีความสามารถหลายด้าน

ทั้งยังจะต้องประสานกับคนดนตรีให้ถูกต้องตามจังหวะลีลาของความเคลื่อนไหว และสอดคล้องกับบท โดยเฉพาะบทตลกซึ่งเป็นหัวใจของหนังตะลุง ถึงกับกล่าวกันว่าถ้าไม่มีการตลกก็ไม่ใช่หนังตะลุง นายหนังจึงต้องมีความสามารถในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. **เสียง** ต้องมีเสียงดี และทำเสียงได้หลายเสียง โต้ตอบกันตามลักษณะของตัวละครตามท้องเรื่อง ทั้งเสียงคน เสียงสัตว์ และเสียงอื่น ๆ และยังต้องสามารถร้องเพลงตามเรื่องได้อีกด้วย

๒. **ศิลปะในการเชิด** การเชิดให้ตัวหนังทำท่าทางต่าง ๆ นั้น ต้องให้เข้ากับบทร้อง บทเจรจา บทพากย์ แล้วยังต้องเชิดให้เข้ากับบุคลิกลักษณะของตัวหนังที่เชิด อาจจะกล่าวได้ว่าต้องสามารถสวมวิญญาณหรือถอดวิญญาณสับเปลี่ยนกันได้โดยฉับพลันเมื่อเปลี่ยนตัว ฉะนั้นผู้เชิดต้องมีความสามารถจริง ๆ

๓. **ความรอบรู้** ผู้แสดงจะต้องมีความรอบรู้ในเรื่องที่เล่น สามารถใช้วาทศิลป์ในการโต้ตอบหรือการแทรกบทให้ถึงใจผู้ชม ตลอดจนมีความรอบรู้ในสภาพของสังคมที่จะนำไปแทรกในบทตลกเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ชม

๔. **ปฏิภาณไหวพริบ** ผู้แสดงต้องมีปฏิภาณไหวพริบนำเหตุการณ์ที่ทันสมัยมาปรับให้เข้ากับการแสดง เพราะคนส่วนมากชอบฟังการนำสภาพสังคมบางอย่างมาสอดแทรก เสียดสี ทำให้ผู้ชมได้ทั้งความรู้และความสำราญ

๕. **อารมณ์ขัน** ผู้แสดงต้องเป็นผู้ที่มีอารมณ์ขัน จึงจะจูงใจให้คนดูติดใจได้ คนมาดูหนังตะลุงมักจะมาดูและฟังบทตลกมากกว่าเนื้อเรื่อง

ขนบการแสดง

การแสดงหนังตะลุงภาคกลาง ปฏิบัติตามธรรมเนียมที่นิยมกันในภาคใต้ อาจมีแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย คือ เริ่มต้นด้วยการนำตัวหนังครู คือ ตัวฤาษี พระอิศวร พระนารายณ์ มาปักที่ต้นกล้วยหน้าจอ มีการกล่าวไหว้ครู แล้วจึงจะมีการเบิกโรง ปรายหน้าบท ออกตัวตลกมาเกริ่นเรื่อง จับเมือง ออกตัวเจ้าเมือง แล้วแสดงไปตามเรื่อง

การไหว้ครู

การไหว้ครูถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงชนิดใด หนังตะลุงก็มีการไหว้ครูแต่ละคณะจะมีบทไหว้ครูของตนแล้วแต่จะนำบทใดมา เมื่อนายหนังจุดธูปเทียนบูชาครูแล้ว จะ

ปักรูปฤาษีไว้หน้าจอ (บางคณะมีพระอิศวร พระนารายณ์ ด้วย ถ้าใช้บทไหว้ครูหนังใหญ่) บางคณะก็ปักรูปพระรามกับทศกัณฐ์ เช่นที่อยุธยา ต่อมามีรูปมานพมากราบไหว้แล้วอ่านโองการ ถ้าเป็นบทไหว้ครูแบบหนังใหญ่ ก็มักจะตัดมาบางตอน จะเป็นทวยฯไหนก็ได้ บางคำเพี้ยนไป แต่งเติมก็มี ที่เพชรบุรีมีการนำบทสวดมนต์มาด้วย และมีการไหว้ผู้มีคุณทั้งหลาย พ่อแม่ ครูอาจารย์ เทวาทุกชั้นฟ้า แม่โพสพ เจ้าที่เจ้าทาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเพื่อเป็นศิริมงคลแก่คณะหนังตะลุง ขอความคุ้มครอง ให้ได้รับความเมตตา ขอความโชคดีในการแสดง และยังมีใจกว้างขอความคุ้มครองผู้ดู ผู้ชม อีกด้วย บางคณะไหว้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถด้วย

[1] สำหรับการแสดงหนังตะลุงวาระพิเศษที่กรุงเทพฯ นายภิญโญ ได้เล่าว่าไม่ได้มีการไหว้ครูแบบมีตัวครูมาอยู่หน้าจอ ด้วยเหตุที่การแสดงครั้งนั้นมีการบรรยายให้ผู้ชมฟังก่อนว่าหนังตะลุงซึ่งจะแสดงแบบภาคใต้มีลักษณะอย่างไร ในขณะบรรยาย ถึงตอนไหว้ครูนายภิญโญได้อ่านโองการไหว้ครูของภาคใต้ ซึ่งเป็นบทเก่าตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ที่ได้สืบต่อกันมาช้านาน เป็นการไหว้ครูไปในตัว การแสดงจึงจับเรื่องเลย บทไหว้ครูเป็นกลบท กบเต้นต่อยหอย ดังได้คัดมาพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

[2] *ยกหัตถ์น้อม ยอมหัตถ์นั่ง ขึ้นตั้งเศียร*
น้ำใจตรึก นึกจิตตรอง ต่างทองเทียน
แจ่มจำนง จงจำเนียร บังคมคัล
ยุคลบัง ยังคู่บาท พระศาสดา
เป็นเทวินทร์ ปิ่นเทวา โลกาสรรค์
เคารพธรรม คำรบที่ โมลีธรรม์
สองดวงใจ ใสดังจันทร์ แจ่มอัมพร ฯลฯ

เมื่อไหว้ครู แล้วต่อไปจะไหว้พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ ฯลฯ แล้วอาจว่ากลอนทักทายผู้ที่มา เฉพาะวันที่แสดงหนังตะลุง ที่หอประชุมนั้น ผู้บรรยายได้กล่าวไหว้ประธานในงานนั้นด้วย คือ พลเอกสายหยุด เกิดผล

"ขอไหว้ท่านผู้บัญชาการทหารสูงสุด
ชื่อสายหยุดสุดประเสริฐจนเกิดผล ฯ"

---

[1] การแสดงวาระพิเศษในงานเปิดพิพิธภัณฑ์ทหาร ที่ห้องประชุมกองบัญชาการทหารสูงสุด

[2] จากกลบท สิริวิบุลกิตติ

สำหรับลักษณะคำประพันธ์หนังตะลุงภาคใต้นั้น จะมี**บทพากย์เป็นกลอนแปดและบทเจรจาเป็นภาษาพูดธรรมดา ตัวละครสำคัญใช้ภาษากลาง ตัวประกอบและตัวตลกใช้ภาษาภาคใต้**

บทเบิกโรง

หลังจากเบิกหน้าพระแล้วจึงจับลิงหัวค่ำ การจับลิงหัวค่ำเป็นการรอเวลาให้มีคนดูมาก ตอนหัวค่ำมีแต่เด็ก ๆ มาดู การจับลิงหัวค่ำเป็นบทตลก และเหมาะกับเด็ก ๆ และเป็นการสอนไปในตัว ลิงดำเกเร ลิงขาวเป็นลิงดีแนะนำสั่งสอน ลิงดำก็โกรธเกิดรบกัน ตอนรบกันนี่มีบทตลกแทรกสนุกสนานมาก เด็ก ๆ ชอบ สุดท้ายลิงขาวจับลิงดำได้ก็นำไปพบพระฤาษี พระฤาษีขอชีวิตลิงดำไว้ เทศนาสั่งสอนจนลิงดำกลับใจได้เป็นลิงดี ก็ปล่อยตัวไป เป็นการแสดงว่า ธรรมะชนะอธรรม เด็ก ๆ ได้รับคำสั่งสอนไปด้วยโดยปริยาย ก็พอดีได้เวลาคนมาดูมากขึ้น นายหนังก็จับเรื่องต่อไป มีตัวตลกมาบอกเรื่องก่อนแล้วจึงเริ่มเรื่อง จะเป็นเรื่องรามเกียรติ์หรือเรื่องอะไรก็สุดแต่เจ้าของงานและนายหนังจะตกลงกัน บางคณะใช้หนังชกมวยแทนจับลิงหัวค่ำ เพื่อเรียกร้องคนดูเช่นเดียวกัน เวลาแสดงจะลงโรงระหว่าง ๑๘.๐๐ น. ถึง ๒๑.๐๐ น. เลิกประมาณ ๒๔.๐๐ น.

เรื่องที่แสดง

ในสมัยก่อนนิยมเรื่องรามเกียรติ์ และเรื่องทำนองจักร ๆ วงศ์ ๆ ปัจจุบันมีเรื่องที่แต่งขึ้นเองเป็นเรื่องสมัยใหม่ ทำนองนวนิยาย บ้างก็เป็นเรื่องผสมแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ กับเรื่องสมัยใหม่ บางทีก็แต่งเป็นทำนองนิยายพื้นบ้านก็มี

การพากย์ การเจรจา

ถ้าเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ใช้แบบหนังใหญ่ คือ พากย์ เป็นกาพย์ และเจรจาเป็นร่าย ใช้สำเนียงใต้ แต่บางทีใช้แบบหนังตะลุงภาคใต้ คือ พากย์หรือร้องเป็นกลอน บางทีแปลงเป็นกลอนพื้นบ้านคือกลอนหัวเดียว จึงมีลักษณะคล้ายกลอนลิเก แต่ก็ยังใช้สำเนียงชาวใต้ บทเจรจา ถ้าเป็นบทสนทนาใช้สำเนียงภาคกลางบ้าง สำเนียงพื้นบ้านของถิ่นนั้นบ้าง นายหนังไม่เคร่งครัดในรูปแบบของการประพันธ์ คงไว้แต่เค้าเรื่อง มุ่งแต่ความรวดเร็ว ทันใจผู้ชม และมีบทตลกแทรก ตัวตลกอาจล้อเล่นกับตัวนายได้ บางทีก็นำเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาแทรก มี

การเสียดสีสังคม มีการเล่นคำ บางทีก็นำเพลงสมัยใหม่ที่นิยมกันมาร้องแทรกให้เข้ากับเรื่อง เช่น เพลงบนดอยของจรัล มโนเพ็ชร เป็นต้น

ความแตกต่างระหว่างหนังใหญ่และหนังตะลุง

หนังใหญ่และหนังตะลุง เป็นมหรสพประเภททาบเงาเช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันดังนี้

๑. โอกาสที่แสดง

หนังใหญ่ เดิมเป็นมหรสพชั้นสูงในพระราชพิธีต่อมาจึงเกิดหนังใหญ่ราษฎร์ เป็นมหรสพพื้นบ้านแต่ก็แสดงในงานใหญ่ยังรักษาแบบฉบับเป็นอย่างดี ขณะนี้หาดูได้ยาก เพราะในกระบวนการแสดงต้องอาศัยกำลังคน กำลังงาน กำลังทรัพย์สูงมาก

หนังตะลุง เป็นมหรสพชาวบ้าน แสดงในงานต่าง ๆ เพื่อความรื่นเริงสนุกสนาน ยังเป็นที่นิยมมากในภาคใต้ ส่วนภาคอื่น ๆ มีผู้นิยมพอสมควร กระบวนการแสดงง่ายและสะดวกกว่า ค่าใช้จ่ายไม่สูงมาก

๒. เรื่องที่แสดง

หนังใหญ่ แสดงเรื่องเดียว คือ รามเกียรติ์ จับตอนศึกต่าง ๆ มีการดัดแปลงและเพิ่มเติมบทบ้างเล็กน้อย

หนังตะลุง แสดงเรื่องรามเกียรติ์ และเรื่องอื่น ๆ คือ เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เรื่องที่นำมาจากนิทานพื้นบ้านและเรื่องแต่งขึ้นใหม่ตามสภาพสังคม มุ่งความสนุกสนานเป็นสำคัญ

๓. ตัวหนัง

หนังใหญ่ มีขนาดใหญ่มาก สูงประมาณ ๒ เมตร กว้างประมาณ ๑.๕๐ เมตร แกะเป็นรูปต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่อง มีทั้งหนังเดี่ยว คือตัวเดียว ในท่าต่าง ๆ เช่น เดิน เหาะ และหนังแผง ซึ่งรวมฉากไปด้วย เช่น หนังพลับพลาเป็นรูปประทับในพลับพลา หนังรถ หนังปราสาท ฯลฯ การแกะสลักประณีตมาก มีศิลปะสูงในทางหัตถศิลป์และวิจิตรศิลป์

หนังตะลุง ขนาดเล็กกว่า เป็นหนังเดี่ยว ศิลปะในการแกะตัวหนังง่ายกว่า ตัวหนังสามารถเคลื่อนไหวที่แขนได้ ตัวตลกอ้าปากได้ ทำให้ดูมีชีวิตชีวา

๔. โรงแสดง

หนังใหญ่ ตั้งเสาปักจอ สถานที่อย่างน้อย ๒๐๐ ตารางวา จอกว้างประมาณ ๑๕ เมตร เสาสูง ๔ เมตร ๔ เสา หน้าจอสุดแต่จะแต่งปลายเสา หลังจอเปิดโล่ง ๆ มีเสื่อเป็นที่เรียงตัวหนัง

หนังตะลุง ยกโรงสูงจากพื้นดินประมาณ ๒ เมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวประมาณ ๓ เมตร มีฝา ๓ ด้าน ด้านหน้าขึงจอ หลังคาแบบเพิงหมาแหงน ด้านในจอมีหยวกกล้วยปักตัวหนัง เครื่องดนตรีอยู่บนโรง แต่ไม่ให้บังแสง บางทีใช้โรงเคลื่อนที่

๕. วิธีเชิด

หนังใหญ่ เชิดนอกจอ ผู้ชมดูผู้เชิดด้วย ผู้เชิดต้องแต่งตัวสวยงาม (อาจมีบางช่วงเชิดหลังจอ)

หนังตะลุง เชิดหลังจอ ไม่เห็นตัวผู้เชิด

๖. ผู้เชิด ผู้พากย์

หนังใหญ่ *ผู้เชิด* ต้องใช้ตามจำนวนตัวหนังที่ออกหน้าจอ จึงต้องใช้คนมาก และผู้เชิดต้องมีความสามารถในการชูตัวหนังซึ่งหนักมากได้ ขณะเดียวกันต้องเต้นท่าโขนได้ด้วย

ผู้พากย์ ต้องมีความสามารถในการพากย์ให้ตัวหนังมีชีวิตชีวา คนพากย์สำคัญมากในการเล่นเสียงตามบท

หนังตะลุง ผู้เชิดผู้พากย์เป็นคนเดียวกันได้ ต้องมีความว่องไวและปฏิภาณไหวพริบในการพากย์ให้เดินเรื่องได้และมีบทตลกสอดแทรกด้วย อาจไม่พากย์ตามบทก็ได้

๗. ดนตรี

หนังใหญ่ ใช้เครื่องปี่พาทย์ ใช้เพลงสูง เช่นเดียวกับโขน

หนังตะลุง เครื่องดนตรีน้อยชิ้น ปี่สำคัญ ไม่ใช้เพลงสูง เพลงหน้าพาทย์ มีบ้าง

ความแตกต่างระหว่างหนังตะลุงภาคกลางและหนังตะลุงภาคใต้

๑. เครื่องดนตรี

ภาคกลาง กลองชาตรี ๒ ลูก โทนชาตรี ๒ ลูก ปี่ใน ๑ เลา ฉิ่ง ฉาบ กรับ โทน บางโรงเพิ่มซอด้วง อยุธยามีโน้งเหน่ง

ภาคใต้ กลองชาตรี ๑ ลูก ทับ (โทนใหญ่) ๑ ลูก ฆ้องคู่ ปี่ชวา (บางโรงไม่ใช้) เรื่องสมัยใหม่เพิ่มซอด้วง ไวโอลิน

๒. วิธีใช้ดนตรีประกอบการเล่น

ภาคกลาง ร้อง พากย์ใช้ภาษากลางสำเนียงใต้คลอเสียงดนตรี

ภาคใต้ ใช้ภาษาใต้ร้อง แล้วดนตรีจึงรับ

๓. เรื่องที่แสดง

ภาคกลาง ใช้เรื่องรามเกียรติ์บางตอน และเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ อยู่บ้าง มีเรื่องสมัยใหม่บ้างในบางจังหวัด บางทีใช้เรื่องที่แต่งขึ้นเอง ผสมเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และเรื่องสมัยใหม่

ภาคใต้ เดิมเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ต่อมาเป็นนิทานชาดกเกี่ยวกับศีลธรรม ปัจจุบันนิยมเรื่องสมัยใหม่ นิยายประโลมโลก และที่สำคัญคือรับใช้การเมือง

๔. โอกาสที่แสดง

ภาคกลาง งานศพเป็นพื้น งานโกนจุกมีบ้าง

ภาคใต้ ทั่วไป และในการแก้บน

๖. จำนวนคณะหนังตะลุง

ภาคกลาง มีคณะแสดงไม่มาก แต่ก็ยึดเป็นอาชีพได้

ภาคใต้ ยึดเป็นอาชีพได้

๗. การเก็บรักษาตัวหนัง

ภาคกลาง ยังใช้แผงสอดตัวหนังตะลุง

ภาคใต้ ใช้หีบห่อ

๘. เวลาในการแสดง

ภาคกลาง มักไม่เกิน ๒๔.๐๐ น.
ภาคใต้ ตลอดรุ่ง

๙. บทเจรจา

ภาคกลาง ตัวละครสำคัญใช้ภาษากลางสำเนียงท้องถิ่น ตัวตลกใช้ภาษากลางสำเนียงใต้
ภาคใต้ ตัวละครสำคัญใช้ภาษากลาง ตัวตลกตัวอื่นใช้ภาษาถิ่นภาคใต้

๑๐. บทพากย์

ภาคกลาง เป็นกลอนแปดบ้าง กลอนหัวเดียวบ้าง ภาษากลางสำเนียงใต้
ภาคใต้ เป็นกลอนแปด ภาษากลางสำเนียงใต้

๑๑. ผู้เชิด ผู้พากย์ และเจรจา

ภาคกลาง นายหนังทำหน้าที่คนเดียว มีผู้ช่วยบ้าง ๑ - ๒ คน
ภาคใต้ เหมือนกัน

สาเหตุที่หนังตะลุงมีคนนิยมน้อยลง

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นเวลานานถึง ๔ ปี ในเวลากลางคืนต้องพรางไฟ ทั้งหนังใหญ่ หนังตะลุง แสดงกลางคืน ต้องใช้ไฟจึงต้องงด เมื่อนานเข้าผู้แสดงขาดรายได้ จึงต้องหันไปจับอาชีพอื่น เจ้าของหนังที่มีตัวหนังอยู่มากไม่ได้ไปแสดงที่ใด หนังเก็บกองเอาไว้มาก ไม่ได้มีการเคลื่อนย้ายเหมือนเมื่อก่อน หนูกัดบ้าง ปลวกขึ้นบ้าง ครั้นสงครามสิ้นสุดลง เศรษฐกิจยังไม่ฟื้นตัว ชาวต่างประเทศเข้ามาเห็นตัวหนังเข้าชอบใจขอซื้อไปในราคาสูง เจ้าของก็เลยขาย เพราะไม่ทราบว่าจะได้แสดงอีกเมื่อใด สรุปแล้ว หนังตะลุงสลายตัวไป ทีละน้อย ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองประกอบกับมีมหรสพอื่นเข้ามาแทนที่ ความนิยมจึงน้อยลง

ข้อ ๑ - ๗ จากเรื่องหนังตะลุงของ "เรืองศรี" ในวารสาร "มุนี" หน้า ๔๐
ข้อ ๘ - ๑๑ จากการสัมภาษณ์ นายภิญโญ ศรีจำลอง

การแสดงหนังตะลุงภาคกลางยังเป็นที่นิยมอยู่บ้างในจังหวัดต่าง ๆ หลายจังหวัด ทั้งภาคกลางตะวันออก และภาคกลางตะวันตก แต่ไม่มีคณะหนังของตนเอง จังหวัดที่ยังคงมีการแสดงหนังตะลุงและส่งเสริมการเล่นหนังตะลุงบ้าง คือ จังหวัดเพชรบุรี มีการประกวดการแสดงเป็นครั้งคราว บางคณะยังยึดเป็นอาชีพอยู่ทั้งการแสดงและการแกะตัวหนัง แต่ก็เปลี่ยนแปลงไปมาก ตามความนิยมของสังคม การแสดงเรื่องรามเกียรติ์และจักร ๆ วงศ์ ๆ น้อยลง แสดงเรื่องแบบสมัยใหม่ เป็นนวนิยายบ้าง หรือสร้างเรื่องผสมจักร ๆ วงศ์ ๆ กับเรื่องสมัยใหม่บ้าง **และด้วยเหตุที่คนไทยยังมีใจรักลักษณะความเป็นไทย ๆ อยู่บ้าง เมื่อหนังตะลุงปรับปรุงให้สอดคล้องกับความนิยมของแต่ละสังคม จึงทำให้การสืบทอดการแสดงหนังตะลุงยังคงมีอยู่**

บทที่ ๔

วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุงภาคกลาง

วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุงภาคกลางหมายถึงบทที่ใช้ประกอบการเชิดหนังในภาคกลาง ผู้วิจัยเก็บตัวอย่างได้เพียง ๓ จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดเพชรบุรี ส่วนอีก ๖ จังหวัดที่ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บข้อมูล ปรากฏว่าไม่มีการแสดงของคณะหนังตะลุงซึ่งเป็นชาวจังหวัดนั้น ที่ยังมีการแสดงอยู่บ้างก็เป็นคณะที่เดินทางมาจากจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุง ๓ จังหวัด มีหลายเรื่องแต่ที่นำมาพิมพ์เป็นเพียงบทของตัวอย่าง บทของบางคณะซึ่งผู้วิจัยสามารถไปพบหัวหน้าคณะได้ สำหรับกรุงเทพฯ นั้นได้บทที่แต่งขึ้นใหม่ คือบทของนายภิญโญ ศรีจำลอง ผู้มีความรู้ในเรื่องหนังตะลุงภาคใต้นำวิธีการเล่นหนังตะลุงภาคใต้มาประยุกต์กับวิทยาการสมัยใหม่ เร้าให้ผู้ชมสนใจและติดใจ มีผู้เชิดและผู้พากย์เป็นชาวใต้ซึ่งตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ มิได้มีอาชีพเป็นนายหนัง นอกจากนั้นได้บท "จับลิงหัวค่ำ" จากกรมศิลปากร ซึ่งยังเล่นกันเป็นบทเบิกโรงเท่านั้น

สำหรับจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งได้ไปสำรวจมาว่ายังมีคณะหนังตะลุงที่แสดงอยู่มากที่สุด และจังหวัดอยุธยามีจำนวนรองลงมา ผู้วิจัยมีปัญหาในเรื่องการเดินทาง ซึ่งต้องอาศัยคนท้องถิ่นเป็นผู้นำ นอกจากนั้นการเข้าถึงจิตใจหัวหน้าคณะการสร้างความเป็นกันเองกับหัวหน้าคณะต้องใช้เวลาจนกว่าจะสนิทสนมด้วย ทำให้ผู้วิจัยยังไม่สามารถเก็บข้อมูลได้จากทุกคณะให้ได้รับข้อมูลที่สมบูรณ์

การแสดงหนังตะลุง

เรื่อง "สงครามยุทธหัตถี"

นายภิญโญ ศรีจำลอง ประพันธ์

ฝ่ายกิจกรรมชมรมประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร

จัดแสดง ณ ห้องประชุมกองบัญชาการทหารสูงสุด สนามเสือป่า

เนื่องในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์ทหาร

๓๐ สิงหาคม ๒๕๒๖

✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

ชุดที่ ๑

ตัวละคร

๑. หมื่นทิพเสนา

๒. นงนุช ภรรยาหมื่นทิพเสนา

๓. เท่ง หนูนุ้ย และตัวตลกอื่น ๆ แสดงเป็นชาวบ้าน

ฉากเริ่มเรื่อง

สภาพทั่วไปของกรุงศรีอยุธยา

บทพากย์เกริ่น

ประวัติศาสตร์ชาติไทยอันไพศาล การทหารนำทางก่อสร้างผล
ด้วยร่วมแรงร่วมใจไทยทุกคน อาจผจญศัตรูกู้ชาติมา
วีรกรรมเกริกไกรแผ่ไพศาล เกิดเมื่อกาลพอศอสองหนึ่งสามห้า
สมเด็จพระนเรศวรมวลโยธา ทำลายทัพใหญ่พม่าถึงปราชัย
ถึงขั้นเด่นเป็นศึกยุทธหัตถี พระบารมีแผ่ซ่านทุกกาลสมัย
ขอสรรเสริญ พระเกียรติผองผ่องอำไพ ด้วยแนวใหม่ให้ฟังเป็นหนังตะลุง

ฉากเฉลียงเรือนไทย มีตัวละครชุดที่กล่าวแล้ว

บทพากย์

หลังสงครามยุทธหัตถีที่เพิ่งผ่าน นายทหารหนุ่มซึ่งเก่งกล้า
มียศเด่นเป็นหมื่นทิพเสนา ได้กลับมายังสถานบ้านเรือนตน
พบมิ่งขวัญภรรยาสง่าสุด นาม "นงนุช" เพิ่งสมรักเป็นมรรคผล
นั่งเล่าเรื่องเบื้องหลังครั้งประจญ ทั้งสามนายไพร่พลร่วมสนทนา

บทสนทนา

นงนุช - น้องปลื้มใจที่พี่มีส่วนร่วมในสงครามยิ่งใหญ่ครั้งนี้ เพราะชัยชนะที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์และกองทัพไทยมีต่อกองทัพนับแสน ๆ ของพระมหาอุปราชพม่านั้นเป็นชัยชนะสูงสุด น้องจึงอยากฟังเรื่องสงครามครั้งนี้ พี่ช่วยเล่าหน่อยสิคะ

เท่ง *(พูดภาษาใต้)* - ไอ้หนูนุ้ย กูว่าคุณนายแกคงสงสัยท่านหมื่นกับพวกเราว่า ถ้าจะไม่ได้ไปรบมาจริง ๆ แกถึงได้ซักอย่างนี้

หมื่นทิพเสนา - เราไปรบร่วมเป็นร่วมตายกันมาทั้งสามคนจริง ๆ พี่เท่งพูดให้นุชเขวทำไม เออ...นุชเรื่องนี้เล่าให้ฟังได้ยากเหลือเกิน เพราะเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ซับซ้อนเกี่ยวกับพระปรีชาสามารถตลอดจนถึงพระบรมราชกฤษฎาภินิหารแห่งสมเด็พระ-นเรศวรเป็นเจ้า และความสามารถของแม่ทัพนายกองและไพร่พลไทยทหารกล้า พี่กลัวว่าเล่าไปก็จะไม่สมเกียรติตามความเป็นจริงที่ท่านเหล่านั้นได้กระทำ

นงนุช - เราคุยกันอย่างชาวบ้านก็ได้ค่ะ เพราะการสดุดีพระเกียรติที่เหมาะสมเป็นเรื่องของนักปราชญ์ราชกวีท่านกระทำกัน เรามาคุยกันอย่างชาวบ้าน ตามวิธีหนังตะลุงด้วยใจบริสุทธิ์ ก็นับว่าเป็นการเทิดพระเกียรติท่านเหมือนกัน

หนูนุ้ย *(พูดภาษาใต้)* - ท่านหมื่นครับ ผมกลัวเหลือเกินว่า คนรุ่นหลัง ๆ พวกเราจะพากันสงสัยว่าชาวปักษ์ใต้พวกเรา เป็นทหารร่วมรบในสงครามยุทธหัตถีคราวนี้ได้อย่างไร

หมื่นทิพเสนา - คนที่มีการศึกษาเขาไม่สงสัยหรอกพี่นุ้ย เขาอ่านพงศาวดาร เขาก็รู้ว่าก่อนสงครามยุทธหัตถี สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ทรงเตรียมกองทัพไปตีเขมร ท่านให้เกณฑ์ทหาร ๑๔ หัวเมืองปักษ์ใต้มาเตรียมเป็นกองทัพเรือไป

ตีเมืองพุทไธมาศ เมืองป่าสัก พอเปลี่ยนมาเป็นศึกพม่า ท่านก็ให้ทหารปักษ์ใต้พวกเราเป็นกองทัพหน้ารบศึกครั้งนี้

เท่ง *(พูดภาษาใต้)* - ถูกแล้วครับ แม่ทัพใหญ่คุมทัพหน้าก็เป็นชาวใต้ คือ ท่านแม่ทัพหาญเอ๊ย ขอโทษ พระยาศรีไสยณรงค์ ส่วนแม่ทัพรอง ๆ ปีกซ้าย ปีกขวา กองหน้า กองหลัง เป็นเจ้าเมืองในภาคกลางมีพระยาสุพรรณบุรี พระยานนทบุรี พระยาชัยนาท

เท่ง (ต่อ) - นั่นแหละ ไพร่พลส่วนใหญ่ที่รบกับพม่า ตั้งแต่เริ่มแรกที่โคกเผาข้าว ก็คือทหาร ๑๔ หัวเมืองใต้ กองทัพหน้าห้าหมื่น พวกเรารบกับข้าศึกนับแสนอย่างเหี้ยมโหดทรหดตายไปกว่าครึ่ง

หนูนุ้ย - นี่มึงจะเล่าเอง หรือให้ท่านหมื่นเล่า เออ.....เสร็จศึกยุทธหัตถีแล้ว แม่ทัพหาญ.....เอ๊ยเจ้าคุณศรีไสยณรงค์ ก็โดนย้ายเข้าประจำกอง บก.สูงสุด เอ๊ย....เข้ากรุง ใช่มั้ย

หมื่นทิพเสนา - ไม่ใช่หรอกพี่นุ้ย เจ้าคุณศรีไสยณรงค์ถูกส่งไปตีเมืองมะริด ทวาย ตะนาวศรี เป็นการแก้ตัวแล้วท่านทำการสำเร็จ จึงโปรดเกล้าให้เป็นเจ้าเมืองตะนาวศรี

นงนุช - พี่เล่าเรื่องศึกยุทธหัตถี เสียทีสิคะ

หมื่นทิพเสนา - เอาละจ้ะ นุช จะเล่าเดี๋ยวนี้แหละ

ชุดที่ ๒

บทพากย์เกริ่น

พี่จะเล่าเจ้าจงฟังเมื่อครั้งนั้น ไทยสบวันรันทดสลดแสน
ในหลวงธรรมราชาจู่สู่เมืองแมน ทั่วดินแดนไทยประชาไว้อาลัย
พุทธศกตกปี สองหนึ่งสามสาม ชาวสยามมีกษัตริย์สืบรัชใหม่
สมเด็จนเรศวรราชขวัญชาติไทย ผู้เกริกไกรแกว่นกล้ามาเนิ่นนาน
พระชนม์สิบหกปกครองพิษณุโลก ทรงเสริมโชคให้ไทยผ่องไพศาล
รวมกำลังหวังสู้กู้เหตุการณ์ ฝึกทหารรุ่นใหม่ไว้เตรียมรบ

ช่วยราชการพระบิดามาหลายหน
สมเด็จพระอนุชามาสมทบ
พุทธศกสองหนึ่งสองเจ็ดนั้น
ทรงประกาศเอกราชของชาติไทย
นันทบุเรงนำพม่ามาล้างผลาญ
พม่าพ่ายหลายหนจนครั่นคร้าม
เมื่อพระองค์ทรงเป็นบรมกษัตริย์
เพื่อชีวิตอิสราธิปไตย

ชาญประจญศึกชื่อเลื่องลือจบ
ไทยจึงครบผู้นำล้ำเกียรติไกร
ทรงสร้างสรรค์สิ่งประเสริฐเลิศสมัย
เริ่มยุคใหม่ยิ่งยศแสนงดงาม
ทรงนำทหารมุ่งสู้ศัตรูสยาม
ขจรนามเกียรติศักดิ์นักรบไทย
ยิ่งรีบรัดจัดการงานน้อยใหญ่
ช่วงโชติชัยให้ศรีอยุธยา

ฉากท้องพระโรง

มีปรากฏภาพหนังตะลุง สมเด็จพระนเรศวร สมเด็จพระเอกาทศรถ ข้าราชบริพาร

บทบรรยาย *(คำพูดของหมื่นทิพเสนา)*

เมื่อจัดพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระราชบิดาเสร็จแล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ทรงคิดการกับบรรดาข้าราชการและทแกล้วทหารทั้งปวงว่า กองทัพใหญ่ของพม่าซึ่งสมเด็จพระมหาอุปราช และพระยาพะสิม พ่ายแพ้แก่กองทัพกรุงศรีอยุธยาไปเมื่อปีกลาย อีกนานกว่าพม่าจะตั้งตัวได้แล้วยกมาตีไทย ทรงเห็นว่าครั้งกรุงศรีอยุธยาเกิดศึกพม่าทุกคราวตราบจนเสียเอกราช เขมรยกไพร่พลมาทำลายข้างหลังแบบลอบกัดทุกครั้งไป มาบัดนี้เราว่างศึกจากพม่าสามารถยกกองทัพไปกระทำตอบแทนแก่กัมพูชาได้แล้ว จึงทรงสั่งให้ตระเตรียมกองทัพไทยให้พร้อม เพื่อยกไปตีกัมพูชาเมื่อหมดฤดูฝน

เปลี่ยนภาพมาเป็นหมื่นทิพเสนากับพวก เหมือนชุดที่ ๑

นงนุช - แล้วทำไม จึงเปลี่ยนมาเป็นรบกองทัพพม่าล่ะคะ
หมื่นทิพเสนา - เรื่องนี้พี่เท่งกับพี่นุ้ยเขารู้ดี ช่วยเล่าหน่อยซิ
เท่ง - คืออย่างนี้ สมเด็จพระเจ้านันทบุเรง ทรงทราบว่ากรุงศรีอยุธยาเปลี่ยนราชสมบัติ เห็นว่าผู้ทรงสิทธิ์มีอยู่ ๒ พระองค์ บางทีอาจจะเกิดการวิวาทแย่งราชสมบัติกันขึ้นได้ จึงมีพระบรมราชโองการให้พระมหาอุปราชยก

กองทัพพม่าร่วมกับเจ้านครเชียงใหม่มาตีกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระมหาอุปราชทรงขลาดกลัวสมเด็จพระนเรศวร จึงกราบทูลหลีกเลี่ยง.....

เท่ง *(ต่อ)* - เออ.....ไอ้นุ้ย มึงเรียนมาสูงเป็นระดับดอกเตอร์ โฆษกทำเนียบ ไหนลองบอกซิ พระมหาอุปราชกราบทูลหลีกเลี่ยงยังไง

หนูนุ้ย - บุตรท่านยินถ้อถ้อย ข้อยผู้ข้าบาทบงสุ์ โหรควรคงทำนาย ทายพระเคราะห์ถึงฆาต

เท่ง - ดอกเตอร์นี่พูดฟังยาก แปลเป็นภาษาชาวบ้านว่า พระมหาอุปราชทูลว่าหมอดูดูว่าระยะนั้นท่านชะตาขาด แล้วพระเจ้านันทบุเรงตรัสประชดไว้ยังไงวะ

หนูนุ้ย - ฟังสารราชเอารส ธ ผชดบัญชา เจ้าอยุธยามีบุตร ล้วนยงยุทธ์เชี่ยวชาญ หาญทักศึก บ มิย่อ ต่อสู้ศึก บ มิหย่อน ไปพักวอนว่าใช้ ให้ ธ หวง ธ ห้าม แม้นเจ้าคร้ามเคราะห์กาจ จงอย่ายาตรยุทธนา เอาพัสตราสตรีสวมอินทรีย์สร้างเคราะห์

นงนุช - ร้ายแรงเหลือเกินนะคะ ทรงแนะนำให้พระมหาอุปราชเอาเสื้อผ้าผู้หญิงมาสวมใส่แล้วเคราะห์ร้ายจะหายไปเอง พี่หนูนุ้ยก็ช่างเก่งเหลือเกิน พูดเป็นภาษากวีได้จับใจแท้ ๆ

หนูนุ้ย - คุณนายอย่ายอให้เหากินกบาลหัวผมเลย ไม่ใช่ผมพูดได้เองหรอก ผมจำมาจากเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตท่าน

นงนุช - พี่หมื่นเล่าเรื่องต่อไปสิคะ

(ฉากห้องพระโรง ตัวละครชุดเดิม)

บทพากย์

ทูตถือสาส์นจากกาญจนบุรี อีกธานีสิงห์ สรรค์ สุพรรณผอง
เข้าเฝ้าพระองค์แถลงความตามทำนอง กษัตริย์สองปรึกษาข้าราชการ
รบพม่าคานี้สู้ที่ไหน จะรับในหรือนอกอยุธยาสถาน
มวลอำมาตย์ปรึกษากันไม่ทันนาน กราบทูลท่านควรรบพุ่งนอกกรุงไกร

ทรงเห็นด้วยอวยคำพระดำรัส เราควรจัดทัพออกนอกกรุงใหญ่
เพราะพร้อมพรั่งทั้งพหลพลทัพไทย กำลังใจมั่นจริงยิ่งเดิมมา
โปรดเกล้าสั่งตั้งพระยาศรีไสยณรงค์ ให้เป็นจอมรณรงค์แม่ทัพหน้า
พลห้าหมื่นจากใต้ให้ยาตรา รับพม่าอย่าให้ถึงพระนคร
แล้วตรัสว่าอย่าหวั่นเรื่องพม่า มีโยธาห้าแสนสล้างสลอน
จะทรงยกมหาโยธาธร ไปต่อกรกันให้ลือเลื่องชื่อไทย

(ภาพฉนวนน้ำกองทัพเรือ)

เพื่อรีบรัดให้ทัพทางชลมารค ท้องน้ำหลากมากนาวาน้อยใหญ่
สะพรึบพรั่งไพร่พลสกลไกร สองจอมไทยเสด็จยังบัลลังก์ทอง
วันอาทิตย์สิบเอ็ดค่ำเดือนยี่ เช้าสองโมงสามสิบนาทีฤกษ์ผุดผ่อง
สั่งให้เคลื่อนกองทัพทุกหมวดกอง เสียงสังข์ซร้องแตรเป่าเร้าอึงอล

กองเรือเคลื่อนเลื่อนสู่ประตูป่า แสนโยธาคั่งคับดูสับสน
พระสงฆ์ประพรม น้ำพระพุทธมนต์ สวดสนั่นชัยมงคลแก่กองทัพ

(ฉากปากโมก)

ไม่ข้ามวันถึงสถานบ้านปากโมก พระจอมโลกสั่งความตามลำดับ
เปลี่ยนระบบสถลมารคหลากคั่งคับ ยกพลสรรพต่อตอนท้านาฬิกา
คืนนั้นท่านประทับพลับพลาชัย พร้อมเสนาน้อยใหญ่ทรงปรึกษา
ล่วงยามสามเสด็จสู่ที่ไสยา บรรทมหลับก็ถึงคราสุบินนิมิต

(ภาพรบจระเข้)

ในฝันว่าธาราท่วมปากว้าง จากทิศทางอัสดงคตสถิต
น้ำหลั่งหลากมากมายมาทุกทิศ พระทรงฤทธิ์ลุยธารผ่านเรื่อยไป
จนประสบกุมภีร์มีฤทธิ์กล้า กระทำการยุทธนากันยิ่งใหญ่
จนสังหารสุงสุมารนั้นบรรลัย สายน้ำใหญ่เหือดหดลดแห้งลง

ฉากกลับมาสู่บ้านหมื่นทิพเสนา และตัวละครชุดเดิม

บทสนทนา

นงนุช - พระสุบินนิมิตครั้งนี้ เป็นการบ่งบอกถึงลางดีของพระองค์ในการที่จะได้ประสบกับชัยชนะยิ่งใหญ่ ถึงขั้นทำยุทธหัตถีกับจอมทัพพม่า ทางฝ่ายสมเด็จพระมหาอุปราชล่ะคะ มีเรื่องทำนองนี้ไหมคะ

หมื่นทิพเสนา - มีจ้ะ แต่เป็นเรื่องตรงกันข้าม เช่น เมื่อทรงยกกองทัพออกจากหงสาวดี พระองค์ทรงรู้สึกหดหู่วังเวงว่าเป็นลางร้ายถึงกับทรงรำพึงถึงพระบิดา ว่า

อ้าจอมจักรพรรดิ์ผู้ เพ็ญยศ
ผิวเสียเอารส แก่เสี้ยน
จักเจ็บอุระระทด ทุกข์ใหญ่ หลวงนา
ถนัดดั่งพาหาเหี้ยน ทั่นกลิ้งไกลองค์

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

สงครามครานี้หนัก ใจเจ็บ ใจนา
เรียมเร่งแหนงหนาวเหน็บ อกโอ้
ลูกตายฤาใครเก็บ ผีฝาก พระเอย
ผีจักเท้งที่โพล้ ที่เพล้ใครเผา

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

และเมื่อเสด็จยกกองทัพมาถึงตำบลพนมทวน เกิดลมเวรัมภาพัดฉัตรหัก

(เปลี่ยนฉากเป็นภาพเศวตฉัตรห้าชั้นของพระมหาอุปราชหักสะบั้น และต่อมาเป็นภาพ ทหารกองทัพพม่า และที่เกี่ยวกับพม่า)

บทพากย์

องค์สมเด็จอุปราชชาติพม่า ยกทัพมาด้วยเจ็บช้ำเฝ้ากำสรวล
ตลอดทางพระองค์ทรงคร่ำครวญ คะนึงมวลนวลละอองผองชายา

เมื่อถึงดินแดนพนมทวน เกิดลมหวนพัดแกร่งแรงนักหนา
เป็นลมจากแรงกรรมเวรัมภา ฉัตรทั้งห้าหักสลายมลายลง
โหรทายชาตาท่านสูงเด่น จะได้เปลี่ยนเป็นจอมกษัตริย์ฉัตรสูงส่ง
พระทัยท่านสงสัยให้งวยงง สั่งให้ปลอมช้างทรงครายงยุทธ
ให้ขุนพลสิบหกนายแต่งกายใหม่ เหมือนเครื่องทรงพระองค์ใช้อย่างที่สุด
ประดับช้างอย่างช้างทรงบ่งสมมุติ หลอกอนุชนเรศวร์คราปะทะกัน

เปลี่ยนเป็นบ้านหมื่นทิพเสนาในชุดหนึ่ง

นงนุช - ขอให้พี่หมื่นเล่าเรื่องลางดีทางฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ต่อไปสิคะ

หมื่นทิพเสนา - ตอนจะเคลื่อนทัพจากปากโมกตอนตีห้าคืนนั้น ขณะพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์เสด็จขึ้นประทับเหนือคอพระคชาธาร ทหารไทยจำนวนแสนเศษเตรียมพร้อมจะเคลื่อนกองทัพ ก็มีพระบรมสารีริกธาตุกระทำปาฏิหาริย์ดอกเตอร์หนูนุ้ยช่วยเล่าให้ขลังหน่อยสิ....

หนูนุ้ย - อย่างนี้ครับ.....

พระบรมสารีริกธาตุ ไขโอภาสโสภิต ช่วงชวลิตพ่างผล ส้มเกลี้ยง กลกุก่อง ฟ่องฟ้าฝ่ายทักษิณ ผินแวดวงตรงทัพ นับคำรบสามครา เป็นทักษิณาวัตรเวียน ว่ายฉวัดเฉวียนอัมพร ผ่านไปอุดรโดยด้าว พลางบพิตรโทท้าว ท่านตั้งสตุดี อยู่นา

เท่ง - ตอนเคลื่อนพลก็มีลางดี คล้ายตอนฉลองกรุง ๒๐๐ ปี อยู่ด้วยใช่ไหม หนูนุ้ย

หนูนุ้ย - ใช่ ท่านยกทัพจากปากโมกผ่านบ้านสระแก้ว บ้านสระเหล้า ที่นั่นหยุดกองทัพเข้าที่เสวย และเสด็จยกทัพต่อ ตอนนี้เกิดลางดีเป็นมงคลอย่างที่มึงว่ามา

คลี่พลหาญด่วนเดิน ดำเนินในมรรคา สุริยประภาทรงกลด จนกำหนดบ่ายควาย ชายสามนาฬิกาเศษ ทัพถึงประเทศหนองสาหร่าย ซึ่งค่ายหน้าเขาตั้ง ธ ให้หยุดยั้งอยู่หลัง.....

หมื่นทิพเสนา - ตรงนี้พระองค์ทรงเลือกชัยภูมิที่เรียกว่า ครุฑนาม ตามตำราพิชัยสงคราม เป็นที่ตั้งค่ายหลวง ทรงตั้งค่ายเป็นรูปปทุมพยุหะ พี่นุ้ยกล่าวชมถ่ายทอดพระนิพนธ์สิ.....

หนูนุ้ย - น่าชมพยุหะทัพไท้ อยู่หัว สองแฮ
ชุมค่ายรายกลบัว กลีบซ้อน
แสนเศิกเพ่งพึงกลัว แกลนเดช ท่านนา
เถกิงพระเกียรติดั่งต้อน เศิกให้แตกหนี

นงนุช - ตอนนี้ทางฝ่ายพม่าทำอะไรบ้างคะ

หมื่นทิพเสนา - สมเด็จพระมหาอุปราชใช้ให้สมิงนายกองม้ามาลาดตระเวน พี่หนูนุ้ยบรรยายตอนนี้หน่อยสิ.....

เท่ง - อิจฉาไอ้หนูนุ้ยมันจริง สมแล้วที่มันได้เป็นใหญ่เป็นโต นักวิชาการระดับดอกเตอร์ เก่งอย่างงี้เอง

หนูนุ้ย - มึงอย่าอิจฉากูเล้ย ไอ้เท่ง มึงไอ้เท่งปักษ์ใต้กระจอก แต่คนชื่อเดียวกับมึงที่อยู่เมืองกรุงเป็นประธานสภาก็เคยมี กูจะบรรยายละนะ

(ภาพทหารพม่า)

ฝ่ายกองตระเวนรามัญ อันขุนศึก ธ ใช้ ให้เอาม้ามาลาดฟังข่าว ราชริปู ดูทัพชาวพระนคร.....
ว่าจะมีออกมารับหรือไม่ ถ้าไม่มีก็จะได้ยกกองทัพเข้าประชิดกรุงศรีอยุธยาอย่างที่เคยทำมา

จึงสมิงอะคร้านขุนกอง รองสมิงเปอปลัดทัพ กับสมิงชายม่วน ทั้งสามด่วนเดินพล นำพหลทัพม้า ห้าร้อยมามองความ ยลสยามยาตรทัพ.....
มาถึงนครหนองสาหร่ายก็เห็นค่ายหลวงของไทย พวกนี้ แอบดูเรียบร้อยก็รีบกลับไปกราบทูลสมเด็จพระมหาอุปราชที่ค่ายใหญ่พม่า

นงนุช - สมเด็จพระมหาอุปราชทรงดำเนินการอย่างไรคะ

(ภาพฝ่ายพม่า)

คำพากย์

ดำรัสถามความประมวลจำนวนทัพ เขาคำนับตอบท่านทหารสยาม
มีสิบเจ็ดสิบแปดหมื่นดื่นเขตคาม ทรงฟังความจึงว่าสองพระน้องเรา

ยกทัพใหญ่ยิ่งยงตรงมาหา แต่พม่าเราก็เป็นต่อเขา
มากกว่าเขาหลายส่วนก็ควรเอา กำลังทั้งหมดเข้าระดมตี
ทรงสั่งฝ่ายทหารด้านพม่า เตรียมไพร่พลศาสตราครบหน้าที่
ตอนตีห้ายกโยธามุ่งราวี ระดมขยี้ให้ยับทั้งทัพชัย
เสร็จแล้วเราก็จะเข้าอยุธยา ชิงสมบัติกษัตราอันยิ่งใหญ่
ทหารหาญแบ่งสรรจัดกันไป ครบครันได้ตามพระองค์ทรงสั่งการ

ฉาก และภาพกลับมา ชุดที่ ๑

นงนุช - ฝ่ายไทยเราเตรียมการอย่างไรคะ

หมื่นทิพเสนา - สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ทรงสืบทราบว่าฝ่ายพม่าจะเข้าระดมตีในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น จึงทรงสั่งให้พระยาศรีไสยณรงค์เตรียมกองทัพออกตีตัดกองทัพข้าศึก และพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์จะเสด็จยกกองทัพใหญ่ตามออกรบให้ถึงขั้นแตกหัก ท่านอดีตประธานสภา เอ๊ย... พี่เท่ง เล่าเรื่องนี้สิ เพราะเราอยู่ในกองทัพพม่าพบผ่านเหตุการณ์มาด้วยตนเอง

เท่ง - ฮะแอ้ม.... เขียนบทให้กูเก่งเท่าดอกเตอร์ไตรรงค์....เอ๊ย ดอกเตอร์หนูนุ้ยยังงี้ค่อยน่าคบขึ้นหน่อย อาไร้...เขียนให้ไอ้หนูนุ้ยเก่งมาตั้งครึ่งค่อนเรื่อง ฟังนะครับคุณนาย... เจ้าคุณศรีไสยณรงค์แม่ทัพหน้าสั่งให้กองทัพเรา จัดทัพเป็นกระบวนตรีเสนา คือ แยกส่วนออกเป็นเก้ากอง เพราะกำลังของไทยเรามีแค่หมื่น แค่หมื่น ๆ แต่ต้องเผชิญพม่าเป็นแสน ๆ

(ภาพการจัดกองทัพ)

ฝ่ายพระยาศรีไสยณรงค์ สองขุนคงควบทัพ กับพระราชฤทธานนท์ ทราบนุสนธิ์สั่งไท้ ธ ให้ยกโยธี ออกโจมตีตัดศึก

- ก็ได้แบ่งกองทัพออกเป็นเก้ากอง ดังนี้

(ภาพกองทัพไทยมีช้างศึกม้าศึกครบ)

ทัพหน้าอาจโจมประจัญ พระยาสุพรรณผ้ายพยู่ห์ ผู้ปีกซ้าย
เมืองธน ทัพเมืองนนท์ปีกขวา

และอื่น ๆ รวมเป็นตรีเสนาเก้ากอง และมีทหารเสือพราน เอ้า - ทหารอาสาเสริมอยู่ข้างหลัง

นงนุช - พี่หมื่นอยู่ส่วนไหนคะ

หมื่นทิพเสนา - พี่ทั้งสามคนเป็นพวกทหารม้าอยู่ในกองของ พลเอกเปรม... เอ๊ย หลวงวิชิตณรงค์ ตอนกองทัพหน้ารบกันนี้ พี่ต้องมาเป็นทหารติดต่ออยู่ในกองทัพหลวง

นงนุช - เล่าตอนปะทะกองทัพพม่าตอนเริ่มแรกสิคะ.....

(เปลี่ยนเป็นฉากทุ่งโคกเผาข้าว และทหารไทย - พม่า รบกันในสมรภูมิ)

บทพากย์

เมื่อประมาณโมงเช้าเหล่าทหาร ไทยและม่านมาถึงซึ่งซึ่งหน้า
พวกนายทัพขับต้อนเหล่าโยธา สองฝ่ายฝ่าฟาดฟันประจัญบาน
ขับทวยกล้าเข้าแทง ขับทวยแขงเข้าฟัน สองฝ่ายยันยืนยุทธ
โห่อึงอุดเอาฤกษ์ เอิกอึงเห่เอาชัย สาดปืนไฟยะแย้ง แผลงปืนพิษยะยุ่ง
พุ่งหอกใหญ่คะคว้าง ขว้างหอกซัดคะไขว่...
ทั้งสองฝ่ายชายชาติไม่ขลาดหนี เหมือนราชสีห์สู้ช้างอย่างอาจหาญ
มากพม่าทั้งไทยประลัยลาญ ที่เหลือต้านต่อสู้ไม่รู้แพ้
ยิ่งเนิ่นนานด้านพม่ายิ่งมามาก ไทยน้อยตนยิ่งลำบากออกรบแผ่
ที่สุดต้องรวมกลุ่มไว้ไม่ผันแปร เปลี่ยนแผนแค่รบพลางคล้อยถอยไปพลาง

(กลับฉากเดิม ชุดที่ ๑)

นงนุช - สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ทรงเตรียมการเคลื่อนทัพอย่างไรบ้างคะ

หมื่นทิพเสนา - ทรงให้ประกอบพิธีการทุกอย่างเพื่อบำรุงขวัญกองทัพ เช่น พิธีตัดไม้ข่มนาม ให้คุณหลวงมหาวิชัยนำพระแสงอาชญาสิทธิ์ไปตัดไม้ข่มนาม ท่ามกลางทแกล้วทหารทั้งปวง ขณะนั้นทรงได้ยินเสียงปืนยิงโต้ตอบกันอยู่ไกล พระองค์ท่านจึงทรง.....อ้า พี่หนูนุ้ยต่อให้หน่อยสิ.....

หนูนุ้ย - โปรดโองการ ธ ให้ ให้หมื่นทิพย์เสนา เห็จอาชาเร็วรีบ ถีบไปสืบเอาสาร เขารับสารขึ้นม้า ควบบ่ช้าบ่หึง ถึงที่ทวยกองทัพ รับพลางถอยพลางล่า มอญพม่าตามติด ประชิดไล่อลวน..... เขาเอาตนหมื่นหนึ่งซึ่งเนาในกองทัพ กลับม้านำมาเฝ้า จึงพระพุทธเจ้าอยู่หัว ตรัสถามตัวหมื่นพล เยียใดกลจึ่งพ่าย....

หมื่นทิพเสนา - สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถามว่าทำไมกองทัพหน้าจึงแพ้เขา หมื่นราชามาตย์กราบทูลว่า ตอนกองทัพหน้าพบกองทัพพม่าที่โคกเผาข้าวเมื่อเวลาโมงเช้าก็เข้ารบพุ่งกันอย่างรุนแรง แต่พม่ามากกว่าทุกครั้งทุกคราว ยิ่งตายยิ่งหนุนเนื่องกันเข้ามาเป็นหมื่นเป็นแสน ไทยเหลือน้อยจึงต้องใช้วิธีสู้พลางถอยพลาง สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าตรัสปรึกษากับแม่ทัพนายกองและทหารทั้งปวงว่าควรแก้ไขเหตุการณ์นี้อย่างไร มีผู้เสนอว่าครั้งนี้ศึกหนักผิดธรรมดา ควรเปลี่ยนวิธีการรบด้วยการให้ส่งกองทัพบางส่วนไปถ่วงข้าศึกให้หยุด ส่วนพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ และกองทัพใหญ่ควรพักอยู่ ณ ที่นี้ก่อน เมื่อรับข้าศึกอยู่แล้วจึงจะเสด็จยกกองทัพใหญ่ออกโจมตีสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าไม่ทรงเห็นด้วยตรัสว่า ถ้ากองทัพที่ส่งออกไปช่วยแตกอีก ก็ทำให้พลอยแตกพ่ายซ้ำสอง จะทำให้รับพม่าไม่หยุด จึงควรสั่งให้กองทัพหน้าที่สู้พลางถอยพลาง ขณะนี้ทำเป็นแพ้จริง ๆ หันหลังวิ่ง หนีข้าศึกเสียเลย จะทำให้พม่าได้ชัย แล้วประมาทไล่ตีกองทัพหน้าและคิดว่ากองทัพไทยทั้งหมดแพ้แล้ว ท่านจะทรงถือโอกาสเสด็จนำเอากองทัพ ทั้งหมดเข้าตีก็เห็นจะได้ชัยชนะอย่างงดงาม และง่ายดาย

นงนุช - ช่างทรงพระปรีชาสามารถสูงส่งอะไรเช่นนั้น

หนูนุ้ย - ทแกล้วทหารทั้งปวงเห็นด้วยในพระราชดำริ

เขายินความยลชอบ นอบประณตแด่ไท้ ธ ให้หมื่นทิพเสนากับหมื่นราชามาตย์ เหินหัยราชรีบร้อน ไปเตือนต้อนกองหน้า เร็วรีบล่าอย่ารั้ง ทวยพหลถ้วนทั้ง ท่านข้อบรรหาร ท่านนา.....

ทหารทัพหน้าเหลือตายที่สู้พลางถอยพลาง ต่างก็หันหลังวิ่งหนีข้าศึกตามพระบรมราชโองการ ทำให้พม่านับแสน ๆ ไล่ตามมาด้วยประมาท

มัวเมา ชื่นอกชื่นใจเพราะตัวทำสงครามกับสมเด็จพระนเรศวรมาเป็นสิบ ๆ ครั้ง เพิ่งได้รับชัยชนะเป็นครั้งแรก

เท่ง - เหมือนกับคนสมัครผู้แทนชนะเลือกตั้ง แต่ใช้ใบสุทธิปลอมนะ ไอ้นุ้ย.....

นงนุช - ถึงจุดสำคัญของสงครามยุทธหัตถีหละทีนี้ พี่หมื่นกรุณาเล่าให้ละเอียดหน่อยนะคะ

(ฉากท้องฟ้ามืดครึ้ม เพราะมีเมฆปรากฏ ภาพสองพระองค์ประทับช้างศึก พร้อมทแกล้วทหารเตรียมเคลื่อนทัพ)

บทพากย์

เป็นฤกษ์ดีมีบรรดาเมฆมาตั้ง จนบดบังแสงพระสุริย์ศรี
เวลาผ่านเมฆฟ้าบรรดามี เริ่มถอยหนีเปิดอาทิตย์สิทธิ์แสงทอง

หนูนุ้ย - เคลื่อนพลตามเกล็ดนาค ตากเต็มท่งแถวเถื่อน เกลื่อนกล่นแสนยาทัพ ถับปะทะไพรินทร์

บทพากย์

ช้างพระทั้งสองคะนองหนัก ได้ประจักษ์เสียงอึงตึงตัวผอง
ยิ่งตกมันถลันผ่านม่านเนืองนอง พาทั้งสองพระองค์พ้นพหลไทย

หนูนุ้ย - เห็จเข้าใกล้กองหน้า ข้าศึกดูดาษเดียร ธ ระเมียรหมู่ดัสกร มอญพม่าดาดื่น เดินดุจคลื่นคลาฟอง นองน่านในอรรณเวศ ตรัสทอดพระเนตรเนืองบร ไลโรมรอนทวยสยาม หลามเหลือหลั่งคั่งคับ ซับซ้อนแทรกสับสน ยลบ่เป็นทัพบ่เป็นกอง ธ ก็ไสสองสารทรง ตรงเข้าถีบเข้าแทงด้วยแรงมันแรงกาย หงายงาเสยสารเศิก เพิกพังพ่ายบ่ายตน ปะปนไปไขว่คว้าง ช้างศึกได้กลิ่นมัน หันหัวหกตกประหม่า บ่าหันเลี่ยงหันหลบประทบประทะอลวน สองคชชนชาญเชี่ยว เรี่ยวรณรงค์เริงแรง แทงถีบฉัดตะลุมบอน พม่ามอญตายกลาด ข้าศึกสาดปืนโซม โรมกุทัณฑ์ธนู ดูดั่งพรรษาซร้อง ไปตกต้องตัวสาร ธุมาการเกิดกระหลบ อบอลวนฟากฟ้าดูบ่รู้จักหน้า หนึ่งสิ้นแสงไถง แลนา

(ภาพกลับมาชุดหนึ่ง)

นงนุช - ฟังตอนนี้แล้ว น้องรู้สึกเหมือนกับได้ตามเสด็จท่านเข้าสู่สมรภูมิไปด้วย ช้างพระที่นั่งตกมันอย่างหนักวิ่งรวดเร็วพาสองพระองค์ออกห่างกองทัพไทย เข้าไปถึงท่ามกลางกองทัพแสน ๆ ของพม่าที่กำลังวิ่งไล่ตามทหารไทย สองพระองค์ทรงไสช้างพระที่นั่งเข้าสู้เหล่าข้าศึกอย่างกล้าหาญยิ่ง น้องมองเห็นภาพเจ้าพระยาไชยานุภาพ เจ้าพระยาปราบไตรจักรแทงถีบฉัดตะลุมบอนพม่ามอญตายกราด คำว่า "ฉัด" นี่แปลกนะคะ

เท่ง - แปลกจริง ๆ คำ "ฉัด" นี่เป็นภาษาปักษ์ใต้ แปลว่า "เตะ" โบราณท่านใช้ยังงี้ก็แสดงว่า ไทยกลางไทยใต้ เป็นพี่น้องร่วมสายเลือดกันมาแต่โบราณจริง

หนูนุ้ย - คุณนายครับ ผมรู้สึกเหมือนคุณนายหลับตามองเห็นว่าขณะสู้รบกัน ชุลมุนอยู่นั้น ข้าศึกยิงเกาทัณฑ์ธนูมายังช้างพระที่นั่งมากมายเหมือนสายฝน แล้วบังเอิญขณะนั้นเกิดมีฝุ่นตลบ ในสมรภูมิทำให้มองไม่เห็นซึ่งกันและกัน

นงนุช - พี่หมื่นเล่าต่อถึงตอนสำคัญนี้ให้ละเอียดนะคะ

(ฉาก สมรภูมิมืดมนด้วยฝุ่นละออง สมเด็จพระนเรศวร - เอกาทศรถ ยืนช้างอยู่ในสมรภูมิ)

บทพากย์

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงประกาศแก่เทพดาผอง
ตั้งแต่โสฬสพรหมรื่นรมย์ครอง จนถึงช่องชั้นฉกามาพจร
ซึ่งแสร้งให้พระองค์มาอุบัติ ในบรมเศวตฉัตรประภัสสร
เพื่อผดุงพุทธศาสน์พิลาสบวร สืบสร้างซ้อนแสวงผลกุศลงาม
แล้วไฉนเทพดาไม่มาช่วย เอื้ออำนวยให้มืดสร่างสว่างสนาม
มองข้าศึกชัดเด่นเป็นไปตาม สภาพความจริงแท้แน่พระทัย
พอสิ้นคำดำรัสระหัสเหตุ เกิดอาเพศเสียงระงมด้วยลมใหญ่
พัดละอองล่องลิ่วปลิวหายไป สว่างไสวผ่องงามสนามรบ

(ภาพ - ช้างพระมหาอุปราชใต้ต้นข่อย)

บทพากย์

ทอดพระเนตรบรรดาช้างข้าศึก ดูพิลึกสิบหกสารท่านมองสบ
เครื่องคชาธารสรรค์ไว้ครันครบ แต่ไม่พบพระเชษฐ์อุปราชา
ทรงขับช้างเลี่ยงไปพระทัยแสวง ตรงตำแหน่งร่มไม้ในเบื้องขวา
ทอดพระเนตรเห็นองค์อุปราชา จึงทรงท้าด้วยพระทัยมั่นไมตรี

พระพี่พระผู้ผ่าน ภพอุต ดมเอย
ไปชอบเชษฐ์ยืนหยุด ร่มไม้
เชิญราชร่วมคชยุทธ เผยอเกียรติ ไว้นา
สิบแต่สองเราไสร้ สุดสิ้นฤามี

หัสดีรณเรศอ้าง อวสาน นี้นอ
นับอนาคตกาล ห่อนพ้อง
ขัตติยายุทธบรรหาร คชคู่ กันนา
คงแต่เผือพี่น้อง ตราบฟ้าดินกษัย

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

ดำเนินพจน์พากย์พร้อง พรรณนา
องค์อัครอุปราชา ท่านแจ้ง
กอบเกิดขัตติยมา นะนึก หาญแฮ
ขับคชเข้ายุทธแย้ง ด่วนด้วยโดยถวิล

(กลับมาภาพชุดที่หนึ่ง)

นงนุช - ภาพตอนกระทำยุทธหัตถีคงเป็นภาพที่น่าประทับใจเหลือเกินนะคะ...

หมื่นทิพเสนา - ไม่มีภาพแห่งความกล้าหาญใด ๆ ในโลกทุกยุคจะเสมอเหมือนอีกแล้ว เพราะจอมทัพของประเทศทั้งสอง ที่มาทรงต่อสู้กันด้วยเพลงขอ ง้าวอันเชี่ยวชาญนั้น มีขึ้นเป็นครั้งแรก และครั้งสุดท้ายของโลก

(ภาพยุทธหัตถี)

บทพากย์

คชยานชัติเยศเบื้อง ออกถวัลย์
โถมปะทะไปทัน หยุดยั้ง
สารทรงราชรามัญ ลงล่าง แลเอย
เสยส่ายท้ายทันต์ทั้ง คู่ค้ำคางเขิน

ดำเนินหนุนถนัดได้ เชิงชิด
หน่อนเรนทรทิศ ตกด้าว
เสด็จแสดงวราฤทธิ์ รำร่อน ขอแฮ
ฟอนฟาดแสงของ้าว อยู่เพี้ยงจักรผัน

เบื้องนั้นนฤนาถผู้ สยามินทร์
เบี่ยงพระมาลาผิน ห่อนพ้อง
ศัสตราวุธอรินทร์ ฤาถูก องค์เอย
เพราะพระหัตถ์หากป้อง ปัดด้วยขอทรง

บัดมงคลพ่าห์ไท้ ทวารัติ
แว้งเหวี่ยงเบี่ยงเศียรสะบัด ตกใต้
อุกคลุกพลุกเงยงัด คอคช เศิกแฮ
เบนบ่ายหงายแหงนให้ ท่วงท้อทีถอย

พลอยพล้ำเพลี่ยงท่าท่าน ในรณ
บัดราชฟาดแสงพล พ่ายฟ้อน
พระเดชพระแสดงดล เผด็จคู่ เข็ญนา
ถนัดพระอังสาข้อน ขาดด้าวโดยขวา

อุราร้านร้าวแยก ยลสยบ
เอนพระองค์ลงทบ ท่าวดิ้น
เหนือคอคชซอนซบ สังเวช
วายชีวาตม์สุดสิ้น สู่ฟ้าเสวยสวรรค์

(มาเป็นฉากและตัวละคร ชุดที่ ๑)

นงนุช - ภาพพจน์ต่าง ๆ ที่ได้จากพระนิพนธ์ที่พี่นำมาเล่าครั้งนี้ เป็นเรื่องซาบซึ้งชวนให้เทิดทูนในพระเกียรติและวีรกรรมตลอดไปไม่มีเวลาสิ้นสุด

หมื่นทิพเสนา - ถ้าเช่นนั้น ขอให้พวกเราทุกคนกราบถวายบังคมเทิดพระเกียรติแด่พระบรมราชวีรกรรมครั้งนี้

(ทุกคนถวายบังคม)

นงนุช - น้องอิ่มใจเหลือเกินที่ได้ฟังเรื่องพระบรมราชวีรกรรมครั้งนี้

เท่ง - เราเป็นชาวบ้านทำได้แค่สดุดีเทิดพระเกียรติเป็นบทหนังตะลุงซึ่งเป็นวิธีพื้น ๆ แต่มีความจริงใจสูงสุดด้วยความจงรักภักดีเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม

หมื่นทิพเสนา - ทุกคนที่มาชมการแสดงหนังตะลุงคราวนี้ก็รู้สึกเช่นกัน เออ...พี่เท่ง พี่นุ้ย หนังตะลุงจบแล้วเชิญพี่กลับบ้านเสียที

เท่ง-หนูนุ้ย - ทำไมมาไล่กันดื้อ ๆ ยังงี้

หมื่นทิพเสนา - ฉันกับน้องนุชจะได้ใช้เวลาอยู่กันสองต่อสองสร้างทหารใหม่เก่ง ๆ ไว้รับใช้ชาติต่อไปข้างหน้า

นงนุช - พี่หมื่นพูดอะไรก็ไม่รู้

(ภาพแสดงวีรกรรม)

บทพากย์

ชมรมประวัติศาสตร์ของผองทหาร ขอพระราชทานพระเดชนเรศวร
แผ่บารมีป้องภัยไทยทั้งมวล ให้สุขถ้วนทั่วหน้าประชาชน
หากมีภัยใดถึงซึ่งประเทศ ขอพระเดชบันดาลประทานผล
ให้มวลไทยใจกล้าฝ่าทุกข์ทน ร่วมประจญจนนำชาติปราศผองภัย...

บทหนังตะลุงของ กรมศิลปากร (ปรับปรุงใหม่)

ชุด "จับลิงหัวค่ำ"

เจรจา

ฤษี - องค์พระฤษีเห็นลิงขาวมัดลิงดำจำจองมา จึงตรัสถามว่าดูราเจ้าลิงขาว อันความขัดเคืองเรื่องราวเป็นอย่างไร เจ้าลิงดำทำสิ่งใดให้แค้นขัด เจ้าจึงจับลิงดำจำจองมัดมาอย่างนี้

ลิงขาว - ข้าแต่องค์พระฤษีทรงศีลา อันเจ้าลิงดำทำชั่วช้าแสนสามานย์ มันเที่ยวก่อบาปกรรมทำอนาจารแก่ปวงชน จนชาวบ้านร้านถนนเขาระอา ด้วยมันคอยดักทิ้งดึงผ้าน่าเสียวไส้ ใครหลบไม่ทันมันก็ควักไขว่ไม่เลือกที่ เที่ยวจับโน่นดึงนี่และบีบนั่น เอาทรายโรยเอาไม้ดันเอาดินอุด ห้ามก็ไม่ฟังไม่ยั้งหยุดยิ่งย่ำยี จนคนรู้พวกผู้ดีไม่เดินถนน ข้านี้แค้นใจจนเกินทนจึงมัดมา เหมือนโบราณท่านย่อมว่าไม้อ่อนนั้นดัดได้ แต่ไม้แก่ดัดไม่ไหวให้เผาทิ้ง อันอ้ายดำอุบาทว์สัญชาติลิงเหมือนไม้แก่ จะเก็บไว้ก็รังแต่ครหา ข้าจึงจับมัดรัดมาจะฆ่ามัน จะผิดถูกขอพระนักธรรม์โปรดพิจารณา

ฤษี - องค์พระสิทธาฟังลิงขาวเล่าเหตุการณ์ ที่ลิงดำทำอนาจารแก่ปวงชน จนต้องประสบพบผลกรรมกาลี ให้มีจิตคิดปรานีแก่ลิงดำ แผ่เมตตาจิตคิดอุปถัมภ์ให้พ้นภัย จึงมีวาจาปราศรัยว่าดูกรลิงขาว เจ้าผู้ยุติธรรม ซึ่งเจ้าจะประหารลิงดำตามความผิด ถึงลิงดำวายชีวิตไปชั่วกัลป์ ใช่ว่าเวรกรรมมันทำนั้นจะห่างหาย ใช่ปวงชนทั้งหญิงชายจะยินดี ใช่ความแค้นของเจ้านี้จะเสื่อมสิ้น ไหนตัวเจ้าสิจะทุศีลด้วยปาณา ไหนจะต้องซึ่งเวราอันพยาบาท ไหนเจ้าจะต้องครองชาติไปชดใช้ จงตั้งจิตคิดครวญใคร่ให้จงหนัก ซึ่งลิงดำทำทรลักษณ์นานัปประการ ใช่ว่ามันนั้นจะพ้นผ่านผลแห่งกรรม มันกลับจะต้องถูกจองจำในอบาย ยิ่งเสียกว่าฆ่ามันให้ตายก่อนสำนึกผิด อันโบราณภาษิตนั้นก็มี ว่าต้นร้ายปลายดีพอคบได้ อันครั้งนี้อาตมาคิดใคร่ได้บิณฑบาต ไว้ชีวาตม์แก่ลิงดำให้สำนึกผิด แล้วตั้งจิตก่อกุศลสร้างล้างบาปกรรม ก็จะอำนวยช่วยนำแต่กรรมดี มาสนองแก่เจ้านี้ทั้งสองข้าง จงเลิกอาฆาตบาดหมางกันเสียเถิดนะ เจริญพร

ลิงขาว - ฝ่ายลิงขาวฟังพจน์สุนทรพระมุนี ให้มีจิตคิดยินดีด้วยกุศลทาน จึงว่าข้าแต่พระอาจารย์พระเจ้าข้า ซึ่งโปรดปรานีมีเทศนากล่าวสอนสั่ง เหมือนช่วยปลดบาปที่บดบังทางกุศล ข้าจะจำไว้ตราบจนชีวาวาย ซึ่งลิงดำข้าขอถวายแก่พระคุณเจ้า ขออโหสิกรรมอันก่อนเก่าทุกสิ่งอัน

ฤษี - ขอขอบใจเจ้าผู้มุ่งมั่นในทางบุญ ขอจงเกิดผลดลเกื้อหนุนสนองให้ ดูกรลิงดำจงจำใส่ใจไว้ให้มั่น ว่าทำดีผลดีนั้นย่อมกอบก่อ แม้นทำชั่วผลชั่วต่อเติมสนอง ซึ่งความชั่วเจ้าพานพ้องมาหนักหนา จงกลับจิตตั้งเจตนาคิดหน่ายหนี เร่งประกอบแต่กรรมดีไว้ให้มาก เมื่อยามยากเจ้าจึงรู้สึกสำนึกตน เร่งกลับจิตคิดหวังผลกุศลทาน อย่าได้ตั้งจิตคิดรุกรานเบียดเบียนใคร ทั้งสองเจ้าจงรักใคร่กันไปภายหน้า ว่าพลาง องค์พระสิทธาก็คืนกลับไปกุฏี ทั้งสองลิงก็จรลีไปที่พักพำนักตน

วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุง
จังหวัดเพชรบุรี

บทหนังตะลุงที่ได้จากจังหวัดเพชรบุรี เป็นบท เรื่อง "รามเกียรติ์" ตอนศึกต่าง ๆ ที่ปรับปรุงให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน และบทเบ็ดเตล็ดซึ่งไม่ได้ใช้ในการเดินเรื่อง แต่ใช้ในการประกอบเรื่องเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน และให้คติในการดำเนินชีวิต นอกจากนั้นก็มีเรื่องย่อของเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ตามความนิยมของชาวเพชรบุรีที่เรียกว่า "นารีศรีใส"

เรื่อง "รามเกียรติ์"
ตอนชุบศรพรหมาสตร์ และมังกรกัณฐ์ขัดตาทัพ
คณะนายบ่วน เชิดชำนาญ

ภาพฤาษี * **บทไหว้ครู**

ยอหัตถ์นมัสการประสานเศียร
ตั้งจิตโกสุมประทุมเวียน น้อมเศียรนบบาทพระศาสดา
ทั้งมิ่งโมฬีสี่ทวีป ต่างประทีปส่องทั่วทิศา
ล่วงลับดับไปนัยนา สู่มหานิพพานสำราญรมย์

ท่านได้ลงไปถึงบาดาลร้องบอกวะวานถึงบิดามารดา ลูกตั้งใจไหว้ครูเทวา เทวาข้างเหนือ เทวาข้างใต้ เทวาข้างซ้าย เทวาข้างขวา ไหว้พระคงคา เทวาเบื้องล่าง เทวาเบื้องบนถึงชั้นฟ้า

ลูกร้องประกาศให้ได้ยินเสียง ได้ยินเสียงไป ๑๖ ชั้นฟ้า ๑๕ ชั้นดิน ขอให้ได้ยินทั่วทุกแห่งนา ไหว้แม่พระธรณีแม่พระคงคา ลูกขอสมา ไหว้พระอินทรปกเกล้าเกศีตัวลูกยา ไหว้ครูที่สั่งสอนลูกมา ที่ประสาทวิชา ลูกขอเชิญครูทั้งหลาย จัดระบำที่ครูสอนมา ลูกจะไหว้ครูผู้เฒ่าข้างซ้าย ผู้ใหญ่ข้างขวา ไหว้บิดามารดา ไหว้องค์ภูธรที่เลี้ยงลูกมา โอละเหโอละชา.....

ขอเชิญเจ้าวัด ๆ เจ้าวัดดูหนังลูกยา ท่านสมภารเก่า ๆ เป็นเจ้ารวมเช่นกัน ขอเชิญดวงวิญญาณ ลอยละลิ่วปลิวมา ล้วนเคยรู้จัก ชวนชักพ่อมา ช่วยมาอารักขา ทุกคนที่มาให้รอดปลอดภัย ทั้งคนเล่นและคนดู อย่าให้มีศัตรูต่อไป ช่วยคุ้มครองนอกคุ้มครองใน เจ้าพ่อเจ้าแม่ทุก ๆ องค์ ช่วยลงมาคุ้มครองจอลูกชาย จะขอถวายในวันนี้หนา

สิบนิ้วลูกจะมาขอไหว้ น้าหลานข้างซ้ายและข้างขวา อันหนังตะลุงโฉมเฉลา ดูกันแต่เงาเท่านั้นแลไซร้ ฟังสำเนียงฟังแต่เสียงตัวลูกชาย ลูกพากย์สองคน มันแสนยากแสนลำบาก ท่านพี่น้องทั้งหลายถูกอกถูกใจแล้วทุกท่าน อ้อ ครั้งนี้นั้นกราบกรานท่านหญิงท่านชาย

---

* ถอดจากแถบบันทึกเสียง

ออกตัวตลก แนะนำ

นายหนัง

สวัสดีครับท่านพี่น้องทั้งหลาย ทั้งหญิงทั้งชาย ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งสาวทั้งแก่ และพวกแม่หม้าย ขอเรียนให้ท่านทราบด้วย เพราะหนัง จ.เพชรบุรี เราก็เคยผ่านสายตากันอยู่บ้างก็ว่าได้ไม่ใช่เป็นของแปลกมาแต่ไหนเมื่อไร ข้าพเจ้าขอกราบอภัยด้วย.....

.....

คณะป่วน เชิดชำนาญ ขอกราบแทบเท้าท่านด้วย.....

.....

คืนนี้ หนังตะลุงคณะป่วน เชิดชำนาญ จะแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ก็จะจับเอาตอนที่รวดเร็วฉับไวทันใจพี่น้องไม่ใช่ช้าเกินไป

ตอน อินทรชิตชุบศรพรหมาสตร์

นโม ตัสสะ ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (ว่า ๓ จบ)

ฉบัง

โอมมะศรีสวัสดิโชชัย ขออำนวยพระรัตนตรัย
ศรีศรีสวัสดิ์ธิมงคล

โอมพระศรีศรีสวัสดิ์ธิมงคล สุขเกษมสถาผล
ศรีศรีสวัสดิ์ธิโชชัย

ข้าจะไหว้พระบาทมุนีนาถภพสะไกร โปรดสัตว์อสงไขย
ให้ลุถึงห้องพระนิพพาน

ข้าจะไหว้พระอุณรุทผู้เริ่มการ ในโป่งป่าท่าธาร
ห้วยละเมาะและเกาะเขา

ยานี

ข้าจะไหว้พระเทพที่อยู่ในน้ำ ทุกเถื่อนถ้ำและลำเนา
ไหว้ครูสิทธิเรา ครูผู้เฒ่าย่อมสถิตเสถียร

ฉบัง

ข้าน้อยจะเล่นเรื่องรามเกียรติ์ สอนวาดสอนเขียน
รูปสลักและเสลา

ยานี พากย์พนธ์ส่งเสียงอันล้ำเลิศ ทั้งคนเชิดให้เพริดเพรา
เล่นแต่ล้วนชาวเรา ให้สรรเสริญและเยินยอ

ตัดเอาไม้มาสี่ลำ ปักขึ้นทำเป็นจอ
สี่มุมแดงยอ ตรงกลางก็ดาดด้วยผ้าขาว

ฉบัง เป็นรูปพระอิศวรนารายณ์ดาว ชักรถขึ้นกลางหาว
พระอาทิตย์ก็เคลื่อนขึ้นเห็นแสง

ยานี สลักเป็นพระรามา นางสีดาเข้าเฝ้าแฝง
สลักเป็นพระลักษมณ์ที่ทรงแรง จะเริ่มเล่นให้ท่านชม

ข้าจะไหว้พระบาท มุนีนาถองค์พระจักรี
ในพื้นปฐพี ใครเลยจะเปรียบเท่าปานปูน

ฉบัง ข้าจะไหว้ไพร่ฟ้าอนากูล เล็งแลใดจะปูน
ท้าวเธอก็ย่อมมารักษา

ยานี มีเมียคนหนึ่งเล่า เมื่อเข้าเฝ้าแล้วย่อมเล่าเรา
เลื่องลือแต่ก่อนมา เสร็จแล้วจะไหว้ซึ่งครูเรียน

ครูข้าฝ่ายหน้า เข้าจับเอาบังเหียน
เล่นแต่ล้วนองค์เรียน ก็จับระบำอยู่เป็นวง

ฉบัง อุ้มครกยกสากลง ตีนถีบคันศรโก่ง
ปากก็คาบเอาถ่านและเพลิงแดง

ยานี เบื้องตีนเหยียบดาบ ปากก็คาบเอาคมแวง
มีดกรีดกระบี่แทง พระก็แผลงเอาไส้ออกเรียงราย

ฉบัง ยกคุณยอคุณท้าววิชัย พิณพาทย์ป่านไฉน
เสร็จแล้วจะไหว้ซึ่งท้าวรา

ท้าวเธอยกพระหัตถ์ขึ้นวันทา จึงเริ่มให้หา
เอาหนังพะโคมาดัดแปลง

ลงรักอัคะสูตรสำแดง ยุทธยากล้าแข็ง
ทศรถผู้เรืองฤทธิไกร

ข้าพเจ้าขอความเสนียดจัญไร เอาไว้ที่ไยไพ
ติหนังที่ดีว่ามิงาม

ยานี เอาหนังพะโคมาสลัก ให้เห็นประจักษ์อยู่กับตา
เชิญท่านทั้งหลายมา ชมแต่รูปเงาแทน

ครูอุปเท่ห์ท่านบอกให้ ครูผู้ใหญ่ท่านสั่งสอน
เดชะพระภูธร ให้พ่ายแพ้และอดสู

ใครแพ้ก็ย่อมแพ้ อย่าท้อแท้และอ่อนหู
ใครชนะเอาเป็นครู หาท่านผู้รู้มาหัดหนัง

เร่งเร็วนายตะเกียง เอาไฟมาเหวี่ยงเข้าเบื้องหลัง
ส่องแสงอย่าให้บัง จะเชิดหนังให้ท่านดู

ฉบัง เบื้องซ้ายข้าจะไหว้ทศกัณฐ์ เบื้องขวาอภิวันทน์
สมเด็จพระนารายณ์จักรี

ไหว้บิดามารดา ครู เทวาอารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งหลาย

สิบนิ้วหนอยอประนม ถวายบังคม ขึ้นเหนือเกศา
จะไหว้พระแม่โพสพ เลี้ยงลูกมาจบ ทั่วพิภพโลกา
พระอินทร์ พระพรหม พระยม พระกาฬ ท่านบัญชีใหญ่ ตัวลูกตั้งใจไหว้ทุกเทวา
เทวาข้างเหนือ เทวาข้างใต้ เทวาข้างซ้าย เทวาข้างขวา
เทวาใต้น้ำ เทวาเหนือน้ำ สองแควแนวถ้ำ แม่พระคงคา
เทวาเบื้องล่าง เทวาเบื้องบน เทวาล่องหน ทุกวิมานฟ้า
ร้องประกาศ อยู่ที่พื้นดิน ขอให้ได้ยิน ไปถึงชั้นฟ้า
สิบหกชั้นฟ้า สิบห้าชั้นดิน ขอให้ได้ยิน ไปถึงท้าวพรหมา
ข้าจะไหว้ พระภูมิเจ้าที่ แม่พระธรณี แม่พระคงคา
ข้าจะไหว้ ครูพักที่ลักจำ ที่ได้แนะนำ สั่งสอนมา

ครูพักข้าจะไหว้ข้างซ้าย ครูเฒ่ายักย้าย ข้าจะไหว้ข้างขวา
ทั้งครูนอกและครูใน ทั้งครูซ้าย และครูขวา
คุณครูรู้จักและไม่รู้จัก ยียวนชวนชัก กันเข้ามา
ขอเชิญครูปู่แต่ก่อนเก่า ท่านมาปกเกล้าเกศา
ผิดบ้าง พลั้งไป ขออภัยให้ลูกยา
ข้าจะไหว้บิดาและมารดา ได้เลี้ยงลูกมาตั้งแต่น้อยจนใหญ่
แม่ได้ป้อนข้าวและอาบน้ำ ทุกเช้าค่ำวันละสามเวลา
น้ำขุ่น ๆ แม่ไม่ให้อาบ ขมิ้นแป้งหยาบ แม่มิให้ทา
ละอองผองผง มิให้ลงทาทับ ขวัญเจ้าแม่รับ เยื้องย่องเข้ามา
มดตัวหนึ่งแม่มิให้ไต่ ทั้งตัวไรแม่มิให้ตอม ได้ถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงมา
แม่ยกลูกขึ้นเสวยนม แม่งามสม น่าเวทนา
แม่ยกลูกขึ้นใส่เปล ร้องโอละเห่ ร้องโอละช้า
บิดาเอาไว้บ่าขวา มารดาเอาไว้บ่าซ้าย ผิดบ้างพลั้งไป ลูกขอขมา
จะไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง ได้รุ่งเรืองอยู่ในพารา
จะไหว้ครูพ่องามสะอาด วัดมหาธาตุ ลูกยอวันทา
ลูกจะไหว้พ่องามแฉล้ม อยู่วัดบ้านแหลม ลูกยอวันทา
ลูกจะไหว้คุณพ่อทั้งจังหวัดเพชรบุรี เชิญเสด็จมานี่ มารักษาลูกยา
เจ้าพ่อรู้จักมิรู้จัก เชิญท่านชวนชัก มาอยู่กับลูกยา
ครั้นจะร่ำไปนักมันชักช้า จวนเวลาไม่ร่ำไร
เถระพลางสมมิตรสิทธาเฒ่า ก็ย่องเข้าบรรณศาลา

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

จับลิงหัวค่ำ ลิงดำ ลิงขาว
ลิงดำ อาศัยอยู่ที่เกาะใกล้ภูเขาอินทกาลา
ลิงขาว อาศัยอยู่ที่เกาะใกล้พิศภัย

ตัวตลกออก อ้ายแก้ว สำเนียงใต้ บอกเรื่อง

ตอน "อินทรชิตชุบศรพรหมาสตร์"

เจรจา *(ร้องส่งรำ)* ขอกราบเรียนท่านพี่น้องที่เคารพรัก หนังตะลุงเดี๋ยวนี้มีการแหวกแนวบางสิ่งบางอย่าง หน้าภาคแรกองค์พระรามจะออกนั่งสุวรรณพลับพลา ต้องมีร้องส่ง รำ เสียหน่อยครับ หนังตะลุงคล้ายกับลิเก แต่ไม่ใช่ลิเกนะครับ

พระราม บัดนั้น องค์พระรามสุริวงศ์ ก็เมื่อพระองค์เสด็จนั่งยังพลับพลา จึงมากรองในใจอยู่ไปมา คิดถึงพระบิดา สมเด็จพระนารายณ์พระนารายณ์คิดถึงอนงค์พระองค์ร้องไห้ กลางคืนนอนฝัน กลางวันนอนไม่ได้...ทุกเวลา คนอื่นเขาจากตาย คนอื่นเขาจากตาย สีดาจากพี่ทั้งเป็น ไอ้ทศกัณฐ์มารยักษา ๆ มาพาสีดาเทวี...ทำไฉนจะได้อนงค์ ๆ พระองค์เฝ้าทบทวนดู....

ร้อง

เมื่อนั้นพระจักรกฤษณ์ บุญฤทธิไม่มีสอง
เนาว์ในพลับพลาทอง เข้าสู่ห้องไสยา
ได้ยินยามประโคมทุ่ม ให้กลัดกลุ้มถึงสีดา
หวนคะนึงรำพึงหา จนนาฬิกาได้ยามปลาย
พระเอนอิงเข้าพิงยี่ภู่ พิศดูดาราราย
แสงดาวเมื่อเดือนหงาย คล้ายแก้มน้องละอองงค์
รุกขาละดาชาติ ระดาดาษลำดวนดง
หอมคล้ายสไบทรง พระพิศวงคะนึงครวญ
น้ำค้างเหยาะยะเยือกหยัด พระพายพัดดูหอมหวน
กลิ่นแก้วเหมือนกลิ่นนวล รัญจวนแทบจะดิ้นอยู่แดยัน

พระราม *(เจรจา)* ปางสมเด็จพระราเมศเกศสุริยวงศ์ เมื่อพระองค์เสด็จนั่งสุวรรณพลับพลา องค์พระราชาตรึกตรองในพระทัย

แหม ข้าพเจ้าทรงพระนาม ชื่อว่า องค์พระราม น้องชายของข้าพเจ้าต่างมารดา ชื่อ เจ้าลักษมณ์ เมื่อเดิมทีข้าพเจ้าไม่ได้อยู่ที่นี่ สำนักที่แท้จริงอยู่ที่เมืองอโยธยา เมื่อครั้งนั้นข้าพเจ้าเกิดอุปสรรค มีคนริษยา แม่ไกยเกษีชนนีเลี้ยงข้าพเจ้า ทำการไม่ดีไม่ร้าย ใช้มายาขับไล่ข้าพเจ้าออกจากเมืองอโยธยา จนข้าพเจ้าแต่งงานกับสีดา อยู่ไม่ได้ ไม่สำเร็จ พิธีการสมโภชก็ได้งด จนกระทั่งข้าพเจ้าออกจากกรุงศรี มีพระลักษมณ์น้องต่างมารดา

พระลักษมณ์คนนี้ลูกของสมุทราเทวี เป็นชนนีเลี้ยงข้าพเจ้า ชนนีของข้าพเจ้าทรงพระนามว่า เกาสุริยา องค์พระบิดาทรงพระนามว่า ท้าวทศรถ เมื่อคราวครั้งนั้นที่ข้าพเจ้าออกจากเมืองกรุงศรี องค์พระบิดาเสียกำลังใจ เลยสิ้นพระชนม์ลงไป ระยะนี้ข้าพเจ้ามาอยู่เขามรกต นางสีดา ถูกทศกัณฐ์ลักพาไป ข้าพเจ้าคุมโยธาสวาวานร คำนวณพลแล้ว ห้าหมื่น ห้าพัน ห้าร้อย กับอีกห้าลิง ความจริงก็ยกพหลพลโยธาข้ามมหาทะเลใหญ่มาตั้งพลับพลาอยู่ที่เขวมรกต[๑] ห่างจากเขานิลทกาลา เมืองเกาะแก้วลงกา ทำสัญญา กับทศกัณฐ์เรื่องตามนางสีดา ว่า ๗ วัน ให้ทศกัณฐ์ยกพลมาที่สนามรบ ต่อกรกับพวกวานรทั้งหลาย นี่ก็เลยเวลาไป ๒ วันแล้ว นี่ทศกัณฐ์มันจะยอมแพ้หรอกกระมัง หรือว่าทศกัณฐ์มันจะมีนโยบายอย่างอื่น ข้าพเจ้าไม่ทราบ ไม่ได้การ ข้าพเจ้าจะเรียกพระอนุชาออกมาปรึกษาดูสักที พ่อคู่ทุกข์ คู่ยาก คู่ลำบาก มาจากเมืองกรุงศรี เจ้าลักษมณ์เอ๋ย อยู่ที่ไหน มานี่นะยอดที่รักของพี่เอ๋ย.....

พระลักษมณ์ *(ร้อง)* ฝ่ายพระลักษมณ์พระจักรี ได้ยินเสียงร้องเรียกหา
จะธุระประสงค์อันใด ให้แปลกในใจของข้า
จึงตกแต่งร่างกาย คลานออกไปหาพระเชษฐา
สุดแต่จะโปรดเกศี องค์พระจักรีเรียกออกมา
จะธุระประสงค์ตรงอันใด จงบอกน้องชายให้แจ้งอุรา

พระราม *(เจรจา)* เจ้าลักษมณ์เอ๋ย

พระลักษณ์ พระเจ้าขา..... สุดแล้วแต่จะกรุณาอาชญาไม่พ้นเกล้า ครั้งนี้แล้วตัวของข้าพเจ้ามาเฝ้าพี่ พระเจ้าค่ะ

พระราม เจ้ารู้เรื่องหรือไม่ ว่าทศกัณฐ์ที่สัญญาไว้นั่นน่ะมันเคลื่อนไป ๒ วัน ทศกัณฐ์จะมีแผนการอย่างใด

พระลักษมณ์ ขอเดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าครั้งนั้นได้ถูกศรนาคบาศอินทรชิต พระเชษฐาก็ทราบ และได้ฟื้นขึ้นมาโดยหมอ[๒] ตำราเป็นคนช่วย ตั้งแต่บัดนั้นจนบัดนี้ก็เลยที่นัดหมายไป ข้าพเจ้าคิดว่า ทศกัณฐ์นั้นคงยอมแพ้แก่องค์พระเชษฐา คงจะนำพี่สีดามาคืนกระมังพระเจ้าค่ะ

---

๑ ที่ตั้งพลับพลาพระรามเมื่อข้ามมาฝั่งลงกา

๒ ชาวบ้านเรียก "พิเภก" ว่า "หมอตำรา"

พระราม พระอนุชาเอ๋ย

พระลักษมณ์ พระเจ้าขา

พระราม เป้าหมายของทศกัณฐ์มันไม่ได้เป็นคนเช่นนี้ มันไม่ใช่คนยอมคนได้ ไอ้ทศกัณฐ์มันช้างงารี มีนิสัยขี้โกง มันโกงได้ก็เป็นความดีของมัน ถ้ามันโกงไม่ได้ มันก็ไม่ยอมใคร นี่มันโกงเรามาหลายปีแล้ว

พระลักษมณ์ เอาอย่างนี้แล้วกันพระเชษฐา

พระราม เอาอย่างไงละน้อง

พระลักษมณ์ ข้าพเจ้าคิดว่า เราคอยท่าไปก่อน รออีกสัก ๒ วัน ถ้าทศกัณฐ์ไม่มา เราก็ยกพลลิง บุกเข้าลงกาฆ่าทศกัณฐ์ให้ตายก็แล้วกัน พระเจ้าค่ะ

พระลักษมณ์ ถ้าอย่างนั้น ข้าพเจ้าขอไปพักกับพระเชษฐา จะว่าอย่างไรพระเจ้าค่ะ

พระราม อ๋อ ได้น้อง ขอเชิญไปพักกับพี่ให้สบายใจในสุวรรณพลับพลาก็แล้วกัน

(ร้อง)

พระลักษมณ์ ฝ่ายพระองค์ผู้ทรงศร ได้ฟังสุนทรองค์พระพี่ชาย จะชักชวนกันมาพักกายา คอยท่ามารร้าย

- ยกมือวันทา ชวนพระเชษฐาไปเอนกาย

ค่ายทศกัณฐ์

(ร้อง)

ทศกัณฐ์ ทศเศียรสุริวงศ์ ร้อนรนให้แค้นใจ แค้นใจไอ้รามลักษมณ์ มันฆ่ายักษ์บรรลัยสู่เขามรกตที่นัดหมาย ข้าพเจ้ามีนามชื่อว่าทศกัณฐ์ องค์พระบิดาทรงพระนามว่าท้าวลัสเตียนแต่สิ้นทิวงคตไปแล้ว พระมารดาชื่อประไพ* โฉมศรี แต่ว่าสิ้นทิวงคตหมดไป ข้าพเจ้าเป็นบุตรคนหัวปี ที่สองรองลงมากุมภกรรณ ที่สามพิเภก ที่สี่นางสำมะนักขา ข้าพเจ้าเจ็บใจนัก ไอ้พิเภกหมอตำราไปเข้าด้วยกับลักษมณ์รามสองรา คูณหารตามตำรา ฆ่าโคตรยักษ์ตายหมด เหลือไม่ถึงครึ่งแล้วในลงกา ร้ายกาจมากไอ้พิเภก เป็นชายทรชนใช้ไม่ได้ เวลานี้ข้าพเจ้าก็

---

* ในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ ชื่อ "นางรัชดา" ในบทเบ็ดเตล็ดของนายป่วน ตอนท้ายเปลี่ยนเป็น "รัชดาศรี"

มีแต่เรื่อง ต้องเรียกเสนาให้ไปตามพระราชบุตรของข้าพเจ้า ชื่ออินทรชิต เฮ้ย ! เจ้าหน่วย ออกมานี่ เร็วหน่วย เจ้าหน่วย

หน่วย ครับ.....

ทศกัณฐ์ เรียกนาน ขานยาก เรียกแสนลำบากไปนอนซ้าอยู่ที่ไหนวะ

ทศกัณฐ์ เออ

หน่วย ไม่อยู่ครับ ตอนที่นายเรียก

ทศกัณฐ์ ที่เราเรียกไม่อยู่ เราอยากจะทราบว่า ไปอยู่ที่ไหน

หน่วย ไปอยู่โน้นนะ ที่ศาลากลางจังหวัดเพชรบุรีนั่นนะ

ทศกัณฐ์ เจ้าหน่วย ไปอยู่ที่ศาลากลาง จังหวัดเพชรบุรี

หน่วย นั่นนะซิ ไปอยู่ที่นั่น

ทศกัณฐ์ ไปอยู่ทำราชการแผนกไหน

หน่วย เปล่า.....อยู่กับนายเงินเดือนน้อย ผมรู้ว่าที่ศาลากลาง จังหวัดเพชรบุรี เขาจะให้เอาตำแหน่งหมอ ตำแหน่งหนึ่งเขาปิดประกาศให้คนไปสอบ ผมก็เรียนมาจาก มหาวิทยาลัยเหมือนกัน

ทศกัณฐ์ อยากจะเป็นหมอกับเขามั่ง

หน่วย ครับ เป็นหมอมันรวยดี

ทศกัณฐ์ นี่เป็นหมอกับเขาหรือยัง

หน่วย ยัง, นายไม่รู้เหรอ เป็นหมอสมัยนี้นะ เป็นหมอ เป็นแพทย์นี่นะ เวลาราชการเงินเดือนก็เป็นหมื่น ๆ แล้ว เผลอ ๆ ตอนเที่ยง ตอนสี่โมง มาตั้งคลีนิค เอาเสียอีกวันสอง สามพัน แล้วมันรวย

ทศกัณฐ์ อ้อ, อ้อ... เอ็งอยากจะรวยอย่างเขามั่ง

หน่วย อยากจะรวย เป็นครู เป็นทหาร มันรวยไม่หรอก เป็นหมอนั่นมันรวยเร็วนะ

ทศกัณฐ์ อ๋อ อยากจะเป็นหมอ

หน่วย อยากเป็นหมอก็ไปสอบกับเขานะทศกัณฐ์ เฮ้ย เจ้าหน่วย เราอยากฟังนัก เอ็งบอกว่าอยากเป็นหมอแล้วไปสอบนะ ไอ้ข้อสอบเขาออกมา เอ็งตอบว่าอย่างไร

หน่วย ผมไปสอบทั้งหมด ทั้งพวกที่รู้จัก ไม่รู้จัก ประมาณ ๓๐๐ คนนะ

ทศกัณฐ์ ๓๐๐ คน

หน่วย คนสมัยนี้มันตกงาน จบ ปวช. ปวส. ปกศ. พม.จบมาเตะฝุ่นใส่กระสอบกันทั้งนั้นแหละ

ทศกัณฐ์ อือ ๆ มันต้องมีเส้นใช่ไหมล่ะ หาตำแหน่งไม่ได้

หน่วย พุทโธ่เอ๋ย ถึงว่ารัฐบาลน่าจะให้มีงานทำนะ ว่าที่จริง

ทศกัณฐ์ ไม่ใช่ พลเมืองมันมาก

หน่วย มันมากก็ให้มันตาย เสียมั่งซิ

ทศกัณฐ์ อ้าว ทำไมจะให้ตาย พลเมืองก็ได้หมดเสียซี

หน่วย หมดช่างปะไร ผมจะได้รวยคนเดียว

ทศกัณฐ์ อ๋อ อยากรวยคนเดียว

หน่วย นั่นน่ะซิ พอไปสอบที่ไหนตั้ง ๓๐๐ คน เขาเอาหมอตำแหน่งเดียวแหละ

ทศกัณฐ์ ตำแหน่งเดียว

หน่วย ผมก็ดูหนังสือปั่นปี้เลย

ทศกัณฐ์ เขาออกข้อสอบอย่างไร

หน่วย เขาออกข้อสอบ พอเวลาข้อเขียนเขาให้ทำ เวลาชั่วโมงหนึ่งร้อยคะแนนนะ

ทศกัณฐ์ ร้อยคะแนน

หน่วย ผมก็สอบติด เพื่อนที่ไป ๓๐๐ คน ก็สอบติดหมด ปัญญาดีกันทั้งนั้น พอเวลาเขาสัมภาษณ์ มันตกกันหมด

ทศกัณฐ์ อ๋อ มันตกสัมภาษณ์

หน่วย คะแนนสัมภาษณ์ มันคะแนนเส้นก๊วยจั๊บ สมัยนี้มีเงินหมื่น สองหมื่นยัดเตี๋ยวสัมภาษณ์ได้หมด

ทศกัณฐ์ เฮ้ย เจ้าหน่วย เราอยากจะทราบข้อสัมภาษณ์ที่เขาออกมานะ เขาออกอย่างไร

หน่วย คนที่สัมภาษณ์คงจะเป็นหัวหน้า เขาบอกว่า น้ำในทะเลมีกี่หยด ไอ้พวกที่ไปสอบก่อนผม มันก็ตอบเป็นปริมาตร เป็นลูกบาศก์เมตรมั่ง ตามหลักสูตร ที่นี้มันถามเป็นหยด มันก็คำนวณยาก พอถึงตาผม เขาก็เรียกผมไป

ทศกัณฐ์ อ๋อ ถึงนาทีของเอ็ง

หน่วย นั่นซินะ ผมเป็นคนที่ ๒๘๐ นะ พอผมเข้าไป เขาถามผมว่านายหน่วยเอ๋ย น้ำในทะเลนะมีกี่หยด ผมก็เลยตอบไปอย่างนี้นะ

ทศกัณฐ์ ตอบอย่างไร

หน่วย ผมก็ตอบไปว่า "จะไปรู้แม่มึงเหรอ"

ทศกัณฐ์ เหม่ ไอ้หน่วย ทำไมไปด่าแม่เขาล่ะ

หน่วย ด่าแม่ที่ไหน ถามเป็นหยดใครจะไปรู้ หลักสูตรมันมีที่ไหนเล่า พอผมด่ามันก็บอกว่า "นายหน่วยเธอเก่งมาก เพราะฉะนั้นเธอติดหมอ ใคร ๆ ก็ไม่รู้ว่าน้ำในทะเลมีกี่หยด" มันก็เลยพูดแบบนี้นะ มาตอนเช้าให้เครื่องหมอครบชุดเลย ให้ไปรายงานตัวตอนเช้า เร็วด้วย เอ แต่แปลกนาย

ทศกัณฐ์ แปลกอย่างไร

หน่วย มันไม่ส่งไปโรงพยาบาล

ทศกัณฐ์ เขาส่งไปไหนล่ะ

หน่วย ส่งไปในป่าสะแกแน่ะ

ทศกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้หน่วย ทำไมจึงส่งหมอไปในป่าสะแก

หน่วย เขาให้ไปเป็นหมอทุบวัวละ

ทศกัณฐ์ แล้วกัน

หน่วย ทีแรกถ้ามันบอกว่า เป็นหมอทุบวัว ใครจะไปเอา เป็นหมอทุบวัว ไปทุบมัน ๆ จะได้เตะปากหักเอาปะไร ฝีกวัวเป็นที่ไหน ผมน่ะ

ทศกัณฐ์ ไอ้หน่วย นี่มันจะเป็นเรื่องโกหกกระมัง

หน่วย นายฟังว่าอย่างไร

ทศกัณฐ์ ฟังว่าโกหก

หน่วย ถ้าจะโกหกไปนิดหนึ่งละกระมัง

ทศกัณฐ์ ไป ไปเชิญพระราชโอรส

หน่วย เอากี่กิโลครับ

ทศกัณฐ์ อะไร

หน่วย สับปะรด สับปะรดโลละสิบสลึง กำลังแพง เอากี่กิโลครับ

ทศกัณฐ์ นี่แน่ะ (เอามือตีหน่วย) ไม่รู้จักพระราชโอรสหรือยังไง

หน่วย อ๋อ ราชโอรส คือ ลูกชาย นายก็บอกให้ไปตามลูก ผมมันใช่คน ราชาศัพท์

(ภาพเจ้าหน่วยเดินบ่น ๒ เที่ยว)

หน่วย เขาให้ไปตามอินทรชิต ดุเหมือนยังกับเสือ

(ตะโกนเรียก) ชิตเอ้ย ชิตเอ้ย ชิตโว้ย

อินทรชิต ไอ้นี่ดูถูกศักดินา ลบเหลี่ยมเจ้านาย มึงเรียกว่าอย่างไร มึงเรียก ชิตเอ๋ย ชิตเอ๋ย ชิตโว้ย

หน่วย เปล่า นายฟังพลาดไปมั้ง ผมไม่ได้ว่าอย่างนั้น ขอสมาลาโทษ ทศกัณฐ์มีคำสั่งให้เข้าเฝ้า

อินทรชิต *(ร้อง)* ยักษา.....เข้าหาบิดา.....มิช้าบัดนี้

อินทรชิตเข้าเฝ้าทศกัณฐ์

ทศกัณฐ์ อินทรชิต ลูกเอ๋ย

อินทรชิต ถวายบังคมพระเจ้าค่ะ

ทศกัณฐ์ เออ สวัสดีนะลูก

อินทรชิต พระราชบิดาให้เสนาไปตามข้าพเจ้ามาธุระอะไรมิทราบ

ทศกัณฐ์ ครั้งหนึ่ง นาคบาศ

อินทรชิต พระเจ้าค่ะ

ทศกัณฐ์ แหม เราก็ขายหน้าพวกเหล่าเทวาทั้งหลายไม่สำเร็จตามปรารถนา ไอ้ลักษมณ์รามมันเป็นเข้ามาได้ ที่นี้, ครั้งที่สอง เจ้ารับอาสาพ่ออีกครั้งหนึ่งเถอะ

อินทรชิต จะให้ข้าพเจ้ารับอาสาพ่อไป ไม่เป็นไร ศรนาคบาศไม่ได้ผลมันมีของดี มีพญานาคมาแก้ไข ครั้งนี้ ข้าพเจ้าจะไปชุบศรพรหมาสตร์ ที่หาดทรายมรกต คุณพ่อจะว่าอย่างไรพระเจ้าค่ะ

ทศกัณฐ์ แม่โวย ดี ดี (หัวเราะชอบใจ)

อินทรชิต ฤทธิเดชศรพรหมาสตร์ของข้าพเจ้า หากว่าไปชุบศรเจ็ดราตรีเมื่อไรแล้ว แผลงไปบนอากาศเพียงดอกเดียว จะกลายเป็นหอกศาสตราวุธทั้งหลาย เหมือนเมฆฝนตกลงมาทิ่มแทง ไอ้พวกมนุษย์คงจะตายพระเจ้าค่ะ

ทศกัณฐ์ เอา อย่างนี้เชียวรึ

อินทรชิต คุณพ่อเจ้าขา ก่อนที่ข้าพเจ้าจะไปชุบศรพรหมาสตร์ พิเภกชายทรชนไปอยู่กับลักษมณ์ราม มันมีตำรา คงดูรู้ว่าข้าพเจ้าไปตั้งพิธีภาวนา ขอให้คุณพ่อไปเชิญ ใครก็ได้ ไปขัดตาทัพไว้เจ็ดวัน เมื่อครบเจ็ดวันแล้ว ข้าพเจ้าจะมาพระเจ้าค่ะ

เรื่อง "รามเกียรติ์"
ตอนศึก "มังกรกัณฐ์"

ทศกัณฐ์ ไอ้หน่วย ออกจากเมืองลงกาไปเมืองวัชวารี*

หน่วย ไปเมืองวัชวารี ให้ไปหาเอ๊าะ เอ๊าะ เหรอ

ทศกัณฐ์ อะไรเอ๊าะ ๆ เดี๋ยวตีหัวแตก

หน่วย เปล่า.....ไปเมืองวัชวารี ไปหาใครเล่า

ทศกัณฐ์ ไปเชิญ มังกรกัณฐ์ มาสังสันทน์ในเมืองลงกา

หน่วย ว่าเถอะ ให้เขามารบกับพระราม บอกตรง ๆ ก็ได้

ทศกัณฐ์ เออ ไปบอกก็ได้

หน่วย ให้เขามาตาย ว่าเถอะ

ทศกัณฐ์ อะไร

หน่วย เปล่า ว่านายไม่ค่อยสบาย

ทศกัณฐ์ ไอ้นี่แช่งเสมอ ประเดี๋ยวเถอะตีหัวแตก

หน่วย *(รำพึง)* เขาให้ไปหามังกรกัณฐ์ มังกอละกัน จะไปได้อย่างไร เมืองวัชวารี มันไกล เรียกไอ้กาเถอะโว้ย กา กา โว้ย

กา *(รำพึง)* กาไม่ขานตอบ หน่วยหาไม้ตี

กา ไอ้หน่วย ทำไมเอาสากกระเบือมาตีหัววะ

หน่วย เมื่อกี้กูเรียกมึงรึ กูไม่ได้เรียกมึงหรอก กูร้องเพลงหรอกไอ้บ้า

กา อย่าแก้ตัว

หน่วย กูร้องเพลงอะไรมึงรู้ไหมล่ะ มึงฟังออกหรือเปล่า มึงมันคนโบราณ

กา เพลงอะไรล่ะ

หน่วย เพลงบนดอย

กา เพลงบนดอย เพลงอย่างไรละ

หน่วย พุทโธ่เอ๋ย ไอ้บ้า

---

* ในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ชื่อ "เมืองโรมคัล"

(ร้องทำนอง) บ้านบนดอย บ่อมีแสงสี บ่มีทีวี บ่มีน้ำประปา.....ไอ้กา เวลานี้ทศกัณฐ์ มีรับสั่งให้เราไปเมืองวัชวารี

กา กูเคยไป ไปเมื่อวาน กลับวานซืนนี่นะ

หน่วย ไอ้บ้า ไปเมื่อวาน มันก็กลับเมื่อวานนี้ซิ

กา ทำไม กูไปเมื่อวันที่ ๑๘ กลับวันที่ ๒๖ นี่นะ

หน่วย เออ ไปกับกูนะ

(ร้อง) เมื่อนั้น อำมาตย์ราชเสนา สองคนกอดคอกันพาไปห่อผ้ามิช้าที ทั้งสองจรลีจากไป

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

มังกรกัณฐ์ *(ร้อง)* ฝ่ายเมืองมังกรกัณฐ์ท้าวยักษา มาราเสด็จนั่งท้องพระโรงชัย พระราชาแลเห็นเสนามาจากเมืองโต จึงถามออกไป

มังกรกัณฐ์ อำมาตย์มาจากเมืองไหน

เสนา มาจากเมืองเกาะลงกาครับ

มังกรกัณฐ์ มาจากเกาะลงกา

เสนา เวลานี้ทศกัณฐ์รับสั่งให้ผมมาเชื้อเชิญท่านเข้าเฝ้าเดี๋ยวนี้ วันนี้ครับ

มังกรกัณฐ์ ไปเดี๋ยวนี้ ใช่ไหม

เสนา ไปเดี๋ยวนี้ ครับ

มังกรกัณฐ์ (ร้อง) ตริพลางทางมังกรกัณฐ์ท้าวยักษา ได้ฟังเสนาบอกข้อไข รู้ความ เป็นไปจัดแจงแต่งร่างกาย เผ่นโผนโจนทะยาน มังกรกัณฐ์ออกจากวัชวารีมิช้าบัดนี้

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

มังกรกัณฐ์ แม่โวย เมืองของทศกัณฐ์อยู่ที่เกาะกลางทะเล เราจะเดินแบบนี้เห็นจะไม่ได้ จะต้องสำแดงเดชเดชา เหาะขึ้นนภาแล้วไปลงที่เกาะกลางทะเลเห็นท่าจะดี

ร้อง สำแดงเดชเดชา เหาะขึ้นกลางนภามิช้าบัดนี้

เจรจา

มังกรกัณฐ์เข้าเฝ้าทศกัณฐ์

ทศกัณฐ์ มังกรกัณฐ์ เชิญ เชิญ ๆ เชิญมา มังกรกัณฐ์เอ๋ย.....

มังกรกัณฐ์ ว่าอย่างไร

ทศกัณฐ์ เรามีทุกข์หาความสุขไม่ได้ จึงได้กวนใจนะเพื่อนนะ*

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ทศกัณฐ์ ท่านบอกว่ามีทุกข์ สาเหตุอันใดบอกไปซิเพื่อน

ทศกัณฐ์ เราจะบอกความจริงก็ได้ ความจริงเราไปพานางสีดามาคนหนึ่ง เมียของพระราม พระรามมันหวงภรรยาของมัน มันติดสอยห้อยตามเรามา คุมพลวานรมากมาย มาประชิดติดลงกา ฆ่าพวกในลงกาตายเสียหลายท่านแล้ว

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ทศกัณฐ์ เราเป็นเชื้อชาติพงศ์ยักษ์เดียวกัน มนุษย์มาย่ำยีแบบนี้ ทำไมมึงไม่ไปตามกูมาล่ะ

ทศกัณฐ์ เฮ้ย มนุษย์มันข่มเหง ไม่ยำเกรง เราก็เกรงใจเพื่อน

มังกรกัณฐ์ เฮ้อ เราเพื่อนกัน* พวกกัน มีสารทุกข์อะไร กูก็ทุกข์ด้วย
เฮ้ย ถ้ามีสาเหตุอันนี้แล้ว มึงจะให้กูทำแบบใดล่ะ

ทศกัณฐ์ ให้อาสาไปทำสงครามกับพวกไอ้รามสักที

มังกรกัณฐ์ ให้กูไปทำสงครามกับไอ้ราม แล้วไอ้รามที่มึงพูดนั่นน่ะอยู่ที่ไหนล่ะ

ทศกัณฐ์ อยู่ที่เขามรกต

มังกรกัณฐ์ เขามรกต เฮ้ย กูขอกองทัพห้อมล้อมกู ให้ไปมาก ๆ ก็แล้วกัน เขาบอกว่าน้ำน้อยย่อมแพ้ไฟนะเพื่อน

ทศกัณฐ์ เฮ้ย เมื่อกลับมาแล้ว เรามาสังสรร มากินเลี้ยงกัน คุยกันถ้าจะดี

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย เรื่องนั้นเอาไว้ทีหลัง แล้วกูจะเอามนุษย์มาต้มกินให้ได้

ทศกัณฐ์ เออ ขอบใจ ๆ

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ถ้าอย่างนั้น กูไปคอยท่าก่อนก็แล้วกัน

ทศกัณฐ์ เออ ไปไว ไปไว สวัสดี มีชัย
เฮ้ย ข้าราชการมานี่ เจ้าหน่วยมานี่ (เจ้าหน่วย ออก) เจ้าหน่วยไปเตรียมพลมังกรกัณฐ์เราจะยกพล

หน่วย (หันหลังบ่น) ทำไว้มากหรือหว่า.....ให้ไปเตรียมทะนนใส่น้ำตาล หรือว่.....

ทศกัณฐ์ อะไรวะ

หน่วย นายให้ผมไปเตรียมทะนน ทำน้ำตาลไว้มาก หรือปีนี้

---

* ในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ ร. ๑ มังกรกัณฐ์ เป็นหลานทศกัณฐ์

ทศกัณฐ์ นี่แน่ะ (ยกมือตีหน่วย) ให้ไปเตรียมพล ไม่ใช่ให้ไปเตรียมทะนน

หน่วย จะไปรู้หรือ (บ่น) ให้ไปเตรียมพล ก็คือโยธา

ทศกัณฐ์ ไปไวเข้า

หน่วย เอามากไหม เอากี่คน (เดินกลับมาถาม)

ทศกัณฐ์ เอาให้มาก ๆ ไปไวเข้า เอ้า มาทำไมอีกล่ะ

หน่วย ผู้หญิงเอาไหมล่ะ

ทศกัณฐ์ ผู้หญิงไม่สมควรจะไป

หน่วย เปล่า ผู้หญิงนี่นะยิงปืนแม่นนะนาย

ทศกัณฐ์ อ๋อ ไปเป็นกำลังใจของผู้ชาย

หน่วย นั่นน่ะซี

ทศกัณฐ์ เมื่อเขายินดีไปก็ให้ไป

หน่วย *(เดินออก แล้วกลับเข้ามาใหม่)* แล้วคนแก่ล่ะ

ทศกัณฐ์ คนแก่ไม่ให้ไป

หน่วย คนแก่ไม่เอา คนแก่นี่หนังเหนียว ยิงไม่ค่อยเข้า

ทศกัณฐ์ นั่นแหละ อย่าให้เขาไป

หน่วย ใช้ไม่ได้เหรอ

ทศกัณฐ์ สู้ข้าศึกไม่ไหว

หน่วย (เดินบ่น) คนแก่นี่ไม่มีความหมายเสียแล้ว

ทศกัณฐ์ เออ ไปเร็ว ๆ เข้า

หน่วย (เดินกลับเข้ามาอีก) แล้วกระเทยล่ะ

ทศกัณฐ์ นี่แน่ะ ๆ (ยกมือตี)

หน่วย (เดินบ่น) แหมทีนี้เดินคล่องละ กาโว้ย กา

กา อะไรล่ะ

หน่วย ทศกัณฐ์ ให้มึงไปจัดโยธา

กา เขาใช้มึงไม่ใช่เหรอ

หน่วย เขาบอกให้กูมาบอกให้มึงไปจัดโยธา

กา กูฟังตะกี้ว่า เขาใช้มึงต่างหาก

หน่วย ไอ้กา กูเจ็บหัวเข่าอยู่ด้วย ไปบอกแทนกูทีเถอะ เมื่อคืนไปฝึกวัวลานมา วัวเหยียบขาเกือบหักแน่ะ

กา นักเลง วัวลานด้วยนี่นะ

หน่วย ปัดโธ่เอ๋ย กูเล่นทั้งวัวตัวผู้ ตัวเมีย กูเล่นหมดนั้นแหละ

กา เล่นวัวตัวเมียก็เล่น

หน่วย เล่นวัวลาน วัวลานวัวตัวเมียก็มียังไงล่ะ

กา เอ้า กูไปจัดนะ เพื่อกันมึงใช้ นิดหน่อยไม่เป็นไร

หน่วย เออ ให้มันได้เรื่องมั่งซิ เสร็จแล้วก็ไปบอกมังกรกัณฐ์ว่าจัดพลเสร็จแล้ว

มังกรกัณฐ์ *(ร้อง)* มังกรกัณฐ์มารยักษา จัดแจงแต่งกายาไปที่โยธามิช้าบัดนี้

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

อินทรชิตที่โรงพิธี

อินทรชิต *(พากย์)* กรีพลางทางอินทรชิตท้าวยักษา ออกจากลงกาบ่ายหน้าสู่ริมธารา อยู่ที่หาดทรายคงคามิช้าบัดนี้..... เหาะลงมาที่หาดทรายมรกต มิช้าบัดนี้.....

พอมาถึงหาดทราย พญามารชาญชัย

ตั้งสุวรรณพลับพลา

ทำสันติพิธีภาวนา สรรเสริญเทวดา

สรรเสริญพญานาคา ให้มาพ่นพิษให้มิช้าบัดนี้.....

.....ฝ่ายสมเด็จท้าวเทวา ถูกคาถาอินทรชิตทนไม่ไหว.....

เทวาลัยเหาะลงมารักษาพิธีมารามิช้าบัดนี้..... ทุกๆ องค์นาคนาคา ร้อนกายาทนไม่ไหว เลื้อยออกมาพ่นพิษใส่ดอกศรมาลามิช้าบัดนี้.....

อินทรชิตท้าวยักษาบริกรรมภาวนา อยู่ที่หาดทรายต่อไป มิช้าบัดนี้

ค่ายพระราม

(เจรจา)

พระราม พิเภก มานี่ ๆ

พิเภก มาแล้วพระเจ้าค่ะ

พระราม เวลานี้ เห็นคนโห่ร้องกันมา จวนจะถึงสมรภูมิชัยแล้ว เป็นกองทัพของใครมา อยากจะทราบความเป็นไป

พิเภก พระเจ้าค่ะ

(ร้อง) ครานั้นหนท้าวเจ้าตำรา ได้ฟังวาจาท้าวเวียงชัย จึงหยิบเอาตำรา ที่เราเรียนมาแต่ไหน ๆ เอามาวางลงตรงหน้า เอาดินสอมาเร็วไว จึงเขียนไปแล้วคูณมาเป็นภาษาอักษรไทย ทศกัณฐ์พระเชษฐา ครั้งนี้หนาเป็นไฉนไม่ยอมยกโยธา หรือว่าพี่ข้าจะเป็นอะไร หมอตำรารู้แจ้งจึงแถลงกับองค์นารายณ์ ขอเดชะพระบารมีปกเกล้า ปกกระหม่อม ข้าพุทธเจ้าในตำราบอกว่า ขณะนี้ยังมีมังกรกัณฐ์ได้รับอาสาทศกัณฐ์พระเชษฐาของข้าพเจ้ามาทำรณรงค์สงครามกับพระองค์พระเจ้าค่ะ

พระราม มังกรกัณฐ์ ได้ยกโยธาจวนจะถึงสมรภูมิชัย ต้องตัวเราออกไปรบใช่ไหม

พิเภก พระเจ้าค่ะ ในตำราบอกว่า คนอื่น หนุมาน พระลักษมณ์ออกไปไม่ได้นอกจากพระองค์เท่านั้นจึงจะไปได้พระเจ้าค่ะ

พระราม หนุมาน* ลูกเอย ขอเชิญเจ้ามาหาบิดานะ หนุมาน

หนุมาน *(ร้อง)* หนุมาน พระยาวานร ยกมือวันทา สุดแท้แต่โปรดเกศา เรียกข้าพเจ้าออกมาธุระอะไร

พระราม หนุมาน เจ้าเอ๋ย

หนุมาน ถวายบังคมพระเจ้าค่ะ

พระราม ในระยะนี้นะ พ่อต้องการให้เจ้าไปบอกน้าชาย ต้อนโยธาคอยท่าบิดา บิดาจะเป็นแม่ทัพเอง

หนุมาน *(ร้อง)* ยกมือกราบลาไปบอกสุครีพ มิช้าบัดนี้

สุครีพ เจ้าหลานชาย มาหาน้าทำไม

หนุมาน สวัสดีพระเจ้าค่ะ บัดนี้องค์พระนารายณ์มีรับสั่งให้พระเจ้าน้าเตรียมโยธาไปให้มาก ไปรบกับมังกรกัณฐ์ พระเจ้าค่ะ

สุครีพ ใครเป็นแม่ทัพ

หนุมาน องค์พระนารายณ์

สุครีพ อ๋อ พระบิดาเลยรึ

---

* ที่พระรามเรียกหนุมานว่า "ลูก" เข้าใจว่าพากย์ตามแบบวัฒนธรรมพื้นบ้านที่นับญาติกันทั้งหมู่บ้าน แสดงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เพราะแต่ก่อนหมู่บ้านหนึ่งคนน้อย มักจะเกี่ยวดองเป็นวงศาคณาญาติ (ดองหมายถึง ความสัมพันธ์ทางสะใภ้หรือเขย)

(พากย์) กริพลาง ทางจัดโยธามิช้าบัดนี้ จัดโยธาหาช้าไม่จะมารบราและต่อตีเจ้าเมืองวัชวารีมารชาญชัย เพราะเป็นเพื่อนกับทศกัณฐ์ ตามมาพบกับฉันคราวนี้ไซร้ ข้าพระบาทยกโยธาอย่าช้าไย

พวกโยธาทั้งหลายให้เข้าแถว ออกจากสุวรรณพลับพลาไปเอย

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

มังกรกัณฐ์ออก

มังกรกัณฐ์ *(ร้อง)* แลเห็นมนุษย์หน้าเขียว ตัวนิดเดียวให้สงสัย
จะถามดูสักที กล่าววจีมิร่ำไร
เฮ้ย ไอ้มนุษย์หน้าเขียว

พระราม อ๋อ ว่ากระไรท่าน

มังกรกัณฐ์ ท่านชื่ออะไรเราไม่ทราบ

เจรจา

พระราม อ๋อ เรามีนามว่า องค์พระราม

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้ราม ทศกัณฐ์สั่งมาว่ามึงเป็นคนใช้ไม่ได้ ฆ่าพวกยักษ์ในลงกาตายเป็นแสนเป็นหมื่นแล้ว ครั้งนี้กูรับอาสาทศกัณฐ์มาจะปลิดชีวิตมึง มึงจะว่าอย่างไร

พระราม ท่านเอ๋ย มังกรกัณฐ์ ตัวท่านกับเราดูคล้ายจะรู้จักกันเมื่อก่อนหน้าตัวท่านนะอยู่เมืองไกล ท่านไม่รู้ข้อความว่า เรื่องจริงมันเรื่องอย่างไร เราจะบอกให้ท่านทราบ ทศกัณฐ์เป็นคนโกงเราพาสีดาภรรยาของเราไปไว้ในลงกา

มังกรกัณฐ์ เราทราบ

พระราม ให้ส่งสีดาก็ไม่ส่งให้เรา จะหาว่าเราโกงไม่ได้

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้ราม ผู้หญิงในโลกมีถมไป ก็ทศกัณฐ์เขานำไปในลงกา แล้วหญิงหนึ่งชายหนึ่ง มันจะพ้นมือกันไม่ได้ แล้วมึงไปหาผู้หญิงที่อื่นไม่ได้เหรอวะ

พระราม ทศกัณฐ์ก็เหมือนกัน แผ่นดินไม่ไร้หญ้า พาราไม่ไร้สตรี หาที่ไหนก็หาได้ เป็นเมืองมหาเศรษฐีก็ว่าได้ ทำไมมาชิงภรรยาของเราไป

มังกรกัณฐ์ เอาอย่างนี้ดีกว่า ไอ้ราม

พระราม เอาอย่างไร

มังกรกัณฐ์ เรานี่นะ มันไม่ใช่เรื่องอะไรของเรา

หนุมาน *(แทรกบทตลก)* เออ.....

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้หนุมาน

หนุมาน พ่อคุณเอ๋ย พ่อคุณยักษ์ เรามาเจอกัน มาทักกัน

หน่วย สวัสดีนะ

หนุมาน จ้ะ สวัสดี

มังกรกัณฐ์ *(ใช้มือตี)* นี่แน่ะ ไปไหว้มันทำไม มันเป็นศัตรูกับเรา

หนุมาน อ้าว ทำไมปล่อยให้เขาเขกหัวล่ะ

หน่วย *(พูดกับมังกรกัณฐ์)* แล้วมือของผมจะไหว้ แล้วเป็นอะไรไปล่ะ

มังกรกัณฐ์ มึงมากับกู กูไม่ให้มึงไหว้ละ ถ้าไหว้กูเฆี่ยน

หน่วย เรื่องอะไรล่ะ มือของข้า

สวัสดีนะ พี่มานนะ

มังกรกัณฐ์ นี่แน่ะ *(ยกมือตี)* ไปไหว้มันทำไม

หน่วย *(พูดกับหนุมาน)* เขาตีหัวข้า ทำไมไม่ช่วยข้าบ้างล่ะ

หนุมาน กลัวเขาเกินไป

หน่วย ไม่ได้กลัวหรอก

หนุมาน ที่นี่เราอยู่ไม่ต้องกลัว

หน่วย ไม่ต้องกลัวเหรอ พี่มานช่วยนะ

หนุมาน ไม่ต้องกลัว จะช่วย จะช่วย

หน่วย ให้ผมทำอย่างไรล่ะ

หนุมาน เอ้า ให้ชี้หน้าว่าเลย ให้ชี้หน้าว่าไอ้มังกรกัณฐ์

หน่วย ให้ผมชี้หน้าว่า เจ้านายผม

หนุมาน เออ

หน่วย เขาก็เตะผมละซี

หนุมาน เตะเราจะช่วย

หน่วย แน่นะ

หนุมาน แน่ซิ

หน่วย ชี้ว่าอย่างไรล่ะ

หนุมาน ชี้ว่า เฮ้ย ไอ้มังกรกัณฐ์ ถ้าเขาเตะเราจะช่วย

หน่วย ช่วยนะ เรารับพวกพระเอกเหมือนกัน

เฮ้ย *(หันมาพูดกับหนุมาน)* ช่วยข้านะ

หนุมาน ไอ้นี่ขี้ขลาดมาก ไม่ไว้วางใจ เราไม่โกหกท่านหรอก

หน่วย เฮ้ย ไอ้มังกรกัณฐ์

มังกรกัณฐ์ พลั้วะ *(ยกมือตี)*

หน่วย โอ๊ย ทำไมไม่ช่วยข้าล่ะ *(หันมาทางหนุมาน)*

หนุมาน อ้าว เราช่วยไม่ทัน

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้หนุมาน รักตัวกลัวตาย บอกให้เจ้านายของมึงยกทัพกลับกรุงศรีอยุธยาเสีย

หนุมาน ได้ เรื่องง่ายไม่ใช่เรื่องยาก ไปบอกทศกัณฐ์เพื่อนของท่าน นำสีดามาส่งที่สนามที่นี่แหละ เราจะบอกให้พระราชบิดาองค์พระรามให้ยกพลลิงกลับอโยธยาเลย

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้หนุมาน กูไม่อยากพูดกับมึง กูจะพูดกับเจ้านายมึง มึงกับกูไม่สมควรกัน

หนุมาน เราเป็นลิงก็จริงแหละ แต่เราเป็นสัตว์ที่มีศักดิ์ศรี ไม่ใช่สัตว์ต่ำช้า

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้หนุมาน ถ้าพวกมึงรักตัวกลัวตาย มึงกราบบาทกูเสีย กูจะเว้นชีวิตมึง

หนุมาน ถ้าท่านกลัวตาย กลัวจะสู้พวกเราไม่ได้แล้ว มากราบเสียดี ๆ

มังกรกัณฐ์ *(ร้อง)* อสุราฟังสารให้ดาลจิต ดังศรติดปักทรวงใน พูดดี ๆ ไม่เชื่อฟัง มันดันทุรังไอ้ฉิบหาย ถ้าเก่งจริงให้โดดมา ๆ มาทำศักดากันหน่อยเป็นไร

หนุมาน *(ร้อง)* หนุมานฟังสารให้เดือดดาล ตัวสั่นริก ๆ ประเดี๋ยวจะฆ่าไม่เอาไว้ หนุมานจะหักเกศ ให้ตัวมันตาย ๆ

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย แน่ละโว้ย

หนุมาน แน่ซิว้า

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย แน่ละโว้ย

หนุมาน แน่ซิว้า

มังกรกัณฐ์ มารมารากระโดดเข้าไป

(ร้อง) เมาเอ๋ยเมาอะไรมันไม่หนัก เหมือนเมาความรักอย่างนี้ทุกแห่ง

(รำพัน) เกิดแย่งยิงชิงกันถึงฟันแทง พลิกแพลงล้มตายชีวา
บ้างทุบต่อยกันหมอบลอบตีหัว เขาจับตัวใส่คุกทุกข์หนักหนา
โกรธขึ้งหึงกันทุกวันมา เพราะตัณหาตัวเดียวมันเรี่ยวแรง
ทั้งพระเณรเถนตู้อยู่ไม่ได้ สึกออกไปเที่ยวแสวง
บ้างกลัวจะอดเหมือนอย่างมดแดง นอนตะแคงล้มหงายวุ่นวายใจ

(ร้อง) มังกรกัณฐ์ตีด้วยคันศร ฝ่ายองค์พระสี่กรรองรับด้วยคันศรชัย

(สัปยุทธ) องค์พระรามตีด้วยคันสันตราๆ ฝ่ายมารมารารองรับด้วยฉับไว
รบกันทั้งสองรามิช้าบัดนี้

มังกรกัณฐ์ แม่โวย.....เฮ้ย ไอ้ราม *สาระพายวาต จันทราทิตย์ ดอกศรสองดอกไม่กินเลย ไอ้นี่มีคงกระพันชาตรีมากมาย ไอ้นี่ศิลปะเดชาเก่งมาก ๆ ชำนาญมาก เฮ้ย เจ้าคนนี้นะ ดูดอกศรซี ดอกศรพวกนี้ไม่กินกายมารมาราหรอก

พระราม นี่ทำไมเก่งจริงนะ

มังกรกัณฐ์ กูเก่งมานานแล้ว คนในโลกฆ่ากูไม่ตาย มึงวางใจเสียเถอะ

พระราม มังกรกัณฐ์ ท่านเยาะเย้ยหาว่าดอกศรเราไม่กินโลหิตท่านได้ท่านก็ไม่กลัวเรา ท่านเก่ง

มังกรกัณฐ์ เฮ้ยไอ้ราม เอาอย่างนี้ดีกว่า กูพูดกับมึงสั้น ๆ มึงยกพวกไปเมืองมึงเสียเถอะ ถ้าอยู่มึงตาย

พระราม มังกรกัณฐ์ เราขอเวลาสัก ๒๐ นาที แล้วจะหวนกลับมา

มังกรกัณฐ์ ไปสุวรรณพลับพลา ไปสั่งเสียพี่น้อง วันนี้มึงต้องตายด้วยน้ำมือของมังกรกัณฐ์แน่

พระราม ใช่แล้ว

มังกรกัณฐ์ ถ้าอย่างนี้ไม่เป็นไร

พระราม *(ร้อง)* สมเด็จพระนารายณ์เผ่นโผนกลับสุวรรณพลับพลามิช้าบัดนี้
พิเภก *(ร้องเรียก)*

พิเภก พระเจ้าขา

---

* ศรพลายวาต

พระราม พยากรณ์ในตำราที อยากจะรู้ข้อเท็จจริง ท่านพยากรณ์ให้ตัวเราต้องไปรบกับมังกรกัณฐ์ แต่เราเล่นศรไป ๒ ดอกแล้ว สาระพายวาตจันทราทิตย์ไม่กินโลหิต ไอ้ยักษ์ตัวนี้มีดีอะไร ไม่เข้ากายมารยักษา กระนั้นซิท่าน

พิเภก ขอเดชะ บารมีปกเกล้า ขณะนี้ข้าพเจ้าดูตำราไม่ขาดสายในตำราบอกว่ามังกรกัณฐ์ตนนี้มันเป็นยักษ์ที่มีวาสนา มันเคยไปรับพรจากพระอิศวรเจ้าเมืองฟ้า ว่าคนในโลกนี้ฆ่ามันไม่ตายมีคนที่ฆ่ามันตายอยู่คนหนึ่ง

พระราม คนที่จะฆ่ายักษ์มังกรกัณฐ์ตนนี้ คนที่จะฆ่าตายคือใคร

พิเภก คนที่จะฆ่าได้ ก็คือ องค์พระนารายณ์

พระราม อ๋อ พระนารายณ์ ต้องปางอวตารใช่ไหม

พิเภก พระเจ้าค่ะ

พระราม พิเภก เจ้าอยู่ที่นี่ก่อนนะ ฝากพลับพลาด้วย

พิเภก พระเจ้าค่ะ

พระราม *(ร้อง)* สมเด็จพระจักรีได้ฟังสุนทรมารฉับไว.....

พิเภก *(เตือน)* ระวังนะพระเจ้าค่ะ ไอ้ยักษ์ตนนี้มีฤทธิ์มาก

พระราม ไม่เป็นไร

พระราม *(ร้อง)* พระจักรีรู้การถ้วนถี่รีบมาทัน.....ใด.....

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

พระราม มังกรกัณฐ์ เราขอเวลา ๒๐ นาที เราไปสั่งพวกพี่น้องของเราว่า หากสู้มังกรกัณฐ์ไม่ได้ เราตายแน่

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ถ้าอย่างนั้น กูไว้ชีวิตมึง แต่กูขอร้องให้มึงกลับเมือง กรุงศรีอยุธยาของมึงเสีย มึงจะว่าอย่างไร

พระราม อ๋อ ให้เรากลับเมืองกรุงศรี หรือ *(เหรอ)*

มังกรกัณฐ์ เออ

พระราม มังกรกัณฐ์ ให้เรากลับไปเวลานี้นะ ยังกลับไม่ได้

มังกรกัณฐ์ กลับไปไม่ได้ ชีวิตมึงก็ต้องตายอยู่ที่นี่น่ะซี สงสารเจ้าเหลือเกิน อนิจจา ทุกขัง อนัตตา ว่าอย่างไรล่ะ

พระราม สงสารท่าน ท่านก็ยังหนุ่มอยู่

มังกรกัณฐ์ สงสารเรา เฮ้ย สงสารตัวท่านดีกว่า ท่านก็ยังหนุ่มอยู่ไปสั่งญาติโกโหติกาแล้ว มาสงสารเราเรื่องอะไร

พระราม สงสารท่าน ว่าเงาศีรษะไม่มีแล้ว

มังกรกัณฐ์ ทำไมวะ ถึงเงาศีรษะกูไม่มี

พระราม เงาศีรษะท่านไม่มีแล้ว

มังกรกัณฐ์ ก็กูมีนี่หว่า หัวกูอยู่นี่ เฮ้ย ไอ้หน่วย *(แหกตลก)*

หน่วย ครับ

มังกรกัณฐ์ ไอ้รามมันว่าเงาศีรษะของกูไม่มี เฮ้ยลองดูซิว่ามีหรือเปล่า

หน่วย ไม่มีครับ

มังกรกัณฐ์ เงาหัวกูไม่มี

หน่วย มีเหมือนกันแหละครับ แต่ว่าเงาอยู่ข้างล่าง มันห้อยอยู่ข้างล่างน่ะ

มังกรกัณฐ์ นี่แน่ะ *(ใช้มือตี)*

หน่วย อุ๊ย เรียกมาตีเสียแล้ว

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้ราม ท่านบอกเราให้ดีก่อน

พระราม เงาศีรษะท่านไม่มี ท่านไม่เชื่อหรือ

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย กูรู้ตัวของกูดีว่า กูไม่มีวันตาย ถ้ารักตัวกลัวตายไปเสียเถอะ

พระราม มองดูให้ดีซิว่าเราคือใคร เราบอกท่านเสียด้วยว่า เราไม่ใช่มนุษย์โลกนี้หรอก เราเป็นเชื้อพรหม

มังกรกัณฐ์ เป็นเชื้อพรหม *(หัวเราะ)*

พระราม เป็นองค์พระนารายณ์สี่กร

มังกรกัณฐ์ ฤย ไอ้ขี้เถ้า ทุด ถ่มน้ำลายเขาต่อหน้า เฮ้ย นารายณ์นารูดที่ไหนวะจะมาเดินดิน เฮ้ย นารายณ์สี่กร เขาอยู่ที่เกษียรสมุทร อยู่ใต้ทะเลลึก ไม่ใช่มาเดินท่อม ๆ ย่ำดินหนามทิ่มแบบนี้ เฮ้ย มึงอย่าเขียนเสือให้วัวกลัวเลยวะ วัวอย่างกูมันไม่ ใช่วัวธรรมดา มันไม่กลัวเสือหรอกวะ

พระราม *(ร้องพากย์)* กรีพลางทางสมเด็จพระสี่กร พระองค์จะเดือดร้อนของภาคสวรรค์ เพราะรับพรพระเชษฐามาตุกัน องค์พระทรงธรรม์แบ่งภาคเป็นพระเคียรสี่กรมามิช้าบัดนี้

มังกรกัณฐ์ *(ร้องครวญ)* เห็นนารายณ์สี่กร ๆ..... หัวใจอ่อน ๆ ขึ้นมา มังกรกัณฐ์มารยักษา นั่งโศกาแทบจะขาดใจ.....

นารายณ์ *(พากย์)* ฝ่ายพระนารายณ์สี่กรทรงครุฑ ระห่อนจรพระจุลบินเห็นโลกา ได้ขอภาคจากสวรรค์มาจากเจ้าชั้นดุสิตรา มาปราบคนพาลในโลกาให้ราบคาบลงไป

มังกรกัณฐ์ ท่านดูถูกเรามากนัก

มังกรกัณฐ์ โธ่ ขอสมาลาโทษ พระองค์อย่าได้ทรงโกรธข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้าไม่รู้เลยว่าพระองค์มาจุติเกิดในโลกมนุษย์ พระเจ้าค่ะ

นารายณ์ อ้อ เมื่อเราแบ่งภาคแล้วเป็นสี่กรแล้ว เราจะต้องแผลงศร

มังกรกัณฐ์ โธ่ พระองค์เจ้าขา คำพระท่านว่าสี่ตีนยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง สองตีนโด่เด่ ก็คงเซลงบ้าง ข้าพเจ้าที่ได้กล่าวไปนั้น ได้ถ่มน้ำลายรด ได้ด่าประจาน ขออโหสิ อย่าได้ถือโทษโกรธข้าพเจ้าเลยนะ พระเจ้าค่ะ

นารายณ์ ตัดสินใจ สรุปความสั้น ๆ วันนี้ตายแน่นอน

มังกรกัณฐ์ ขอเว้นชีวิตให้ข้าพเจ้าสักครั้งหนึ่งไม่ได้หรือพระเจ้าค่ะ

นารายณ์ ไม่ได้

มังกรกัณฐ์ *(พากย์)* ฝ่ายมังกรกัณฐ์มารยักษา เห็นองค์พระนารายณ์เผลอตา สำแดงเดชาเหาะขึ้นนภา แล้วเนรมิตเป็นมารมาราเต็มไปทั้งอากาศ มิช้าบัดนี้

นารายณ์ หนอย ชะ มังกรกัณฐ์ช่างมือภินิหารมากมาย คนไหนเป็นตัวจริงเป็นตัวตนของมังกรกัณฐ์มองไม่ชัด มองไม่ถนัด มียักษ์ห้อมล้อมเต็มไปหมด

หนุมาน พระบิดาเจ้าคะ ขอให้อาญาสิทธิ์ต่อข้าพเจ้าเถอะ ข้าพเจ้าจะไปตรวจค้นกลุ่มยักษ์

นารายณ์ ไม่ได้ เราให้อาญาสิทธิ์กับกระบี่ไม่ได้ จะเสียวาจา

หนุมาน พระบิดาเจ้าขา เมื่อมันเนรมิตเป็นยักษ์หลายตนในอากาศ พระองค์จะไปกลัวทำไม ศรของพระองค์แผลงไปให้ยักษ์ในอากาศมันตายลงมาทุกตัว เดี๋ยวก็พบตัวจริง พระเจ้าค่ะ

นารายณ์ แผลงไม่ได้

หนุมาน ทำไมพระเจ้าค่ะ

นารายณ์ มันไร้ศีลธรรม เรามีศีลธรรม บาปกรรมถึงเราด้วย

หนุมาน แหม ถ้าเป็นหนุมานจะฆ่าหมดทั้งกลุ่มยักษ์

นารายณ์ ภาพหาย.....กลายเป็นพระรามามิช้าบัดนี้.....

หนุมาน แล้วพระองค์จะทำอย่างไรพระเจ้าค่ะ

พระราม จะหวนกลับไปถามหมอตำรา ถามดูว่าจะแก้ไขอย่างไร

หนุมาน ข้าพเจ้าจะคอยท่าดูกลุ่มยักษ์มังกรกัณฐ์ไว้พระเจ้าค่ะ

พระราม ออกจากหนุมาน ชาญเดชากลับยังพลับพลามิช้าบัดนี้.....

✿✿✿✿✿✿✿✿✿

พระราม พิเภก พยากรณ์อีกครั้งหนึ่งเถอะ จะฆ่ามังกรกัณฐ์อย่างไร เราแบ่งภาคแล้ว มันกลัวพวกเราจะฆ่ามันตาย เลยเหาะขึ้นกลีบเมฆ มันมีอภินิหารมากมาย เนรมิตเป็นยักษ์ล้อมรอบตัวมัน

พิเภก แล้วพระองค์ทำไมไม่เสี่ยงศรไปพระเจ้าค่ะ

พระราม ไม่ได้ เรากลัวจะพลาดไปถูกคนอื่น

พิเภก แต่คนอื่นก็เป็นยักษ์เนรมิต ไม่มีชีวิตเหมือนกัน พระเจ้าค่ะ

พระราม ไม่ได้ ไม่ได้

พิเภก เดี๋ยวก่อนพระเจ้าค่ะ ในตำราบอกว่ายังมีทางแก้ไขได้ พระเจ้าค่ะ

พระราม จะแก้อย่างไรล่ะ

พิเภก พระองค์จะต้องใช้ให้เกษรทมาลาไปล่อลวงออกมาจากกลุ่มยักษ์ เพราะเกษร-ทมาลา เป็นลูกศิษย์อาจารย์เดียวกัน เขาเป็นคนที่ดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยาว่าจะไม่ฆ่ากัน

พระราม ต้องเกษรทมาลา

พิเภก ต้องให้เกษรทมาลาไปล่อลวงออกมาจากกลุ่มยักษ์ มังกรกัณฐ์คงจะออกมาพระเจ้าค่ะ

พระราม เกษรทมาลาลูกเอ๋ย อยู่ที่ไหนจ๊ะ เชิญมาหาพ่อนะเกษรทมาลา

เกษรทมาลา *(ร้อง)* ฝ่ายเกษรทมาลาได้ฟังวาจาองค์พระนารายณ์ เป็นโอสถรสยาองค์พระนาถา เวลาเจ็บไข้ พระรามเรียกฉันวิ่งพลันออกมาเร็วไว สุดแต่โปรดเกศเรียกวานรป่ามาธุระอะไร ถวายบังคม พระเจ้าค่ะ

พระราม สวัสดีลูกเอ๋ย

เกษรทมาลา พระบิดาเรียกเกษรทมาลามา จะธุระอะไรมิทราบพระเจ้าค่ะ

พระราม ตัวเจ้ามีหน้าที่ไม่ต้องออกทำศึกกับใคร ไม่ต้องออกทัพกับใครอยู่เฉย ๆ เมื่อพระบิดาไม่สบายครั้งใดแล้ว ก็ได้เจ้านี่แหละ พระบิดาหายจากโรคาเวลานี้พ่อยังสบายดีอยู่ เรียกเจ้ามาให้ไปคุยกับเพื่อนเจ้ามังกรกัณฐ์

เกษรทมาลา เอ มังกรกัณฐ์นี้ได้จากกันมาหลายปีแล้ว นี่เขาอยู่ที่ไหนล่ะ พระเจ้าค่ะ

พระราม อยู่กลุ่มเมฆโน่นแน่ะ

เกษรทมาลา อยู่กลุ่มเมฆ แล้วให้ข้าพเจ้าไปทำไมพระเจ้าค่ะ

พระราม ไปเรียกมาคุยกันแจ้ง ๆ นะ ให้พ่อเห็นชัด ๆ พ่อจะยิงด้วยศร

เกษรทมาลา องค์พระบิดาจะยิงมังกรกัณฐ์ด้วยศร ให้ข้าพเจ้าไปล่อลวงให้มังกรกัณฐ์ออกจากกลุ่มยักษ์

พระราม อย่างนั้นซิลูกนะ

เกษรทมาลา เกษรฯ ได้ฟังสารฯ น้ำตาไหลพรากลงอาบหน้า คนนี้เป็นนาย คนนั้นเป็นเพื่อนของฉัน เคยสาบานตั้งแต่ไหนมา ฝ่ายเกษรทมาลานั่งโศกาแทบขาดใจ

เกษรทมาลา พระองค์เจ้าขา ตรัสใช้ให้คนอื่นไปแทนข้าพเจ้าไม่ได้หรือ พระเจ้าค่ะ

พระราม ไม่ได้ เกษรทมาลา ถ้าท่านไม่อาสาเราตามปรารถนาแล้วท่านกับเราอยู่ด้วยกันไม่ได้

เกษรทมาลา เอาละ เพื่องานราชการ ข้าพเจ้าจะอาสาองค์พระบิดาสักครั้ง จะได้ผลหรือไม่ข้าพเจ้าไม่ทราบได้พระเจ้าค่ะ

พระราม เอาไป สวัสดี ไปเรียกมาก็แล้วกัน

เกษรทมาลา *(ร้องพากย์)* ฝ่ายเกษรทมาลายกมือกราบลาพระรามาไปที่มารยักษามิช้าบัดนี้

(รำพัน) ทางนี้ก็นาย ทางโน้นก็เพื่อน เออลำบากแท้ น้ำท่วมปาก เมื่อไม่อาสานายก็ขับไล่ เมื่อไปเรียกเพื่อน เพื่อนก็ต้องตาย ตายเพราะเรา ปัดโธ่เอ๋ย กูเอ๋ย ใครจะมาคบเพื่อนฆ่าเพื่อนได้แก่ตัวเรา

(พากย์) กริพลางทางเกษรทมาลา ไปที่มังกรกัณฐ์ยักษา มิช้าบัดนี้

เกษรทมาลา *(ร้องพากย์)* เห็นมังกรกัณฐ์เพื่อนรักอยู่ในกลุ่มยักษ์ เสียกำลังใจ เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก วานรป่าโศกาแทบขาดใจ มังกรกัณฐ์เพื่อนเอ๋ย เราไม่ได้พบคุยกันเลย วันนี้เรารู้ข่าวว่าตัวท่านมาทำศึกกับพระราม แต่พระรามกับเราไม่รู้จักกันเลย เพื่อนเอ๋ย เพื่อนไม่ต้องสงสัย เพื่อนมาคุยกับเราบ้างซี ออกมาสัก ๑๐ นาที เท่านั้นแหละ

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้เกษรทมาลาที่มึงมานี่ มึงจะเรียกกูไปที่ดินอย่างนั้นหรือ

เกษรทมาลา เฮ้ย อย่างนั้นซีเพื่อน

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย กูลงไปไม่ได้หรอก ขณะนี้กูถูกพระนารายณ์กำลังจะเข่นฆ่า ไอ้เกษรทมาลามึงมีเรื่องอะไร

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย เหาะมาคุยบนอากาศดีกว่านะ

เกษรทมาลา เพื่อนเอ๋ย เห็นใจหน่อยเถอะวะ

มังกรกัณฐ์ ทำไมล่ะ เฮ้ย มึงเหาะขึ้นมานี่กูกำลังมีภัย กูกำลังบังกลุ่มเมฆอยู่ มึงเหาะขึ้นมาบนนี้แล้วกูจะออกไปคุยกับมึง

เกษรทมาลา *(ร้องพากย์)* เหาะขึ้นนภามิช้าบัดนี้

เฮ้ย ออกมาคุยกันดีกว่า มึงไม่ต้องกลัวกูมาทั้งคนเราเป็นเพื่อนกัน

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย ไอ้เกษรทมาลา ถ้าหากว่ากูออกจากกลุ่มยักษ์ไปแล้วมึงช่วยกูฆ่าไอ้รามสักทีจะได้ หรือเปล่าล่ะ

เกษรทมาลา ช่วยได้ซีวะ

มังกรกัณฐ์ กูกำลังมีทุกข์ พอเจอมึงใจกูเบิกบาน มีความสุขเหลือเกิน

พากย์ ออกจากกลุ่มยักษ์ไปหาเกษรทมาลามิช้าบัดนี้

(ร้องทัก) เฮ้ย ว่าอย่างไรไอ้เกษรทมาลา ไปอย่างไรมาอย่างไรไม่เคยพบกันเลยนี่หว่า

พากย์ ถูกศรขององค์พระรามา ตกพสุธามิช้าบัดนี้

เฮ้ย ไอ้เกษรทมาลา นี่มึงมาล่อลวง มึงเป็นพวกไอ้รามหรือเฮ้ย ไอ้เกษรทมาลา มึงเป็นลูกผู้ชาย ไม่ควรเลยที่จะมาฆ่าเพื่อน

เกษรทมาลา มังกรกัณฐ์ เพื่อนเอ๋ย มึงตายเพราะกู มึงตาย กูตายตามมั่ง

มังกรกัณฐ์ เฮ้ย เกษรทมาลา *(โกรธ)* แหม ๆ มึง กูหมดฤทธิ์เสียแล้ว

พากย์ น้ำท่วมหัวใจ มารชาญชัย ขาดใจตายมิช้าบัดนี้

เกษรทมาลา แล้วกัน เพื่อนตายเพราะเรา ถ้าเราไม่เรียกเพื่อนออกมาเพื่อนไม่ตายด้วยศรองค์พระนารายณ์ นี่คนอย่างเรา ใครจะไปคบเราต่อไปวันข้างหน้าได้ อนิจจังทุกขัง พุทโธ่ พุทธัง เราเอ๋ย

วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุง
จังหวัดเพชรบุรี
รามเกียรติ์ ตอน "ชุบศรนาคบาศ"
(คณะลูกนายป่วน)

ฤาษี *ไหว้ครู* นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ครั้ง)
ศรีสวัสดี พระสกุมดีสวัสดิ์ธิเดโชไชย ขอเดชะพระรัตนตรัยสวัสดิมงคล
สุขเกษม สรรพศรีสวัสดิ์ธิเดโชไชย..... *(รับ)*

ฉบัง ข้าจะไหว้พระบาทภูวนาถทศนัย โปรดสัตว์อสงขัย
ให้ถูกทุกห้องพระนิพพาน
ข้าจะไหว้พระอุณรุทผู้เริ่มกาล ในฝูงปลาท่าธาร
ห้วยละเมาะและเกาะเขา

ยานี ข้าจะไหว้พระเทพที่อยู่ในน้ำ ทุกเถื่อนถ้ำและลำเนา
ไหว้ครูสิทธิเรา ครูผู้เฒ่าย่อมมาสถิตเสถียร

ฉบัง ข้าน้อยขอแสดงนิยายเรื่องรามเกียรติ์ สอนวาดสอนเขียน
รูปสลักและเสลา

ยานี พากย์พนธ์ส่งเสียงอันล้ำเลิศ ทั้งคนเชิดให้เพริดเพรา
ล้วนเล่นล้วนชาวเรา ให้สรรเสริญและเยินยอ
ตัดไม้มาสี่ลำ มาตัดทำขึ้นเป็นจอ
สี่มุมแดงยอ ตรงกลางก็ดาดด้วยผ้าขาว

ฉบัง เอาหนังพระโคมาสลักเป็นรูปพระอิศวร นารายณ์ชักรถขึ้นกลางหาว
พระอาทิตย์ก็เคลื่อนขึ้นเห็นแสง
สลักเป็นพระรามรามา นางสีดาพระลักษมณ์ผู้ทรงแรง
เจริญเล่นให้เห็นกัน
ข้าขอความเสนียดและจัญไร ไว้ที่คนไย-
ไพติหนังที่ดีว่ามิงาม

ยานี เอาหนังพระโคมาสลัก เป็นรูปพระลักษมณ์พระราม
เทพเจ้าผู้ทรงนาม เชิญมาสถิตทั่วทุกตัวหนัง

ยานี เร่งเร็วเข้าเถิดนายตะเกียงเอ๋ย เอามาเวียนเข้าเบื้องหลัง
ส่องแสงอย่าให้บัง จะเชิดหนังให้ท่านทั้งหลายดู

จับลิงหัวค่ำ

ลิงดำ *รบกัน* .....ไอ้ดำก็ฉุด อ้ายขาวก็กระชาก ต่างคนต่างลากกันอยู่ไปมา ต่างคนหุนหัน และมารักกัน นิรันดร์ทิวา ทั้งสองวานร ต่อกรไปมา เขาพระสุเมรุก็เอนอ่อน ทั้งสองวานรยุทธนา ต่างคนต่างตี ต่างมีฤทธา รบกันจับกันทั้งสองรา

จับเรื่อง

พระราม *ร้อง* สมเด็จพระจักรีภูมีอยู่ยังพลับพลาชัย..... หวลคนึงถึงสีดาพลับพลาที่อยู่ไกลป่านนี้นวลน้องจะเศร้าหมอง หรือจะเป็นอย่างไร พี่มาคิดถึงแก้วนารีโอ้น้องของพี่มาจากไกล พระองค์ทรงศักดิ์ พระจักรี พระภูมีตรึกตรองทำนองใน

ร้อง รำพัน

เมื่อนั้น พระจักรีไม่มีสอง
เนาว์ในพลับพลาทอง เข้าสู่ห้องไสยา
ได้ยินยามประโคมทุ่ม ให้กลัดกลุ้มถึงสีดา
หวลคนึงหา จนนาฬิกาได้ยามปลาย
พระเอนอิงพิงยี่ภู่ พิศดูดาราราย
แสงดาวเมื่อเดือนหงาย คล้ายแก้มน้องละอองงค์
รุกขาระดาดาษ ลดาชาดลำดวนดง
หอมคล้ายสะไบทรง พระพิศวงคนึงครวญ
น้ำค้างย้อยหยดยะเยือกหยัด พระพายพัดดูหอมหวล
กลิ่นแก้วเหมือนกลิ่นนวล พระรัญจวนแทบจะดิ้นอยู่แดยัน
โอ้โอ่ยอดเสน่ห์ เจ้ามาลังเลอยู่สวนขวัญ
ถึงคราวลำบากมาจากกัน นับวันจะอยู่ในหมู่มาร
---------- ----------
เอาหรือให้มันลือถึงเมืองแมน ฆ่ายักษ์นับแสนในลงกา

พากย์ ปางเมื่อพระราเมศเกศสุริยงค์ เมื่อพระสรงเสร็จก็เสด็จมานั่งสุวรรณพลับพลา

พระราม เจรจา ตัวของข้าพเจ้าเองมีนามอยู่แล้วว่าพระราม พระบิดาของข้าพเจ้ามีนามว่าท้าวทศรถ มีเมียสามคน คนที่หนึ่งชื่อเกาสุริยา เป็นพระมารดาของข้าพเจ้า คนที่สองชื่อ ไกยเกษี เป็นพระชนนีของพระพรต คนที่สามชื่อสมุทรเทวี เป็นพระชนนีของพระลักษมณ์ ข้าพเจ้าได้ออกจากกรุงศรีอยุธยามาบวชอยู่ที่ศาลาโคทาวารี[๑] ยังมีไอ้ทศกัณฐ์เจ้าเมืองลงกา มาลักเอาสีดาเมียของข้าพเจ้าไป ข้าพเจ้าได้ติดตามกับน้องชายมาในกลางป่า มาเจอหนุมาน ได้ยอมเป็นทหารของข้าพเจ้ากระทั่งมาเจอสุครีพและเหล่าวานรในเมืองขีดขิน เมืองชมพูพานเป็นทหาร ยกพลวานรข้ามมหาสมุทร มายั้งหยุดที่เขามรกต สร้างสุวรรณพลับพลาพักไพร่พล เมื่อครบเจ็ดวันตามสัญญา ทศกัณฐ์ก็จะยกทัพออกมาทำสงครามกันนี้ ป่านฉะนี้แล้วยังไม่เห็นมีทัพยกมาเลย หรือทศกัณฐ์จะมีกลอุบายอย่างไร เราก็ไม่ทราบ อย่ากระนั้นเลยจะต้องเรียกพระลักษมณ์ออกมาปรึกษาดูสักที อ้อนี้ เจ้าพ่อคุณเจ้าน้องเอ๋ย พ่ออยู่ที่ไหนออกมาหาพี่สักหน่อยพ่อมา

พระลักษมณ์ ร้อง ฝ่ายพระลักษมณ์สุริยวงศ์ ๆ (ซ้ำ) ได้ยินพระองค์ร้องเรียกหา จัดแจงแต่งกายจัดเสร็จออกไปยังพระจักรา พระองค์ร้องเรียกน้อง ขัดข้องอย่างไรละจ๋า จงบอกให้น้องแจ้งใจ เร็วไวอย่าช้า

พระลักษมณ์ ถวายบังคมพระเจ้าค่ะ

พระราม อ้อ สวัสดีทีเดียวนะน้อง

พระลักษมณ์ พระเชษฐาเรียกข้าพเจ้าออกมามีข้อประสงค์ประการใด พระเจ้าค่ะ

พระราม พระลักษมณ์ .....ปรึกษาการทัพ.....รอฟังข่าวจากทศกัณฐ์

ทศกัณฐ์ กล่าวถึงทศกัณฐ์พระยามารอยู่ในเมืองลงกา เจ็บใจไอ้ลักษมณ์ ราม มารังควาน เข้าเข่นฆ่า ตัวเราได้ลักเอานารีสีดา ไอ้ลักษมณ์ ราม สองคน..... เออ ครั้งนี้มันมาย่ำยีคนในเมืองลงกา คุมพลวานรมาต่อกรกับมารยักษา มันให้เจ็ดวันตัวเราก็คิดอยู่ไปมา จะได้ใครเล่าออกศึกครั้งนี้ล่ะ ปางนั้นทศกัณฐ์ตรึกตรองอยู่ไปมา อสูรเสด็จเสร็จจะนั่งหน้าตำหนักใน แหมตัวของเรามีนามว่าทศกัณฐ์ บิดาของข้าพเจ้ามีนามว่าท้าวลัสเตียน พระมารดาชื่อประไพโฉมศรี[๒] บัดนี้เสียชีวิตไปแล้ว ข้าพเจ้ามีพี่น้องด้วยกัน ๔ คน คนหัวปี

---

[๑] ที่ตั้งพลับพลาพระรามเพื่อบำเพ็ญพรต

[๒] ชื่อเดียวกับในเรื่องของนายป่วน แต่ในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ ชื่อ นางรัชดา

คือ ข้าพเจ้า คนที่สองชื่อ พิเภก เมื่อเกิดมีตำราติดออกมาด้วย คนที่สาม เป็นชายชื่อกุมภกรรณ คนที่สี่เป็นหญิงชื่อ สำมะนักขา ข้าพเจ้าเจ็บใจ ไอ้ลักษมณ์รามทั้งสอง แม้ มันผยองหนักหนา คุมเหล่าสวาวานรมาตั้ง พลับพลาอยู่ที่เขามรกต มีกำหนดเจ็ดวันให้ยกทัพออกไปรบ นี่ก็ครบกำหนด แล้วจะได้ใครหนอออกไปทำศึก แต่ข้าพเจ้านึกขึ้นมาอีกทีหนึ่งยังมีลูกชาย นามว่า อินทรชิต อย่ากระนั้นเลย เราจะเรียกอินทรชิตลูกของเราออกมา เพื่อ ให้รับอาสาทำสงครามแทน บิดาสักที อินทรชิตลูกเอ๋ย อยู่ที่ไหน มาหาพ่อ สักหน่อย มาลูกมา

อินทรชิต อินทรชิตพญามารพอได้ฟังสารพระบิดา ร้องเรียกเรื่องอะไร หรือทำให้ใคร หนักหนา จะฟังเรื่องดูสักที เกิดราวีจริงจริงลงกา ออ....อินทรชิตกุมารชาญชัย จัดแจงออกมา ถึงยังพลับพลาชัย ยอกรเร็วไว ทั้งซ้ายขวา ถวายบังคมพระเจ้าค่ะ

ทศกัณฐ์ เออ.....สวัสดีทีเดียวอินทรชิตลูกเอ๋ย

ทศกัณฐ์ *ปรึกษา* อินทรชิต ปรึกษาเรื่องการทำศึกกับพระราม ให้อินทรชิตออกรบแทน โดยจะไปทำพิธีชุบศรนาคบาศ ที่ต้นไม้โลทันต์ เจ็ดวัน โดยทศกัณฐ์ต้องจัด ยักษ์ตนอื่นออกไปขัดตาทัพไว้ก่อน อินทรชิตได้ไปร่ำลาภรรยาทั้งสอง คือ สร้อยสุวรรณ กันยุมา จากนั้นก็เสด็จออกจากลงกาไปทำพิธี

ศึกวิรุญมุข

ทศกัณฐ์ แหม ลูกของเราได้สั่งว่าให้เราไปหายักษ์ชัดตาทัพ เอ นี่ก็นึกขึ้นมาได้ยังมีหลานอยู่อีกคนหนึ่ง มีนามว่า วิรุญมุข อยู่เมืองปางตาล* มิได้การ ต้องให้เสนาไปตามมาถ้าจะดี เสนาอำมาตย์อยู่ที่ไหนมาหากูสักคนเถอะวะ

แก้ว อยู่ขอรับ

ทศกัณฐ์ อ๋อ ไอ้แก้ว เวลานี้มึงไปอยู่ที่ไหน เรียกตั้งนานเพิ่งจะมา เฮ้ยมึงไปอยู่ที่ไหนมาวะ

แก้ว ผมไปอยู่ชุมพรมาครับ

ทศกัณฐ์ มึงไปทำไมวะชุมพร

แก้ว ก็ไปเก็บมะพร้าวขายครับ

ทศกัณฐ์ ทำเงินเดือนแล้วยังไปเก็บมะพร้าวขาย เอ มึงเก็บมะพร้าวขายที่ไหน

แก้ว ขายในตลาดชุมพร

ทศกัณฐ์ ขายเป็นใบหรือขายเป็นร้อย

แก้ว เป็นร้อยครับ

ทศกัณฐ์ ขายร้อยละเท่าไร

แก้ว ร้อยละ ๕ บาท

ทศกัณฐ์ มะพร้าวอะไรของมึง ทำไมมันถูกเหลือเกิน

แก้ว มะพร้าวครับ แม่ค้าเขาซื้อไปร้อยผล เขาให้ห้าบาทเท่านั้น เพราะเวลานี้กระรอกมันเจาะมะพร้าวเสียหมด

ทศกัณฐ์ มึงโกหกหรือว่าเรื่องจริง

แก้ว ถ้าจะโกหกนะครับ

ทศกัณฐ์ เออ.....ไอ้สันดาน (ใช้มือตี) เรียกมาเพื่อจะถามไถใช้สอยกลับมาโกหกเจ้านาย วันนี้ เฮ้ย มึงจงออกจากเมืองลงกาไปเมืองปางตาล

แก้ว พ้มผ่านมาเมื่อวานนี้ครับ

ทศกัณฐ์ ผ่านมาที่ไหนวะ

---

* ในพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ เมืองของวิรุญจำบัง ชื่อเมือง "จารึก" วิรุญมุขเป็นลูกวิรุญจำบัง

แก้ว ผ่านมาทางบางสะพาน ผ่านมาเมื่อวานนี้ แล้วจะให้พ้มไปอีก

ทศกัณฐ์ กูให้มึงไปเมืองปางตาล ไม่ได้ให้ไปบางสะพาน เฮ้ย เจ้าแก้ว มึงไปเมืองปางตาล ไปหาหลานกูมีนามว่า วิรุญมุข ว่าทศกัณฐ์ลงจากเมืองลงกาให้ขึ้นเฝ้าทีเดียวนะ ว่ะ

แก้ว สมัยนี้ไม่ค่อยมีหรอกครับนาย

ทศกัณฐ์ อะไร เจ้าแก้ว

แก้ว มันสมัยเก่าหรอกนาย สมัยนี้ไม่ค่อยมีแล้วตะลุมพุก

ทศกัณฐ์ (ใช้มือตี) โธ่ไอ้สันดาน วิรุญมุข หลานของกู ไม่ได้ให้ไปหาตะลุมพุก

แก้ว อ้อ วิรุญมุข ลูกวิรุญจำบังใช่ไหม

ทศกัณฐ์ เออ

แก้ว บัดนั้นอำมาตย์เสนา ได้ฟังวาจารีบทูลจากไป

ทศกัณฐ์ไต่ถามทุกข์-สุข และเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่รบกับลักษมณ์ ราม จนญาติต่าง ๆ ตายกันหมด จึงขอร้องให้วิรุญมุขไปขัดตาทัพให้สักครั้ง วิรุญมุขมีฤทธิ์หายตัวได้ รับอาสาออกศึก

วิรุญมุข ปางเมื่อนั้นวิรุญมุขพระกุมาร สั่งทหารออกจากลงกาไปสุวรรณพลับพลามิช้าบัดนี้

✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

อินทรชิต กริพลางทางอินทรชิตลูกเจ้าลงกา สำแดงเดชเดชาเมื่อจำเพาะเหาะลงมายังพสุธาเป็นตัวไรแทรกเข้าไปในโพรงไม้โลทันต์มิช้าบัดนี้.....

เมื่อถึงโพรงไม้ อินทรชิตพระยามารชักดอกศรนาคบาศออกมาวางตรงหน้า สำแดงฤทธิไกรบริกรรมภาวนา สรรเสริญเทวดาให้มารักษามิช้าบัดนี้.....

กริพลางทางพวกเทวดา โดนยักษาสั่งกระแสความ ให้ร้อนรนทนมิได้ต้องมารักษาพิธีของพระยามาร เสด็จจากเมืองสวรรค์ไปที่ต้นไม้โลทันต์ มิช้าบัดนี้.....

อินทรชิตมารยักษา เมื่อรู้ว่าเทวดามารักษาพิธี กุมารชาญชัยก็สั่งกระแสความถึงท้าวนาคราชอยู่ใต้เมืองบาดาล ให้มาพ่นพิษใส่ดอกศรมิช้าบัดนี้.....

ปางเมื่อนั้น พระยานาคนาคาอยู่ใต้เมืองบาดาล ร้อนใจเป็นหนักหนา หยิบแว่นแก้วขึ้นมอง เห็นอินทรชิตลูกเจ้าลงกา ทำพิธีอยู่ในโพรงไม้โลทันต์ ท้าวนาคาขึ้นจากปล่องไป มิช้าบัดนี้.....

ครั้นมาถึงโพรงต้นไม้โลทันต์ เหล่านาคนาคาพ่นพิษใส่ดอกศรมารยักษา เสร็จสรรพ กลับมายังเมืองบาดาล มิช้าบัดนี้.....

วิรุญมุข มาหยุดทัพอยู่เห็นเหล่าวานรจับกลุ่มเล่นกัน เกิดความรำคาญจึงหายตัวเข้าไป แกล้งเตะตีเหล่าวานร เหล่าเสนาอำมาตย์ทัดทานอย่างไรก็ไม่ฟัง เหล่าวานรโดนตี โดนแทง ก็ให้งุนงง จึงไปบอกนิลเอก นิลเอกจึงไปแจ้งพระราม

✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

พระราม พิเภก แจ้งว่าหากจะจับเด็กคนนี้ พระรามต้องแผลงศรพลายวาต ศรจะกลายเป็นข่ายเพชรห่อหุ้มตัวเด็กไว้ แล้วให้หนุมานไปจับตัวมา

หนุมาน นิลเอก *(มีบทร้องประกอบพากย์ และเจรจาประกอบ)*

✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

หนุมานจับวิรุญมุขมาส่งพระราม พระรามสั่งฆ่า พิเภกทูลขอชีวิต แล้วให้ดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

(มีบทร้อง ประกอบพากย์ และเจรจาประกอบ)

บทร้อง บทพากย์ ทำนองเหมือนกันทุกคน

✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

พระรามใช้สีชมพู* ไปทำลายพิธีของอินทรชิต สีชมพูแปลงเป็นหมี

✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

พิเภก *ถามทุกข์ - สุข* อินทรชิตหลาน และให้กลับลงกาเสีย อินทรชิตโกรธไล่ตีพิเภก และทำสงครามกับพระลักษมณ์ และได้แผลงศรนาคบาศถูกพระลักษมณ์สลบ หนุมานพากลับพลับพลา

วานร *(มีบทร้อง บทพากย์ และบทรำพัน)*

---

* ในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ "ชามพูวราช"

ตัวอย่างบทเบ็ดเตล็ด จังหวัดเพชรบุรี

วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุงที่ได้นำมาลงในที่นี้ เป็นตัวอย่างบทที่ไม่ใช่บทเดินเรื่อง เป็นบทประกอบที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไปของแต่ละประเภท และแต่ละคณะ (เท่าที่รวบรวมมาได้) เพื่อดูสภาพของสังคม และค่านิยมของคนดู

คณะ "นายน้อย เนรมิตร"

๑. บทเบิกหน้าพระ

นโม ตัสสะ ภควโต อรหโต สัมมา สัมพุทธัสสะ ฯ ๓ จบ

เบิกหน้าพระ ๓ ตระ

ฯ ทวย ฯ ๑

ฉบัง องค์พระฤาษี เดชะพระเลิศไกร
ประสิทธิพรมงคล
ศรีศรีสิทธิล้ำและอำพน สุขเกษมสถาผล
ขอให้เกิดสวัสดีมีชัย
ข้าไหว้พระพุทธสบสมัย โปรดสัตว์อสงไขย
ให้ลุถึงห้องพระนิฤพาน
ข้าไหว้พระอุณรุทธ์ผู้เริ่มการ ในโป่งป่าและท่าธาร
ห้วยละเมาะและเกาะเขา
ยานี ไหว้เทพอยู่ในน้ำ ทุกเถื่อนถ้ำและลำเนา
ไหว้ครูสิทธิเรา ครูผู้เฒ่าย่อมสถิตเสถียร
ฉบัง ข้าน้อยขอเล่นเรื่องรามเกียรติ์ สอนวาดฉลาดเขียน
สอนเรียนฉลุฉลักเฉลา
ยานี พากย์พลส่งเสียงที่ล้ำเลิศ ทั้งคนเชิดให้เพริศเพรา
เล่นล้วนแต่ชาวเรา ให้สรรเสริญและเยินยอ
ตัดไม้มาสี่ลำ ปักทำเป็นโรงจอ
สี่มุมแดงยอ กลางก็ดาดด้วยผ้าขาว
ฉบัง วาดรูปพระอิศวรรายดาว เทียมรถบนกลางหาว
อาทิตย์ก็เลื่อนอยู่เห็นแสง
ลงการากษสสำแดง อยุธยากล้าแข็ง
จะเล่นให้ท่านทั้งหลายดู
ยานี ชัยศรีโชลนทวาร เบิกบานประตู
ม้องกลองตะโพนครู ดูเล่นให้สุขสำราญ

คัดตามต้นฉบับเดิม

ฉบัง หนังเราใช่ชั่วช้าสามานย์ เล่นมาแต่ก่อนกาล
บห่อนจะมีใครไยไพ
ยานี ขอกันสารพัด อุบาทว์เสนียดและจัญไร
ไว้ที่คนไยไพ ติหนังที่ดีว่าบ่มิงาม
ฉบัง ข้าขอพระลักษมณ์และพระราม เทพเจ้าผู้ทรงนาม
เชิญสถิตทั่วทุกตัวหนัง

จบ ฯ ทวย ๑ ฯ

ฯ ทวย ๒ ฯ

ฉบัง ข้าไหว้พระเสร็จจะเรืองฤทธา ทศรถมหา
เป็นปิ่นเจ้าสำหรับพระธรณี
ข้าไหว้บาทมุนีนาถองค์จักรี ในพื้นที่พระปถพี
ผู้ใดจะเปรียบปานปูน
ชาวพ่อไพร่ฟ้าอนาถูล เล็งแลใครจะปูน
ทุกท้าวพระยาย่อมรักษา
ข้าไหว้นารายณ์สี่พระกร ทรงครุฬะเหินจร
พระเป็นนรินทรปิ่นโลกา
ยานี มีเมียคนหนึ่งเล่า เมื่อเข้าเฝ้าย่อมเล่าลา
เลื่องลือแต่ก่อนมา เสร็จแล้วจะไหว้ครูเรียน
ฉบัง ครูข้าบ่ายหน้าเข้าจับเอาบังเหียน แต่แล้วเล่นคงกะเรียน
ท่านก็จับระบำอยู่เป็นกง
อุ้มครกยกสากวางลง ตีนถีบศรก่ง
ปากก็คาบเอาถ่านแต่เพลิงแดง
ยานี ตีนเหยียบดาบ ปากก็คาบเอาคมแวง
มีดตรีกระบี่แทง พระแผลงเอาไส้ออกเรี่ยราย
ฉบัง บัดใจเธอจะแผลงให้ล้มตาย อาเพศกลับกลาย
กลายเป็นพลของท้าวไท
ยกบุญยอคุณพระวิสัย พิณพาทย์ปางไฉน
เสร็จแล้วจะไหว้ท้าวลา

ท้าวเธอจึงยกพระหัตถ์ขึ้นวันทนา จึงจะเริ่มให้หา
เอาหนังพระโคมาตัดแปลง

ยานี สลักเป็นรูปพระรามา นางสีดาเข้าแอบแฝง
เป็นพระลักษมณ์ผู้ทรงแรง จะเริ่มเล่นให้อุ่นวัน

จบ ๆ ทวย ๒ ๆ

ๆ ทวย ๓ ๆ

ยานี เอาหนังพระโคมาสลัก ให้เห็นประจักษ์อยู่กับตา
เชิญท่านทั้งหลายมา ชมเล่นแต่รูปเงาแทน

ฉบัง งามเกลี้ยงงามกลมงามจงกลหัวแหวน ท่านผู้เฒ่าท่านกล่าวแทน
ว่าหนังนี้เกิดสถาพร

ยานี อุปเท่ห์ท่านบอกให้ ครูผู้ใหญ่ย่อมสั่งสอน
เดชะภูธร อย่าให้พ่ายแพ้จะอดสู
ที่ใครแพ้ก็ว่าแพ้ อย่าทำท้อแท้ลงอ่อนหู
ใครชนะเอาเป็นครู หาท่านผู้รู้มาให้หนัง
ว่าเร็วเข้าเถิดนายตะเกียง เอาเพลิงมาเหวี่ยงเข้าเบื้องหลัง
ส่องแสงอย่าให้บัง ลูกจะเชิดหนังให้ท่านทั้งหลายดู

จบ ๆ ทวย ๓ ๆ

๒. บทกลอนชมโฉม

โฉมมิ่งมิตรพิศวาส เอี่ยมสอาดอำไพวิไลโฉม
พระจันทรแจ่มแจ้งแสงโพยม น่าประโลมพิศวาสดูสอาดพรั่งพราว
หนูเกิดวันพุธเดือนสี่ปีฉลู มีฤดูหนแรกเพิ่งจะแตกรุ่นสาว
นมขึ้นเต็มอกตกพรั่งพราว ผิวเนื้อขาวน่าจูบน่าลูบน่าคลำ
ปากคอคิ้วคางเหมือนร่างหุ่น หนูเป็นคนใจบุญไม่มีบาปไม่มีกรรม
หนูเป็นสาวบริสุทธิยุติธรรม วาจากายใจงามที่จะติไม่มี
ถ้าประกวดสาวไทยหนูคงได้ที่หนึ่ง อกก็ผายไหล่ก็ผึ่งอายุพึ่งสิบสี่
เขามาสู่ขอหนูก็มี หนูทำไม่รู้ไม่ชี้หนูไม่อือหนูไม่เอา
ถ้าหากจะสละมีลูกผัว จะแต่งเนื้อแต่งตัวมันก็ไม่พราว

ครั้นไม่มีผัวตัวเป็นสาว ให้หนุ่ม ๆ พวกเจ้ามาเที่ยวเฝ้าเที่ยวตอม
หนุ่ม ๆ ไม่ได้ติสักนิดเดียว ตลอดชั้นขี้ชั้นเยี่ยวเขายังชมกันว่าหอม
หนูมากรองไกร่เฝ้าไตร่ตรอม ยังไม่พร้อมสิ่งของที่หนูต้องใจ
นาฬิกาแปดแสงแดดพราย หนูแต่งกายทรงเครื่องแล้วเนื้อเหลืองปานทอง
หนูหยิบกระจกขึ้นมาส่อง หนูเยื้องย่องออกมาแล้วผัดหน้านวลพราว (ซ้ำ)

๓. บทตลก

ตุ๊ดตู่ พูดกับ จิ้งจก
มึงร้องยังงั้นมึงจะร้องได้รึ กลอนตูด
มึงร้องได้กูก็ร้องได้

ตุ๊ดตู่ ฝ่ายว่าตุ๊ดตู่เดินนำหน้า
จิ้งจก ฝ่ายจิ้งจกเพื่อนยาเดินตามตูด
ตุ๊ดตู่ เอ๊ะ เราจะไปแล้วทางไหน
จิ้งจก เอ้าเดินไปเรื่อยไปไม่ต้องพูด
ตุ๊ดตู่ เอ๊ะนั่นมองเหมือนอย่างใครไปข้างหน้า
จิ้งจก เอ๊ะ นั่นแม่ค้าขายมะกรูด
ตุ๊ดตู่ เออ แม่คนนั้นใส่เสื้อขาว
จิ้งจก แกปล่อยผมยาวไปประตูด
มึงว่าอย่างนั้นไม่พ้นตู้ดเลยนะ เอ๊ะ กูซวย
ตุ๊ดตู่ แต่แม่คนนั้นใส่เสื้อแดง
จิ้งจก เฮ้ย ริมฝีปากแหว่งเสือกทารู้ด
ตุ๊ดตู่ เฮ้ย แต่แม่คนนั้นใส่เสื้อดอก *(พูดขัดคอกัน)*
จิ้งจก เอ้ย แกมานั่งปอกลูกมะกรูด
ตุ๊ดตู่ แต่แม่คนนั้นใส่เสื้อเขียว
จิ้งจก เวลาแก่เยี่ยวเห็นน้ำตู้ด *(ไปเห็นเขายังไง)*

คณะครูลาภ

๑ บทกลอนชมนก

ดั้นด้นเดินดงเข้าพงรก
นกขุนช้างนกขุนแผน
นกคุ้มนกตะขาบ
กาหลงกาลิงจับกิ่งแค
นกแก้วจับต้นเกต
นกมันขันคู
ตัวเมียก็ดูตัวผู้ขัน
นกโพระดกจับประดู่
นกกระเต็นจับไม้แต้ว
นกกระทุงจับกระถิน
เขาชะวาขันรัวไม่กลัวทุกข์
สำเนียงเสียงนกวิหคไพร
นกนางแอ่นนกเอี้ยงส่งเสียงใส
นกกะเรียนพิราบดูเรียงราย
กาลางกาแลจับต้นตะไล
มีทั้งนกเขาเทศนกเขาไทย
เสียงจู้ฮุกกรูแล้วกรีดกราย
ตีกันปี้กันอยู่หวั่นไหว
นกสีชมพูจับกอไผ่
นกแซงแซวจับต้นไทร
นกขมิ้นจับต้นละใบ
มีความสุขแล้วจะทุกข์อะไร

๒ บทชมโฉมสาวอายุสิบสี่

โอ้แม่สาว ๆ ดราวสิบสี่ (ซ้ำ)
เกิดเป็นลูกผู้หญิง ก็มีแต่สิ่งเสียหาย
เจ้าอย่าเอาความชั่ว ให้หมองมัวมีคาว
จงรักษาตัวเรา ให้เป็นสาวแท้ ๆ
เจ้าอย่าเที่ยวขึ้นบ้านโน้น แล้วไปลงบ้านนี้
นั่งนอนอยู่กับบ้าน อย่าได้พาลเหลวไหล
มืดค่ำลงไป จุดไต้จุดฟืน
ตื่นนอนตอนเช้า หุงข้าวปลา
อย่ามัวแต่งกาย มันไม่ได้เป็นผล
เกิดมาเป็นคน เราต้องมีจรรยา
เอียงหูมาข้างนี้ นะฟังให้ดีสักหน
เราไม่ใช่ผู้ชาย ระวังกายใจตน
เกิดเป็นหญิงกับเขา ก็ได้เป็นสาวหนึ่งหน
อย่าเที่ยวสาระแน เผยแผ่อายคน
มันเป็นของไม่ดี บัดสีแก่ตน
เมื่อมีงานอะไร ก็ทำไปให้เป็นผล
แม่อย่านอนดึกดื่น จงลุกขึ้นสวดมนต์
จงตักน้ำตักท่า อย่าให้ใครว่าใครบ่น
เจ้าจดจำไว้ ใส่ในใจตน
.....

๓ บทกลอนเกี้ยว

ชาย กุศลส่งตรงดิ่ง มาเจอหญิงยอดรัก วันนี้พี่จะมาขอพบพักตร์ ขอฝากรักกับหล่อน
น่ารักน่าชม เอวกลมเหมือนกลึง ตะโพกผายไหล่ผึ่ง ไม่ตึงไม่หย่อน
จะดูขาดูแขน อ้อนแอ้นสมทรง จะดูคิ้วก็โก่ง เหมือนยังวงคันศร
พี่เป็นผู้ชาย ที่ยังไร้ความรัก สู้ตรากตรำลำบาก เพราะยังไม่มีบ่อน
ความรักสาวน้อย โอ้แม่พลอยแกมเพชร น้องอย่าตัดกิเลส เหมือนพระเวสสันดร
หญิง พอได้ฟังชาย มาปราศัยอ้อนวอน จึงตอบสุนทร ว่าใจร้อนไม่ดี
อันผู้ชายปากหวาน เหมือนน้ำตาลเมืองเพชร มักพูดเท็จมุสา พี่อย่ามาสู่สี
ทำเล่นลิ้นคารม มาหลอกชมหลอกเชย พอกลิ่นน้องระเหย พี่ก็จะเลยหน่ายหนี
อันผู้ชายเจ้าชู้ น้องก็รู้ทั้งสิ้น มากลับกลอกปลอกปลิ้น จะหลอกกินฟรี ๆ
ชาย โอ้แม่ดอกพิกุล ของพี่เกตแก้ว พี่รักแท้แน่แล้ว จะไม่แจวเรือหนี
จะอยู่กับงามชื่น ทุกคืนค่ำ จะกอดจูบลูบคลำ นอนขยำขยี้
หญิง ถ้ารักน้อง จริง ๆ หนอ หาเฒ่าแก่มาสู่ขอ ชิพ่อแม่ฉันมี
ชาย การสู่ขอแต่งงานนั้น คนโบราณเขาใช้ มันล้าสมัย เสียแล้วละเดี๋ยวนี้
สมัยนี้ มันไวไฟ พอรักกันแล้วก็ได้ นั่นแหละทันใจดี
หญิง พอนางฟังคำขาน อกสท้านหวั่นไหว จะรักเขาหรือไม่ ใช่ขอฟรี ๆ
ชาย จับข้อมือ
หญิง ระวังนะเสียไก่
ชาย จับหัวไหล่
หญิง ระวังนะจะเสียบายศรี
ชาย ไหน ๆ ก็เสียทั้งเงินทอง จึงขยับจับต้องของดี

คณะเจริญศิลป์ (โพธิ์กรุ)

ชมป่าหิมะวัน

กระท่อมกระทุ่ม ไม้กุ่มไม้แก้ว สมอคล่องแมว ขึ้นเรียงเคียงกัน
ตะเคียนคอยแค ต้นแสมสาร ในดงกันดาร มีอยู่น่าดู
บ้างใหญ่บ้างย่อม ขึ้นพร้อมสะพรั่ง ขึ้นเคียงคับคั่ง มองดูเป็นคู่คู่

มีทั้งเถาวัลย์เปรียง ปริงปรางปรู
ต้นยูงต้นยาง หมู่นางแย้ม
ลางสาดโศกสน มีทั้งต้นขนวน
มีทั้งฝิ่นฝาง มะเฟืองมะไฟ
คณฑาคณฑี มีอยู่ถม

มีทั้งประดู่ ลำดงดวน
ลั่นทมขึ้นแซม นับไม่ถ้วน
มีทั้งหมู่ลำดวน ตาลดำมะยม
ต้นกร่างต้นไกร ลูกสุกกลม
เราจึงเชยชม ให้สำราญใจ

คณะเจริญศิลป์ (โพธิ์ทอง)

ชมป่า

นั่นต้นอะไร อยู่ตรงหน้า
ขึ้นเคียงคู่ มองดูขันขัน
บ้างทิ้งแห้ง ก็หักห้อย
ตะไคร้ ตะครุตะคระ
คำไก่ตะกู มะดุ่มมะเดื่อ
ต้นเตย เขยตาย
เคียนข่อย มะค่า
มหาหงษ์กาหลง
ปีบเป้ง ตีนเป็ด
แอบอิง ตะโกกา
แทงทวย กระทิง
ปรูปรง ปรางปริง
รกฟ้า ขานาง
ต้นโพธิ์ สะเดา
ที่ใน พงพี

ต้นโตเต็มตา ตุ่มต้นมั่นตั้น
กิ่งหักพัวพัน อยู่เผะผะ
เป็นยางย้อย อยู่เยอะยะ
กล้องแกล้งเกะกะ อยู่ตรงหน้า
ไทรสับตาเสือ ทุลังกาสา
หว้าหวาย เพกา
คำแค หิงหาย
แก้วลายแก่แล้
เสม็ดแสม เหียดยัดอัดแอ
มะกอกกุ่ม กระท่อมกระทุ่ม
รกรักสักขีมีทุกสิ่ง
มะฝ่อ ฝิ่นฝาง
สนสักนนทรี
ไข่เน่าดีปลี
เหลือที่ จะรำพรรณ

คณะนายผ่อน สืบสาย

๑ บทกลอน บทเจ้าเมือง (กลอนแปด)

จะขอเริ่มเรื่องเบื้องหลังแต่ครั้งก่อน มีบทกลอนเรื่องเก่าเล่ากันมา
มีเมืองหนึ่งใหญ่โตระโหฐาน ตั้งตระหง่านสูงเยี่ยมเทียมเวหา
ผู้ประมุขครองเมืองเรืองเดชา มีบุญญาครองราชย์สวัสดี
ยังมีอีกองค์พระชายา พร้อมด้วยโอรสาสมศักดิ์ศรี
มีหมู่อำมาตย์ราชเสนีย์ มีทั้งรัฐมนตรีเป็นที่ปรึกษา
มีทหารห้อมล้อมอยู่พร้อมพรั่ง ต่างคอยรับสั่งฟังบัญชา
น้ำไหลไฟสว่างทั้งพารา ชาวประชาไร้ทุกข์เป็นสุขดี
ไม่มีโรคระบาดฆาตกรบ่อนทำลาย ต่างมีใจรักกันสามัคคี
จะฆ่าคนปล้นควายกันก็ไม่มี ต่างอยู่ดีกินดีแสนปรีดา (ซ้ำ)

๒ บทกลอนสอนหนุ่ม

พวกหนุ่มน้อย ๆ คอยฟังกลอน อย่าว่าผมสั่งสอน จะร้องกลอนสมัย
เกิดเป็นลูกผู้ชาย ต้องไว้ชื่อ อย่าให้เขาเล่าลือ ว่าเป็นที่เสียหาย
ดีหรือชั่ว อยู่ที่ตัวเราคิด จะถูกหรือผิด ก็อยู่ที่จิตที่ใจ
หัดทำความดี จะเป็นราศีแก่ตัว หากทำชั่ว จะอัปราชัย
พ่อแม่จะเฒ่า ชรากาล จะทำการงาน อย่าเที่ยวพาลเหลวไหล
ต้องเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ ไปจนแก่จนเฒ่า พ่อแม่ของเรา ต้องเอาใจใส่
พออายุถึงที่ พอดีบวช ต้องร่ำเรียนเขียนสวด ต้องบวชครองไกร
จะต้องเป็นญาติ กับศาสนา ไม่เสียแรงเกิดมา เป็นลูกผู้ชาย
พอหมดบุญหนุนพฤกษ์ อย่านึกพรั่น ต้องรับราชการ เป็นทหารของไทย
พ้นจากเกณฑ์ เวรทหาร มาทำกินอยู่บ้าน อย่ารุกรานใคร ๆ
จะหาเมียงาม ๆ ไว้ทำครัว สองคนเมียผัว เลี้ยงตัวกันไป
อย่าสูบฝิ่นกินเหล้าเมาถ้วยชา จะเซอะซะเซ่อซ่า หูตาก็จะลาย
อย่าเล่นการพนัน มันจะชั่ว อย่าปั่นโปปั่นถั่ว หรือจะจั่วแต่ไพ่
หากว่าจะเล่น ให้เล่นกับเมีย ถึงเงินทองจะเสีย เดี๋ยวเมียเราก็ได้
อย่าเที่ยวตีรัน ฟันหัว อย่าไปคิดลักวัว หรือขะโมยควาย

ถ้าเจ้าหน้าที่เขารู้ เขาไม่อยู่นิ่ง
จงก้มหน้าทำกิน แล้วคงไม่อด
อย่ามีความทุกข์ ทุกข์หาไม่

เขาสืบได้ความจริง เดี๋ยวเขามายิงเราตาย
อย่าคิดการทรยศ มันผิดกฎหมาย
โพยภัยไม่มี ใครหรือจะบีฑา (ซ้ำ)

๓ บทกลอนชมสาว

จะกล่าวกลับ จับความตามคดี
กรรหน้าโจกรูปละออ คอกลมกลม
หน้าโทนโหนก สะโพกแบนแบน
สองเต้าของนาง ตั้งตูมตูม
เจ๊กจีน, ลาวไทย ต้องชอบใจตัวฉัน
สวยดิบสวยดี สวยไม่มีใครจรด
ชาติก่อนดูท่า คงเป็นนางฟ้านางสวรรค์
พลางเดินออกจากห้อง มาแลมองหนุ่มหนุ่ม

สาวอายุสิบสี่ เกิดเดือนยี่ปี่เถาะ
ทรวงนมขาว เหมือนเต้าตาลเฉาะ
สองแขนอ่อนตั้ง เอวอ่อนเหมือนอย่างเดาะ
พ่อแม่คอยคุม กลัวหนุ่มหนุ่มจะเตาะ
พอเห็นแล้วพูดกัน ว่าตัวฉันงามเหมาะ
พวกหนุ่มหนุ่มทั้งหมด น้ำลายหยดเผาะ ๆ
องค์พระอินทร์ท่านประทานให้ลงมาเกิดเฉพาะ
นางเดินยิ้มกระบุม พี่บ่าวเอ๋ย...
หนุ่มหนุ่มเข้าเตาะ (ซ้ำ)

คณะนายป่วน เชิดชำนาญ

๑ บทร้อง (เชิดฤาษีสำเนียงใต้)

ยังมีนักสิทธิ์ จิตศรัทธา ถือสิกขามุนี มีสัจจะ
ชุดองค์องค์เดียว ที่เปลี่ยวคน เขาดั้นด้นอยู่ในป่า ด้วยมานะ
ถือศีลกินบวช สวดคัมภีร์ ตัดโลกีย์จะให้ มีตะบะ
ไม่ฆ่า ไม่ปด ไม่คดเมียเขา เรื่องมันเรื่องเมา ไม่เอาละ
ใครเขากรรโชก ใครจะโยกจะโย้ จะสวดแต่พุทโธ ไม่มีโมหะ
ไม่ลุ่มไม่หลง ที่กงที่ตา กิเลสตัณหา ไม่ให้ราคะ
ยึดมั่นศรัทธา ในดาบส ใครจะคิดคด ก็ต้องอดโทสะ
ซื่อสัตย์ถือศีล จนขึ้นใจ ตัดบ่วงห่วงใย ไปทางพระ
เทวดาคงเห็น เป็นพยาน คงสาธุการ กันไม่ลดละ

สวดมนต์ นโม อิติปิโส โลเก เมเตสวน รวนเร จะให้มีเรขะ
ภาวนา ตันสัจจาอาวุธ นอุด โมอุด พุทธา ยะอะ
พุทธัง อัตโท นโม ตัสสะ นโม พุทธายะ นะมะ พะธะ
จะมีแต่ความสุข ไม่ทุกขะ อายุวรรณะ สุขะ พละ.....

ขั้นตอนของการเล่นหนังตะลุงทางใต้เริ่มต้นด้วย ฤาษี มวยชก (ตามสมัยนิยม) สมัยโบราณใช้ลิงดำลิงขาว แล้วก็รูปประกาศเจ้า ประกาศครู ตัวนายบอกเรื่องใช้ตลกที่คิดขึ้นใหม่

๒ คำพากย์

เมื่อนั้นพระจักรกฤษณ์ บุญฤทธิ์ไม่มีสอง
เนาในพลับพลาทอง เข้าสู่ห้องที่ไสยา
ฝ่องยามประโคมทุ่ม ให้กลัดกลุ้มในวิญญาณ์
หวนคิดถึงสีดา จนนาฬิกาได้ทุ่มปลาย
พระเอนแอบแนบยี่ภู่ พิศดูดาราราย
แสงดาวจับเดือนหงาย คล้ายแก้มน้องละอองค์
รุกขาลดาชาติ ระดาดาษลำดวนดง
หอมคล้ายละม้ายองค์ สีดาดวงที่จากไป
โอ้ป่านฉะนี้จะเศร้าซูบ จะผิดรูปแต่ก่อนไป
จำจากพระจำไกล ทั้งนี้เนื้อชรอยกรรม
โอ้อกเอ๋ยจะทำไฉน จะได้ผู้ใดภักดีนำ
บอกข่าวให้รู้คำ ว่าพี่ยกมาติดตาม
ฟังไปจนไก่แก้ว ขันเจื้อยแจ้วประจำยาม
เหมือนเสียงพงางาม เจ้าปลอบปลุกที่ไสยา

๓ บทยักษ์

บทร้อง (แบบปักษ์ใต้กลอนด้น)

.....จะกล่าวถึงทศกัณฐ์กุมภรรณ อยู่ยังเมืองลงกา ได้ครองนิเวศน์ ครองนิเวศน์เขตธานี พระชนกชนนีนั้นก็คือชื่อว่า..... ในเวลาในครั้งนี้อสุรีย์ มันทุกข์ มันทุกข์เอย มันทุกข์หนักหนา เรื่องรักนางสีดา ทศกัณฐ์ มารยักษ์ร้ายวุ่นวาย

บทพากย์

.....เมื่อนั้นมารยักษ์ษา พระเสด็จนั่งหน้าแก้วเภรีตำหนักใน *(กลอง)*.....
ท่านทศกัณฐ์ มารยักษา เมื่อเสด็จนั่งหน้าแก้วเกยตำหนัก พระยายักษ์จึงเอ่ยเอื้อน.....

บทเจรจา

.....แหม ตัวข้าพเจ้ามีนามว่าทศกัณฐ์ บิดานั้นลัสเตียน พระมารดาประไพโฉมศรี แต่ว่าเดี๋ยวนี้เขาเปลี่ยนเป็นรัชดาศรี บัดนี้ตัวข้าพเจ้า วันหนึ่งได้ลักตัวนางสีดามาจากโคทาวารี ให้พระยามารีศยักษีจำแลงเป็นกวางทอง ผ่านหน้าบรรณศาลาของพระราม เมื่อพระรามติดตามกวางทอง อยู่ข้างหลังลักนางสีดามาจากโคทาวารี บัดนี้สีดาโฉมศรีอยู่ยังในสวนมาลา ตัวข้าพเจ้าจะเอาสีดาเป็นภรรยานั้นไม่ได้ แหม มันเจ็บใจยิ่งนัก เมียนี้เรามีมานับร้อยนับพัน แต่ว่าข้อสำคัญเนื้อมันไม่ร้อนเหมือนสีดา สีดานี้จะแตะต้องกายานี้ไม่ได้ หรือว่ามันจะมีเล่ห์กลกลอุบายประการใด ที่มันไม่สมัครรักใคร่เรา เพราะฉะนั้นเราเอามันไปไว้ในอุทยาน สักวันหนึ่งมันก็จะรักเราจนได้ ถ้ามันรักเราเมื่อไหร่เนื้อหนังของมันก็จะเย็นลง เราก็จะได้ แต่แหมแค้นใจเรื่องไอ้ลักษณ์รามทั้งสอง ยกพหลพลพานรป่าข้ามมหาสมุทรไทย บัดนี้มาตั้งพลับพลาชัยอยู่เชิงเขาอินทกาลาที่อันเป็นที่ข้า พวกพลลิงไม่ใช่สูงใช่ศักดิ์ ไม่ได้ลาภได้ยศ เพราะยังกำหนดเป็นตัวบทกฎหมายของมันมาเท่าไหร่ มันไม่เคยตาย ตายแล้วมันก็เป็นได้ แต่พวกยักษ์ของเราสิหมดไปทุกวัน ไม่ว่าเอาบุคคลใดคนผู้ใดเอา มาซูช่วยหรือขี้ข้าพวกวานรป่าก็ฆ่าตาย มิฉะนั้นศรพระราม มันก็ทิ่มแทงจนตายไปหมด เรานี่ถ้าหากไม่มีดวงใจอยู่ในตัวแล้วเราก็จะหนีรอดไปไม่ได้ นี่ถ้าหากเราไม่มีดวงใจ ศรจะทิ่มอย่างไรเราก็ไม่ตาย

๔ บทพากย์กลอน (เจ้าเมือง)

ปางองค์กษัตริย์ขัตติยา ได้ครอบครองพารา แบบประชาธิปไตย
ไม่ใช่สูงใช่ศักดิ์ ไม่ได้ลาภได้ยศ เพราะยังกำหนดเป็นตัวกฎหมาย
ให้ชาวพาราประชาชี เป็นอิสระเสรี ไม่มีข้าไทย
จงคิดกำราบปราบอสูรย์ กับพวกนายทุน ที่หมุนกำไร
พ่อค้าคนกลาง นั้นระวังให้ดี คือตัวอัปรีย์ ไม่มียางอาย
อีกทั้งข้าบาทราชการคอร์รัปชั่น เที่ยวรีดเที่ยวไถ
พวกหนึ่งเป็นเที่ยวปล้นกิน จับได้ตัดสิน ไปตามกฎหมาย
ก็จะหมดความทุกข์สุขสบาย ไทยก็ต้องเป็นไทสบายแฮ.....

บทพากย์กลอนแปด (สำเนียงปักษ์ใต้)

ปางองค์พระทรงศรี ได้ครอบครองธานีเป็นศรีนคร
มีชาติ ศาสนา มหากษัตริย์ ประชาราษฎร์อักโขสโมสร
ร่มเย็นเป็นสุขไม่ทุกข์ร้อน พสกนิกรไม่ร้อนใจ
บ้านเมืองสวยงามอร่ามตา มีไฟฟ้าประปามีน้ำไหล
มีสาวน้อย ๆ คอยรับใช้ พระพรหมผู้ไซร้ให้ปวงชน
พร้อมด้วยเอกอัครชายา มีจิตเมตตามหากุศล
กองทัพรับศึกค่อยฝึกฝน กองกำกับกองพลอลหม่าน
รถเกราะ รถถัง ทั้งปืนใหญ่ ก็ตระเตรียมเอาไว้ยังไพศาล
ร่มเย็นเป็นสุขทุกคืนวัน พระทรงธรรมครองราชย์สวัสดี

บทร้อง (ตอนแก้วหน้าม้า) ..... เรื่องราวกล่าวถึงแก้วหน้าม้า กัลยาอยู่ยังที่เคหาใหญ่ นวลนางกลัดกลุ้มในอุรา ตั้งแต่กำเนิดเกิดมาให้รำคาญใจ ดูพวกชาวบ้านทั้งซ้ายขวา มันด่ามันว่าไม่รู้จักอาย โอ้โอตัวเราแล้วเกิดมา มันก็ยากเป็นขี้ข้าปากของคนทั้งหลาย.....

แก้วหน้าม้าขึ้นกลอนไร ก็ตัดตอนไหนก็ได้ เช่น ลา ลี ฯลฯ ไม่จำกัด

๕. บทตลก

บทไอ้แก้ว (พูดนอก) ตอนเจ้านายเรียก

- สวัสดีครับนาย ที่เรียกผมมามีธุระอะไรใช้ผมหรือเปล่า
- เจ้าแก้ว วันนี้เอ็งไปตามอินทรชิตทีได้ไหม
- ครับผม ถ้าพระองค์ชายใช้ ถ้าผมไม่ไปเดี๋ยวนายก็สับหัวผม ผมก็ต้องไป แต่ว่าอินทรชิตนี้ดุเหลือเกิน ไม่มีใครที่จะเข้าหาได้ พระองค์ชายให้ผมไปหาอินทรชิต ผมนึกว่าผมต้องโดนแน่
- แล้วมึงจะไปไม่ไป
- ไปซิ ถ้าไม่ไปเดี๋ยว โดนเตะอีก

๖. กลอน ตอนพระรามนอนละเมอเพ้อฝัน

....

อาสงสารตัวพี่ ต่อไปนี้ดูใครต่างเจ้าจะเพราตา
โอ้เวรกรรมทำไฉน จึงจะได้แนบชิดขนิษฐา
ได้ชื่นได้ชมตรมอุรา ถึงได้พาได้ตรมก็ยังตรมใจ

ได้แหวนได้ชมก็ยังตรมจิต
ได้ของอื่นหมื่นแสนในแดนไกล
จะว่าโศกอะไรที่ในโลก
จะว่าหนักอะไรในดินดอน
จะว่าเจ็บ ๆ แผลพอแก้หาย
โอ้ถ้าเจ็บแทนแสนจะเจ็บพลัน
จะว่าขมอะไรในพิภพ
จะว่าดาบคมก็ไม่สู้คารมคน
จะว่าเมาอะไรก็ไม่หนัก
ก็ยุ่งหญิงชิงกันถึงฟันแทง
บางสุขสร้อยกันบ่ลอบตีหัว
อันโกรธขึ้งหึงกันทุกวันมา
ไม่เหมือนได้มิ่งมิตรแม่พิศมัย
ไม่เหมือนได้มิ่งน้องเข้ามาประคองนอน
ไม่เท่าโศก.....เหมือนเรารักสมร
ถึงสิงขรก็ไม่หนักเพราะเท่าเรารักกัน
ถ้าเจ็บกายชีวาแทบจะอาสัญ
สุดจะพลั่นสุดจะกลืนในอารมณ์
ไม่อาจลบบรเพ็ดที่เข็ดขม
จะว่าลมลมปากนี้มากแรง
เหมือนเมารักเช่นนี้มันมีทุกแห่ง
ใครพลิกแพลงล้มตายวายชีวา
เขาจับตัวใส่กรุทุกข์หนักหนา
เพราะตัณหาตัวเดียวนั้นมันเรี่ยวแรง

๗. บทเจรจา

ปางนารายณ์ยาตรพระบาทสกุลวงศ์ พระองค์เมื่อเสด็จจะนั่งยังเสมอพลับพลาชัย องค์หน่อท้าวไทจึงมีสนทนาวาจาปราศรัย ว่าแหม ข้าพเจ้ามีนามว่าพระราม พระบิดาข้าพเจ้าทศรถ มารดาข้าพเจ้าเกาสุริยา แรกเริ่มเดิมทีข้าพเจ้านี้ครองกรุงศรีอยุธยา มาสมัยครั้งหนึ่งทศกัณฐ์ยักษาก็ลอบลักนวลนางสีดา เมื่อครั้งข้าพเจ้าไปทรงผนวชเป็นชีอยู่ที่ปากน้ำคงคาวารี บัดนี้ข้าพเจ้าเที่ยวตามหานางสีดาจนกระทั่งข้าพเจ้าได้คนในขีดขินในชมพู พลลิงน่าดู ห้าหมื่น ห้าพัน ห้าร้อย กับห้าลิง ข้าพเจ้าซ่อมถนนข้ามมหาสมุทรไทย มาตั้งพลับพลาชัยเชิงเขานิลทกาลา ทำอย่างไรดีหนอที่จะเอานวลนางสีดากลับคืนเข้ากรุงศรีอยุธยา อ๋อ คุณเจ้าลักษมณ์ศรีอนุชาเอย อยู่ทางไหนมาหาพี่สักหน่อยเถอะน้อง.....

๘. บทร้อง (ตอนพระรามเรียกหนุมาน)

เอาวันนั่นพระดีศรีหนุมานลิงแก้วเชี่ยวชาญทหารนราช พอได้ฟังองค์พระบิดามาท้าวเธอเรียกหาจะว่าอย่างไร ใกล้พลบย้ายกายา คิดแล้วออกมาหาองค์นารายณ์ ยกมือประนมก้มเกศา พระองค์จะว่าประการใด สุดแล้วแต่โปรดอย่าเกศามาเชิญออกมา เชิญองค์นารายณ์..... แจ้งความไปเถิดนารายณ์เอย.....

๙. บทสมัยใหม่

.....ถ้าไม่เล่นเรื่องรามเกียรติ์ ก็จะเล่นเรื่อง นารีศรีไพร ร้องแบบเจรจา ตัวนางเอกของเรื่อง

บทร้อง โฉมอนงค์นางสำอางโฉม สาวน้อยลอยโคมยอดเสน่ห์หา ได้ยินเสียงองค์พระบิดร องค์พระทรงศรเธอร้องเรียกหา พึงนวลนางจัดแจงแต่งกายาแล้ววิ่งวางออกมาด้วยเร็วไว

พลันถึงชนกชนนี มายอกรศรีชุลีทั้งขวาและซ้าย จะธุระประสงค์ทรงสิ่งใดขอเชิญท้าวไทแจ้งความมา คุณเอย.....

(ทีนี้ก็พูดไม่มีพากย์ หนังสมัยนี้ร้องกับเจรจาไปเลย หนังนอกโดยมากร้องไม่มีจังหวะเหมือนหนังในเวลาร้อง)

๑๐. บทชมนาง

กล่าวกลับจับความตามเรื่องราว
เอวบาง ๆ ร่างกลม ๆ
หน้าโหนก สะโพกแบน ๆ
สองเต้าของนางตั้งตูม ๆ
เจ๊กจีนลาวไทยต้องชอบใจตัวฉัน
สวยดิบสวยดี สวยไม่มีใครจด
คนแก่คนเฒ่า เห็นเจ้าสวยแท้
บ่นกันให้กลุ้มว่า เป็นหนุ่มอีกไม่ได้
ชาติดูท่า ว่าเป็นนางฟ้าสวรรค์
เดินออกจากห้อง ตามองหนุ่ม ๆ
มีสาว ๆ สิบสี่ หนูเกิดเมื่อปีเถาะ
ทรวงนมขาว ๆ ยังกะเต้าตาลเฉาะ
สองแขนอ่อนจัง เหมือนยังเดาะ
ทั้งพ่อแม่พยุง พวกหนุ่ม ๆ จะมาเตาะ
ต้องเห็นแล้วพูดกัน เพราะตัวดิฉันงามเหมาะ
หนุ่ม ๆ ทั้งหมด น้ำลายหยดเผาะ ๆ
ลืมตัวว่าแก่ นั่งแลหัวเราะ
มาต่างคนเสียดาย จนเลือดเนื้อไหลหยดเผาะ
องค์พระอินทร์ประทาน ให้มาเกิดจำเพาะ
เดินยิ้มกรุ้ม ๆ ให้หนุ่ม ๆ เขาเตาะ.....

ตัวอย่าง เรื่องที่แต่งใหม่

บทย่อ เรื่อง "สิงหบุญตา* "

(คณะน้อย เนรมิตร)

✿ ประหวัดเดิมมีกะษัตองหนึ่ง มีนามจันทะโร ครองเมืองโสลดนะคอน เมียชื่อจันทร ลูกชายชื่อนจันทะการ จันทะโรให้ลูกชายไปเรียนวิชาที่ฤษี และจันทะโรและจันทร ก็ตายหมด แล้วเรื่องราวจะเป็นอย่างไรนั้น โปรดติดตามรับดูรับชมต่อไปได้แล้วครับ

✿ จันทะการเรียกประทุมมาเรื่องครัน ประทุมมาเกิดในดอกบัวฤษีให้มา ประทุมมาบอกผัวว่าท้องเก้าเดือนแล้ว แล้วเข้าพัก ศรีพะกาเมียน้อย ลูกพรามพรึกทา ศรีพะกา ไปหาพ่อคิดการอิดฉา พ่อไม่เอาด้วย ศรีพะกาโกรดไปหาไอ่แสง แล้วจ้างไอ่แสงให้คอยเปิดประตูพอเห็นจ้าวมาให้วิ่งหนีไอ่แสงรับคำ แล้วศรีพะกาไปฟ้องจันทะการ ว่าประทุมมีชู้ แล้วศรีพะกาพาจันทะการไป ไอ่แสงเห็นจ้าวผลักประตูแล้ววิ่งหนี จ้าวไล่ไม่ทัน กลับมาตีประทุมแล้วไล่ส่ง ประทุมเดินร้องไห้ แล้วไอ่แสงไปรับน่าขอความรัก นางไม่ยอม ไอ่แสงปล้ำลูกไหล ประทุมวิ่งไปสลบลงต่อน่านางซี ไอ่แสงไปทันพอดี บอกซีว่าเมียผมเองช่วยทีเถอะ

✿ แม่ซีไล่เวชให้ฟื้น พอประทุมฟื้น เห็นไอ่แสง เรียกให้ซีช่วย ว่าไอ่นี้มันปล้ำฉันลูกไหล

✿ แม่ซีโกรธว่าโกหกไร้ศีลธรรม แม่ซีสาปไอ่แสงเป็นม้า สำหรับให้นางขี่ ไอ่แสงอ้อนวร แม่ซีสงศาลถอนคำสาปว่าถ้าแม่ลูก เขารู้จักกันเมื่อไร มึงจึงจะพ้นคำสาป

✿ กล่าวสิงหะราลูกตาย ออกเที่ยว พบเด็กคาบไปให้ท้าวพันตาอยู่ในถ้ำ แล้วอาสามาส่งนม

✿ กล่าวพระยาวงสา เคยได้เสียกับศรีพะกา ไปหาศรีพะกา แอบได้เสียกัน เสนาออกจากเมือง

✿ กล่าวประทุมมา เลี้ยงโนรีเป็นลูกบุญธรรมซึ่งแม่ซีได้ลอยน้ำมา แล้วประทุม โนรีขี่ม้าไปหาลูก ไม้พบดำดงยัก นางควบม้าหนี โนรีตกหลังม้า

✿ สิงหะบุญตาหนีท้าวพันตาเที่ยวป่ากับเสน

✿ ดำดงไล่โนรี พบสิงหะบุญตา นางขอร้องให้ช่วย ดำดงรบกับบุญตา บุญตาจับได้ ดำดงยอมเป็นข่าว แล้วบุญตาศร แล้วปล่อยตัวไป

---

* คัดตามต้นฉบับ คงอักขรวิธีตามเดิม

✿ โนรีตามแม่ประทุม สิงหะไปด้วย สิงหะราตามบุญตา

✿ พระยาวงษาตีจันทะการไส่กระสอบ แบกไปทิ้งในป่า พบสิงหะรา วงสากลัว สิงหะรา ทิ้งกระสอบวิ่งหนี สิงหะราช่วยจ้าวฟื้น รู้ว่าจ้าวให้ขี่หลังเที่ยวตามลูก แล้วประทุม โนรี บุญตา สิงหะรา ไปพร้อมกันที่แม่ชี แล้วรู้เรื่องกัน ไอ่แสงกลายเป็นคน

✿ ประทุมไม่ยอมดีกับจันทะการแล้วบุญตาพาพ่อขี่แม่สิงหะราเข้าเมือง

✿ ทาสาไปบอกวงสาและศรีพะกา วงสากลัวไพยมาถึงตัวพากันหนีเข้าป่า

✿ บุญตาให้แม่อยู่กับพ่อ แล้วบุญตาไล่ไปคนเดียว

✿ ศรีพะกาวงสาไปพบเสือห้าว เสือหาน แล้ววงสาขอให้เสือทั้งสองช่วย ด้วยบอกเสือว่าข้าเป็นจ้าว แล้วเสือห้าวคอยดูทาง

✿ ส่วนเสือหารอยู่กับศรีพะกา แล้วเสือหานได้เสียกับศรีพะกา แล้วสิงหะบุญตามาถึงซ่องเสือพบเสือห้าว เสือห้าวถามว่าท่านเป็นใคร สิงบอกว่าเป็นจ้าว มาตามพระยาวงษาและศรีพะกา

✿ เสื้อห้าวสงไสคนนั้นก็จ้าว คนนี้ก็จ้าวใครเป็นจ้าวกันแน่ แล้วเสือห้าวตั้งปริศนาในใจ ว่าถ้าใครเป็นจ้าวเราไม่ช่วย เพราะเป็นคนหนีกตหมายอยู่

✿ วงษาเมื่อได้ยินเสือห้าวพูดดังนั้น จึงรับออกมาว่าเราเป็นพระยา เสือห้าวรู้ได้ทันที ไอ้นี้ขี้ปท ว่าวงษา แล้วฟันวงษาตาย แล้วเข้าไปหาศรีพะกา ด่าว่า แล้วชักมีดฟัน

✿ เสือหารขอ ว่าเรารักนาง เสือห้าวว่าผู้หญิงกาลีใช้ไม่ได้ โจนฟัน เสือหารฝางมีดถูกเสือหารตาย

✿ ศรีพะกาวิ่งหนี เสือห้าวไล่ไม่ทัน กลับมาที่เพื่อนร้องไห้ แล้วเข้ามอบตัวกับสิงหะ สิงหะกลับเลี้ยงดู ตั้งให้มีเงินเดือน แล้วสิงหะให้ตามศรีพะกา แล้วสิงหะกลับเมือง

✿ ศรีพะกาวิ่งเข้าป่า ไปพบดำดง ดำดงได้นางเป็นเมีย แล้วศรีพะกาอ้อนวร ให้ดำดงไปฆ่าจันทะการ ดำดงไป

✿ จันทะการ ให้สิงหะไปรับแม่พบกับดำดง สิงหะถาม ดำดงบอก จะไปฆ่าจันทะการ สิงบอกดำดงว่าจันทะการคือพ่อเรา ใครเป็นคนใช้ท่านมา ดำดงบอกว่าศรีพะกา สิงหะให้ดำดงไปเอาตัวศรีพะกามา ดำดงไป

✿ สิงหะไปที่แม่ อ้อนวรให้แม่กลับเมือง แม่ไม่กลับ สิงหะจะฆ่าตาย

✿ ประทุมมารักลูกยอมกลับ นางชียกโนรีให้สิงหะ แล้วเข้าเมือง

✿ ดำดงพาศรีพะกา เข้าเมือง

บทย่อ เรื่อง "ขี้คร้านได้ดี"
คณะเจริญศิลป์ บ้านโพธิ์กรุ

✿ ในตำบลจันทคาม มีบ้านอยู่บ้านหนึ่ง หัวหน้าครอบครัวชื่อเขียว เมียชื่อขาว มีลูกชาย ชื่อ คด โตเป็นหนุ่มแล้ว นายคดผู้นี้เป็นคนเกียจคร้านสิ้นดี เอาแต่นอนอยู่บ้านไม่ไปไหน การงานไม่ทำ ขี้คร้านแม้กระทั่งจะทานอาหาร พ่อ-แม่ต้องเอาไปป้อนให้ แม้แต่จะปัสสาวะ, อุจจาระ ก็บนที่นอนนั่นแหละ สกปรก เลอะเทอะอยู่บนบ้านนั่นแหละ เป็นที่เอือมระอาของพ่อแม่ยิ่งนัก

✿ อยู่มาวันหนึ่งนายเขียวกับนางขาวได้ปรึกษากันไปปลูกแคร่ที่ริมคลองใกล้ ๆ แล้วก็ช่วยกันหามเจ้าคดลูกชายผู้เกียจคร้านไปนอนที่แคร่ไม้นั้น

- *แทรกบทตลก*

✿ ใกล้แคร่ที่นายคดนอนอยู่นั้น มีต้นส้มโออยู่ ๑ ต้น และมีลูกส้มโอแก่เต็มที่แล้ว ๑ ลูก นายคดนอนมองผลส้มโออยู่ตลอดเวลา เพราะอยากกินเหลือเกิน แต่ขี้เกียจลุกไปหยิบ ในดวงตา จิตใจ ของนายคด เพ่งอยู่แต่ผลส้มโอ แค่เอื้อมมือไปหยิบก็ยังไม่อยากเอื้อม

✿ อยู่มาวันหนึ่งเกิดลมแรง พัดลูกส้มโอหล่นลอยน้ำไป ยังความเสียดายให้กับนายคดยิ่งนัก

✿ กล่าวถึงท้าวแสงอาทิตย์ เจ้าเมืองโกไสย ภรรยาชื่อแสงจันทร์ มีลูกสาวชื่อแสงดาว วันหนึ่งแสงดาวได้ชวนนางทาสี - ทาสา ไปสรงน้ำ ขณะที่สรงน้ำอยู่นั้นก็เหลือบเห็นผลส้มโอลอยมาแสงดาวใช้ให้ทาสีทาสาไปเก็บเอามา แล้วก็พากันกลับวัง นางทาสี - ทาสา ก็นำส้มโอไปปอกเปลือกใส่ภาชนะมาให้แสงดาว แสงดาวได้เสวยส้มโอ ก็เกิดไม่สบาย ใจคอไม่เป็นปกติ ได้เข้าพักในห้องนอน

✿ อยู่มาไม่นาน แสงดาวก็เกิดท้องขึ้นมา ทำความตกใจให้กับแสงดาวมาก ได้ปรึกษากับทาสี - ทาสา ว่าจะทำอย่างไรดี

บทโศก.....

ท้าวแสงอาทิตย์ แม่แสงจันทร์ ทราบว่าลูกสาวท้อง ก็ไปต่อว่าต่อขาน คาดคั้นเอาความจริงว่าแสงดาวไปท้องกับใคร

บทโกรธ บทตัดพ้อ ของพ่อแม่.....

✿ แสงดาว ร้องไห้ยืนยันว่าไม่เคยยุ่งเกี่ยวกับชายใดเลย แต่ไม่ทราบว่าท้องขึ้นไปได้อย่างไร

- แทรกบทตลกระหว่างตัวตลกกับทาสี - ทาสา (เพื่อตัดตอน)

- ท้าวแสงอาทิตย์ - แม่แสงจันทร์ คิดตรองดูแล้วว่า แสงดาวคงไม่ยอมบอกความจริงแน่นอน ก็คิดหาวิธีที่จะสืบให้ได้
- อยู่ต่อมาแสงดาวก็คลอดลูกเป็นชาย ท้าวแสงอาทิตย์ก็คิดอุบายได้ เรียกให้เสนาอำมาตย์ออกไปตีฆ้องร้อง ไม่เลือกว่าเป็นชายหนุ่ม - แก่ ให้นำกล้วยน้ำว้ามาคนละ ๑ หวี หากทารกน้อยรับกล้วยของผู้ใด ผู้นั้นจะได้แต่งงานกับลูกแสงดาว และยกบ้านเมืองให้กึ่งหนึ่ง
- บทตลก ออกตีฆ้องร้องปล่าว.....
- ทั้งเจ้าชายต่างเมือง ชายหนุ่ม - แก่ ผู้ดีมีเงิน ยากจนเข็ญใจต่างก็นำกล้วยมาคนละ ๑ หวี แต่ทุกคนต้องผิดหวัง เพราะทารกน้อยไม่รับกล้วยของใคร
- กล่าวถึงตาเขียว ยายขาว ทราบข่าวก็คิดอยากจะลองดูเผื่อจะเป็นบุญของลูกชาย จึงได้ช่วยกันหามแคร่นายคดเข้าเมืองพร้อมกับเอากล้วยไปด้วย
- นายคดนั้นขี้เกียจนัก พ่อ - แม่ ต้องเอากล้วยใส่มือนายคดแล้วยื่นให้ทารกน้อย ซึ่งทารกน้อยก็รับไปกินด้วยความอร่อย
- นายคดก็กลับลุกขึ้นจากแคร่ พูดจาดิบดี ขออาบน้ำอาบท่า แต่งตัวใหม่
- เจ้าเมืองแสงอาทิตย์ ก็จัดการแต่งงานให้แสงดาวกับนายคด และได้มอบสมบัติเมืองโกไสยให้ครอบครองต่อไป

✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

(ตอนหามนายคดเข้าเมืองนั้น เล่นหนังได้สนุกนัก เพราะผ่านผู้คน ชาวบ้านมากมาย เรียกว่าออกตัวหนังได้มาก มีบทพูดจาแปลก ๆ กันไป ตามแต่จะนึกได้ขณะนั้นคนดูชอบมาก)

วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังตะลุงของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่รวบรวมมาได้เป็นเรื่องรามเกียรติ์ทั้งนั้น ส่วนหนึ่งเป็นบทเก่าเขียนไว้ในสมุดไทย ได้รับความเอื้อเฟื้อจากนายหวล สุมาลัย ซึ่งเคยแสดงหนังตะลุงในอดีต อีกส่วนหนึ่งเป็นบทที่เขียนจากความจำ ได้รับความกรุณาจาก ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ ผู้ได้รับเกียรติจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นผู้มีผลงานด้านวัฒนธรรมดีเด่นของภาคกลาง ท่านเคยแกะตัวหนังตะลุงและเล่นหนังตะลุงมาตั้งแต่ครั้งมีอายุประมาณ ๑๓ ปี

ส่วนบทที่ปรับปรุงใหม่ ได้มาจากนายสมบัติ เจริญไทย นายหนังที่ยังเล่นอยู่ในปัจจุบัน

เรื่องรามเกียรติ์

ตอนศึกอินทรชิต

ถอดจากสมุดข่อยขาวเป็นอักขรวิธีปัจจุบัน

บัดนั้น คอยเหตุรณรงค์ เล็ดลอดสอดดง มาในอรัญทันใด ครั้นถึงลงกาเวียงชัย เร่งรีบ.....ทูลไทอธิราชอสุรา

เจรจา - มาจะกล่าวถึงสองสารัณ เที่ยวดัดดั้นในชายป่า เห็นพระกุมภกรรณถึงแก่ความมรณา สองอสุรารีบกลับเข้ามายังพระนคร แจ้งว่าท้าวยี่สิบกรออกยังท้องพระโรงฝ่ายหน้า ก็รีบขึ้นเฝ้าเจ้าลงกา บัดนี้ เสมอ

พากย์ เสด็จเหนือ.....อาสน์แก้วบรรจง ในมุขเยียรยง
มหาปราสาท.....สุริยกาญจน์
เลิศแล้วด้วยแก้วโอฬาร เพียงทิพย์วิมาน
ที่เฝ้าสมเด็จพระศุลี
....
พระพงศ์พรหมศรอสุรา
..... สงครามพ่ายพัง
พินาศก็กลาดกลางสนาม
อับอายสุรโลกทั้งสาม จักมากล่าวความ
ประมาทมายินไยไพ
ฝ่ายข้าง.....วานรนี้ไซร้ แก่สงครามใน
ณรงค์อันเชี่ยวชาญสมร
คิดแล้วท้าวยี่สิบกร เสด็จสู่พระโรงจร
ปรึกษากับแสนเสนี

เจรจา - ทศเศียรสุริยวงศ์ พระองค์เสด็จออกยังพระที่นั่งข้างในบวรเศวตฉัตร พร้อมด้วยพระญาติประยูรวงศ์พงศ์กษัตริย์หมอบอยู่กลาดเกลื่อน ทั้งทหารพลเรือนเฝ้าตามตำแหน่งที่ สี่จตุสดมภ์กรมพระตำรวจ.....ขวา และสนมกรมสัสดีสี่เหล่าแปดเจ้าพนักงานคอยรับสั่งฟังบรรหารอยู่พร้อมหน้า เจ้าลงกาคอยฟังข่าวพระเจ้าน้องยกกองทัพออกไป จะเสียทีหรือมีชัยยังไม่ประจักษ์ พอพระยา-

ยักษ์ทอดพระเนตรเห็นอสูรทั้งสองกองคอยเหตุคลานเข้ามาสู่ที่เฝ้า เออเป็นอะไรวะออเจ้า วันวานนี้พระศรีอนุชากูยกออกไปชิงชัยกับไพรีเสียทีหรือมีชัยเอ็งกลับเข้ามา หวังจะแจ้งกิจจาอันใดวะออเจ้า

- พิเจ้าค่ะ ทั้งสองสารัณครั้นได้ฟังเจ้าลงกา จึงทูลฉลองพระบัญชาว่าโปรดเกล้าอันพระเจ้าน้องยาของพระองค์ ยกจตุรงค์ออกไปชิงชัยกับไพรี.....สิ้นชีวิตเสียแล้วแหละ พระเจ้าค่ะ
- ได้ทรงฟังดังนั้นสลบลงกับที่ ท้าวทศศรีแสนอาลัย น้ำพระเนตรไหล..... ด้วยความรักความเสียดายพระอนุชา ก็ซบพักตร์ลงโศกาสะอื้นไห้อยู่ไปมาบัดนี้ โอด

เจรจา - ท้าวยี่สิบกรอ่อนพระทัย แสนอาลัยพระอนุชา แล้วเจ้าลงการะงับดับพระทัยไว้แล้วตรึกตรองถึงการศึก ก็ระลึกขึ้นมาได้เอออาจมิเป็นไร จำจะให้หาเจ้าอินทรชิตขึ้นมาปรึกษา เจ้าลงกาดำริพลางตรัสสั่ง เฮ้ยอสูรทั้งสองราเอ็งอย่าช้าเอ็งลงไปยังห้องปรางค์ปราสาทอินทรชิต ว่ากูให้หาเป็นการเร็วเจียวนะวะ

เสนา - พิเจ้าค่ะ สองอำมาตย์มารับบรรหารเจ้าลงกา ถวายบังคมลาแล้วคลานคล้อยถอยออกมาพ้นหน้าพระที่นั่ง ก็ลงไปยังปรางค์ปราสาทพระราชโอรสบัดนี้ ฯ เสมอ

พากย์ บัดนั้นทั้งสองเสนา รับพระบัญชา
ก็รีบระเห็จเตร็จไป
ครั้นถึงจึงทูลเฉลยไข ว่าพระภูวนัย
ให้ข้ามาเชิญพระบาทา
เชิญเจ้าขึ้นไปเฝ้าเจ้าลงกา จะตรัสปรึกษา
ด้วยราชกิจการณรงค์

เจรจา องค์อินทรชิต สถิตยังพระเก้าอี้ พร้อมด้วยหมู่สุรีหมอบเฝ้าตามตำแหน่งบ้างก็เชิญพระแสงพานพระศรี หมอบสะพรั่งอยู่ข้างหลังพระเก้าอี้เป็นขนัด แล้วทรงตรัสสัพยอกหยอกเล่น พอแลเห็นอสูรทั้งสองเสนาคลานเข้ามาสู่ที่เฝ้า เออออแน่เจ้าทั้งสองคน นิเป็นเหตุสิ่งอันใด หรือว่ามีรับสั่งใช้มา..... จงบอกเราให้แจ้ง ประจักษ์เถิดท่าน

เสนา - พิเจ้าค่ะ อสูรทั้งสองถวายบังคมคัล แล้วทูลเล่า.....พระเจ้ากรุงมาร บรรหารใช้ให้ข้าพเจ้าทั้งสอง มาเชิญเสด็จฝ่าละอองขึ้นไปเฝ้า เป็นการเร็วเจียวแหละพระเจ้าค่ะ ฯ

อินทรชิต - อินทรชิต ครั้นแจ้งว่าพระปิตุเรศรับสั่งให้หา เสด็จลินลาเข้าห้องสรงทรงเครื่องสำหรับกษัตริย์ เสด็จลินลาพร้อมด้วยหมู่สนมกำนัลให้ไปยังท้องพระโรงชัยบัดนี้ ฯ เพลง

ทศกัณฐ์ - ทศเศียรสุริย์วงศ์พระองค์จึงมีพระบัญชา กับพระโอรสาธิราชร่วมหฤทัย ว่าเจ้าผู้ดวงนัยน์เนตรจงอาสา ไปช่วยปราบปรามอรินทรรุกราน ฯ

พากย์ อินทรชิตก้มเกล้าทูลสาร ขอพระภูบาล
อย่าร้อนพระทัยใจจน
ข้าพระเจ้าจะแผลงปรพล วานรท่วมตน
..... มนุษย์มาถวาย
ทศเศียรชื่นชมสมหมาย พักตร์คือเดือนฉาย
ตระบัดก็เอื้อนโองการ

ทศกัณฐ์ - เออ พ่อเอยเจ้าอินทรชิต มาแล้วฤาเจ้า

อินทรชิต - พิเจ้าค่ะ

ทศกัณฐ์ - เออ กระถดเข้ามาให้ชิดบิดาจะปรึกษา บัดนี้พระเจ้าอาของเจ้าเขายกโยธาไปชิงชัยด้วยมนุษย์และวานรม้วยมรณ์เสียแล้ว จึงให้หาพระลูกแก้วขึ้นมาจะปรึกษา อันเมืองลงกาของเรานี้ไม่มีสุขเพราะข้าศึก นึก ๆ ก็ใคร่จะไปรบเอง
แต่เกรงคำคนจะครหา ฝูงเทวาจะติฉิน โลกจะหมิ่นไยไพ ว่าบิดามิใช่สุริยวงศ์ในลงกา จึงให้หาเจ้..... ให้ช่วยปราบปรามไพรีดูสักครั้ง ยังจะได้หรือมิได้บอกบิดาให้แจ้งใจหรือพ่อ

อินทรชิต - อินทรชิตฟังพระบิดา ..... พระอุราให้เร่าร้อนแสนอาลัย แล้วระงับดับลงได้ด้วยความโกรธมนุษย์ทั้งสองรา จึงกราบทูลพระบิดาว่าโปรดเกล้า ฯ อันการศึกครั้งนี้เล่าพระองค์อย่าทรงพระปริวิตก ยกไว้พนักงานลูกจะอาสาจะแก้แค้นแทนพระเจ้าอาให้จงได้เจียวแหละ พิเจ้าค่ะ

ทศกัณฐ์ - เออ พ่ออินทรชิตมิเสียทีดีจริงยิ่งอสุรวงศ์ในลงกา ควรที่จะปราบพาลาให้ระอาอ่อนฤทธิ์ พระผู้เป็นเจ้าเล่าก็ประสิทธิ์ศรสามเล่มเต็มดีมีสง่า น้ำหน้าอ้ายมนุษย์สองราและวานรฤาจะสู้ได้ แล้วผินพระพักตร์ตรัสประภาษสั่งให้มโหทร เร่งจัดพลนิกรให้พร้อมเสร็จ ทั้งพิชัยรถเพชรมาเตรียมไว้ กูจะให้เจ้าอินทรชิต ยกออกไปในวันนี้นะออเจ้า

มโหทร - พิเจ้าค่ะ มโหทรเสนามารับบรรหารเจ้าลงกา ถวายบังคมลามายังศาลา
เวนเกณฑ์โยธาเป็นปีกซ้ายขวา กองหน้าและกองหลังตั้งเป็นพยุหะกระบวนทัพ
สรรพเสร็จ ทั้งพิไชยราชรถเพชรเอามาประทับกับเกยแก้ว แล้วมโหทรเสนา
มารคลานเข้ามากราบทูลว่า โยธาข้าพเจ้าจัดไว้พร้อมมูลเสร็จแล้ว และพิเจ้าค่ะ

ทศกัณฐ์ - ราพณาสูรสุริยวงศ์ได้ทรงฟังว่าโยธาพร้อมแสนยินดี แล้วจึงมีพระราชโองการ
ว่าพ่อเอยอินทรชิต..... โยธาจัดไว้เสร็จแล้ว เชิญพระลูกแก้วยาตราทัพเวลานี้
ขอให้โพธิสวัสดีมีชัยร้ายอย่าแผ้วพาน อาวุธทั้ง ..... ให้เจ้าเรืองฤทธิรณ
ดังพระศุลี พรทั้งนี้บิดาประสาทให้ เจ้าเร่งยกพลออกไปเถิดนะพ่อนะ

อินทรชิต - องค์อินทรชิตประณมกรรับพรพระบิดา ถวายบังคมลาคลานคล้อยถอยออกมา
พ้นหน้าพระที่นั่งมายังห้องสรงทรงเครื่องประดับสำหรับพิชัยสงครามงามสรรพ
พระหัตถ์จับพระแสงศร บทจรมายังเกยแก้วแล้วขึ้นทรงรถ ครั้นได้พิชัยฤกษ์
ให้เลิกทศโยธาไปยังสนามยุทธนา บัดนี้ ฯ เสมอ

พากย์

พรั่งพร้อมทุกหมู่จตุรงค์ เสด็จจากเกยทรง
พิชัยรถเรืองรอง
เทียมด้วยราชสีห์ทั้งสอง ผาดโผนโจนคะนอง
ดังม้าพระพายผกผัน
สารถีถือธนูยืนยัน เกราะนวมสวมกัน
อาวุธมิให้ต้องตน
ปีกป้องกองแซงสับสน ทัพหน้านำพล
อสูรโห่สามลา
เดินทัพเป็นกระบวนครุฑา ตั้งตามตำรา
ตำรับพิไชยสงคราม
คชสารร่านร้ายเหลือหลาม ลุยไลในสนาม
ชันหูระเห็ดหฤหรรษ์
งาเสยงวงคว้าบ้ามัน ควาญหมอขบฟัน
ขยับทลวงลงขอ
ลางช้างนิลสีเมฆมอ ปรบหูชูคอ
ตระหง่านมากลางโยธี
โกญจนาทกาจก้องโกลี ชุกชัดปถพี
เพียงหนึ่งจะทรุดโทรมลง

เครื่องประดับดาวกุดั่นบรรจง ห้อยหูดูรยง
ระย้าด้วย .....
..... ชาติเชื้อพาชี ขาวผ่านแซมสี
สลับกระเลียวเหลืองดำ
นายม้ามือถือทวนรำ แต่งตัว.....
ฝีเท้าก็เทียบเทียมลม
ยาคอย่อท้ายสอดสม สองตากลอกกลม
..... ทะยานร่านแรง
เบาะอานพานหน้าเสื้อแดง เสียงโกลนกระทบแผง
ดั่งสายฟ้าฟาดสาย
เร่งรถเร่งพลผันผาย เร่งรัดไพร่นาย
โยธีให้เร่งรีบมา
เจรจา องค์โอรสเจ้าลงกา ยกโยธามาถึงที่รบ จึงสั่งให้สงบพลลงไว้
ให้อสูรทัพหน้าโห่สามลา..... เข้าไปยังกองทัพพลับพลา บัดนี้

หน้า ๒ ของสมุดข่อยขาว

ข้อความไม่ต่อกัน เข้าใจว่าเป็นตอนที่อินทรชิตแพ้ศึกมาหานางมณโฑพระมารดาให้ช่วย

ว่าโอ้อนิจจาเจ้าอินทรชิต เสียงแรงแม่หวังตั้งจิตว่าจะเป็นใหญ่ในพระนครลงกา สู้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงรักษาพยาบาล แม่อุ้มท้องทรมานมาถึงสิบเดือนเหมือนหนึ่งใจแม่จะขาดเด็ดรักษาอุทร อันชั้นจะรับประทานก็ต้องระวัง จะนอนนั่งก็ต้องลำบากทน จนเจ้าคลอดรอดมาโตใหญ่ถึงเพียงนี้ หวังจะฝากซากผีของมารดา ญาติวงศ์พงศาจะได้พึ่ง คิดขึ้นมาน่าโกรธขึ้งเพราะบิดาเจ้า ไปลักเอาสีดาเมียของเขามาเลี้ยงไว้ จึงได้เกิดการชิงชัยรบพุ่ง จนมาประชิดติดกรุงลงกาเรา ญาติวงศ์พงศ์เผ่าก็วอดวาย..... ไม่ช้านานชีวันมีดอกหนาเจ้าก็คงจะถึงพระองค์เธอเองเข้าไปแม่นมั่น ทั้งเมือง.....สูญประยูรวงศ์คงจะต้องตกไปเป็นเชลย ลูกเอยแม่ได้ห้ามปรามทานทัดขัดว่า จงส่งสีดาไปให้กับเขา บิดาเจ้าก็กริ้วโกรธแล้วยกโทษว่าแม่นี้หึงเพราะดื้อดึงจึงได้ความลำบาก โอ้เวรกรรมจะจำจากแม่แล้วนะพ่อดวงเนตรที่สงสารทานเทวษอนาถในพระทัยนัก นางสวมสอดกอดพระลูกรักแล้วโศกา ดังจะม้วยมรณา บัดนี้ โอด

ค่อยผันผ่อนแก้ไข เผื่อเธอจะไม่ให้ออกไปรณรงค์ ว่าพลางทางชวนอนงค์นาง ใน นางเสด็จไปเฝ้าเจ้าลงกาบัดนี้ ฯ เพลงช้า

ทศกัณฐ์ - ทศเศียรสุริย์วงศ์ พระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระโอรสากับพระมเหสีดีพระทัย นัก จึงตรัสทักว่าพ่อเอยอินทรชิตผิดเพลานี่มาไย ซึ่งเจ้ายกพลไกรออกไปทำ ศึก คนที่เจ้านึกฆ่าสุขาจารได้การหรือไม่ ไอ้มนุษย์มันเลิกทัพกลับไปแล้วหรือ ยัง กับอันหนึ่งเจ้าไปตั้งพิธีกุมภนิยาเสร็จแล้วหรือจึงกลับเข้ามานิเจ้า บิดานี้มิรู้ แน่แต่นั่งเฝ้าคอยท่า จงเล่า..... หรือพ่อ ฯ

จบหน้า ๒ ในสมุดข่อยขาว

หมายเหตุ ที่เว้นไว้ ต้นฉบับขาดหาย ถอดความไม่ได้

เรื่อง "รามเกียรติ์"
ตอน ศึกพรหมาสตร์
(สมุดข่อยดำ)

กับเจ้าสีดาเดียว
สิ้นตราบพระชนกา
เวราสิ่งใดหนอ
เด็ดดวงพระทรวงหวัง
เมียรักก็จากแล้ว
อกเอ๋ยจะอยู่ไย
ทั้งเทวาจะลือข่าว
ว่าพี่แพ้แก่ไพริน
เสียยศเสียศักดิ์
เสียทีเราเกิดมา
เพ่งพิศพระลักษมณ์
เห็นเนตรยุคล
พิศโฉมยิ่งโทมนัส
พระวิลาศดังแข
ผิวเนื้อเจ้าเหลืองงาม
ควรหรือมาไสยา
พระจับศรกระชากฉุด
หนักนักก็เกรงสาย
พระค่อยประคองชัก
ตรึงแน่นพระทรวงทรง
ใครหนอช่างประสาท
ผลาญแผลงพระอนุชา
เร่งมาแก้พระไสยเวท
หาไม่จักแผลงผลาญ
แผด.....พระสุรเสียง
ทุกเทพเทวัน
มาท่องเที่ยวอรัญวา
ธิราชเจ้าแล้วจะคืนวัง
มาเกิดก่อเอาจริงจัง
วิโยคเข้ายกเอาดวงใจ
พระน้องแก้วมาบรรลัย
ให้หนักฟ้าและแผ่นดิน
ทุกไททั้าวจะติฉิน
จนสุดสิ้นพระชนมา
พ่อยอดรักมาอัปรา
ในวงศาพระสุริยน
พ่อยอดรักผู้นฤมล
สลดหลับไม่ลืมแล
ให้กลุ้มกลัดในดวงแด
ควรหรือมาเศร้าอยู่โรยรา
อร่ามรูปดังทองทา
ไสยาศกับพื้นธุลีทราย
พรหมาสตร์ไม่หลุดออกจากกาย
สวาสดิ์พี่จะเจ็บองค์
กลัวพระลักษมณ์จะปลดปลง
พระทัยท้าวยิ่งโกรธา
ให้พรหมาสตร์แก่อสุรา
พระนุชน้องให้วายปราณ
ให้พ้นเภทพระเยาวมาลย์
พิภพให้ยับระยำ
สำเนียงก้องอากาศสวรรค์
ก็เย็นระย่อสยองใจ

พระกริ้วแล้วก็ตรึกจิต
ทอดถอนพระหฤทัย
พระทรงกันแสงกำสรดสร้อย
โอบอุ้มพระอรองค์
เจ้าพี่เอ๋ยเมื่อแรกเรา
จากศรีอยุธยา
เธอมาปรารมภ์ด้วยพระลักษณ์
ในป่าพนาระหง
หากวางพระทัย
ควรหรือพ่อสายสมร
กิตติศัพท์จะเฟื่องฟุ้ง
พระญาติวงศ์จะสงกา
จะว่ารักเมียเสียยิ่งกว่าน้อง
ละเจ้าให้ออกไป
จนสุดสิ้นสวรรคต
ใครเลยจะเล็งหวัง
แต่บรรดาพระอรนาถ
ใคร ๆ จะเหมือนองค์
พ่อร่วมรักร่วมร้อน
ร่วมสรงร่วมเสวย
จะไปไหนก็ติดต้อย
ร่วมเรียงพระมารดา
โอ้พ่อลำเพาภาค
จะพิศไหนก็พรายพรรณ
แรกรุ่นกำดัดชม
สาวสรรค์กัลยา
เจ้ารักพี่อุส่าห์มาตาม
จนเจ้ามาตักษัย
ครั้งสองเมื่อเจ้าต้อง
ที่ใช้ให้หนุมาน
พระคุณคิดให้อาลัย
พระชลนัยน์ก็ไหลนอง
ละห้อยไห้พระทัยทรง
มาแนบไว้กับกายา
จะจากเกล้าอำลามา
พระมารดาทั้งสามองค์
ยังเด็กนักจะเดินดง
พระวงศาให้อาวรณ์
ด้วยพี่ไซร้จึงให้จร
มาสิ้นชีพพระชนมา
เข้าไปถึงกรุงอยุธยา
จะว่าพี่ไม่อาลัย
ไม่ปกป้องให้มีภัย
ประยุทธ์ด้วยยักษ์แต่ลำพัง
พี่เร่งระทดระทวยองค์
ประจักษ์แจ้งในใจจง
อันร่วมราชปิตุรงค์
เจ้าลักษมณ์พี่ไม่มีเลย
พ่อร่วมที่นอนชมเชย
สว่างร้อนทุกเวลา
ตั้งแต่น้อยจนใหญ่มา
สัญญาว่าร่วมอุทรเดียวกัน
พ่อเพื่อนยากผู้เฉอดฉัน
ดังสีสุวรรณทาบทา
ภิรมย์รสเสน่หา
เจ้าละเสียสิ้นไม่อาลัย
พยายามในกลางไพร
ฤทัยพี่ดิ้นอยู่แดดาน
โมกขศักดิ์สุริยกาญจน์
ทะยานไปศรีอยุธยา

ไปบอกข่าวพระเพลารถ
ทันพระสุริยา
ครั้งสองเมื่อเจ้าต้อง
รวบรัดพระองค์
พิเภกเขาทูลแจ้ง
ครุฑราชราญรอน
ครั้งนี้พรหมาสตร์
เหลียวแลไม่เห็นใคร
สุดรู้ที่พี่จะคิด
ใครเลยจะเอายา
รอดแล้วจะแทนท่าน
ไหนเลยพระนงเยาว์
คิด ๆ แล้วน้อยใจ
สู้ศึกฤามาทะนง

ฉบัง

พระร้องไห้แต่ยามสามไม่วางวาย
เป็นสายเลือดลงหยดริน

ยานี

พี่ร่ำเรียกเจ้าสักเท่าไร
โอ้โอ๋พระยุพิน
ไก่ขันอยู่แจ้ว ๆ
เจ้าเคยปลุกพี่พาที
พระฟังเสียงกระเหว่าร้อง
ลุกขึ้นเถิดเราจักจร
แต่พี่เรียกเจ้าสักเท่าไร
โอ้โอ๋พระอนุชา
ถ้าพระน้องเจ้าตายแล้ว
จะกรีดพระศอให้ตักษัย
พระศอเธอเหือดแห้ง
สุดฤทธิ์จะโศกศัลย์

จึงได้โอสถมาทา
พระอนุชาจึงคืนคง
นาคบาศแสงสุริยง
ลงไว้กับพื้นพนาดร
พี่จึงแผลงธนูศร
พระเวทศรก็บรรลัย
มาประสาทเข้าเกรียงไกร
จะแก้ไขพระอนุชา
สุดฤทธิ์ที่พี่จะแลหา
มาชุบช่วยพระน้องเรา
พระคุณปานพระเมรุเขา
ยุพาพี่จะคืนคง
ด้วยเจ้าไม่ระวังองค์
..... แล้วอยู่เต็มกาย

พระชลเนตรไม่เหือดหาย

พระก็ไม่มายวนยิน
บ ผินพระพักตร์มาพาที
จะใกล้รุ่งแล้วพระโฉมศรี
แล้วชวนพี่สรงสาคร
ประคองปลุกเจ้าสายสมร
พระกรกอดแล้วโศกา
พระน้องก็ไม่มานำพา
ตายจากพี่แล้วหรือไฉน
พระขรรค์แก้วอันเกรียงไกร
ตายตามพระน้องไปเมืองสวรรค์
สิ้นแรงที่จะรำพัน
พระเนตรนั้นก็หลับลง

พาลีสอนน้อง
(สมุดข่อยขาว)

กำแหงหาญชาญเชี่ยวในสงคราม
ดังดวงอโณทัยไตรตรัส
สามภาคฟากฟ้าชาตรี
ทศทิศเทวันครั่นคร้าม
อิ่มเอิบกำเริบฤทธิรณ
เมื่อต้องศรพรหมาสตร์นารายณ์ผลาญ
หวังจะไว้เกียรติวงศ์พานรินทร์
เป็นฉบับตำรับเชื้อทหาร
กุมศรกรกวักอนุชา
เข้ามานี่เถิดพี่จะสั่งสอน
จะลาเจ้าเนาแมนพิมานชัย
ให้ปรากฏสุริยวงศ์พงศ์เพศ
จงตั้งจิตสู่จิตในภักดี
เมื่อขึ้นเฝ้าเข้าถึงทวารวัง
บังคมคุณบุญเบื้องมุลิกา
หนึ่งเมื่อเจ้าเนาในพระนิเวศ
อย่าประมาทราชกิจคิดทะนง
ให้รอบรู้ดูราชกิจการ
ถ้าตรัสถามอย่าได้ขามพจนา
อย่าอ่าองค์ทรงกลิ่นเมื่อยามเฝ้า
อย่าเป็นหมอบลอบลับพระเนตรไท
อันพระขัตติยวงศ์กษัตริย์สุด
พระปัญญาใหญ่ยิ่งอย่ากริ่งความ
ใครเริงร้ายให้ร้อนไปโดยร้าย
เป็นตราชูชั่งน้ำใจชน

จะกล่าวถึงพานเรศเรืองสนาม
ทรงพระนามสมญาว่าพาลี
ผ่านสมบัติขีดขินบุรีศรี
สี่ทวีปห่อนหาญพานผจญ
อสุรินยินนามแสยงขน
โสภณสมพงศ์เป็นวงศ์อินทร์
แต่ปลายขนมิได้พานเป็นแผลศิลป์
ให้ผ่องภิญโญยศชั่วกัลปา
จะทำการรณรงค์ไปภายหน้า
กับบุตรางคตยศไกร
สองพญาพานรพิศมัย
ทั้งสองไทจะเป็นข้าพระจักรี
เอาพระเดชปกเกล้าเกศี
วางชีวีไว้ใต้พระบาทา
จงหยุดยั้งประนมนิ้วเหนือเกศา
จึงค่อยคลาสู่ท้องพระโรงทรง
อย่าบางเหตุร่าเริงละเลิงหลง
ระวังองค์กลัวราชอาญา
โดยสถานที่พระทัยปรารถนา
จงตรึกตราให้คล่องทำนองใน
อย่าโศกเศร้าพอเพียงอัชฌาสัย
พองามใจงามพักตร์แต่พองาม
เป็นมกุฏไตรภพทั่วทั้งสาม
กระทำตามตอบต้องทำนองคน
ใครขวนขวายแสวงผลก็ให้ผล
ที่ไหนล้นเหลือหนักก็หนักไป

หนึ่งแสนสาวสนมสุรางค์ราช
โดยเสด็จหริรักษ์บำเรอไท
อันนารีเป็นที่เจริญรัก
แต่ชนชาติชนทาสสนมนาง
ดูพระทัยสิ่งใดท้าวเธอรัก
สิ่งใดห้ามปรามใจอย่าให้มี
ท้าวรักอย่าบันเทิงระเริงหลง
อย่าสามหาวห้าวฮึกทะนงนวล
ถนอมยศเจ้าเลี้ยงแต่เพียงศักดิ์
อย่าลากผิดตามหลังอหังการ์
อนึ่งเพื่อนราชกิจสนิทหน้า
เขาสัตย์ซื่อซื่อสนองครองอารมณ์
ถึงเสียสินถนอมศักดิ์ที่รักรู้
จะคบพาลก็อย่าให้เสียพาล
ที่ควรดีดีต่ออย่าก่อกวน
อย่าพาเพื่อนเชือนเล่นเป็นนักเลง
อนึ่งต้องราชทัณฑ์สักพันครั้ง
อย่าคิดคดกบฏเบื้องมุลิกา
จะหมอบเฝ้าอย่าผ่านหน้าเสนานั่ง
ต่อหน้าพระที่นั่งระวังตัว
แม้นว่าพระพิโรธโปรดประภาษ
อย่ายิ้มแย้มแซมสอดจำนรรจา
ถ้ามีข้อพอทูลจึงทูลท้าว
ดูพระพักตร์ผ่องงามอร่ามเรือง
ถ้าตรัสถามจงทูลแต่เพียงถาม
อย่าทูลมากปากพลั้งสิเสียที
หนึ่งพระองค์หริรักษ์บรมนาถ
ผู้ทำชอบประกอบในกิจการ
สิ่งใด ๆ ได้ชื่อว่าของหลวง
แต่โดยน้อยนิดหนึ่งเท่ายองใย
ทรามสวาทพักตร์เพียงอุทัยไข
พ่ออย่าได้เหลือบลอบชำเลืองนาง
พอสบพักตร์ท้าวจะแคลงระแวงหมาง
ถึงงามอย่างกินรินอย่ายินดี
สามิภักดิ์โดยเบื้องบทศรี
ประเวณีข้าท้าวจึงบังควร
ถนอมองค์ระวังผิดคิดสงวน
อย่าก่อกวนเคืองเบื้องพระบาทา
อย่าฮึกฮักเอื้อมเกินวาสนา
จะนุ่งผ้าแต่งตนให้คนชม
จะคบหาแต่ที่รักที่ศักดิ์สม
ถ้าคนคดคดคมให้ควรการ
จึงควรคู่เป็นไทยใจทหาร
คิดประหารพาลร้ายให้พาลเกรง
เข้าเอื้อมอ่อนเยาว์ยศอย่าข่มเหง
จงยำเยงกลัวทัณฑ์พระจักรา
อย่าคุ้มคั่งเคียดแค้นสหัสสา
จงก้มหน้าหาชอบให้ช่วยตัว
อย่าเหลียวหลังเจรจามายิ้มหัว
อย่าหมอบมัวคอยฟังพระสั่งคำ
แก่หมู่มาตยากรทั้งซ้ายขวา
อย่าเพ็ดทูลกิจจาเมื่อคราวเคือง
จงฟังเข้าในนอกให้ปราดเปรื่อง
จึงแจ้งเรื่องตามข้อคดีมี
อย่าเอาความกว่านั้นมาสอดสี
จะพาดีเป็นร้ายไม่ได้การ
ประสาทราชบำเหน็จนายทหาร
พ่ออย่าทานทูลทัดขัดพระทัย
อย่าลามล่วงเลยละอัชฌาสัย
เอาใจใส่ปกป้องเป็นของตน

อนึ่งเล่าแขกเมืองต่างเมืองมา
อย่าผูกพันสันถวะให้ปะปน
หนึ่งองค์พระหริรักษ์จักรเพชร
สะพรึบพร้อมย่อมองค์อนงค์นวล
สถานใดท้าวไทเธอตรัสห้าม
ระงับจิตจงมั่นอย่าผันแปร
จะอาสาสงครามเมื่อยามศึก
อย่าย่อท้อต่ออรินทรไพรี
ประพฤติในพระพิไชยสงครามขัน
ถ้าเห็นควรถาโถมเข้าโรมราญ
จึงโอบอ้อมถนอมไพรให้ใจชื่น
เจ้าคิดกลให้สมเป็นจอมพล
จะทำศึกนั้นตรึกให้รอบคอบ
สุดแท้แต่ความเพียรเป็นประธาน
ถึงอับจนผ่อนปรนอย่าหนีไพร่
เป็นจอมทัพกับใจอหังการ์
อย่ารู้มากบากหนีแต่ที่ง่าย
เป็นชาติชายไว้ลายในสงคราม
จงดูเยี่ยงอย่างพี่ผู้มีสัจ
ไม่ควรม้วยจงเสียดายซึ่งชีวา
ทั้งสององค์สุริยวงศ์เทเวศ
จงอุตส่าห์กิจการอย่าคร้านใจ
จะประกอบตามตระกูลพูลสวัสดิ์
อุปถัมภ์บำรุงฝูงธานินทร์
ขอฝากแก้วตายุพาพักตร์
เจ้าปกป้องครองกันให้จงดี
จงสงเคราะห์สุริย์วงศ์อย่าหลงใหล
สั่งพลางวางศรพระอวตาร
จึงได้นามสมญาว่าพาลี
กับเดชพระนารายณ์ประกอบกัน

อย่าซุบซิบสนทนาไม่เป็นผล
จะเคืองเบื้องบาทยุคลนั้นไม่ควร
เสด็จสู่พระตำหนักแพฉนวน
อย่าลามลวนเลือนลอบชำเลืองแล
อย่าสามผลามจงระวังฟังกระแส
จะแผ่ผลทำพืชให้จงดี
เจ้าอย่านึกใจขลาดขยาดหนี
จงดูพี่ถี่ถ้วนขบวนชาญ
บุราณนั้นบอกแจ้งแถลงสาร
ถ้ากลการคิดแก้ให้เกินกล
อย่าคิดตื้นดูเหตุให้เห็นผล
จะใช้คนดูคนให้ควรการ
จะเสี่ยงสารโต้ตอบให้อาจหาญ
อย่าเกียจคร้านทอดตนให้ต่างตา
เจ้าหมายใจเอากายไปตายหน้า
จะดีชั่วกลัวกล้าแต่พองาม
ที่ไหนหนักหักกายเข้าหาบหาม
จะเรืองนามทั่วโลกกัลปา
ไม่กำหนัดในชีวันเท่าเกษา
ถ้าควรม้วยมรณาอย่าอาลัย
ดังวิเชียรดวงเนตรพิสมัย
พ่ออย่าให้เสียวงศ์พงศ์นรินทร์
ดำรงราชสมบัติในขีดขิน
บำเรอราชกระบิลโยธี
ถนอมรักอย่าให้หน่ายเสน่ห์หนี
ทั้งกระบี่กำแหงหนุมาน
เอาใจใส่ปกป้องทั้งสองหลาน
สังหารหายตายเกิดเป็นเทวัญ
ก็เพราะมีความสัจนั้นเหมาะมั่น
เสวยสวรรค์โอฬารสำราญใจ

สุภาษิตซึ่งวินิจบุราณเรื่อง
สาธุชนพ้นที่จะเห็นไป
เป็นคดีราวความแต่ตามเห็น
สำเนาเภทพระมหากษัตรา
มิใช่ปราชญ์ชาญฉลาดแต่โวหาร
ถ้าผิดเพี้ยนอักขระคณะกลอน
จบสวัสดิรักษาแต่เท่านี้

พานรินเป็นปิ่นเกล้า
ลี้ลับจะนับนาน
สอนบุตรสั่งหนุมาน
น้องอยู่อย่าได้เศร้า

ก็ลือเลื่องล้ำโลกแถลงไข
จึงไขข้อพอพิจารณา
แก่ผู้เป็นราชการไปภายหน้า
เป็นข้าบาทมุลิกาวังบวร
ไม่วิตถารล้ำลึกพึ่งฝึกสอน
ขออวยพรอภัยเสียเถิดเอย
จบพาลีสอนน้องแต่เท่านี้

จอมสถาน
จากเจ้า
ฝังฝาก กันพ่อ
พี่นี้ขอลา

ตอน หนุมานเกี้ยวนางวานริน
(สมุดข่อยขาว)

สมเด็จพระรามสุริยวงศ์ทรงยืนอยู่รถา ทอดพระเนตรดูทัพหน้าพวกกระบี่เห็นผงคลีฟุ้งตระหลบ วานรซอนซบแตกเข้ามาตั้งไม่เป็นกระบวนทัพ บ้างล้มตายกายยับอยู่เกลื่อนตา ได้ยินแต่เสียงศาสตราฉับฉาดหวาดพระทัย แล้วจึงตรัสปราศรัยถามพิเภกผู้ภักดีอันพวกกระบี่ยืนอยู่ดีดีก็ล้มตาย เลือดออกสาดโทรมกายไปอย่างนี้ เหตุผลจะมีประการใดหาราชาพิเภก

พิเจ้าค่ะ พิเภกกราบทูลฉลองว่า ฝ่าละอองธุลีอสุรยักษีตนนี้มีพระเวทย์ เดชศักดากล้าหาญ ท้าวมหาพรหมประทานทิพยเนตร์ จึงอืดใจหายตนคนไม่เห็น ลักลอบฆ่าลิงเล่นได้เช่นนี้ พวกเราเหล่ากระบี่ไม่เห็นกาย นิ่งไว้ถ้าจะพากันตายเสียหมดสิ้น ขอพระองค์ทรงศิลป์ขึ้นพาดสาย ไปล้างยักษ์ก็จะตายดอก พิเจ้าค่ะ

สมเด็จพระหริรักษ์ ได้แจ้งประจักษ์พิเภกทูล ว่าอสูรเรืองฤณรงค์ทรงฤทธิบิดเบือนบังกาย พระนารายณ์ยกพระแสงทรงเสี่ยงด้วยพระบารมี ว่าเดชตัวเรานี้คืออวตาร ขอให้ประสิทธิ์ฤทธิ์สังหารไปต้องกายอสูรยักษา ให้ถึงแก่ความตาย บัดนี้ เชิดฉิ่ง

พระยาวิรุญจำบังอสุรา เมื่อเห็นโยธาล้มตายวายชีวิในที่รบ ทั้งสินธพอาชาม้าที่นั่งเคยขับขี่มีกำลังเลิศพลาหกเหาะเหินหาว ได้รบรุกทุกแดนด้าวแคล่วคล่องว่องไวเหมือนใจนึก สู้ชนประจญศึกกว่าหมื่นแสน ตั้งแต่อมรแมนเมืองอินทร์สิ้นสี่ทวีป ก็ยังไม่ตายมาวายชีพเสียครั้งนี้ ยิ่งคิด ๆ ก็ยิ่งมีความเสียดายกายรันทด มิอาจที่จะกลั้นกำสรดโศกเสียไว้ได้ ก็กอดม้าเข้าร้องไห้อยู่บัดนี้ โอด

วิรุญจำบังสิ้นความคิด ร้องไห้พลางทางเหลียวพิศดูพระราม เห็นอยู่บนรถงดงามด้วยรัศมีสีเขียวสด ประจักษ์ตาปรากฏเป็นสี่กร ทรงศรสังข์จักรตรีทั้งสี่มือ รื้อดำริรักชีวิต คิดแค้นทศกัณฐ์ ชะน้อยหรือมันลวงกูให้สู้กับองค์นารายณ์ แม้นดื้อดึงจะถึงตายเสียเปล่า ๆ จำกูจะหลบหลีกเอาตัวรอด คิดพลางทางถอดผ้าประเจียดออกจากเกศ ร่ายพระเวทคาถาให้เป็นผ้าพยนต์คนขี่ม้าบัดนี้ ตระ

วิรุญจำบังเห็นผ้าพยนต์เป็นคนขี่ม้า อสุราส่งหอกให้แล้วกำซับ เองจงรบรับแทนกูอยู่ที่นี่ ไล่ล้างหมู่กระบี่อย่าหนีหาย กายผ้าพยนต์ทนคงดุจเพชร ไม่ครั่นคร้ามขามเข็ดแก่ศัตรูสู้ชนประจญประจัญบาน ขุนมารคว้าได้กระบองเพชร ก็หลบลี้หนีระเห็จไปข้างเบื้องบูรพาบัดนี้ เชิด

สมเด็จพระหริรักษ์ไม่ประจักษ์แจ้งความถามพิเภกอสุรี ว่าเมื่อกี้ท่านให้เราแผลงศรไปราญรอนอสุรยักษ์ โยธาทั้งหลายตายหนักนับหมื่นพัน แต่วิรุญจำบังมิได้เห็นกายปรากฏตรงหน้ารถเสียงฉับฉาดด้วยศาสตราศรเราแผลงอสุรา

พิเจ้าค่ะ พิเภกกราบทูลพระกรุณา ว่า ศรทรงไปสังหารแต่ยักษาพลไพร่กับม้านั้นก็บรรลัยสิ้นชีวิต แต่ตัวอสุรยักษ์นั้นมันได้ถอน จึงมิได้ตายด้วยแสงศรองค์นารายณ์จำเพาะจะตายด้วยมือหนุมานชาญณรงค์ เดี๋ยวนี้จวนตัวกลัวพระองค์มิอาจอยู่ ผูกผ้าพยนต์ไว้ให้สู้แทนตัวมัน แต่อสุรยักษ์นั้นก็เหาะไปทางเบื้องบุรพทิศ ขอพระองค์จงใช้ให้วานรไปตามติดก็จะสมดังพระทัยปรารถนา แล้วแผลงศรอันศักดาให้เป็นข่ายเพชรเจ็ดชั้น กางกั้นผ้าพยนต์อสุรยักษ์ไว้เถิดพิเจ้าค่ะ

อ่อ กระนั้นหรือท่าน

พิเจ้าค่ะ

สมเด็จพระรามสุริยวงศ์ได้ทรงฟังพิเภกทูลสนองว่า วิรุญจำบังนั้นหนีไปผูกผ้าพยนต์ไว้แทนตัวด้วยกลัวพระเดชา ดำริพลางทางจับพระแสงศรอันศักดาขึ้นบูชาเหนือเกศสำแดงเดชก้องโกลา กายาก็กลายเป็นพระนารายณ์ธิราชโอภาสไปด้วยรัศมี พระบวรฉวีวรรณอลงกรณ์เลื่อมพระพักตร์สีนิลล้ำองค์อินทร์เทวราช แล้วก็โน้มน้าวพรหมาสตร์ผาดแผลงไป เพื่อว่าจะได้เป็นข่ายเพชรเจ็ดชั้นกั้นผ้าพยนต์อสุรยักษ์ไว้ บัดนี้ เชิดฉิ่ง

สมเด็จพระรามสุริยวงศ์ พระองค์แผลงศรไปเป็นข่ายเพชรเจ็ดชั้นกั้นผ้าพยนต์อสุรยักษ์แล้วผินพระพักตร์มาตรัสสั่ง เออหนุมาน เจ้าจงคิดอ่านไปติดตามอสูรวิรุญจำบัง ยังเบื้องบุรพทิศแม้นตามทันแล้วประหารชีวิตมันเสียให้จงได้ ท่านจงรีบไปเป็นการเร็วเถิดท่าน

พิเจ้าค่ะ บุตรพระพายได้ฟังรับสั่งพระนารายณ์ถวายบังคมลา คลานคล้อยออกมาหน้าพระที่นั่งก็สำแดงเดชาติดตามอสุรยักษ์สืบไป บัดนี้ เชิด

หนุมานเหาะหรรษ์ดั้นเมฆมาถึงเขาอังกาสคีรี ขุนกระบี่เหาะ.....ร่อนลงยังพื้นพสุธา แลเห็นวานรบ้างหาบคอนพฤกษามาแต่ไพร หนุมานจึงเดินเข้าใกล้แล้วไถ่ถาม เออไอ้ลิงเหล่านี้มึงจะพากันไปไหนนะวะ

วานร อ่อ ข้าเจ้าหรือคะ

หนุมาน เออสิวะ

วานร ข้าเจ้าเที่ยวเก็บลูกโกลูกแกลูกแหมลูกพลวงไปส่งให้นายค่ะ

หนุมาน อ่อ เองมีนายรึวะ

วานร เจ้าค่ะ

หนุมาน หาไม่ นายเอ็งอยู่ไหนเล่าวะ

วานร นายดิฉันอยู่ในถ้ำเจ้าค่ะ

หนุมาน นายเอ็งอยู่ในถ้ำรึวะ

วานร เจ้าค่ะ

หนุมาน นายเอ็งเป็นลิงเหมือนอย่างเอ็งหรือวะ

วานร มิใช่ลิงหรอกค่ะ

หนุมาน เป็นอะไรเล่าวะ

วานร เป็นคนหรอกค่ะ

หนุมาน เป็นคนหรอกรึวะ

วานร เจ้าค่ะ

หนุมาน ก็เป็นผู้หญิงหรือผู้ชายเล่าวะ

วานร เป็นตัวเมียเจ้าค่ะ

หนุมาน เป็นผู้หญิงหรอกรึวะ

วานร ไม่ใช่ ตัวเมียน่ะ

หนุมาน อ้ายถ่อย ตัวเมียก็ผู้หญิงนั่นสิวะ

วานร กระนั้นกระมังค่ะ

หนุมาน เออก็นายมึงชื่ออะไรเล่าวะ

วานร ชื่อวานรินค่ะ

หนุมาน เออ รูปร่างงามไหมเล่าวะ

วานร รูปงามค่ะ

หนุมาน หัวไรจุกตลอดส้นตีน

วานร อีกพ่อคุณ

หนุมาน อะไรวะ

วานร หัวจุกอะไรตลอดส้นตีน ไม่ดอกค่ะ ฉันดู ๆ ก็ตามันลายไปดอกค่ะ

หนุมาน เออ กระนั้นเอ็งพากูเข้าไปในถ้ำสักหน่อยหนึ่งเถิดวะ

วานร ไปเถิดเจ้าค่ะ ฉันนำเข้าไปไม่ได้ดอกเจ้าค่ะ อยู่ตรงนี้แน่ะค่ะ

หนุมาน อยู่ตรงนี้แน่แล้วรึวะ

วานร เจ้าค่ะ

หนุมานครั้นแจ้งคดี กระบี่บอกให้แจ้งประจักษ์ว่านางอยู่ในคูหา อย่าเลยนะจำกูจะเข้าไปพูดจาถามไถ่เป็นไมตรี แม้นอสุรยักษีมันหนีมาทางนี้จะได้ความ กูจึงจะไปติดตามเข่นฆ่าอสุรยักษ์ อันนางนั้นเล่าก็จะร่วมรักให้จงได้ มาตรแม้นกูจะเป็นลิงเข้าไปฉะนี้น่าที่นางจะรังเกียจเดียจฉันท์ อย่าเลยนะจำกูจะนิมิตบิดผันเป็นมนุษย์หนุ่มน้อยอันโสภา เข้าไปพูดจา

ล่อลวงดูท่วงที คิดพลางขุนกระบี่ยอกรขึ้นเหนือเกศ คิดถึงเดชพระนารายณ์ทั้งพระพายผู้บิดา ร่ายคาถาของพรหเมศ รูปกายก็กลายเป็นมนุษย์ บัดนี้ ตระ

หนุมานอ่านมนตร์แปลงตนเป็นมานพหนุ่มน้อยนาด แล้วก็กรายกรลีลาศเข้าสู่ถ้ำอำไพ บัดนี้ ฉุยฉาย

หนุมานครั้นลีลาเข้ามาถึง เห็นนางหนึ่งนั่งอยู่บนแท่นแผ่นศิลาทอง จึงแอบม่านเมียงมองชมโฉมนาง ดูสวยสดยศอย่างยิ่งเทพอัปสร ทั้งขนงเนตรเกศกรก็เพราพริ้ง หนุมานชมพลางยิ่งกระสันปั่นป่วนรัญจวนจิต จึงเลื่อนลดลงนั่งชิดร่วมแท่นทองแล้วปราศรัย เจ้าพี่เอย เจ้าผู้ทรงโฉมประโลมโลกเลิศสตรี แม่อย่าทำสะเทินเมินหนีเลยนะน้องรักเชิญเจ้าผินผันพักตร์มาพูดจา ไยเจ้ามาอยู่ในคูหาแต่ผู้เดียวให้เปลี่ยวใจ หรือเจ้าเป็นบุตรกษัตริย์พลัดเวียงชัยด้วยภัยพาล เจ้าจึงสัญจรจนทรมานอยู่ในถ้ำทอง ขอเชิญน้องเล่าให้พี่ฟังบ้างรึแม่

นางวานรินสะดุ้งหวาดกราดกรีดวะหวีดร้อง ออกก้องห้องตัวสั่นยิ่งขวัญหาย เหลียวชำเลืองแลพบสบตาชาย ให้แสนอายหวาดหวั่นในวิญญา จึงนิ่งนึกตรึกตราอยู่แต่ในใจตั้งแต่เราต้องสาปสมเด็จพระจอมไตรลงมาอยู่ในถ้ำก็ได้ถึงสามหมื่นปี ยังไม่มีใครมาพูดจาปราศรัย อันมานพคนนี้มาแต่ไหนจึงมาไถ่ถาม ครั้นจะนิ่งเสียไม่ตอบความก็จะเฝ้ามาเซ้าซี้อย่าเลยนะจำจะบอกคดีแต่ตามตรงมิให้สงสัย คิดพลางนางจึงตอบไปว่า ดูก่อนมานพตัวท่านนี้มาแต่ไหนจึงมาไถ่ถามเราฉะนี้ อันตัวเราเป็นข้าพระศุลีจอมไกรลาศ พระองค์มีโอกาสให้เราเป็นพนักงานชวาลา ข้าหมิ่นประมาทตัวชั่วช้าละเลยให้ชวาลานั้นดับไป พระองค์จึงสาปสรรให้ลงมาทนทุกข์ทรมาน ซึ่งท่านมาถามน้องก็บอกให้เสร็จสิ้นทุกประการ แจ้งแล้วเชิญท่านออกไปเสียให้พ้น อย่าเข้ามาแปดปนกับคนผิด แม้นทราบถึงพระจอมโมลิศเลิศฟ้าก็จะพากันบรรลัย แจ้งแล้วขอเชิญท่านออกไปเสียเถิดนะท่าน

ฉะเจ้าพี่เอย ช่างพาทีกระไรเลยสุดเพราะเสนาะหวาน ได้ฟังว่าน่าสงสารแสนพิศวาส เจ้าว่าต้องสาปพระจอมไกรลาศลงมาอยู่ในถ้ำ เพราะกุศลหนหลังไปชักนำมาให้เจ้าพบกับพี่ เชิญเจ้าผินหน้ามาทางนี้เถิดพี่จะปรึกษา ในเทวโองการท่านสาปสรรลงมาว่าจะให้ทำอย่างไร จึงจะได้กลับคืนขึ้นไปยังสวรรค์ พอที่พี่จะช่วยได้ก็จะได้ผ่อนผันให้เจ้ากลับคืนไปยังไกรลาศได้ อย่านิ่งอยู่เฉยเลยเจ้าจงเล่าไขให้พี่ฟังบ้างหรือแม่

นางวานรินได้ยินว่าเมินหน้ายิ้มละไม แล้วนางจึงตอบคำไปว่า ชิชะช่างเจรจา ซึ่งถ้อยคำที่ท่านว่าจะช่วยแก้ไขให้พ้นสาปพระศุลี เห็นเป็นกสัตรีมาลวงล่อให้ลุ่มหลงด้วยลิ้นหวานในเทวโองการท่านสาปสรรลงมา ว่าให้ช่วยบอกมรรคาหนุมานทหารพระรามซึ่งมาติดตามอสุรยักษีจึงจะพ้นคำสาปพระศุลีกลับคืนขึ้นไปยังไกรลาศ ท่านอย่าทะนงองอาจเอื้อมเจรจาเชิญไปให้พ้นคูหาห้องนี้ อย่ามาเฝ้าเซ้าซี้ไปเถิดพ่อไป

เจ้าพี่เอยสมคะเนแล้วชิเจ้า

สมคะเนอย่างไรนั้นคะ

สมคะเนอย่างไรเล่า พี่นี่แล้วสินะคือคำแหงหนุมาน ทหารพระหริรักษ์มาติดตามอสุรยักษ์วิรุญจำบัง มันหนีพระทรงสังข์มาทางนี้บ้างหรือแม่บอกพี่เถิดนะเจ้า จะได้สิ้นสาปไปสวรรค์นะแม่นะ

ชะน่าหัวเราะจริงจำว่าเป็นทหารพระหริรักษ์ ราวกับเขาไม่รู้จักหนุมาน เจ้าอวดตัวว่าเป็นทหารไยไม่มีเขี้ยวแก้วกุณฑลขนเพชรมาลัยเป็นลิงเล่า นี่ตัวเจ้าเป็นมนุษย์หนุ่มน้อยนรลักษณ์จะรบสู้หมู่ยักษ์ไม่เห็นสม อย่าแต่งลิ้นมาล่อให้หลงลมเลยนะเจ้าน้องไม่เจรจา แม้นเป็นทหารพระรามาก็จะหาวเป็นดาวเป็นเดือนได้ ชะเจ้าจะมาลวงหลอกใครว่าเป็นทหารหาญ ซึ่งถ้อยคำเจ้าว่าขานน่ากลัวจริง ๆ เจียว

เจ้าพี่เอย ช่างพาทีประชดประชันรำพันว่า ใช่พี่จะแกล้งมาเจรจาให้ลุ่มหลง เจ้าอย่าพักมาไยไพหมิ่นประมาทไม่เมตตา กลัวแต่จะอ้อนวอนว่าให้พี่ส่งไปสวรรค์ หนุมานให้มีจิตคิดกระสันแสนพิศวาส กระถดเข้าแอบอิงพิงพาดแล้วสัพยอกหยอกนาง ประโลมลูบปฤษฎางค์พลางอ่านทิพยมนต์ ก็สำรวมพระเวทกลายตนกลับเพศเป็นวานร บัดนี้ ตระ

หนุมานอ่านเวทกลับเพศเป็นกระบี่ มีเขี้ยวแก้วกุณฑลขนเพชรมาลัย ก็สำแดงฤทธิไกรอ้าโอษฐ์หาวเป็นดาวเดือนดวงทินกร บัดนี้ พากย์

นางวานรินเทพนารี ชำเลืองเนตรเห็นขุนกระบี่สำแดงศักดา นางก็แจ้งประจักษ์ว่าเป็นทหารพระนารายณ์ธิราช นางยิ่งนึกพรั่นประหวั่นหวาดวะหวีดเสียง สะดุ้งจิตคิดเขินอายชะม้ายเมียงไม่ออกโอษฐ์เจรจา ทำเป็นนั่งนิ่งเมินหน้าไม่ตอบสารประการใด บัดนี้ รัว

หนุมานชาญฉลาด ขึ้นนั่งร่วมอาสน์อันบวร จึงกล่าวสุนทรสัพยอกหยอกนาง แม่เอยเชิญผินหน้ามาดูพี่บ้างก็เป็นไร รูปร่างจะเหมือนหนุมานหรือไม่เล่า ทีนี้นะขวัญข้าวเจ้าจะคิด บิดผันไปฉันใด เจ้าพี่เอย จะสะเทินเขินอายอยู่ทำไมไม่ต้องการ เจ้าผินหน้ามาดูพี่บ้างเถิดนะแม่นะ

นางวานรินได้ยินวานรมาอ้อนวอนเป็นไมตรี นางยิ่งมีความยินดีที่จะได้ไปสวรรค์ คิดพลางนางจึงผินผันพักตร์มาตามสาร ฉันทราบสิ้นว่าเป็นทหารพระจักรี ซึ่งจะติดตามยักษีที่หนีจร เชิญท่านตามไปราญรอนตามรับสั่งสมเด็จพระจักรี นี่จะมาเฝ้าแต่รบกวนยวนยีอยู่ให้เสียราชการหาควรไม่ แม้นอยู่พูดจาช้าไปก็จะได้มีผิดคิดดูให้จงดีสิท่าน

เจ้าพี่เอย ซึ่งถ้อยคำเจ้าร่ำว่าทุก ๆ สิ่งจริงแล้วเจ้า แต่พี่คิดมาหรือหนึ่งเล่า คำบุราณย่อมว่าไว้ ว่าเรือจะไปท่าจะอยู่ต้องดู..... แต่พี่มานึกตรึกตราอยู่ด้วยเจ้าสิต้องสาป พระศุลี ต่อเมื่อใดได้พบพี่ผู้ยอดทหารหาญมาผลาญยักษ์ นั่นแหละน้องรักจึงจะพ้นสาปสรร เออก็เจ้าจะมาหลีกเลี่ยงเบี่ยงผันทางพิศมัย เสียแรงพี่มีมิตรจิตเจ้าช่างไม่มิตรใจเฝ้าไล่ขับ ชะชะหนอ

วาสนาพี่ช่างเอาอาภัพอัปรภาคยากที่จะเจรจา หนุมานพูดพลางทางไขว่คว้าสะกิดสะเกาเย้าหยอกนาง แล้วยิ้มเยื้อนเชยคางนางสะบัด เจ้าขวัญเมืองอย่าเคืองขัดตัดไมตรี แกล้งทำสะเทินเมินหนีอยู่เช่นนั้น เจ้าจะไม่กลับไปสวรรค์แล้วหรือแม่หรือ

ไฮ้ อะไรตั้งใจอะไรมาจู้จี้ ซึ่งท่านเมตตาปรานีจะส่งน้องไปสวรรค์ น้องนี้ก็ขอบพระคุณท่านที่เมตตา แต่ว่าจะมารบกวนชวนเสน่หาน่าบัดสี ทั้งเกรงเดชพระศุลีเป็นพ้นหนัก ซึ่งว่าจะให้น้องรับรักนั้นยังไม่เคยกับตัว ที่จะมาคบชู้สู่ผัวให้ผิดเทวโองการดูเป็นหญิงสามานย์หาควรไม่ แม้นปรานีน้องแล้วช่วยส่งน้องนี้กลับคืนไปยังเมืองสวรรค์ ฝ่ายว่าตัวของท่านนั้นก็จะได้ไปราชการ ก็จะได้กุศลพ้นประมาณนะพ่อนะ

ชะ เสนาะเพราะจริงประวิงวาบปลาบจิต สติปัญญาเจ้าช่างคิดควรที่จะเป็นนางฟ้า ซึ่งถ้อยคำเจ้าร่ำว่าเกรงเดชพระศุลี แม้นไม่ประทานให้กับพี่ไหนเลยจะได้สาปสรรเจ้าลงมา เออก็ในเทวบัญชาก็เฉพาะเจาะจงแต่ตรงพี่ เจ้าจะมาสลัดตัดไมตรีเสียไม่ร่วมเสน่หา ก็จะมิผิดเทวบัญชาไปหรือเจ้า แม่เอยอย่าหมองหมางจงสร่างเศร้าเสียเถิดน้อง ว่าพลางทางประคองเจ้าเคียงพักตร์ นางข่วนหยิกพลิกผลักแต่เพลา ๆ หนุมานก็คลึงเคล้าประทุมมาศ ถ้อยทีมีจิตพิศวาส นางเอียงแอบทับลงกับตัก วายุบุตรก็เชยพักตร์ผินสนิทแนบน้องอยู่บนแท่นแผ่นศิลาทองบัดนี้ โลม

นางวานรินยินดีด้วยขุนกระบี่มาเชยชม ให้ปลาบปลื้มลืมพระสยมภูวนารถลืมทั้งเขาไกรลาศวิมานจันทร์ ลืมเพื่อนอัปสรสวรรค์ด้วยหรรษา

ฝ่ายวายุบุตรก็สุดเสน่หาลืมราชการ ลืมกลัวพระอวตารเฝ้าแต่ชมนางอุ้มขึ้นบนเพลาพลางทางซ้อนเชย เจ้าพี่เอยหาไหนจะได้เหมือนน้อง พี่นี้มีราชกิจเกี่ยวดองอยู่ด้วยราชการพี่ไม่เหินห่างเยาวมาลย์ไปจากถ้ำ นี่ชะรอยว่ากุศลเราชักนำมาแต่เท่านั้น เผอิญให้พลัดพรากจากกันไปทั้งรัก พี่นี้แสนวิตกเพียงอกหัก เจียวนะแม่นะ

นางวานรินได้ยินว่าชลนาลงอาบพักตร์ นางเสียใจอาลัยหนักด้วยจะจากผัว นางประนมน้อมตัวลงกับตักหนุมาน แล้วร่ำว่าน่ารำคาญควรสงสารตัว แต่เกิดมาพึ่งมีผัวได้ครู่หนึ่งก็จากไกล เป็นผลกรรมได้กระทำไว้แต่ปางหลังจึงวิบัติ ชะรอยว่าชาติก่อนน้องนี้ได้พรากสัตว์ให้เขาพลัดคู่ มาชาตินี้มิได้อยู่เป็นคู่กระสันเสียว ดังเดือนดับลับเลี้ยวพระเมรุไกรดังใครมาแหวะทรวงเอาดวงใจก็ราวกัน ร่ำพลางนางโศกศัลย์สะอึกสะอื้นอ้อนอ่อนอินทรีย์ นางซบพักตร์ลงโสกือยู่กับตักหนุมาน บัดนี้ โอด

วายุบุตรสุดอาลัยน้ำตาไหลลงเผาะ ๆ ว่า เจ้าพี่เอย วาสนาเราจำเพาะแต่เท่านั้น แม่เอยเจ้าจงระงับดับโศกศัลย์เสียเถิดฟังพี่ว่า แม้นพี่หน่วงหนักชักช้าก็จะเสียซึ่งราชการ แม้นทราบถึงพระอวตารพี่ก็จะเป็นโทษถึงสิ้นชีวิต ท่านให้มาติดตามปัจจามิตรสิมามีเมียเสีย

หมดข้อความในสมุดข่อยเพียงนี้

บท "จับลิงหัวค่ำ"
ม.ร.ว. จรูญศักดิ์ สุขสวัสดิ์

สองลิงชิงกันกลางแปลง ลิงดำกำแหง ประหัตประหารราญรอน
ชิงชัยไม่ละลดกร ลิงขาวฤทธิรอน จับได้ด้วยใจยินดี
มัดคร่าพาไปกุฏี ถวายพระมุนี ฤาษีจึงมีวาจา

ฤาษี - เออประสกขาวเอ้ย เองมัดไอ้ดำอีนุงตุงนังมาทำไม

ลิงขาว - เจ้าค่ะ หลวงตา ไอ้ดำตัวนี้มันทำชั่วช้าสามานย์มาก มันทำให้ผู้ที่ผ่านไปมาแถวนี้เดือดร้อนมากมานานแล้ว เจ้าค่ะ กระผมทนดูไม่ได้ เลยจับมันมาหมายจะมาฆ่าที่ท้ายวัดนี่และเจ้าค่ะ

ฤาษี - ไอ้ลิงดำมันทำชั่วช้าอะไรมากมายจนถึงเอามันไว้ไม่ได้ จนถึงต้องฆ่าแกงกัน เชียวละ มันบาปนะ ประสกขาว

ลิงขาว - บาปก็บาปเจ้าค่ะ หลวงตา ไอ้ลิงดำมันทำลามก แก้ชายพก ถลกชายผ้า เอาทรายโรยหน้า แล้วมันยังเอาหาง แหย่โน่นแหย่นี่อีก เจ้าค่ะ

ฤาษี - เออ ประสกขาวฟังเจ้าพูดมา ถ้าจริงดังนั้น เจ้าดำมันก็มีความผิด แต่ข้าจะต้องถามเจ้าดำมันก่อน เท็จจริงยังไง ฟังความข้างเดียวมันไม่ถูก นี่แน่ะเจ้าดำเอ้อ ขยับมาใกล้ ๆ ข้า

ลิงดำขยับมาด้านหลังฤาษี

ฤาษี - นี่แน่เจ้าดำ เจ้าขาวเขากล่าวหาเอ็งทำชั่วช้าสามานย์ จริงตามที่เขากล่าวหามาหรือเปล่าวะ

ลิงดำ - เจ้าค่ะ หลวงตาได้โปรดเจ้าค่ะ ผมได้ทำจริงตามที่เจ้าขาวกล่าวทุกประการ หลวงตาโปรดช่วยชีวิตผมด้วยครับหลวงตา

ฤาษี - เอาเถอะข้าจะช่วยพูดให้ แต่เองต้องรับปากกับข้ามาก่อนว่ะ ตั้งแต่นี้ต่อไปจะต้องประพฤติตัวดี เลิกทำสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ตลอดชีวิตเจ้า จะทำได้ไหม

ลิงดำ - ได้เจ้าค่ะหลวงตา ผมขอสาบานจะทำตัวดีตลอดไป

ฤาษี - เออ ถ้าเจ้ารับปากกับข้าจะกลับตัวเป็นคนดี เป็นผู้มีประโยชน์ต่อผู้อื่นก็ดีแล้ว

ฤาษี - หันมาพูดกับลิงขาว

นี่แน่ะประสกขาวเอ้ย ข้าได้สอบสวนทวนความกับเจ้าดำแล้ว มันรับเป็นสัตย์จริงทุกประการ แต่เจ้าดำมันสาบานกับข้าว่า จะเลิกประพฤติชั่วอย่างที่เคยทำมาทุกอย่างทุกประการแล้ว ข้าขอบิณฑบาตเจ้านะ

ลิงขาว - ถ้ายังงั้นหลวงตาเอียงบาตรมาเถอะเจ้าค่ะ

ฤาษี - ไม่ใช่ยังงั้น ประสกขาว ข้าหมายถึงชีวิตเจ้าดำมันต่างหาก เมื่อมันรู้สึกตัวว่าได้กระทำชั่ว และขอกลับตัวมาประพฤติตัวดี ก็น่าจะให้อภัยมันนะ ประสกขาวเลิกทำบาปเสียเถอะ

ลิงขาว - ถ้าหลวงตารับรองความประพฤติของไอ้ดำได้ ผมก็จะถวายชีวิตมันกับหลวงตา แต่หลวงตาต้องให้พรกับผมด้วย เจ้าค่ะ

ฤาษี - เออได้ จัตตาโรธรรมา อันว่าพรทั้ง ๔ ประการ ขอให้เจ้า สุขะ พละ จะไปในแหล่งใดสถานใดเจอ ให้มีชัยชนะทุกประการ

ลิงขาว ลิงดำ ก้มกราบ ฤาษีเข้าโรง ดนตรีทำเพลง รัว แล้วเชิด ๒ ลิง แยกทางกันเข้าโรง

จบตอนจับลิงหัวค่ำ

เรื่อง "รามเกียรติ์"
ตอน "อินทรชิตแผลงศรนาคบาศ"
ม.ร.ว.จรูญศักดิ์ สุขสวัสดิ์

ดนตรีทำเพลงเชิด ตลก ๒ ตัวออก *(ดนตรี)* หยุด พูด

แก้ว - นี่เปลือย เรา ๒ คนมีหน้าที่ลาดตระเวนอยู่ริมสนามรบของเมืองลงกา เองเห็นไหม เมื่อวานนี้ กุมภกรรณ มหาอุปราชเมืองลงกา ยกพลยักษ์ออกมารบ

เปลือย - เออ เสียท่ามนุษย์ ราม ลักษณ์ และลิงป่าตายจนหมด เราสองคนต้องหลบกันแทบตาย ถ้ามันเห็นเราสองคน คงเละหาชิ้นไม่ได้เลย

แก้ว - ถ้ายังงั้นเรา ๒ คนต้องนำเอาเรื่องราวที่ได้เห็นมาไปกราบทูลเจ้าพระนครลงกาให้ทรงทราบ ขืนชักช้าอยู่เราจะมีโทษ

เจรจา ว่าพลางคอยเหตุทั้ง ๒ รา ก็พากันรีบจรลีเข้าเฝ้าเจ้าพระนครลงกา ยังท้องพระโรงรัตนา

ดนตรีทำเพลงเชิด ทศกัณฐ์ออก หยุดร้อง ทำนองคล้ายทางใต้ ดนตรีบรรเลงประกอบคำร้อง

ครั้นรุ่งจำรัสฟ้าธาตรี แซ่เสียงสกุณี
สนั่นพิภพเมืองมาร
ดุริยางค์ย่ำรุ่งฆ้องขาน เสียงสังข์กังวาน
วิเวกจังหวัดเวียงวัง
เสียงพิณพาทย์ฆ้องประโคมดัง เสนาะในบัลลังก์
ประโลมพระทัยพันทวี
เรื่อเรื่อยนางจำเรียงเสียงสี จึงจอมอสุรี
รำพึงถึงพิภพลงกา
โอ้แสนเสียดายญาติวงศา ล้วนทรงศักดา
สำแดงจะปล้นปลอมสวรรค์
สามโลกฤาสะดุ้งแดยัน ใครห่อนมาขัน
ขับเคี่ยวณรงค์ราญรอน

เจรจา สมเด็จเจ้าฟ้าพระนครลงกาเสด็จออกประทับอยู่ยังท้องพระโรงไชย ทอดพระเนตรไปเห็นสองกองคอยเหตุคลานเข้ามาเฝ้า จึงมีสุนทรวาจาว่า สองออเจ้า เข้ามาในวันนี้ มีธุระสิ่งอันใด จงแถลงให้เราแจ้งใจซิออเจ้า

แก้ว-เปลือย - ทูล พระเจ้าค่ะ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองราได้ลาดตระเวนอยู่ราวไพร ใกล้สนามราวี ได้เห็นพญากุมภกรรณพระอนุชาเข้าราวีกับปัจจามิตร ได้เสียทีเสียชีวิตเสียแล้ว พระเจ้าค่ะ

ได้ทรงสดับว่าพระอนุชาสิ้นชีวิต ระทดจิตมิอาจจะกลั้นพระชลเนตรได้ก็ซบพักตร์ลงทรงโสกาลัยอยู่บนแท่นรจนา (โอด)

ครั้นค่อยเสื่อมสร่างโสกาพลางทางคั่งแค้นแน่นพระหฤทัยเป็นยิ่งนัก พระยายักษ์จึงดำริตริตรองดูช่องชั้น อันอินทรชิตลูกเรานั้นก็เรืองฤทธิไกร จำเราจะให้ออกไปยุทธนา คงจะสังหารผลาญมนุษย์และลิงป่าบรรลัยลาน พระยามารจึงตรัสสั่งมะโหทร เจ้าจงรีบบทจรไปยังปรางค์อินทรชิต บอกว่าข้ามีธุระกิจจะปรึกษา จงเร่งไปตามมาหาข้าเป็นการไว นะออเจ้า

สองเสนามาร รับโองการเจ้าลงกาบัญชาใช้ ถวายบังคมลาออกมาจากท้องพระโรงชัย คลาไคลไปสู่ปรางค์อินทรชิตทันที *(เชิด)*

ถึง หยุด เข้าเฝ้า

องค์อินทรชิตอสุรา เสด็จทอดทัศนา ชมไม้ดัดจัดวางไว้เป็นคู่คู่ ตะขบข่อยมะขามขู่คดเป็นข้อศอก ยี่สุ่นสนต้นข้าวตอกดอกสลับกัน มะยุรีมะลิวันกันทะลิกา พุดจีบกลีบจำปาสาวหยุดพุทธชาตอาสน์ภุชงค์ พระองค์ทอดพระเนตร์เพลิดเพลินเจริญพระทัย

ทอดทัศนาไปเห็นเสนาเข้ามาเฝ้า จึงมีสุนทรวาจาว่า ออเจ้า มีธุระสิ่งอันใด จงเล่าแถลงให้แจ้งประจักษ์ใจในเดี๋ยวนี้

พะย่ะค่ะ ได้โปรดเกล้า บัดนี้เล่าสมเด็จพระเจ้ากรุงลงกา รับสั่งให้องค์โอรสาขึ้นเฝ้าเป็นการด่วน ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพิจารณา พระเจ้าค่ะ

องค์อินทรชิตอสุรา แจ้งว่าจะบิดารับสั่งให้หามิช้าที รีบจรลีขึ้นเฝ้าพระบิดายังท้องพระโรงรจนา *(เชิด)*

ทศกัณฐ์ อินทรชิต ออก ดนตรีหยุด

ร้อง ทศเศียรจึงมีบัญชา ตรัสกับโอรสาธิราชผู้ร่วมหฤทัย

พ่อพุ่มพวงดวงนิลเนตร์นัยน์ เจ้าจงอาสาไป
ช่วยปราบอรินทร์ที่รุกราน
อินทรชิตก้มเกล้าทูลสาร ข้าแต่ภูบาล
อย่าร้อนพระทัยจึงจน
ข้าบาทจะผาดแผลงศรพล วานรถ้วนตน
จะมัดกายามาถวาย
ทศพักตร์ชื่นชมสมหมาย พักตร์เพียงเดือนหงาย
กระบัดก็เอื้อนโองการ

เจรจา เออ เออ ดีมากอินทรชิต ลูกรักของบิดา ที่เจ้าออกโอษฐ์รับอาสาออกไปราวี อันมนุษย์และกระบี่มันจะต้องแพ้ฤทธิไกร เจ้าเองก็เคยราวีมีชัยชนะถึงชั้นฟ้า นี่มนุษย์สองหัตถานอนกลางดินกินผลไม้ เจ้าจงยกพลมารออกไปพิฆาตมันให้สิ้นชีวี

จอมอสุรี จึงตรัสสั่งเสนามาร เจ้าจงเร่งจัดพลทวยหาญให้พร้อมไว้ได้ฤกษ์เพลาใด ลูกกูจะออกไปยุทธนา

สองเสนามาร รับโองการเจ้าลงกาบัญชาใช้ ถวายบังคมแล้วถอยออกไปยังศาลาเวรเกณฑ์โยธา ทั้งทัพหน้าและทัพหลังพรั่งพร้อมเสร็จดี จึงเข้าไปทูลมูลคดีว่า ได้โปรดเกล้า อันโยธาทวยหาญนั้นเล่าข้าพระบาทได้จัดสรรไว้พร้อมเสร็จ คอยเวลาที่จะเสด็จเท่านั้น พระเจ้าค่ะ

ได้ทรงสดับว่าทัพนั้นพร้อมแล้วแสนจะผ่องแผ้วในพระทัยนัก พระยา-ยักษ์ผินพักตรามาปราศรัย ว่านี่แน่ะ อินทรชิตลูกรักของบิดา อันพลโยธาเขาก็จัดไว้เสร็จ ได้ฤกษ์ดีแล้วลูกแก้วจงเสด็จยกออกไป ให้โพธิสวัสดีมีชัยพิฆาตฆ่ามนุษย์และลิงไพรสมดังปรารถนา เชิญลูกยาเสด็จได้แล้วนะลูกรัก

องค์อินทรชิตอสุรา รับพรพระบิดาใส่เศียรและเกล้าพลาง ทางถวายบังคมลา เสด็จมาขึ้นเกยเลยทรงรถ ได้ฤกษ์ให้เลิกทศโยธา ไปยังสนามราวี *(เชิด)*

(บางทีก็ใช้ กราวใน ตัวพลยักษ์ออกมาเชิดหลาย ๆ ตัว แล้วแต่ใครมีตัวหนังมากน้อย) ดนตรีหยุด

เจรจา องค์อินทรชิตอสุรา ยกพลโยธามาถึงซึ่งสนามรบ สั่งให้ชักปีกกามาสงบทัพลงไว้ ให้พหลพลไกรโห่ ๓ รา สัญญาทัพกับพระราม *(รัว)*

พระราม พระลักษณ์ พิเภก สุครีพ หนุมาน องคต ปักที่ต้นกล้วยหน้าจอหนัง

ร้อง

เมื่อนั้น พระหริรักษ์เรืองศรี
ครั้นใกล้รุ่งราตรี จะสิ้นซึ่งแสงศศิธร
พระตื่นจากที่บรรทม ให้เตรียมตรมอาลัยวรณ์
สดับเสียงทิชากร สะเซ่ซ้องสนั่นไพร
เสียงจิ้งหรีดกรีดปีกร้อง เสนาะท้องพนมใน
หวาดแว่วดังเสียงองค์ พระนุชน้องสีดามา
พระหัตถ์เผยพระแกลทอง พระเนตร์มองแสวงหา
เห็นแต่ดวงจันทรา สว่างเวิ้งพนมวัน
โอ้จันทร์เอ๋ยกระจ่างเมฆ แม้นสรรเสกดุจผิวพรรณ์
งามผิดดุจผิวขวัญ พระนุชน้องพงางาม

เจรจา

สมเด็จพระรามราชสุริยวงศ์ พระองค์เสด็จเข้าที่ไสยามิได้หลับสนิท พระทัยหวลรำพึงคะนึงคิดถึงสีดา พระออกโอษฐ์รำพันว่า โอ้โอ๋ อนิจจาสีดาเอ๋ย พี่ไม่หมายเลยว่าเจ้าจะมีกรรมวิบัติพลัดพรากไปจากอก ตกไปอยู่ในเมืองมารอีกสักกี่ปีกี่วันวารจึงจะได้รับเจ้ากลับคืนมา พระนั่งนึกตรึกตราในราตรีจนพระสุริย์ศรีขึ้นส่องหล้า เสียงสกุณไก่แกกาประกาศก้อง จิ้งหรีดเรไรร้องระงม วังนอกที่นั่งข้างหน้า พระจักราบ้วนพระโอษฐ์โสรจสรงพระพักตร์เสร็จ เสด็จออกนั่งหน้าพลับพลาชัย ทั้งพระอนุชาผู้ร่วมใจและพิเภกผู้ภักดี เหล่าวานรสองบุรีก็อยู่พร้อมพักตร พระหริรักษ์ยังมิทันได้ตรัสว่าขานการราญรอน ก็ได้ยินเสียงดัษกรโห่สนั่น ดังสุวรรณพลับพลานั้นจะพลิกคว่ำทำลายลง พระหริวงศ์จึงตรัสถามพิเภกผู้ภักดี เสียงโยธีโห่ลั่นสนั่นนัก จะเป็นอสุรยักษ์ตนใดยกออกมา ท่านจงแถลงแจ้งกิจจาหน่อย ซิท่าน

พญาพิเภกโหราจารย์ ได้ฟังพระอวตารบัญชาถาม นิ่งระงับจับยามสามตาตำรายักษ์ แจ้งประจักษ์แล้วทูลความว่า โปรดเกล้า อันนายทัพที่ยกมาครานี้เล่ามิใช่ใคร คืออินทรชิตฤทธิไกรโอรสเจ้าลงกา เป็นแม่ทัพกำกับมาในวันนี้ อันอินทรชิตตนนี้มีฤทธิไกร มากด้วยเล่ห์เททุบายมากมารยา ควรให้พระอนุชาผู้เรืองชัยไปต่อตี จึงจะสมศักดิ์ศรีคู่ควรกัน พระทรงธรรม์จงทราบใต้บาทาฝ่าธุลีพระเจ้าค่ะ

ได้ทรงฟังพิเภกทูล พระปิ่นบดินทรสูรย์ ผินพักตรามาตรัสถามอนุชา ผู้ภักดี ทัพอสุรีที่ยกมาเสียงสนั่นนัก พี่จะให้น้องรักยกออกไป รบรอต่อชิงชัย กับไพรี พระน้องนี้จะขัดข้องหรือไม่พระน้องรัก

พระลักษณ์อนุชา ถวายบังคมพระเชษฐา แล้วทูลความว่า โปรดเกล้า ตัวข้าพระบาทนี้เล่าได้ทูลไว้แต่เดิมมา จะขอเป็นเกือกทองรองบาทาจนกว่าชีวาจะหาไม่ ศึกครั้งนี้ข้าพระบาทเต็มใจรับอาสา พระเจ้าค่ะ

ได้ทรงฟังพระอนุชาแสนยินดี แล้วจึงมีสุนทรวาจา กับพญาสุครีพ มหาอำมาตย์ใหญ่ ท่านจงไปจัดพลไกรเหล่าวานร น้องเราจะออกไปราญรอน กับอสุรี ท่านจงไปจัดโยธีเถิดนะท่าน

พญาสุครีพบุตรพระสุริยง ได้ฟังพระหริวงศ์บัญชาใช้ ถวายบังคมแล้ว ทูลความว่า โปรดเกล้า อันโยธาทวยหาญนั้นเล่า ข้าพระพุทธเจ้าได้จัดสรรพ์ไว้พร้อมเสร็จ ได้ฤกษ์ดีเชิญเสด็จเถิด พระเจ้าค่ะ

นี่แน่ะเจ้าลักษณ์อนุชา อันพหลพลโยธาเขาก็จัดไว้พร้อมแล้ว ขอเชิญพระน้องแก้วยกออกไป ต่อชิงชัยจงอย่าประมาทอาจจะเสียทีปัจจามิตร ยกทัพไปพิชิตศัตรูจงมีชัยชนะมาเถิดน้องรัก

พระลักษณ์อนุชา ถวายบังคมพระเชษฐา พลาง ทรงถอยออกมาขึ้นเกยเลยทรงรถรัตนมณี ได้ฤกษ์ให้เลิกพลโยธีไปสนามยุทธนา *(เชิด)*

ทัพมนุษย์ ทัพยักษ์ พบกัน *(ดนตรีหยุด)*

เจรจา อินทรชิตอสุรา ทอดทัศนาทัพมนุษย์ คุมโยธาวายุบุตรล้วนแต่ลิงไพร ถ้ามาดแม้นเราจะขับพลตะลุยไล่ ลิงไพรก็คงจะแตกหมด แต่หาเป็นเกียรติยศกษัตริย์ไม่ ดำริพลางทางสั่งนายใหญ่สารถี ให้เลื่อนรถรัตนมณีเข้าไปใกล้ แล้วจึงมีสุนทรวาจาปราศรัย

ดูรามนุษย์สุดสะอาด เป็นหน่อเนื้อเชื้อชาติสุริยวงศ์ สุริยวงศ์พงศ์พรหมไหน จึงเอาแต่ลิงไพรมาเป็นพล ขนหินทิ้งน้ำทำถนน ยกพลข้ามพันสาคเรศ มาประชิดติดขอบเขตเมืองลงกา อีกนามกรสมญาท่านว่าไร ลักษณ์หรือรามนามใดเราใคร่รู้

ออ ตัวเราหรือชื่อพระลักษณ์น้องพระราม ที่เรายกจตุรงค์สงครามมาครั้งนี้ เพราะพระเจ้าพี่มีพระทัยเคืองขัดเจ้าลงกา ไปลักพระมเหสีสีดาเข้าไปไว้ในสวนศรี ตัวของอสุรีมีนามกรใด จงบอกกับเราให้เข้าใจหน่อยนะท่าน

ตัวเราหรือชื่ออินทรชิต มีฤทธิศักดา ทั้งเทวินอินทรามิอาจรอมาต่อกร เราเรืองพระเวทย์วิเศษศร ๓ เล่ม เต็มดีมีอำนาจ เว้นไว้แต่พระเป็นเจ้า เขาไกรลาศ เรามิอาจจะต่อตี นอกนั้นเปรียบดังแมลงเม่า บินเข้ากองอัคคี จงเลิกทัพกลับโยธีไปพลับพลา บอกให้พี่เจ้าออกมายุทธนากับเราเถิดเจ้าลักษณ์

เหม่อินทรชิต พูดจาอวดฤทธิ์เป็นหนักหนา เรายกพลโยธามายังมิทันได้ต่อตีจะให้เลิกโยธีกลับไปอย่างไรได้ สมกับคำโบราณท่านกล่าวไว้ กระต่ายเปลี้ยเสียขาท้าคารม คนหลงลิ้นลมต้องหลีกไกล อย่าพักล่อพอเข้าใจดอกนะอินทรชิต

เหม่ เจ้าลักษณ์มาเปรียบเราเหมือนกระต่ายเปลี้ยเสียหน้าคารม ใครหลงสิ้นลมต้องหลีกไกล นั่นแหละเสือเหลือจะอดกลั้น เติมทีพี่เจ้านั้นคิดโอนอ่อนบิดาเรา ก็จะหย่อนผ่อนไปให้ นี่ดึงดื้อถือใจได้พลลิงหยิ่งยกยศเรารู้เท่าเข้าใจหมดดอกเจ้าลักษณ์อย่าพักว่า อันสีดาที่จะให้ส่ง ถึงได้ไปก็จะงวยงงผิดสังเกต ต้องพิจารณาดูให้เต็มเนตรว่าจะดีหรือร้าย พูดไปนักมักจะได้อายเขานะเจ้าลักษณ์

เหม่ อินทรชิต พูดจาเบือนบิดหมายตัดศึก ถ้าใครงวยงงคงสมนึกดังปรารถนา อันพระเจ้าพี่สีดาจะหมองมัวชั่วช้าก็ตามเถิด เราเห็นว่านางแก้วนั้นก่อเกิดสำหรับบุญจุลจักร์ อันเทวาสุรารักษ์ย่อมรู้สิ้น พูดไปไหนเลยอสุรินทร์จะเชื่อถือ เปรียบเหมือนคนดึงดื้อเสียตามาแต่กำเนิด แต่ก่อเกิดมิได้เห็นซึ่งเดือนและตะวัน ได้ยินเขากล่าวกันว่านกยางขาวก็จำได้ รูปพรรณสัณฐานนั้นอย่างไรไม่เคยเห็น เช่นตัวเจ้าเข้ากับบิดา ไปลักเอาเมียเขามาสู่สมชมว่าดี อันวงศ์วานก็ม้วยชีวีเสียหลายคน ทั้งไพร่ฟ้าประชาชนก็ป่นปี้ จงตรองความให้งามดีนะเจ้าอินทรชิต

อินทรชิตอสุรา สั่งสนทนาพลางทางโกรธาเป็นยิ่งนัก ขุนยักษ์สั่งทัพหน้าประดาตี จับมนุษย์และกระบี่ พิฆาตฆ่าให้บรรลัย *(เชิด)*

ตัวหนังรบกันอยู่ทั้ง ๒ ทัพ ภายหลังพระลักษณ์กับอินทรชิตเข้ารบกัน *(ดนตรีหยุด)*

เจรจา ทั้งสองต่างดีมีฤทธา เข้ารบราต่อกันยังมิเพลี่ยงพล้ำ อินทรชิตจึงคิดทำอุบายกล ตีปะทะแล้วถอยร่นกำลังอ่อน พอได้ท่าจึงชักศรนาคบาศขึ้นพาดสายมุ่งหมายองค์พระลักษณ์อนุชา อสุราก็ลั่นศรชัยไปทันที *(รัว)* *(เจรจา)*

เป็นนาคบาศมากหลายร้อยหลายพันตน เข้ารวบรัดมัดเหล่าพลทั้งน้อยใหญ่ ทั้งพระลักษณ์ผู้เป็นนายก็หมดสิ้น อสุรินทร์แสนโสมนัสนัก จึงให้รวมพหลพลยักษ์กลับลงกาธานี *(เชิด)*

ตัวหนัง เก็บเข้าหมด ตั้งพลับพลา มีพระราม พิเภก ลิงพล ตามสมควร

ร้อง ปางนั้นพระจักรี เสด็จออกยังศรี
สุวรรณราชพลับพลา
ครั้นล่วงสายัณห์เวลา หวาดหวั่นวิญญา
ระทดพระทัยพันทวี
คอยข่าวนุชน้องโฉมศรี จวนซึ่งพระระวี
จะสิ้นแสงอยู่แรงรอน
บ่มิเห็นพวกพหลพานร นำข่าวสังหรณ์
มาแจ้งยุบลร้ายดี
หนึ่งทักขิณเนตร์จักรี เกิดลางกาลี
กระเหม่นนิมิตผิดผัน
สำเนียงเสียงศิลป์ลั่นอัศจรรย์ เสียงพลกุมภัณฑ์
โห่ร้องอำนวยอวยชัย

เจรจา พระรามราชสุริยวงศ์ พระองค์เฝ้าคอยพระศรีอนุชา ตั้งแต่เวลาสายบ่ายตะวันรอน ยังมิเห็นกองทัพกลับคืนมา ได้ยินเสียงทัพอสุราโห่สนั่น พระทรงธรรม์ตกพระทัยเป็นพ้นพันทวี จึงชวนพิเภกอสุรีจากพลับพลา ตรงไปยังสนามยุทธนา *(เชิด)*

ถึงสนามรบ พระรามเห็นพลวานร และพระลักษณ์ ถูกนาครัดอยู่ทั้งหมด

ร้อง ลำดับนั้นพระเดชจยาตรา พบศพอนุชา
ธิราชก็กลิ้งอยู่กลางพล
ต้องศรนาคบาศฤทธิรณ ตรึงแน่นทรวงบน
ตลอดจนยอดปฤษฎางค์
พระวิ่งเข้าประคองเกศ เยาวเรศขึ้นมาวาง
ลงเหนือพระเพลาพลาง พิศแล้วก็โศกา *(โอด)*

เจรจา ครั้นค่อยเสื่อมสร่างโสกาพลาง ทางตรัสถามพิเภกผู้ภักดี อันน้องเรานี้มาต้องศรนาคบาศของอินทรชิต ท่านจะคิดแก้ไขอย่างไรดี น้องเรานี้จึงจะฟื้นคืนชีวา

พะยะค่ะ ได้โปรดเกล้าอันศรนาคบาศของอินทรชิตนี้เล่าเรืองฤทธิไกรไม่มีสรรพยาสิ่งใดจะแก้ได้ ขอให้องค์พระภูวนัยแผลงศรไปตามพญาครุฑที่อยู่ฉิมพลีโบยบินมา พญาครุฑก็จะโฉบฉาบคาบนาคานั้นออกไป ขอพระภูวนัยจงทราบเบื้องบทมาลย์

พระทรงฟังพิเภกทูลแสนยินดี จึงจับศรศรีพลายวาตขึ้นพาดสายมุ่งหมายให้ถึงฉิมพลี ตามพญาครุฑมาที่สนามราญรอน เพื่อแก้อาถรรพณ์ศักดิ์สิทธิ์ของพิษศรในทันที *(รัว แล้วเชิด)*

พญาครุฑมาโฉบเอานาคบาศไปหมดแล้ว พระลักษณ์และพลลิงฟื้น

พระรามราชสุริยวงศ์ พระองค์เห็นน้องรักร่วมชีวี กลับคืนสมปฤดีทั้งถ้วนหน้า พระจักราจึงสั่งให้ยกโยธี คืนกลับยังพลับพลาพนาลี

(เชิด)

จบรามเกียรติ์ ตอนนาคบาศ

เรื่อง "รามเกียรติ์"
ตอนสีดาวาดรูป
หรือ "พระรามเอย"

(บทร้อง)

พระราม - พระรามสุริยวงศ์พระองค์พระองค์มาทอดทัศนาเห็นฤาษีอนุชา จึงมีวาจาปราศรัย

พระราม - นี่แน่ะ พระศรีอนุชา

พระลักษณ์ - พะยะค่ะ.....

พระราม - เอาละสมมุติว่าพี่พาองค์คบดีสีดา ออกไปประพาสป่าวันนี้ เจอเจ้า

พระลักษณ์ - พะยะค่ะ ข้าก็ได้ขอเชิญเสด็จพระเชษฐาจงยาตราไปเถิด เฮ้ย พวกเราเห็นด้วยไหม

เสนา - พระเจ้าค่ะ

ไพร่พล - โย ๆ ๆ .....

เสนา - โอ้โฮ มากันเยอะแยะเลย

พระราม - เฮ้ย วันนี้กูจะไปประพาสป่าว่ะ

เสนา - อ้อ คุณพ่อจะไปประพาสป่า

พระราม - เออ อย่างนั้นซิวะ

เสนา - อ้อโฮ คุณพ่อจะไปประพาสป่าก็ตามใจคุณพ่อ.....ไม่ใช่นะ เดี๋ยว ๆ จะไปวันนี้หรือพรุ่งนี้

พระราม - ไปวันนี้

เสนา - ไปวันนี้เหรอ งั้นก็เชิญเสด็จ

พากย์ พระรามสุริยวงศ์ พระองค์มิอาจเหนี่ยวอยู่ช้า ก็ชวนพระศรีอนุชามุ่งหน้าไปยังป่าด้วยฉะนี้

(บทร้อง) ประพาสป่า.....

- เมื่อนั้นพระรามสุริยวงศ์พระองค์ก็ทัศนาอยู่ในป่าใหญ่ ให้อิ่มเอิบโล่งใจเป็นยิ่งนัก พระองค์ทรงศักดิ์เหลือบพระพักตร์แลเห็นพบไพรผาหน้าไม้ จึงบอกให้ข้า

เสนา - พะยะค่ะ

พระราม - น้องลักษณ์เรามาวันนี้ในป่าใหญ่เฝ้าชมพฤกษาธรรมชาติทั้งหลาย กล่าวน้องลักษณ์

พระลักษณ์ - โอ้โฮ พระเชษฐาเกล้ากระหม่อมนี่นะชมเพลินเชียวละพะยะค่ะ

พระราม - อ้อ ชมเพลินเชียวหรือน้องลักษณ์

พระลักษณ์ - พะยะค่ะ

เสนา - โอ้โฮ กระผมก็ชมเพลินพะยะค่ะ โอ้โฮ นาน ๆ จะได้ออกมาเที่ยวป่าทีเฮ้ย เป็นอะไร

- โอ้โฮ นาน ๆ มาที

- เอ้อ คุณพ่อพามาที

พระราม - เรามัวไปทำศึกสงครามกับนครลงกากลับมา แหม ดูแปลกมาก กรุงศรีอยุธยามีดอกไม้ดอกไร่

พระลักษณ์ - อย่างนั้นซิ โอ้โฮ มันดูสะพรั่ง เอาละเราก็ชมกันมาพออยู่แล้ว

พระราม - เราก็กลับกันที กลับยังกรุงศรีอยุธยา

พากย์ - รามสุริยวงศ์พระองค์มิอาจอยู่ช้า คงมุ่งไปพาราเพลิดเพลินสำราญใจ องค์พระ-นารายณ์ จึงชวนพระศรีอนุชา กลับยังอยุธยา

(บทร้อง) เดินทางกลับกรุงศรีอยุธยา.....

- เมื่อนั้นโฉมนางสีดามารศรีนางอยู่บรรทมยังที่บรรศัลย์ พอเสนา.....

กำนัล - อ้อ หม่อมแม่จะไปสรงคงคาอย่างนั้นหรือหม่อมแม่

สีดา - อยากจะไปสรงคงคา

กำนัล - เดี๋ยวหม่อมแม่ พ่อแม่ทางไหนก็ไม่รู้เรื่อง คุณพ่อลาไปประพาสป่า คุณแม่อยู่ทางนี้ร้อนอกร้อนใจ อยากจะไปสรงน้ำ เชิญหม่อมแม่เชิญเสด็จพะยะค่ะ

พากย์ - เมื่อเสนาที่อาจเชี่ยวชาญ ชักชวนนางสาวไซร้รีบมุ่งหน้าไปยังคงคา

กำนัล - หม่อมแม่ โอ้โฮมาถึงแม่น้ำพอดีเลย เชิญหม่อมแม่เสด็จเลย

สีดา - อ๋อ ให้ฉันผลัดผ้า ลงสรงคงคา

เสนา - จ้ะ หม่อมฉันไม่ต้องผลัดแก้ก็ได้พะยะค่ะ

(บทร้อง) ลงสรงคงคา.....

สีดา - แหม น้ำเข้าหูเข้าตาหมด เล่นกันดี ๆ ซิ

กำนัล - หม่อมแม่ก็อย่าสาดซิคะ แหม สาดเสียแสบตาไปหมดแล้วเพคะ

สีดา - แหม เย็นจัง

พากย์ - โฉมองค์บดีสีดา เมื่อสรงคงคา สนุกด้วยนที เทวีก็ขึ้นยังท่าด้วยทันใด

(บทร้อง).....

พากย์ - โฉมอดุลปีศาจจอมอสุรา ผูกพยาบาทองค์ภควดีสีดา เจ้านครลงกาถึงแก่ความตาย อย่าเลยโกวิสัยจะแปลงเป็นกาบาท จะทรงอวดสีดาปั้นรูปทศพักตร์ให้จงได้ ว่าพลางนางมิอาจอยู่ช้าก็ร่ายเวทย์ด้วยคาถาแปลงเป็นสาวใช้

สีดา - เออ ทำไมได้มาช้า

ปีศาจ - อ๋อ ถามดิฉันหรือ ทำไมถึงได้มาช้า แหม ฉันก็รีบมาคิดว่าจะมาไม่ทัน

ปีศาจ - มาทีหลัง
สีดา - นี่ขึ้นแล้วจะกลับตำหนัก
ปีศาจ - เออ เดี๋ยวจะรีบไปพูดกับคุณแม่ คุณแม่จ๋า
สีดา - จะว่าอะไรละเจ้า
ปีศาจ - ฉันมาไม่ทันนะคุณแม่ โอ้โฮ เมื่อหม่อมแม่ไปอยู่ลงกา ทศกรรฐ์รูปร่างเป็นยังไงหรือหม่อมแม่
สีดา - โอ๊ย ไม่ต้องมาถามว่าเจ้านครลงการูปร่างเป็นยังไง จะบอกให้ก็ได้ลูก สิบหน้ายี่สิบกร เยอะแยะหมด
ปีศาจ - อ๋อ มีตั้งเยอะแยะหรือหม่อมแม่เจ้าขา แหม ฉันนี่อยากจะดูว่ารูปทศกรรฐ์รูปร่างเป็นยังไงละเพคะ
สีดา - อย่าไปดูเลยเจ้า น่าเกลียดน่ากลัว
ปีศาจ - น่าเกลียดน่ากลัว
สีดา - อย่างงั้นซิเจ้า
ปีศาจ - เอาอย่างงั้นหรือเพคะหม่อมแม่ นี่ หม่อมแม่เจ้าขา
สีดา - เจ้าว่าไง
ปีศาจ - หากหม่อมแม่รักหม่อมฉันจริง ๆ หม่อมแม่ก็คงจะปั้นให้ดูนะคะหม่อมแม่
สีดา - เอาอีกแล้ว อย่าไปดูเลย น่าเกลียดน่ากลัว
ปีศาจ - หม่อมแม่ ถึงน่าเกลียดน่ากลัว ฉันก็อยากจะดูรูปร่างทศกรรฐ์ว่ารูปร่างยังไง
สีดา - ทีนี้ก็สมมุติอย่างตามเรื่องก็ถึงตำหนัก อ๋อ อยากจะดู เจ้าอยากจะดูรึ
ปีศาจ - จ้ะ
สีดา - เอาละจะเขียนให้ดู
พากย์ - องค์ภคบดีสีดา มาฟังทาสาพาที เทวีจึงเขียนรูปอสุราด้วย.....
ปีศาจ - หม่อมแม่ รูปร่างอย่างนี้เองหรือหม่อมแม่
สีดา - เออ นี่แหละอย่างนี้แหละเจ้า
ปีศาจ - อ๋อ รูปร่างอย่างนี้นี่เล่าถึงได้.....มันถึง นี่หม่อมแม่เจ้าขา
สีดา - เจ้าว่าไง
พากย์ - เมื่อนั้นนางปีศาจยักษ์มิอาจจะอยู่ช้า ได้เห็นรูปเจ้านครลงกา ก็แปลงกาย.....
(บทร้อง) พระรามกลับเมือง
เสนา - โอ้โฮ เด็จพ่อมาถึงเมือง นี่เกล้ากระหม่อม
กำนัล - หม่อมแม่ หม่อมแม่สีดา
สีดา - เจ้าว่าไง
กำนัล - หม่อมแม่เจ้าขา พระรามเสด็จกลับแล้ว

สีดา - อ้อ พระเชษฐาเสด็จกลับ ทำยังไงล่ะ

กำนัล - โอ้โฮ หม่อมแม่เจ้าขาจะทำยังไงละเพคะนี่ หม่อมแม่ ลบไม่ออกด้วยอย่างนี้

สีดา - ไม่ออกจะทำยังไง

กำนัล - แหม ยักคิ้วหลิ่วตาให้หม่อมฉันด้วยเพคะ ดูซินั่นยักคิ้วหลิ่วตาด้วย คล้ายกับหลอกฉันนี่นะ

สีดา - แล้วจะทำยังไง

กำนัล - ทำยังไงหม่อมแม่ คิดอ่านประการใดล่ะเพคะ

สีดา - เสด็จเยือนมาถึงแล้วไม่ใช่รึ

กำนัล - มาถึงแล้ว อยู่หน้าเมืองเพคะ

สีดา - เจ้าจงเอารูปทศกรรฐ์โยนไปใต้เตียงที่บรรทมนี่ละเจ้า

พากย์ - เมื่อนั้นสองทาสาไม่อาจรอช้า เอารูปเจ้าลงกา.....
(บทร้อง) (พระรามเสด็จเข้ามา)

พากย์ - รามสุริยวงศ์ พระองค์ลงพระแท่นด้วยทันที องค์พระจักรีให้ร้อนรุ่มกลุ้มใจเสียยิ่งนัก พระนิลักษณ์จึงมีบัญชาปราศรัย

พระราม - เอ่อ นี่แน่ะสีดาน้องรักพี่ เหตุไฉนพระแท่นนี้จึงร้อนรุ่มเป็นเปลวไฟเป็นเหตุไฉนหรือเจ้า

สีดา - อาญาโทษด้วยพ้นเกล้าเพคะ ที่ร้อนรุ่มกลุ้มยังที่บรรทม ไม่มีอะไรนะเพคะ

พระราม - เอาละ ไม่เป็นไรสีดา พี่เองไปเที่ยวประพาสป่ามา มาถึงยังที่บรรทมมันถึงได้ร้อนรุ่มกลุ้มใจอย่าเลยเดี๋ยวพี่จะไปสรงน้ำ เดี๋ยวพี่จะกลับมานอนใหม่

พากย์ - พระรามสุริยวงศ์ พระองค์สระสรงร่างกายทันที องค์พระจักรีหันเสด็จกลับขึ้นยังประทับด้วยทันใด พระทรงชัยให้ร้อนรุ่มกลุ้มอุรา เป็นเหตุไฉนสีดามันถึงได้ร้อนนัก
(บทร้อง).....

พระราม - เฮ้ย พวกเราอยู่หรือเปล่า

เสนา - อยู่พระเจ้าค่ะ

พระราม - ออกมาไว ๆ

เสนา - มาแล้ว มาแล้ว

เสนา - กลับมาจากประพาสป่าขึ้นบรรทม

พระราม - อย่างนั้นซิ

เสนา - ขึ้นบรรทม แล้วเป็นยังไงละ

พระราม - พอขึ้นไปร้อน

เสนา - ร้อน

พระราม - เออร้อน ไปสรงน้ำมาแล้ว

เสนา - อ๋อ ไปสรงน้ำมาแล้ว ขึ้นบรรทมก็ยังร้อน

พระราม - อยากให้ไปตามเจ้าลักษณ์

เสนา - ให้เกล้ากระหม่อมไปตามพระลักษณ์

พระราม - เออ ไปตามเจ้าลักษณ์ ว่ากูมีอักษรสั่งให้เข้าเฝ้าเป็นภายใน

ร้อง เมื่อนั้น เสนาไม่อาจช้าขึ้นเฝ้าองค์พระลักษณ์ด้วยทันที

เสนา - ได้โปรดพะยะค่ะ เดี๋ยวนี้สมเด็จพ่อมีกระแสรับสั่งให้ขึ้นเฝ้าภายใน

พระลักษณ์ - องค์ราม มีกระแสรับสั่งให้ตัวเราเข้าเฝ้า เป็นการในเอาละเจ้ารีบไปก่อนละ

บทร้อง รามัญพระลักษณ์ ได้กระทำตามคำพระกระแส.....

พระลักษณ์ - เชิญบัญชาโปรดบาททราบด้วยเกล้าพะยะค่ะ

พระราม - เอาละเจ้าลักษณ์น้องรักพี่ เมื่อวันวานเราไปประพาสป่า เรากลับมายัง กรุงศรีอยุธยา ขึ้นบรรทมครั้งใดให้เร่าร้อนเป็นยังไฟก็ว่าได้ เจ้าลักษณ์

พระลักษณ์ - ไหน พระเชษฐา กลับมาประพาสป่ากับพระอนุชา จะเข้าที่ห้องบรรทม อย่างนั้นรึ

พระราม - ห้องบรรทมร้อนเป็นไฟ

พระลักษณ์ - พระแท่นที่ของเสด็จพี่ร้อนประดุจยังไฟ

พระราม - อย่างนั้น

พระลักษณ์ - เอาละเจ้าลักษณ์ เจ้าจงช่วยค้นใต้ปัจถรณ์ด้วยเถิดรา ว่ามันจะมีอะไร

พระราม - ได้พะยะค่ะ จะค้นว่าจะมีอะไร

(บทร้อง) ตอนพระลักษณ์ค้นหาของในห้องบรรทมพระราม

พากย์ - องค์พระศรีอนุชา เมื่อค้นที่ใต้ประทับขององค์พระเชษฐา ก็เห็นรูปอสุรา ด้วย ทันที องค์พระทศรถ ก็ทรงพระดูลย์โศกา

พระราม - เอาละ พระศรีอนุชา เจ้าค้นใต้ปัจถรณ์ของพี่เจออะไร

พระลักษณ์ - อ้อ เกล้ากระผมค้นไปค้นมา แลเห็นรูปเจ้านครลงกา มาอยู่ในที่บรรทม

พระราม - อย่างนั้นเชียวรึ

พระลักษณ์ - พระเจ้าค่ะ

บทที่ ๕
วิเคราะห์วรรณกรรมประกอบการแสดงหนังตะลุง (ภาคกลาง)

ในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคกลาง เท่าที่ได้เก็บข้อมูลมาแต่ละจังหวัดมีลักษณะที่เหมือนกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง แต่ก็อยู่ในขอบเขตของเรื่องที่นำมาจากรามเกียรติ์และเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และเรื่องซึ่งนำมาจากการดำเนินชีวิตในปัจจุบันหรือที่เรียกกันว่า "หนังสมัย" ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้หาไปแสดง จากการสำรวจเรื่องที่ใช้ประกอบการแสดงทั้งสมัยก่อนและสมัยปัจจุบันดังปรากฏในบทที่ ๔ ผู้วิจัยจะขอแยกวิเคราะห์บทของกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นบทที่มีแนวแปลกไปจากบทที่ได้มาจากต่างจังหวัด แล้วจึงจะวิเคราะห์บทที่ได้มาจากต่างจังหวัดซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกัน

กรุงเทพฯ
บทหนังตะลุงเรื่อง "สงครามยุทธหัตถี"

ลักษณะของบท

บทหนังตะลุงเรื่องนี้มีลักษณะคล้ายบทละคร กล่าวคือ มีการบอกตัวละครกำหนดฉาก แบ่งฉากตามท้องเรื่อง ตัวบทมีลักษณะเป็นบทพากย์สลับบทสนทนา บทบรรยายตามแบบหนังตะลุงทั่วไป แต่บทหนังตะลุงเรื่องนี้มีลักษณะแตกต่างจากหนังตะลุงเรื่องอื่น ๆ หลายประการดังนี้

๑. **เรื่อง** ผู้ประพันธ์แบ่งเรื่องและตัวละครออกเป็น ๒ ชุด ชุดที่ ๑ เป็นตัวละครสมมุติ ได้แก่ หมื่นทิพเสนา ซึ่งเป็นนายทหารหนุ่ม ผู้ร่วมสงครามยุทธหัตถี นางนงนุช ภรรยาหมื่นทิพเสนา ตัวตลกคือ เท่ง หนูนุ้ย และตัวตลกอื่น ๆ ที่แสดงเป็นชาวบ้าน เหตุการณ์ที่ใช้ตัวละครชุดที่ ๑ นี้ เป็นเหตุการณ์ที่ผู้ประพันธ์ผูกเรื่องขึ้น เป็นเรื่องหลังจากหมื่นทิพเสนา นายทหารที่โดยเสด็จในราชการสงครามกลับมาแล้วเล่าวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรให้ภรรยาฟัง ส่วนชุดที่ ๒ เป็นตัวละครในประวัติศาสตร์สมัยสมเด็จพระนเรศวรเป็น

เรื่องเล่าทั้งสิ้น ผู้ชมจะได้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ จากการเล่าของหมื่นทิพเสนา ซึ่งสมมุติว่าเป็นผู้พบเหตุการณ์เหล่านั้นมาด้วยตนเอง

ตลอดเรื่อง ผู้ประพันธ์จะใช้ตัวละครทั้ง ๒ ชุดนี้สลับกันอยู่ตลอดเวลา ขณะที่ต้องการเสนอเนื้อหาสาระตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ก็ใช้ตัวละครชุดที่ ๒ และเมื่อต้องการแทรกบทตลกให้สนุกสนานก็ใช้ตัวละครชุดที่ ๑ ทำให้ผู้ชมได้ทั้งสาระและความเพลิดเพลินไปในขณะเดียวกัน เหตุที่ผู้ประพันธ์ผูกเรื่องนี้อาจเป็นเพราะธรรมเนียมการเล่นหนังตลุงให้สนุกจะต้องมีตัวตลกแทรก ตัวตลกนี้จะทำหน้าที่ล้อเลียน เจรจาหยอกล้อกับตัวละครอื่น ๆ ให้สนุกสนาน แต่เรื่องสงครามยุทธหัตถี ตัวเอกเป็นพระมหากษัตริย์ซึ่งประชาชนเคารพบูชา ไม่สมควรที่จะนำมาเล่นเป็นตัวละคร ปะปนกับตัวตลก ดังนั้น การแยกตัวละครเป็น ๒ ชุดเช่นนี้ทำให้สามารถเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้โดยไม่ทำให้ผู้ชมเบื่อหน่าย

นอกจากนั้น การสมมุติให้ผู้อยู่ในเหตุการณ์เป็นผู้เล่าเรื่อง ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกเชื่อถือ เพราะมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ผู้เล่าไปพบเห็นมาด้วยตนเอง ยิ่งไปกว่านั้นผู้ประพันธ์สามารถสดุดีวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชผ่านตัวละคร ทำให้ผู้ชมเกิดอารมณ์คล้อยตาม ซาบซึ้งในบทสดุดียิ่งกว่าฟังการสดุดีจากผู้ประพันธ์เอง

๒. ฉาก ในเรื่องนี้ผู้ประพันธ์ใช้ฉากสภาพทั่วไปของกรุงศรีอยุธยา และบ้านหมื่นทิพเสนาประกอบบทของตัวละครชุดที่ ๑ ส่วนฉากที่ใช้กับตัวละครชุดที่ ๒ นั้น จะเปลี่ยนไปตามเนื้อเรื่อง เช่น เมื่อกล่าวถึงตอนสมเด็จพระนเรศวรทรงปรึกษาราชการก็ใช้ฉากท้องพระโรง เมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ในการเดินทางก็ใช้ฉากภาพฉนวนน้ำกองทัพเรือ ฉากปากโมก บางครั้งเป็นภาพเหตุการณ์ในขณะนั้น เช่น เมื่อกล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรทรงพระสุบินก็ใช้ภาพรบจระเข้ ตอนกล่าวถึงสมเด็จพระมหาอุปราชาเสด็จยกกองทัพมาถึงตำบลพนมทวเกิดลมเวรัมภาพัดฉัตรหัก

การใช้ฉากประกอบเปลี่ยนตามท้องเรื่องนี้เป็นกลวิธีแสดงที่แตกต่างจากหนังตะลุงดั้งเดิม คือ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ประกอบการแสดง ได้แก่ การฉายภาพนิ่ง ภาพที่ฉายจะเป็นการฉายจากด้านหลังให้ภาพมาปรากฏบนจอ และมีภาพยนตร์ประกอบแทนที่จะเป็นฉากในจินตนาการของผู้ชมตามแบบหนังตะลุงสมัยก่อน นับเป็นการพัฒนาหนังตะลุงให้แปลกออกไป มีภาพหลากหลายแทนที่จะดูเพียงศิลปะการเชิดและฟังการพากย์เท่านั้น

๓. การสร้างบท ผู้ประพันธ์ใช้การพากย์สลับบทสนทนา ส่วนของตัวละครชุดที่ ๑ ใช้ภาษาธรรมดาในการสนทนากัน ส่วนที่เป็นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จะเสนอในรูปของการพากย์และการเล่าใช้คำประพันธ์หลายประเภท อาทิ กลอนสุภาพ ร่าย และโคลง การพากย์หรือการบรรยายเป็นกลอนแปด ที่ผู้ประพันธ์แต่งเองส่วนมากเป็นการเล่าดำเนินเรื่องให้ทราบความเป็นไปอย่างรวบรัด ถ้าเป็นตอนที่ต้องการเน้นจะนำบทประพันธ์ซึ่งเป็นร่ายและโคลงคัดมา

จากลิลิตตะเลงพ่าย โดยเลือกมาเฉพาะตอนที่ไพเราะ เร้าอารมณ์ หรือทำให้นึกเห็นภาพได้ชัดเจน เช่นตอนพระเจ้านันทบุเรงตรัสประชดพระมหาอุปราชา "....แม้นเจ้าคร้ามเคราะห์กาจ จงอย่ายาตรยุทธนาเอาพัสตราสตรี สรวมอินทรีย์สร่างเคราะห์" ตอนทรงพระสุบิน ตอนทรงกระทำยุทธหัตถี เป็นต้น ส่วนที่ผู้ชมซึ่งพิจารณาอย่างลึกซึ้งอาจรู้สึกขัดกับความเป็นจริงมีอยู่บ้าง เช่นการที่ตัวละครซึ่งสมมุติว่าเป็นคนสมัยกรุงศรีอยุธยายกบทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มาอ้าง ทว่าข้อบกพร่องเล็กน้อยนี้มิได้ทำให้อรรถรสของเรื่อง "สงครามยุทธหัตถี" ลดน้อยลงแต่ประการใด กลับแสดงว่าผู้ประพันธ์เทิดพระเกียรติองค์นิพนธ์ และเลือกตอนที่ไพเราะและซาบซึ้งมาประกอบเรื่องที่แต่งใหม่ได้อย่างเหมาะสม

๔. บทตลก ซึ่งจะขาดไม่ได้ในการแสดงหนังตะลุง ผู้ประพันธ์สอดแทรกเหตุการณ์ในขณะนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทล้อการเมืองและทหาร ซึ่งเป็นผู้ชมส่วนใหญ่ในการแสดงครั้งนั้นได้อย่างแนบเนียน ทำให้บทมีชีวิตชีวา แต่ก็เป็นไปอย่างสุภาพเรียบร้อย

การเสนอเรื่องในประวัติศาสตร์ให้สนุกสนานเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่ผู้ประพันธ์เรื่องสงครามยุทธหัตถี ก็สามารถทำได้สำเร็จโดยอาศัยกลวิธีต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว

เนื้อหา

เป็นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ สมัยสมเด็จพระนเรศวรทรงกระทำยุทธหัตถีกับสมเด็จพระมหาอุปราชาและทรงได้ชัยชนะ ดำเนินเรื่องตามลิลิตตะเลงพ่ายของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส แต่ผู้ประพันธ์ผูกเรื่องให้นายทหารคนหนึ่งในกองทัพของสมเด็จพระ-นเรศวรเป็นผู้เล่าให้ภรรยาของตนฟัง

การเลือกเรื่องตอนสงครามยุทธหัตถีนี้มาแสดงหนังตะลุง นับว่าเหมาะกับโอกาสและสถานที่ เพราะเป็นการแสดงเพื่อบันทึกวีดีโอเทปและนำมาฉาย ณ กองบัญชาการทหารสูงสุด สนามเสือป่า เนื่องในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์ทหารของฝ่ายกิจกรรมชมรมประวัติศาสตร์และพิพิธ-ภัณฑ์ทหาร บทเรื่องนี้เป็นการริเริ่มตัวอย่างการใช้หนังตะลุงเป็นสื่อในการเสริมสร้างความรักชาติศาสน์ กษัตริย์ อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยได้อย่างหนึ่ง

ภาษาและสำนวน

ส่วนที่เป็นบทสนทนาหรือบทเจรจาและบทพากย์ที่แต่งขึ้นใหม่ใช้ภาษาปัจจุบันเป็นส่วนมาก บทสนทนาใช้ภาษาพูดเหมาะแก่ระดับของบุคคล เช่น คำพูดของตัวตลกเป็นภาษาชาวบ้านแทรกอารมณ์ขัน แต่เมื่อพูดถึงพระมหากษัตริย์ ก็ใช้ราชาศัพท์ได้อย่างถูกต้อง ส่วนที่ยกมาจาก

ลิลิตตะเลงพ่าย ก็เลือกตัดตอนมาได้อย่างเหมาะสม ให้ภาพ ให้อารมณ์ ความรู้สึกเป็นอย่างดี นอกจากนั้นบางตอนผู้ประพันธ์ยังใช้บทสนทนาของตัวละครแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้คำในลิลิตตะเลงพ่ายด้วย

ตัวอย่าง นงนุช คำว่า "ฉัด" นี่แปลกนะคะ

เท่ง แปลกจริง ๆ คำ "ฉัด" นี่เป็นภาษาปักษ์ใต้ แปลว่า "เตะ" โบราณท่านใช้ยังงี้ ก็แสดงว่าไทยกลาง ไทยใต้ เป็นพี่น้องร่วมสายเลือดกันมาแต่โบราณจริง

บทหนังตะลุงของกรมศิลปากรที่ปรับปรุง (ชุดจับลิงหัวค่ำ)

บทหนังตะลุงตอนนี้เป็นบทสนทนาระหว่างตัวละคร ๒ ตัว คือ ฤาษีและลิงขาว เริ่มตั้งแต่ฤาษีถามถึงสาเหตุที่ลิงขาวจับลิงดำมัดมา ลิงขาวเล่าว่า ลิงดำประพฤติไม่ดี จึงจับมาเพื่อฆ่า ฤาษีเตือนสติลิงขาวว่า การทำเช่นนั้นไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด จะเป็นเวรกรรมกันต่อไป จึงขอกินทบาตชีวิตลิงดำไว้ และสั่งสอนให้ลิงดำกลับตัว กลับใจ แล้วปล่อยไป

บทเจรจาดังกล่าวค่อนข้างสั้น แต่ก็มีสำนวนที่ไพเราะ มีสัมผัสคล้องจองแทรกอารมณ์ขันเล็กน้อย ทำให้ผู้ชมสนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น "...จนชาวบ้านร้านถนนเขาระอา ด้วยมันคอยดักทิ้งดึงผ้าน่าเสียวไส้ ใครหลบไม่ทันมันก็ควักไข่ไม่เลือกที่ เที่ยวจับโน่นดึงนี่และบีบนั่นเอาทรายโรย เอาไม้ดัน เอาดินอุด ห้ามก็ไม่ฟังไม่ยั้งหยุดยิ่งย่ำยี่...."

นอกจากนั้นมีการนำภาษิตโบราณมาดัดแปลงแทรกในคำเจรจาได้อย่างเหมาะเจาะ ทำให้ถ้อยคำคมคาย เช่น "...เหมือนโบราณท่านย่อมว่าไม้อ่อนนั้นดัดได้แต่ไม้แก่ดัดไม่ไหวให้เผาทิ้ง..." หรือ "...ดูกรลิงดำจงจำใส่ใจไว้ให้มั่น ว่าทำดีผลดีนั้นย่อมคอยก่อ แม้นทำชั่วผลชั่วต่อเติมสนอง....." เป็นต้น

นอกจากให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว บทหนังตะลุงชุดจับลิงหัวค่ำนี้ ยังให้ข้อคิด คติเตือนใจหลายประการ เช่น **ให้ทำความดี ไม่พยาบาทจองเวรกันและกัน ดำเนินชีวิตด้วยจิตเมตตาเป็นที่ตั้ง** เป็นต้น

จังหวัดเพชรบุรี

การแสดงหนังตะลุงจังหวัดเพชรบุรีเป็นการนำวิธีการของหนังใหญ่ของภาคกลางผสมกับวิธีการแสดงของภาคใต้ นายหนังมิได้เขียนบทไว้เป็นแบบฉบับ ส่วนใหญ่ที่นำมาจากหนังใหญ่

ก็คือ บทเบิกหน้าพระ และเรื่อง "รามเกียรติ์" บางตอน แต่ก็มาดัดแปลงต่อเติมบ้าง บทไหว้ครู ก็นำวิธีการของหนังตะลุงภาคใต้มาผสม เช่น บทสวดมนต์ บทไหว้ เทวดา ครูบาอาจารย์ ตลอดผู้มีคุณทั้งหลาย บทพากย์ บทเจรจา ใช้แบบภาคใต้ คือ บทพากย์เป็นกลอน แต่ผสมกลอนชาวบ้าน คือ กลอนหัวเดียวเข้าไปด้วย จึงมีลักษณะคล้ายกลอนลิเก บทเจรจาก็เป็นบทสนทนา และมีบทตลกแทรกทุกตอนในการดำเนินเรื่องซึ่งเป็นที่สนใจผู้ชมมาก การดำเนินเรื่องที่นำมาจากเรื่องเก่าแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ ก็นำมาแต่แนวเรื่องดัดแปลงตามความสามารถของนายหนังและความต้องการของผู้ชม

ส่วนเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ จะเป็นเรื่องสมัยใหม่แบบนวนิยาย หรือเรียกว่า "หนังสมัย" และก็ยังมีเรื่องผสมเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ กับสมัยใหม่ เพราะชาวบ้านยังชอบเรื่องลักษณะไทย ๆ แต่บทเหล่านี้มักไม่ได้เขียนไว้เป็นหลักฐาน เพราะการแสดงเป็นไปในการใช้ปฏิภาณคิดเรื่องพอเป็นเค้า เดินเรื่อง เมื่อมีอุปสรรคก็เบี่ยงเบนดัดแปลงได้ แบบการแสดงลิเกซึ่งเป็นการแสดงพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมมากอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุที่นายหนังเป็นผู้ควบคุมการแสดงเอง ตั้งแต่การสร้างแนวเรื่อง การร้อง การพากย์ การเจรจา นายหนังแต่ละคณะจึงไม่มีบทที่เป็นแบบฉบับตายตัว

ด้วยเหตุดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงได้แต่ไปสัมภาษณ์ และขอให้เล่าบทให้ฟัง ที่เป็นเรื่องทั้งแบบเก่าแบบใหม่บ้าง บทเบ็ดเตล็ดบ้าง อัดแถบเสียงไว้ นอกจากนั้นยังได้จัดให้มีการแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ตอน "ศึกมังกรกรรฐ์" เพื่อดูขนบการแสดงและได้นำบทต่าง ๆ เหล่านี้มาถอดเปลี่ยนตัวอักษร ดังปรากฏในบทที่ ๔ การถอดแถบเสียงมีความยุ่งยากที่วิทยากรใช้สำเนียงเพชรบุรีซึ่งฟังยาก บางตอนผู้พากย์จะใช้ภาษาพูดแบบคนโบราณ การถอดเทปพยายามคงรูปเดิม ทำให้ข้อความบางตอนอาจเพี้ยนจากภาษาปัจจุบันไปบ้าง เช่น "ตริพลาง" เป็น "กริพลาง" แม้จะได้จากบทเขียนบ้างก็จะเป็นทำนองเดียวกัน

การวิเคราะห์บทหนังตะลุง เพชรบุรี

๑. บทไหว้ครู

คณะหนังตะลุงทุกคณะที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลมาได้ จะขึ้นต้นด้วยบทสวดมนต์ นโมฯ ๓ จบ แล้วจึงเบิกหน้าพระ แบบเดียวกับหนังใหญ่

บทเบิกหน้าพระ น่าจะนำมาจาก "ประชุมบทพากย์รามเกียรติ์" พากย์สามตระ ความที่ ๑ (ทั้งหมดมี ๓ ตระ)

ดังจะเห็นได้จากบทของคณะ "น้อย เนรมิตร" ซึ่งใกล้เคียงกับบทประชุมพากย์รามเกียรติ์มากที่สุด มีการเปลี่ยนแปลงบ้าง คือ

๑.๑ *สลับ ฯทวยฯ* กัน เช่น บทของนายน้อย ตั้งต้น ฯทวยฯ ๒ แล้วต่อด้วย ฯทวยฯ ๑ แล้วจึงไป ฯทวยฯ ๓ เป็นต้น

๑.๒ ข้อความในบทเบิกหน้าพระ ในบทประชุมพากย์รามเกียรติ์ บ่งว่าเป็นบทของหนังใหญ่ ดังตัวอย่าง*การนำบทหนังใหญ่ปรับให้เข้ากับหนังตะลุง* มีดังนี้

บทหนังใหญ่

"ตัดไม้มาสี่ลำ ปักทำขึ้นเป็นจอ
สี่มุมแดงย่อ กลางก็ดาดด้วยผ้าขาว"

เนื้อหาแสดงวิธีขึงจอของ หนังใหญ่ ขึงจอกลางแจ้ง

บทหนังตะลุง (น้อย เนรมิตร)

"ตัดไม้มาสี่ลำ ปักทำเป็นโรงจอ
สี่มุมแดงยอ กลางก็ดาดด้วยผ้าขาว"

ส่วนหนังตะลุง ขึงจอบนโรง ซึ่งยกสูงจากพื้น

บทหนังใหญ่

"เร่งเร็วเถิดนายไต้ เอาเพลิงใส่เข้าหนหลัง
ส่องแสงอย่าให้บัง จะเล่นให้ท่านทั้งหลายดู" ฯ

บทหนังตะลุง "น้อย เนรมิตร"

"เร็วเข้าเถิดนายตะเกียง เอาเพลิงมาเหวี่ยงเข้าเบื้องหลัง
ส่องแสงอย่าให้บัง ลูกจะเชิดหนังให้ท่านทั้งหลายดู"

การปรับปรุงบท คงจะให้เข้ากับบรรยากาศ แต่ก็ไม่ให้เสียความและเสียรสคำประพันธ์ยังคงรักษาสัมผัสดังเดิม เพื่อเป็นการเปรียบเทียบบทเดิมกับบทที่ปรับปรุงของคณะต่าง ๆ จึงขอนำบทเบิกหน้าพระของ "ประชุมบทพากย์รามเกียรติ์" มาไว้ ณ ที่นี้ด้วย เพื่อจะได้เห็นชัดเจนว่า บางบท มีการสลับ ตัด ต่อ แต่งเติม เพราะเป็นบทของชาวบ้านที่จำกันต่อ ๆ มา อาจเพี้ยนไปบ้าง จำสับสน ผิดพลาดบ้าง เพราะอ่านเขียนไม่เป็น แต่การเปลี่ยนแปลงบางตอนก็ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น

บทประชุมพากย์รามเกียรติ์

ข้าไหว้พระอนิรุทธ์เริ่มการ โปงป่าท่าธาร

ห้วยละเมาะเสาะเขา

บทหนังตะลุง "น้อย เนรมิตร"

ข้าไหว้พระอุณรุทธ์ผู้เริ่มการ ในโปงป่าและท่าธาร

ห้วยละเมาะและเกาะเขา

สำหรับบทของคณะอื่นบางคณะ อาจจะสลับสับสนมาก และส่วนมากจะเป็นทวยเดียว แต่นำบทหลายทวยมาปะปนกันและเปลี่ยนคำบางคำ ดังเช่น บทของคณะ นายป่วนเชิดชำนาญ เป็นต้น

คำพากย์รามเกียรติ์
(จากประชุมบทพากย์รามเกียรติ์)
พากย์สามตระ ความที่ ๑

๑๖
๐ ข้าไหว้พระเสร็จเรืองฤทธา ทศรถมหา
เป็นเจ้าสำหรับพระธรณี
ไหว้บาทวรนาถจักรี ในพื้นปัถพี
ผู้ใดจะเปรียบปานปูน
ชาวพ่อไพร่ฟ้าหน้าขุน เล็งแลใครจะปูน
ทุกท้าวพระยาย่อมรักษา

๑๑
๐ มีเมียคนหนึ่งเล่า เมื่อจะขึ้นเฝ้าย่อมเล่าลา
เลื่องฤาแต่ก่อนมา เสร็จแล้วจะไหว้ครูเรียน

๑๖
๐ ครูข้าบ่ายหน้าเข้าจับเอาบังเทียน แต่ล้วนคงกะเรียน
ก็จับระบำอยู่เป็นกง
อุ้มครกยกสากวางลง เท้าถีบศรก่ง
ปากก็คาบเอาถ่านเพลิงแดง

๑๑
๐ เบื้องเท้าเธอเหยียบดาบ ปากก็คาบเอาคมแวง
มีดตรีกระบี่แทง พระแผลงเอาไส้ออกเรี่ยราย

๑๖
๐ บัดใจท้าวจะแผลงให้ล้มตาย อาเพศกลับกลาย
ก็กลายเป็นพลของท้าวไท
ยกบุญยอคุณพระวิสัย พิณพาทย์ปางไฉน
เสร็จแล้วจะไหว้ท้าวลา
ท้าวเธอยกหัตถ์ขึ้นวันทยา จึงจะเริ่มให้หา
เอาหนังพระโคมาตัดแปลง

๑๑
๐ จำหลักรูปพระรามา นางสีดาเข้าเฝ้าแผง
พระลักษมณ์ผู้ทรงแรง จะเริ่มเล่นให้อุ่นวัน

๑๖ ๐ เบื้องซ้ายข้าจะไหว้ทศกัณฐ์ เบื้องขวาอภิวันท์
สมเด็จพระรามจักรี

ฯทวย ๑ ฯ

๑๑ ๐ โอมฤาษีฤทธิเดโชชัย เดชพระเลิศไกร
พระสิทธิพรมงคล
ศรีศรีสวัสดีอำพน สุขเกษมสถาผล
เกิดสวัสดีมีชัย
ข้าไหว้คุณพระพุทธสบสมัย โปรดสัตว์อสงขัย
ให้ลุถึงห้องพระนฤพาน
ข้าไหว้พระอนิรุทธิ์เริ่มการ โป่งป่าท่าธาร
ห้วยละเมาะเสาะเขา
๑๖ ๐ ข้าไหว้เทพอยู่ในน้ำ ทุกเถื่อนถ้ำและลำเนา
ไหว้ครูประสิทธิเรา ครูผู้เฒ่าสถิตเสถียร
ข้าจะขอเล่นเรื่องรามเกียรติ์ สอนวาดฉลาดเขียน
สอนเรียนฉลุฉลักเฉลา
พากย์พลส่งเสียงให้ล้ำเลิศ ทั้งคนเชิดให้เพริดเพรา
เล่นล้วนแต่ชาวเรา ให้สรรเสริญเยินยอ
ตัดไม้มาสี่ลำ ปสักทำขึ้นเป็นจอ
สี่มุมแดงยอ กลางก็ดาดด้วยผ้าขาว
๑๖ ๐ วาดรูปพระอิศวรรายดาว เทียบรถบนกลางหาว
อาทิตย์ก็เลื่อนอยู่เห็นแสง
ลงการากษสสำแดง อยุธยากล้าแข็ง
จะเล่นให้ท่านทั้งหลายดู
๑๑ ๐ ชัยศรีโชลนทวาร เบิกบานประตู
ม้องกลองตะโพนครู ดูเล่นให้สุขสำราญ
๑๖ ๐ หนังเราใช่ชั่วช้าสามานย์ เล่นมาแต่ก่อนกาล
บ่ห่อนจะมีใครไยไพ

๑๑
๐ ขอกันสารพัด อุบาทว์เสนียดและจัญไร
ไว้แก่ผู้ไยไพ ติหนังที่ดีว่าบ่มิงาม
๑๖
๐ ข้าขอคุณพระลักษมณ์พระราม เทพเจ้าผู้ทรงนาม
สถิตอยู่ทั่วทุกตัวหนัง

ฯ ทวย ๒ ฯ

สำเร็จสนธสานนท์สำแดง เขียนแล้วดัดแปลง
เป็นเกียรติยศพระรามา
๑๑
๐ เอาหนังพระโคมาจำหลัก ให้เห็นประจักษ์อยู่กับตา
เชิญท่านทั้งหลายมา ชมแต่รูปเงาแทน
๑๖
๐ งามเกลี้ยงเพียงจงกลหัวแหวน ท่านผู้เฒ่าท่านกล่าวแทน
ว่าหนังนี้เกิดสถาพร
๑๑
๐ อุปเท่ห์ท่านบอกให้ ครูผู้ใหญ่ย่อมสั่งสอน
ขอเดชพระภูธร อย่าให้พ่ายแพ้จะอดสู
ที่ใครแพ้ก็ว่าแพ้ อย่าท้อแท้ทำอ่อนหู
ใครชนะเอาเป็นครู หาท่านผู้รู้มาให้หนัง
เร่งเร็วเถิดนายไต้ เอาเพลิงใส่เข้าหนหลัง
ส่องแสงอย่าให้บัง จะเล่นให้ท่านทั้งหลายดู

ฯ ทวย ๓ ฯ

บทไหว้ครู เพชรบุรี ต่อจากการเบิกหน้าพระตามธรรมเนียมแล้ว ยังมีการไหว้ผู้มีคุณอื่น ๆ นอกจากคุณครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนมา ยังมีครูพักลักจำ เทวาอารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลพิภพ แม่โพสพ แม่พระคงคา บิดามารดา เจ้าที่เจ้าทาง ตลอดจนเจ้าของงาน เจ้าของสถานที่ ขอให้คุ้มครองทั้งผู้เล่นและผู้ดูให้มีความสุข เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีคุณ ความมีน้ำใจกว้างขวางของผู้แสดง

การไหว้ครูจะกล่าวอย่างละเอียด การกล่าวถึงผู้ที่ควรไหว้อย่างละเอียดนี่ช่วยให้เห็นภาพได้เป็นอย่างดี

"จะไหว้พระโพสพ เลี้ยงลูกมาจบ ทั่วพิภพโลกา พระอินทร์ พระพรหม พระยม พระกาฬ ท่านบัญชีใหญ่ ตัวลูกตั้งใจ ไหว้ทุกเทวา เทวาข้างเหนือ เทวาข้างใต้ เทวาข้างซ้าย เทวาข้างขวา เทวาใต้น้ำ เทวาเหนือน้ำ สองแควแนวถ้ำ แม่พระคงคา เทวาเบื้องล่าง เทวาเบื้องบน เทวาล่องหน ทุกวิมานชั้นฟ้า"

คำที่ใช้ บางครั้งมุ่งความไพเราะ มากกว่าเนื้อหาที่ถูกต้องตามความจริง เช่น "สิบหกชั้นฟ้า สิบห้าชั้นดิน"

การไหว้ครู ไม่มีการตั้งเครื่องสังเวยเช่นหนังใหญ่ มีแต่การจุดธูป บูชาแล้วนายหนังว่าบทไหว้ครู

การไหว้ครูเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงาม เตือนใจผู้ชมให้มีความกตัญญูต่อผู้มีคุณ ซึ่งขณะนี้คุณธรรมทางจิตใจเหลือน้อยลงทุกที นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นความเชื่อของชาวบ้าน ซึ่งบางท่านอาจจะเห็นเป็นของงมงาย แต่ความเชื่อ (Belief) นี้ เป็นสื่อในทางสร้างคุณธรรมในจิตใจของมนุษย์ แม้ในต่างประเทศซึ่งถือว่าเจริญแล้วก็ปฏิเสธไม่ได้

๒. เรื่องที่แสดง

๒.๑ เรื่องรามเกียรติ์ เนื่องจากเรื่องรามเกียรติ์เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาว เพราะเป็นสงครามยืดเยื้อระหว่างพระรามและทศกัณฐ์ ดังนั้นการเล่นหนังตะลุงเรื่องรามเกียรติ์นี้ ผู้แสดงมักจะจับเอาศึกระหว่างฝ่ายพระรามกับฝ่ายทศกัณฐ์เป็นหลักในการตัดตอนมาเล่น เช่นเดียวกับหนังใหญ่ อาทิ ศึกอินทรชิต ชุดนาคบาศ ชุดพรหมาสตร์ ศึกมังกรกรรฐ์ ฯลฯ โดยเริ่มจากตัวเอกฝ่ายมนุษย์หรือยักษ์ก็ได้ หากเป็นฝ่ายมนุษย์มักจะเริ่มที่พระรามออกมาแนะนำตนเอง มาแนะนำอย่างละเอียดว่า เป็นใคร ลูกใคร มีพี่น้องชื่ออะไร และมาอยู่ที่นี่เพราะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น แล้วตัดเรื่องไปฝ่ายลงกา หากเป็นฝ่ายยักษ์ มักจะเริ่มที่ทศกัณฐ์ออกมาแนะนำตนเองและเทือกเถาเหล่ากอ ต่อจากนั้นก็กล่าวถึงการที่ฝ่ายตนต้องเสียพรรคพวกพี่น้องไปในการทำสงครามและนึกถึงญาติพี่น้องเพื่อนฝูงที่จะมาช่วยศึก ต่อไปก็ให้เสนา (ตัวตลก) ไปตาม ญาติผู้นั้น

เรื่องต่อไปจะดำเนินเรื่องไปตามเนื้อเรื่องรามเกียรติ์ มักจะกล่าวถึงการสู้รบระหว่างฝ่ายมนุษย์และยักษ์จนฝ่ายยักษ์พ่ายแพ้ เป็นอันว่าจบตอน เนื้อเรื่องโดยหลักใหญ่จะตรงกับเรื่องรามเกียรติ์ โดยมากจะเหมือนตอนที่นำมาเล่นหนังใหญ่ซึ่งแต่เดิมก็มีเรื่องปลีกย่อยเพิ่มเติมจากเรื่องเดิมอยู่บ้าง เช่น ในบทพากย์หนังใหญ่วัดขนอน ตอนศึกมังกรกรรฐ์ เพิ่มบทพระรามใช้ให้เกสรทมาลา ซึ่งเป็นเพื่อนรักกับมังกรกรรฐ์ไปลวงมังกรกรรฐ์ ซึ่งเนรมิตตัวปลอมไว้หลายตัว ให้มังกรกรรฐ์ตัวจริงออกมา เพื่อให้มังกรกรรฐ์ถูกศรพระรามนั้น เกสรทมาลาถูกศรตกลงมาตาย

ด้วย แล้วพระรามแผลงศรให้เกสรทมาลาฟื้นขึ้นภายหลัง แต่ในบทหนังตะลุงของนายป่วน มังกรกรรฐ์ถูกศรล้ม แล้วเกสรทมาลาเสียใจว่า ตนเป็นผู้ทำให้เพื่อนร่วมสาบานตาย จึงดึงศรที่ปักอกเพื่อนมาแทงตนเองให้ตายตามเพื่อนบ้าง การต่อเติมดีใน**การให้คติเรื่องสัจจะ** แต่ในการแปลงบางตอน เช่น ให้มังกรกรรฐ์เป็นพระสหายทศกัณฐ์ เป็นการแปลงเรื่องเดิมให้ผิดเพี้ยนไป

๒.๒ เรื่องประเภทที่นำเค้าเรื่องมาจากชาดก นิทานพื้นบ้าน เรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ลักษณะที่เห็นร่วมกันก็คือ มักเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรม คือ ทำกรรมอะไรไว้ย่อมได้สิ่งนั้นตอบสนอง ทำนองทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บางครั้งเป็นเรื่องที่แสดงว่า ธรรมะ ย่อมชนะอธรรม ฝ่ายอธรรมมักมีทีท่าได้เปรียบในตอนต้น ขณะที่ฝ่ายธรรมะต้องตกระกำลำบาก แต่ในที่สุดฝ่ายธรรมะก็จะเป็นฝ่ายชนะในที่สุด เช่น ยักษ์จะพ่ายแพ้มนุษย์ นางโกงซึ่งพยายามกลั่นแกล้งนางเอกต่าง ๆ นานา ในที่สุดก็ต้องพ่ายแพ้ ฯลฯ บางเรื่องมีเนื้อหาแสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบกรรมดีตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ แม้จะมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ นานา ก็มักจะฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ โดยมากมักจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยหรือมีของวิเศษ เป็นของคู่บารมี

๒.๓ เรื่องปัจจุบันของหนังสมัยที่มีลักษณะคล้ายนวนิยาย สร้างเหตุการณ์ ฉาก และตัวละคร คล้ายชีวิตจริง เนื้อเรื่องต่าง ๆ พยายามให้สมจริงมากขึ้น เนื้อหาสาระกว้างขึ้น อาจจะจับเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาเล่นก็ได้ บางเรื่องก็สะท้อนภาพสังคม หรือความเป็นไปในขณะนั้น เรื่องประเภทนี้นายหนังอาจจะคิดขึ้นเองบ้างหรืออาจจะได้เค้าเรื่องมาจากนวนิยาย ละครวิทยุ หรือละครโทรทัศน์บ้าง บางครั้งอาจจะได้มาจากชีวิตจริงที่ได้พบเห็นหรือได้ยินได้ฟังมาก็เป็นได้

๒.๔ เรื่องที่มีลักษณะปนกันระหว่าง เรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่มีอภินิหาร สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเรื่องนวนิยายผสมกัน เพื่อเป็นการเอาใจผู้ดูให้ได้เรื่องหลายรส

อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นเรื่องประเภทใด ในการแสดงหนังตะลุงผู้แสดงมักแทรกเหตุการณ์ เรื่องราวความเป็นไปของสังคมในขณะนั้นไว้เสมอ บางครั้งแทรกในแง่เสียดสีประชดประชัน บางครั้งแทรกในแง่นำมาเป็นเรื่องโต้ตอบ ของตัวละคร คนดูจะรู้สึกพอใจ และบางครั้งเป็นการสร้างอารมณ์ขันได้ด้วย

การแสดงหนังตะลุงนั้นในบางครั้งอาจจะแสดงไม่จบในวันเดียว ดังนั้นเรื่องของหนังตะลุงบางเรื่องจะไม่มีจุดที่จะจบแน่นอน นายหนังสามารถแสดงต่อไปได้เรื่อย ๆ เมื่อจะเลิกแสดงแต่ละคืนก็มักจะทิ้งค้างไว้ตรงที่ตื่นเต้น หรือขมวดปมปัญหาไว้ และมีหลายครั้งที่แม้จะเล่นที่เดียวกันหลาย ๆ คืน ก็มิได้กลับมาต่อเรื่องเก่า ทั้งนี้นายหนังบางคนให้ความเห็นไว้ว่าเป็นเพราะการดูหนังตะลุงนั้นถือว่าการจบมิใช่สิ่งจำเป็น เพราะทั้งผู้แสดงและผู้ดูต่างก็ทราบว่าตอนจบ ท้ายสุดก็คือ ตัวเอกกลับบ้านเมืองพบบิดามารดา สิ่งสำคัญคือ **การดำเนินเรื่องในฉากต่าง ๆ ซึ่งเป็นการกล่าวถึงการผจญภัยนานาประการ ซึ่งนายหนังสามารถแต่งเติมได้ด้วย**

บทตลก บทอัศจรรย์ บทชม ฯลฯ ความเพลิดเพลินของคนดูอยู่ที่รายละเอียดและการแสดงของนายหนัง มิได้ขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องเท่านั้น นอกจากนั้นยังมีผู้กล่าวว่า การที่แสดง ไม่จบเรื่องกลับเป็นผลประโยชน์ต่อนายหนังในอันที่จะเลิกแสดงเมื่อใดก็ได้ หากแสดงได้ครึ่งคืนไม่มีคนดูก็จบได้ หรือแสดงจนสว่างยังมีคนดูก็อาจจะแสดงต่อได้อีก แต่บางเรื่องนายหนังอาจจะมีแนวเรื่องอยู่แล้ว หากให้เล่าเรื่องก็เล่าต่อได้ ส่วนการแสดงก็ตัดตอนมาแสดงตามความเหมาะสมหากเรื่องใดคนนิยมมาก ๆ อาจจะแสดงตอนต่อ ๆ ไปถึงตัวละครรุ่นลูกรุ่นหลานได้

๓. ตัวละคร

๓.๑ ตัวครู บางคณะจะเป็นตัวฤษี หรือพระอิศวร บางคณะจะเป็นพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแทน

๓.๒ ตัวละครในเรื่อง

ตัวละครในหนังตะลุงสมัยก่อน ซึ่งเล่นเรื่องรามเกียรติ์หรือเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น ลักษณวงศ์ แก้วหน้าม้า สังข์ทอง ฯลฯ มักจะมีลักษณะที่คล้าย ๆ กัน เช่น มีมนุษย์ ยักษ์ เทวดา เทพเจ้า ฤาษี ภูตผีปีศาจ วิญญาณ นาค ฯลฯ

ตัวเอกฝ่ายชาย มักจะเป็นโอรสกษัตริย์ ที่เป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม มักจะมีสิ่งแปลกหรือเด่นเฉพาะตน เช่นมีกำเนิดที่แปลก มีอำนาจเหนือมนุษย์ธรรมดา มีของวิเศษคู่บารมี

ตัวเอกฝ่ายหญิง มักมีกำเนิดแปลก ๆ หรือถ้าเป็นธิดากษัตริย์ ก็ต้องพลัดพรากจากเมือง บางครั้งยักษ์หรือฤาษีเก็บไปเลี้ยงไว้ นางเอกมักจะเป็นคนดี มีคุณธรรม แต่ต้องประสบเคราะห์กรรม เช่น ถูกใส่ร้าย ต้องจากคู่ครอง เป็นเหตุให้มีการเดินทาง ผจญภัยต่าง ๆ เพื่อติดตาม

ตัวร้าย อาจเป็นชายหรือหญิงก็ได้ เช่น โจร นางอิจฉา ตัวละครเหล่านี้มักเป็นผู้ทำให้ตัวเอกต้องประสบเคราะห์กรรม

เจ้าเมือง มักเป็นคนดี มีศีลธรรม เป็นบิดาของพระเอกหรือนางเอก บางครั้งประสบเคราะห์กรรมและช่วยตัวเองไม่ได้ เช่นลูกหาย หรือ ถูกขับออกจากเมือง ฯลฯ

ยักษ์ มีทั้งยักษ์ฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว ยักษ์ฝ่ายดีจะมีศีลธรรม มีความยุติธรรม ส่วนยักษ์ฝ่ายชั่วจะมีกำลังอำนาจ หรืออาวุธวิเศษที่ใช้รุกรานผู้อื่น แต่ในที่สุดจะถูกปราบ บางครั้งยักษ์จะมีลูกสาว หรือได้เด็กผู้หญิงมาเลี้ยง ลูกสาวยักษ์ (เป็นมนุษย์) มักเป็นภรรยาตัวเอกฝ่ายชาย

เทวดาและเทพเจ้าหรือผู้มีฤทธิ์ บางครั้งเป็นเทพบนสวรรค์ เช่น พระอินทร์ แต่บางครั้งก็เป็นรุกขเทวดา คนธรรพ์ ฯลฯ ส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายดี คอยช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำชูตัวเอกให้รอดพ้นภัยพิบัติต่าง ๆ

ฤาษี มักเป็นคนดี มีศีลธรรม เป็นผู้ให้วิชาความรู้ และของวิเศษแก่ตัวเอก เป็นผู้ช่วยตัวเอกเมื่อพบวิกฤตการณ์ต่าง ๆ บางครั้งฤาษีจะเป็นตัวที่โต้ตอบกับตัวตลก ช่วยให้เรื่องมีรสชาติขึ้น

ภูตผี ปีศาจ วิญญาณ มักคอยปกป้องคุ้มครองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คอยรังควานผู้คน บางครั้งจะเป็นตัวตลกทำให้เรื่องสนุกขึ้น

นาค มักปรากฏในเรื่องที่เกี่ยวกับบาดาล มักเป็นผู้มีศีลธรรม คอยช่วยเหลือมนุษย์

สัตว์อื่น ๆ อาจเป็นสัตว์ธรรมดาหรือสัตว์ในวรรณคดีก็ได้ บางครั้งมีอำนาจพิเศษเป็นสัตว์คู่บารมีตัวเอก

ในสมัยโบราณ จะมีตัวละครมาก ในสมัยปัจจุบัน ตัวละครลดลง แต่มีบทบาทที่จริงมากขึ้น ที่จังหวัดเพชรบุรีนี้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า **การแกะรูปหนังตะลุงจะคำนึงถึงบุคลิกลักษณะของตัวละครประเภทต่าง ๆ ด้วย** เช่น นางเอก นิยมฉลุหนังจนโปร่ง นางอิจฉา มีหน้าสีหม่นทึบ มีลักษณะไม่ดี เครื่องแต่งกายของตัวเอก ๆ ก็มักจะแกะสลักอย่างวิจิตรพิสดาร ระบายสีสวย ส่วนตัวธรรมดาและตัวตลกมักจะทำไม่ละเอียด ระบายสีมืด ๆ

ตัวละครในเรื่องสมัยใหม่ มักเป็นคนธรรมดา เป็นบุคคลในอาชีพต่าง ๆ เช่น ตำรวจ ทหาร นายแพทย์ นางพยาบาล กำนัน นักศึกษา ชาวนา กรรมกร นักร้อง ฯลฯ

๓.๓ ตัวตลก ตัวละครในหนังตะลุงที่ขาดเสียมิได้ในทุกเรื่อง คือ ตัวตลก ตัวตลกจะทำหน้าที่หลาย ๆ อย่าง ในการบอกเรื่องจะมีตัวตลกที่เป็นตลกเอกของคณะเป็นผู้มาบอกเรื่อง เช่น หนังตะลุงคณะนายป่วน จังหวัดเพชรบุรี ใช้ตัวนกแก้ว ประกาศเรื่องเพราะถือเป็นตัวครู ตัวตลกเหล่านี้ บางตัวก็ซ้ำกับหนังตะลุงภาคใต้ ส่วนมากมักเป็นตัวที่นิยมกันทั่ว ๆ ไป เช่น เท่ง หนูนุ้ย ขวัญเมือง ยอดทอง แต่บางตัวก็คิดขึ้นมาเอง เช่น อ้ายจก ตุ๊ดตู่ นกแก้ว ฯลฯ ตัวตลกเหล่านี้จะมีประวัติความเป็นมาเฉพาะของแต่ละตัวเช่นเดียวกับภาคใต้

ตัวตลกเหล่านี้จะทำหน้าที่แทรกในเวลาดำเนินเรื่อง ทำให้เรื่องดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วด้วย ตัวตลกเป็นตัวที่ทำให้การแสดงครั้งนั้น ๆ สนุกสนาน เพราะตัวตลกมักจะมีคารมคมคายเสมอ ๆ

การแสดงที่ผู้ชมชอบก็คือ การพูดถึงลักษณะพิการหรือลักษณะไม่ดีของตนเอง หรือเพื่อนตลกด้วยกัน เป็นทำนองล้อเลียน หรือเน้นให้เห็น เพื่อให้เกิดอารมณ์ขัน โดยผู้ที่มี

3333

ลักษณะเช่นนั้นมิได้โกรธหรือแกล้งทำเป็นโกรธ ตัวตลกจะใช้ภาษาธรรมดา พูดสำเนียงเหน่อแบบชาวบ้าน บางครั้งค่อนข้างจะหยาบโลนไม่สุภาพ มีการสบถสาบาน แต่ก็เป็นที่พอใจของคนดู ตัวตลกหลาย ๆ ตัวที่มักจะนำเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน หรือในสังคมขณะนั้น หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระยะนั้นมาแทรกลงในบท บางครั้งก็วิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์เหล่านั้นบางทีก็ใช้เพลงสมัยใหม่ที่นิยม เข้าประกอบทำให้คนดูชอบใจ การแทรกนี้นายหนังจะแทรกอย่างมีศิลปะเข้ากับเนื้อหา ซึ่งทำให้ผู้ชมพอใจมาก

นอกจากตัวตลกจะทำหน้าที่ดังกล่าวแล้ว หลาย ๆ ครั้งตัวตลกจะทำหน้าที่เป็นผู้ติดตามรับใช้พระเอกหรือนางเอก ตัวตลกเหล่านี้จะคอยสอดแทรกเสนอความคิดเห็น หรือแนะนำในทางที่ทำให้ผู้ชมชอบใจ หรือในบทเกี้ยวพาราสีตัวตลกจะทำหน้าที่แทรก ทำให้เรื่องดำเนินไปได้อย่างสนุกสนาน บางทีก็มีการนำเพลงที่กำลังนิยมกันมาแทรกเช่นเพลง "บนดอย" เป็นต้น

ในปัจจุบัน ตัวตลกเป็นตัวที่มีบทบาทสำคัญมากตัวหนึ่ง เป็นตัวชูโรงที่ทำให้ผู้ชมติดใจ นอกจากลักษณะรูปร่างที่แปลกจากตัวอื่นในท้องเรื่องแล้ว การแกะตัวหนังก็ทำให้มีการเคลื่อนไหวได้มากกว่า บทที่สอดใส่ให้ตัวตลกพูดยังอาจจะให้เป็นไปตามผู้เชิดต้องการ ในปัจจุบัน**ได้มีผู้นำตัวตลกของหนังตะลุงไปใช้ในการโฆษณาสินค้าทางโทรทัศน์**

๔. ฉาก

ฉากของหนังตะลุงเป็นการร้องบรรยายและเชิดรูปต่าง ๆ ตามท้องเรื่อง เช่น ต้นไม้ ปราสาท ราชวัง ฯลฯ ฉากในสมัยก่อนเน้นฉากปราสาท บ้านเมือง พระราชวัง ท้องพระโรง ห้องบรรทม ป่าไม้ ภูเขา และธรรมชาติทั่ว ๆ ไป แต่ปัจจุบันมีฉากต่าง ๆ กันออกไป เพราะเรื่องมีแนวโน้มมาทางสมจริง และใกล้เคียงกับชีวิตจริงเพิ่มขึ้น บางคณะมีการเพิ่มแสงสีให้น่าชมยิ่งขึ้น

๕. ลักษณะคำประพันธ์

๕.๑ บทไหว้ครู

๕.๑.๑ สำหรับ**บทเบิกหน้าพระ**นั้น เป็นคำประพันธ์ กาพย์ฉบัง ๑๖ และ กาพย์ยานี ๑๑ ตามแบบฉบับดั้งเดิม ซึ่งจะเห็นได้ว่า สลับกันไป บางทีสลับแต่ละบท บางทีก็หลายบทแล้วจึงเปลี่ยน

ตัวอย่าง

๑๖
๐ ข้าไหว้พระอนิรุทธ์เริ่มการ โปงป่าท่าธาร
ห้วยละเมาะเสาะเขา

๑๑
๐ ข้าไหว้เทพอยู่ในน้ำ ทุกเถื่อนถ้ำและลำเนา
ไหว้ครูประสิทธิเรา ครูผู้เฒ่าสถิตเสถียร

๑๖
๐ ข้าจะขอเล่นเรื่องรามเกียรติ์ สอนวาดฉลาดเขียน
สอนเรียนฉลุฉลักเฉลา

ฯลฯ

๕.๑.๒ บทไหว้ครูอื่น เป็น ลักษณะกลอนหัวเดียว ซึ่งเป็นกลอนชาวบ้านที่สืบต่อกันมาช้านาน

ตัวอย่าง

เทวาข้างเหนือ	เทวาข้างใต้	เทวาข้างซ้าย	เทวาข้างขวา
เทวาใต้น้ำ	เทวาเหนือน้ำ	สองแควแนวถ้ำ	แม่พระคงคา
เทวาเบื้องล่าง	เทวาเบื้องบน	เทวาล่องหน	ทุกวิมานชั้นฟ้า

บางทีก็เป็นคำพูดธรรมดา แต่ให้มีคำคล้องจองกันบ้าง

ตัวอย่าง

ขอเชิญดวงวิญญาณ ลอยละลิ่วปลิวมา ล้วนเคยรู้จัก ชวนชักพ่อมา ช่วยมาอารักขา ทุกคนที่มา ให้รอดปลอดภัย ทั้งคนเล่นและคนดู อย่าให้มีศัตรูต่อไปฯ

๕.๒ เรื่องรามเกียรติ์ แทบทุกคณะจะนำบทพากย์พลับพลาที่ไพเราะบางตอนจากหนังใหญ่ตอนพระรามครวญถึงนางสีดา ในชุด "ศึกอินทรชิต" ครั้งที่หนึ่ง เป็นกาพย์ยานี ตัดแต่งต่อเติมบางตอน

บทหนังใหญ่

เมื่อนั้นพระจักรกฤษณ์ บุญฤทธิ์ไม่มีสอง
เนาในพลับพลาทอง เข้าสู่ห้องที่ไสยา
ฆ้องยามประโคมทุ่ม **ให้กลัดกลุ้มในวิญญาณ์**
หวนคิดถึงสีดา จนนาฬิกาได้ทุ่มปลาย
พระเอนแอบแนบยี่ภู่ พิศดูดาราราย
แสงดาวจับเดือนหงาย คล้ายแก้มน้องละอององ์

รุกขาลดาชาติ ระดะดาษลำดวนดง
หอมคล้ายละม้าย**องค์** สีดาดวงที่ตกไป
โอ้ปานฉะนี้จะเศร้าซูบ จะผิดรูปแต่ก่อนไป
จำจากพระจำไกล ทั้งนี้เนื้อชรอยกรรม
โอ้อกเอ๋ยจะทำไฉน จะได้ผู้ใดภักดีนำ
บอกข่าวให้รู้คำ ว่าพี่ยกมาติดตาม
ฟังไปจนไก่แก้ว ขันแจ้อยแจ้วประจำยาม
เหมือนเสียงพงางาม เจ้าปลอบปลุกที่ไสยา

บทหนังตะลุง ของนายบ่วน เชิดชำนาญ

เมื่อนั้นพระจักรกฤษณ์ บุญฤทธิ์ไม่มีสอง
เนาในพลับพลาทอง เข้าสู่ห้องที่ไสยา
ได้ยินยามประโคมทุ่ม ให้กลัดกลุ้ม**ถึงสีดา**
หวน**คนึงรำพึงหา** จนนาฬิกาได้ยามปลาย
พระเอน**อิงเข้าพิงยี่**ภู่ พิศดูดาราราย
แสงดาวเมื่อเดือนหงาย คล้ายแก้มน้องละอองค์
รุกขาลดาชาติ ระดะดาษาลำดวนดง
ห้อมคล้าย**สไบทรง** **พระพิศวงคนึงครวญ**
น้ำค้างเหยาะยะเยือกหยัด **พระพายพัดดูหอมหวล**
กลิ่นแก้วเหมือนกลิ่นนวล **รัญจวนแทบจะดิ้นอยู่แดยัน**

บทสุดท้ายแต่งใหม่ คงจะรวบรัดให้สั้นเข้า แต่ก็ไพเราะ เล่นสัมผัส เล่นคำ

๔.๓ การเดินเรื่อง ใช้บทประพันธ์ประเภทกลอนและบทสนทนา กลอนที่ใช้มีรูปแบบต่าง ๆ กัน

๑. กลอนแปด

ในการเริ่มเรื่องมักจะใช้กลอนแปด เช่น บทเกริ่นของเจ้าเมือง

มีเมืองหนึ่งใหญ่โตระโหฐาน ตั้งตระหง่านสูงเยี่ยมเทียมเวหา
ผู้ประมุขครองเมืองเรืองเดชา มีบุญญาครองราชย์สวัสดี
ยังมีอีกองค์พระชายา พร้อมด้วยโอรสาสมศักดิ์ศรี
มีหมู่อำมาตย์ราชเสนี มีทั้งรัฐมนตรีเป็นที่ปรึกษา....

๒. **กลอนหัวเดียว** *(กลอนที่ลงท้ายด้วยสระเดียวกัน)*

ลักษณะการแต่งแบบกลอนหัวเดียวนี้ พบมากในบทร้องของหนังตะลุงคงจะปรับมาจากแบบของหนังตะลุงภาคใต้ ที่ใช้กลอนในการพากย์บรรยายเรื่อง แต่การร้องกลอนของชาวบ้านภาคกลางเป็นแบบกลอนหัวเดียว ดังเช่นเพลงพื้นบ้านต่าง ๆ การร้องกลอนหัวเดียวอาจจะเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากเพลงพื้นบ้านก็เป็นได้ บางทีนายหนังก็ร้องเป็นทำนองลิเกซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมมากอย่างหนึ่ง

ตัวอย่าง

ยังมีนักสิทธิ์จิตศรัทธา ถือสิกขามุนี มีสัจจะ
ธุดงค์องค์เดียวนี้เปลี่ยวคน ดั้นด้นอยู่ในป่าด้วยมานะ
ถือศีลกินบวชสวดคัมภีร์ ตัดโลกีย์จะมีตะบะ

ฯลฯ

แต่ก็มีหลายตอนที่มุ่งเนื้อหามากกว่าลักษณะคำประพันธ์ ดังที่กล่าวไปแล้ว

ในส่วนการแต่งเนื้อเรื่อง แม้บางครั้งจะมิได้เป็นไปตามลักษณะคำประพันธ์แต่จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งมุ่งเสียงที่ไพเราะเวลาขับร้องเป็นสำคัญ เช่น

นกโพระดกจับประดู่ นกสีชมพูจับกอไผ่
นกกระเต็นจับไม้แต้ว นกแซงแซวจับต้นไทร
นกกระทุงจับกระถิน นกขมิ้นจับต้นละใบ
เขาชะวาขันเร็วไม่กลัวทุกข์ มีความสุขแล้วจะทุกข์อะไร

นอกจากจะมุ่งความไพเราะแล้ว ในการแต่งบทหนังตะลุง ยังมุ่งคารม คมคาย มีคติสอนใจแทรกด้วย

ตัวอย่าง การใช้ถ้อยคำสำนวนที่มีคติและมีความไพเราะ

จะว่าหนักอะไรในดินดอน ถึงสิงขรก็ไม่หนักเท่าเรารักกัน
จะว่าเจ็บเจ็บแผลพอแก้หาย ถ้าเจ็บกายชีวาแทบจะอาสัญ
โอ้ ถ้าเจ็บแทนแสนจะเจ็บพลัน สุดจะพรั่นสุดจะกลืนในอารมณ์
จะว่าขมอะไรในพิภพ ไม่อาจลบบอระเพ็ดที่เข็ดขม
จะว่าดาบคมก็ไม่สู้คารมคม จะว่าลมลมปากนี้มากแรง

ตามปกติผู้ที่จะเป็นนายหนังได้มักจะต้องมีปฏิภาณไหวพริบดี สามารถนำเอาเหตุการณ์เฉพาะหน้ามาแทรกให้สนุกสนาน และถ้ามีเหตุการณ์ขัดข้องเกิดขึ้น นายหนังต้องสามารถว่ากลอนให้เข้ากับสถานการณ์ หรือกล่าวแก้สถานการณ์ได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทหนังตะลุงนั้น นอกจากจะมุ่งใช้ร้องเพื่อดำเนินเรื่องแล้ว นายหนังยังต้องมีความรู้กว้างขวาง สามารถนำแนวคิดจากบทประพันธ์เรื่องอื่น ๆ มาเป็นแนวแต่งโดยให้ผสมผสานและมีความไพเราะใน**การใช้คำให้มีเสียงน่าฟัง คล้องจอง เข้าใจง่าย มีคติ ลึกซึ้ง สอนใจ ให้แง่คิด** แก่ผู้ชมอีกด้วย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทหนังตะลุงที่ได้จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเรื่องรามเกียรติ์ตอนต่าง ๆ ๖ ตอน คือ

๑. ตอน "สีดาวาดรูปทศกัณฐ์" เป็นบทแบบสมัยใหม่ใช้เค้าเรื่องรามเกียรติ์

๒-๕. ได้จากสมุดข่อยของนายหนังที่ไม่ได้เล่นแล้ว แต่ยังเก็บบทไว้ คือตอนศึกอินทรชิต พาลีสอนน้อง ศึกพรหมาสตร์ หนุมานเกี้ยวนางวานรินทร์

๖. บทเขียนจากความจำ คือ บทจับลิงหัวค่ำ และอินทรชิตเผลงศรนาคบาศ

บทวิเคราะห์หนังตะลุง
บทหนังตะลุง เรื่อง "พระราม"
(ตอนสีดาวาดรูปทศกัณฐ์)

เนื้อเรื่อง จับตอนพระรามประพาสป่ากับพระลักษมณ์ นางสีดาซึ่งอยู่ที่ตำหนัก เสด็จไปสรงน้ำ นางอดูล ปีศาจซึ่งผูกพยาบาทว่านางสีดาเป็นต้นเหตุให้ทศกัณฐ์สิ้นชีวิตได้แปลงกายเป็นสาวใช้ มาถามนางสีดาถึงรูปร่างหน้าตาของทศกัณฐ์และรบเร้าให้ปั้นรูปให้ดู นางสีดาทนคำรบเร้าไม่ไหวจึงวาดรูปทศกัณฐ์ พอทราบว่าพระรามเสด็จกลับนางอดูลก็รีบเข้าสิง ทำให้ลบรูปไม่ได้ นางสีดาจึงซ่อนรูปไว้ใต้พระแท่นบรรทม ด้วยฤทธิ์ของนางปีศาจทำให้พระรามเกิดความร้อนรุ่มขณะประทับบนพระแท่น แม้เสด็จไปสรงน้ำแล้วกลับมาก็ร้อนอีก จึงโปรดให้เสนาไปเชิญเสด็จพระลักษมณ์มา ค้นใต้พระแท่นพบรูปทศกัณฐ์

ลักษณะของบท เป็นร้อยแก้วทั้งหมด ส่วนที่เป็นบทร้องจะวงเล็บว่า บทร้อง ฯลฯ ไม่ใส่ตัวบทไว้ เข้าใจว่านายหนังจะเสริมเองขณะแสดง เมื่ออ่านบทหนังตะลุงตอนนี้พบว่า

มุ่งที่การดำเนินเรื่องให้ผู้ชมเข้าใจ ไม่มุ่งด้านพรรณนาให้เห็นภาพ ให้อารมณ์ความรู้สึกมากนัก มีการเสนอเรื่องให้สนุกสนาน ด้วยการแทรกอารมณ์ขันไว้ เช่น เมื่อตัวละครเรียกนางสีดาว่า หม่อมแม่ รำพึงต่อว่า "พ่อแม่ทางไหน ก็ไม่รู้เรื่อง" หรือเมื่อนางสีดาจะผลัดผ้าลงสรง นางกำนัลก็กล่าวว่า "หม่อมฉันไม่ต้องผลัด แก้ก็ได้พะยะค่ะ" เป็นต้น คำที่นางสนมกำนัลและเสนาเรียกพระราม นางสีดาว่า คุณพ่อ คุณแม่ เป็นภาษาซึ่งชาวบ้านใช้เรียกผู้ที่ตนยกย่อง การใช้ภาษาเช่นนี้ทำให้ผู้ชมเกิดความเป็นกันเอง และมีอารมณ์ร่วมกับตัวละครได้ ไม่รู้สึกว่าเป็นเรื่องของเจ้านายไกลตัวจนเกินไป นอกจากนั้นภาษาที่ใช้ก็เป็นภาษาชาวบ้านผสมราชาศัพท์เล็กน้อย ให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องของเจ้านาย เช่น "คุณพ่อจะไปประพาสก็ตามใจคุณพ่อ" "เดี๋ยวพี่จะไปสรงน้ำ เดี๋ยวพี่จะกลับมานอนใหม่" ฯลฯ หรือการใช้คำว่า "บดี" คู่กับชื่อนางสีดาว่า "องค์บดีสีดา" เป็นการใช้ที่ให้ความรู้สึกว่าเป็นนางผู้สูงศักดิ์เท่านั้น มิได้คำนึงถึงความหมายที่ถูกต้อง คำที่ใช้ต่อท้ายคำพูดบางครั้งตัวละครที่เป็นหญิง ก็ใช้ "พะยะค่ะ" ทั้งนี้ เข้าใจว่าผู้แสดงคงเพียงแต่ต้องการให้ดูเป็นการพูดกับเจ้านายโดยไม่คำนึงว่าจะต้องใช้คำต่อท้ายให้เหมาะกับเพศ คำหลายคำอาศัยเสียงคล้ายคลึงซึ่งผู้ชมสามารถเข้าใจความหมายได้ เช่น บรรศัลย์ปัจถอน (บรรจถรณ์) เป็นยังไฟ (เป็นดั่ง, เป็นอย่างไฟ) ประดุจยังไฟ (ประดุจดังไฟ) ทรงพระดูลย์โศกา (ทรงโศกาดูลย์) หรือคำว่า บัญชาปราศรัย ใช้ในความหมายว่า ปราศรัย ฯลฯ

การศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นผู้เขียนบทเขียนตามสภาพความเป็นจริงในชนบทดังที่ได้เคยพบเห็นกันมาเมื่อเข้าเฝ้าเจ้านายว่าการใช้ภาษาราชาศัพท์ที่ถูกบ้างไม่ถูกบ้างนั้น องค์พระมหากษัตริย์หรือพระราชวงศ์ทรงเห็นว่าเป็นความจริงใจและมีความใกล้ชิดกันมากกว่า บทหนังตะลุงเรื่องนี้ทำให้ทราบว่าลักษณะของการสื่อสารด้วยภาษาของชาวบ้านเป็นอย่างไร เมื่อเปรียบกับเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์จะทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างวรรณกรรมพื้นบ้านกับวรรณกรรมราชสำนักได้หลายแง่หลายมุม

เรื่อง "รามเกียรติ์"
ตอนศึกอินทรชิต

เนื้อเรื่อง ตอนที่ 1 จับตอนกองคอยเหตุทราบว่ากุมภกรรณล้ม จึงกลับไปทูลทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์เสียใจมาก และให้ทหารไปตามอินทรชิตมาเฝ้า อินทรชิตรับอาสาออกศึก จึงลาไปจัดเตรียมทัพ ความจบลงตอนที่เริ่มเคลื่อนทัพไปรบกับพระราม

ตอนที่ 2 จับตอนอินทรชิตแพ้ศึกมาหานางมณโฑ นางมณโฑรำพันและพาไปเฝ้าทศกัณฐ์ เผื่อว่าทศกัณฐ์จะเปลี่ยนใจไม่ส่งอินทรชิตออกไปรบอีก แต่ทศกัณฐ์กลับถามเกี่ยวกับการรบและการทำพิธีกุมภนิยา ความขาดตอนเพียงแค่นี้

เรื่องที่ได้มาตอนนี้ไม่สมบูรณ์และมีข้อความบางตอนเลอะเลือนหรือชำรุด ทำให้ไม่สามารถอ่านข้อความได้

ลักษณะของบท เป็นบทพากย์สลับเจรจา ส่วนที่เป็นบทพากย์ใช้กาพย์ฉบัง ส่วนบทเจรจาใช้ร่ายยาวคล้ายบทโขนหรือหนังใหญ่ การแต่งค่อนข้างเป็นทางการกว่าบทเรื่องพระราม แต่ก็ยังเห็นได้ว่าไม่พิถีพิถันในเรื่องการใช้คำและตัวสะกดมากนัก เช่น อย่า**แผ้วพาล ประณมกร สาถีถือธนู ห้อยหูดูรยง** อย่างไรก็ตามบทที่ได้มานี้ มีบทพรรณนาทัพ ที่ให้ภาพชัดเจนพอสมควร และบทรำพันที่เร้าอารมณ์ความรู้สึกได้เป็นอย่างดี เช่น

"ลางช้างนิลสีเมฆมอ ปรบหูชูคอ
ตระหง่านมากลางโยธี
โกญจนาทกาจก้องโกลี ขุกซัดปถพี
เพียงหนึ่งจะทรุดโทรมลง..."

และ "สู้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงรักษาพยาบาล แม่อุ้มทองทรมานมาถึงสิบเดือน เหมือนหนึ่งใจแม่จะขาดเด็ด รักษาอุทรอันชั้นจะรับประทานก็ต้องระวัง จะนอนนั่งก็ต้องลำบากทนจนเจ้าคลอดรอดมาโตใหญ่ถึงเพียงนี้ หวังจากฝากซากผีของมารดา..."

เรื่องพาลีสอนน้อง

เนื้อเรื่อง กล่าวถึง พาลีต้องศรพรหมาศของพระราม ก่อนตายได้สอนสุครีพ หนุมาน และองคต เรื่องที่สอนเป็นเรื่องเกี่ยวกับความจงรักภักดี การวางตัวในฐานะข้าราชบริพารของพระมหากษัตริย์ เช่น แสดงความเคารพเวลาเข้าเฝ้า ปฏิบัติตามบัญชาของพระมหากษัตริย์ อย่าอาจเอื้อมยุ่งเกี่ยวกับนางใน อย่าทะนงตนว่าเป็นที่รักของพระมหากษัตริย์ อย่าคิดกบฏ ในยามศึกสงครามจงอาสาสู้ศึก และทำให้ถูกต้องตามตำรับพิชัยสงคราม และรู้จักวางตัวในฐานะเป็นนายทหารผู้คุมกองทัพ ในด้านการพูด หากมีแขกเมืองมาต้องรู้จักวางตัว อย่าทำตัวจุ้นจ้าน เป็นต้น บางตอนเป็นการสอนในด้านการวางตัวทั่วไป เช่น คบคนดีแม้ต้องโทษทัณฑ์ไม่คุมแค้น ส่วนคนพาลก็คบได้ แต่ต้องรู้จักวางตัวเป็นคนดีให้คนพาลเกรงกลัว อย่าชักนำเพื่อนไปในทางไม่ดี เป็นต้น

ลักษณะของบท บทหนังตะลุงตอนพาลีสอนน้องนี้ แต่งด้วยกลอนสุภาพ และมีโคลงสุภาพท้าย**เรื่องสันนิษฐานว่า บทดังกล่าวใช้สำหรับแทรกประกอบการแสดงเฉพาะตอนเท่านั้น** เพราะเป็นการสั่งสอนทั้งหมด ไม่มุ่งด้านการเดินเรื่อง อย่างไรก็ตามบทในตอนนี้มีคำสั่งสอนที่น่าสนใจอยู่หลายตอน บางตอนเป็นคติในทางโลก เช่น

"จะคบพาลก็อย่าได้เสียพาล คิดประหารพาลร้ายให้พาลเกรง"
หรือ "ไม่ควรม้วยจะเสียดายซึ่งชีวา ถ้าควรม้วยมรณาอย่าอาลัย"

ข้อที่น่าสังเกตอีกอย่างคือ เรื่องการใช้คำของเรื่องนี้จะใช้คำธรรมดา มีข้อความบางตอนที่ตีความไม่ได้ เช่น "อย่าอ้างค์ทรงกลิ่นเมื่อยามเฝ้า" "อย่าโศกเศร้าพอเพียงอัชฌาสัย" "อย่าหมอบมัวคอยฟังพระชังคำ"

ข้อความบางตอนค่อนข้างสับสน เช่น ตอนที่พาลีต้องศรพระราม ในบทได้กล่าวไว้ว่า "เมื่อต้องศรพรหมาศนารายณ์ผลาญ แต่ปลายขนมิได้พานเป็นแผลสิน" แต่ความต่อมากลับเป็นการสั่งความก่อนตาย และในตอนต้นเป็นการสั่งความสุครีพและองคต แต่โคลงตอนท้ายกล่าวถึง หนุมานและองคต เป็นต้น

และในตอนท้ายของบทนี้ กล่าวไว้ว่า "จบสวัสดิรักษาแต่เท่านี้" "จบพาลีสอนน้องแต่เท่านี้ ทำให้คิดได้ว่า ผู้แต่งอาจมุ่งในด้านคำสั่งสอน และนายหนังนำมาพากย์แทรกในการแสดงหนังตะลุง จึงนำมารวมไว้กับบทหนังตะลุง

ตอนศึกพรหมาสตร์

เนื้อเรื่อง เป็นบทรำพันของพระรามเมื่อพระลักษณ์ต้องศรสลบไป สันนิษฐานว่านำมาจากคำพากย์รามเกียรติ์ เพราะเมื่อท่านเทียบบทต่อบทแล้ว เนื้อหาคล้ายกันมาก ส่วนการใช้คำนั้น บางวรรคเกือบเหมือนกัน บางวรรคก็ดัดแปลงเล็กน้อย และบางวรรคก็ดัดแปลงเกือบทั้งหมด บางวรรคสลับกัน แต่การดัดแปลงดังกล่าวทำได้อย่างแนบเนียน รักษาฉันทลักษณ์ไว้ และแต่งได้ไพเราะ ดังตัวอย่าง

๑. **เกือบเหมือนกันทุกประการ**

คำพากย์ เมียรักก็จากแล้ว **ฤา**น้องแก้วมาบรรลัย
อกเอ๋ยจะอยู่ไย ให้หนักฟ้าและแผ่นดิน
บทหนังตะลุง เมียรักก็จากแล้ว **พระ**น้องแก้วมาบรรลัย
อกเอ๋ยจะอยู่ไย ให้หนักฟ้าและแผ่นดิน

๒. **ดัดแปลงคำเล็กน้อยแต่ได้ความเดิม**

คำพากย์ เพ่งพิศพระ**วรพักตร์** พ่อยอดรักผู้นฤมล
เห็นเนตร**พระยุคล** สลด**หลับ**ไม่ลืมแล
บทหนังตะลุง เพ่งพิศพระลักษมณ์ พ่อยอดรักผู้นฤมล
เห็นเนตร**ยุคล** สลด**ลับ**ไม่ลืมแล

มีบางตอนดัดแปลงแล้วความหมายเปลี่ยนไป ไม่ดีเท่าเดิม ทว่าฟังเผิน ๆ ก็สามารถติดตามเรื่องได้ เช่น

คำพากย์ กับเจ้าสีดาเดียว มาท่องเที่ยวอรัญวา
สิ้นสัตย์พระชนกา ธิราชแล้วจะคืนวัง
บทหนังตะลุง กับเจ้าสีดาเดียว มาท่องเที่ยวอรัญวา
สิ้นตราบพระชนกา ธิราชเจ้าแล้วจะคืนวัง
คำพากย์ เทวาจะภาข่าว ทุกไทท้าวจะติฉิน
ว่าพี่แพ้แก่ไพริน **จนสุดสิ้นพระอนุชา**
บทหนังตะลุง ทั้งเทวาจะลือข่าว ทุกไทท้าวจะติฉิน
ว่าพี่แพ้แก่ไพริน **จนสุดสิ้นพระชนมา**

๓. **สลับที่**

คำพากย์ **สุดรู้ก็สุดฤทธิ์** **สุดที่จะคิดนะน้องอา**
ใครเลยจะเอายา มาชุบช่วยพระน้องเรา
บทหนังตะลุง **สุดที่พี่จะคิด** **สุดฤทธิ์ที่พี่จะแลหา**
มาชุบช่วยพระน้องเรา ใครเลยจะเอายา

๔. **ดัดแปลงเกือบทั้งหมด**

คำพากย์ **จะปลุกสั่นสักเท่าไร** **ไม่หวาดไหวพระกายิน**
โอ้โอ๋พระยุพิน ไม่ผินพักตร์มาพาที
บทหนังตะลุง **พี่ร่ำเรียกเจ้าสักเท่าไร** **พระก็ไม่มายวนยิน**
โอ้โอ๋พระยุพิน บผินพระพักตร์มาพาที

ลักษณะคำประพันธ์ แต่งเป็นกาพย์ยานีและฉบัง มีข้อที่น่าสังเกตคือ ในคำพากย์แต่งเป็นกาพย์ยานีทั้งหมด แต่ในบทหนังตะลุงได้นำมาดัดแปลงเป็นกาพย์ฉบังเป็นบางส่วน โดยตัดทอนถ้อยคำลงบ้าง และวางรูปคำประพันธ์เป็นแบบกาพย์ฉบัง แต่ส่วนใหญ่จะไม่ตรงลักษณะของกาพย์ฉบัง เพราะมีจำนวนคำมากกว่า เช่น

คำพากย์ ครั้งเมื่อต้องโมกขศักดิ์ ก็ปิ้มจักบรรลัยลาญ
ใช้ให้หนุมาน ทยานไปศรีอยุธยา
บทหนังตะลุง ครั้งสองเมื่อเจ้าต้องโมกขศักดิ์สุริยกาญจน์
พี่ใช้ให้หนุมานทยานไปศรีอยุธยา
คำพากย์ พระไห้ร่ำแต่ย่ำยาม จนยามสามไม่วางวาย
พระชลเนตรไม่เหือดหาย เป็นสายเลือดลงรินริน

บทหนังตะลุง พระร้องไห้แต่ยามสามไม่วางวาย พระชลเนตรไม่เหือดหาย
เป็นสายเลือดลงหยดริน

จากการเปรียบเทียบบทดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้พากย์หนังตะลุงต้องรู้และจดจำคำพากย์รามเกียรติ์ได้ และรู้ฉันทลักษณ์ สามารถแต่งคำประพันธ์ได้ เพราะเมื่อจำบางตอนไม่ได้ ก็ดัดแปลงแต่งเติมบ้าง โดยพยายามรักษาเนื้อความและสัมผัสเอาไว้ แต่ในเรื่องจำนวนคำบางครั้งก็ขาดหรือเกินไปบ้าง เช่น

ใช้คำเกิน

เด็ดดวงพระทรวงห้วง วิโยคเข้ายกเอาดวงใจ

ข้อความตอนนี้แต่งเป็นกาพย์ยานี วรรคหลังต้องมี ๖ คำ แต่ในที่นี้มี ๗ คำ

ใช้คำขาด

หากวางพระทัย ด้วยพี่ไซร้จึงให้จร

ข้อความตอนนี้แต่งเป็นกาพย์ยานี วรรคแรกต้องมี ๕ คำ แต่ในที่นี้มี ๔ คำ เป็นต้น แต่มิใช่ข้อบกพร่องร้ายแรง เพราะได้ความครบถ้วน และผู้พากย์อาจจะทำเสียงยืดหยุ่นตามลีลาจังหวะการพากย์ได้

การใช้ภาษา การสะกดไม่แน่นอน เช่น พรหมาสตร์ บางตอนเขียนพรหมาศ
บางคำสะกดแบบโบราณ เช่น เฉอดฉัน
บางตอนใช้คำตามความหมายโบราณเช่น สว่างร้อนทุกเวลา
บางคำใช้เรียกชายหญิงปะปนกัน เช่น เรียกพระลักษมณ์ เป็น "พ่อสายสมร" แต่อาจจะเป็นเพราะ พระรามรักและทะนุถนอมพระลักษมณ์มากก็ได้

ข้อสังเกต เมื่อนำบทหนังตะลุงนี้ไปเปรียบเทียบกับบทพากย์หนังใหญ่วัดขนอน จะเห็นว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่บทพากย์หนังใหญ่มีส่วนที่ตัดตอนและสลับที่มากกว่าบทหนังตะลุง จึงสันนิษฐานว่า บทหนังตะลุงน่าจะได้แบบอย่างมาจากคำพากย์รามเกียรติ์ มากกว่าได้อิทธิพลจากบทพากย์หนังใหญ่

ตอนหนุมานเกี้ยวนางวานริน

เนื้อเรื่อง จับตอนพระรามเห็นไพร่พลล้มตายเป็นจำนวนมากโดยไม่มีสาเหตุ จึงตรัสถามพิเภก ได้ความว่าพญายักษ์วิรุญจำบังผู้มีฤทธิ์สามารถกำบังตนได้กำลังไล่ฆ่าไพร่พลอยู่ พลทหารของพระรามสู้ไม่ได้เพราะไม่เห็นตัวข้าศึก พระรามจึงแผลงศรและอธิษฐานขอให้ไป

สังหารพญายักษ์เสีย แต่วิรุญจำบังรู้ตัวก่อน เพราะเห็นพระรามมี ๔ กร จึงชิงหนีเอาตัวรอด โดยร่ายคาถาผูกหุ่นพยนต์ไว้รบแทนตน

เมื่อพิเภกบอกความจริงแก่พระราม พระรามจึงตรัสใช้หนุมานติดตามไป

หนุมานรับบัญชาแล้วเหาะมาถึงเขาอังกาจคีรี พบลิงจำนวนมากกำลังหาผลไม้ไปส่งนาย จึงไต่ถามได้ความว่า มีเจ้านายเป็นหญิง หนุมานจึงแปลงตัวเป็นหนุ่มน้อย เข้าไปหาเพื่อถามถึงวิรุญจำบัง และคิดจะเกี้ยวนางด้วย

นางเล่าว่านางชื่อวานริน เคยเป็นข้ารับใช้พระศุลี แต่ทำผิดจึงโดนสาปให้มาอยู่เมืองมนุษย์ คอยชี้ทางให้หนุมาน ทหารพระรามไปจับยักษ์ เสร็จงานนี้เมื่อใดจึงจะพ้นคำสาป

หนุมานได้ฟังก็ดีใจ บอกว่าตนคือหนุมาน แต่นางไม่เชื่อ จึงต้องกลับร่างเป็นวานร มีกุณฑล ขนเพชร เขี้ยวแก้ว นางจึงเชื่อและบอกทางให้ หนุมานเกี้ยวนางจนได้เป็นภรรยา แล้วจึงคิดเดินทางติดตามวิรุญจำบังต่อไป

ลักษณะของบท เรื่องนี้แต่งเป็นร่ายยาวตลอดเรื่อง แบบบทเจรจาหนังใหญ่ มีบทสนทนาร้อยแก้วแทรกเล็กน้อย เป็นบทของบริวารของนางวานริน คงมีจุดประสงค์จะให้เกิดความสนุกสนานแม้จะเป็นเรื่องที่ตัดตอนมาเพียงสั้น ๆ แต่ก็สนุกสนาน ประกอบด้วยรสต่าง ๆ หลายรส เช่น บทรบ ผู้ชมจะได้เห็นภาพการต่อสู้ "ทอดพระเนตรดูทัพหน้าพวกกระบี่เห็นผงคลีฟุ้งตระหลบ วานรซอนซบ แตกเข้ามาตั้งไม่เป็นกระบวนทัพ บ้างล้มตายกายยับอยู่เกลื่อนตา ได้ยินแต่เสียงศาสตราฉับฉาดหวาดพระทัย" บทเกี้ยว แม้จะสั้น ๆ แต่ก็ไพเราะและให้ภาพ เช่น "หนุมานพูดพลางทางไขว่คว้าสะกิดสะเกาเย้าหยอกนางแล้วยิ้มเยือนเชยคางนางสะบัด เจ้าขวัญเมืองอย่าเคืองขัดตัดไมตรี แกล้งทำสะเทินเมินหนีอยู่เช่นนั้น บทโศกก็มีการเล่นคำ และเปรียบเทียบให้เห็นจริง เช่น "เป็นผลกรรมได้กระทำไว้ แต่ปางหลังจึงวิบัติ ชะรอยว่าชาติก่อนน้องนี้ได้พรากสัตว์ให้เขาพลัดคู่ มาชาตินี้มิได้อยู่เป็นคู่กระสันเสียว ดังเดือนดับลับเลี้ยวพระเมรุไกร ดังใครมาแหวะทรวงเอาดวงใจก็ราวกัน ร่ำพลางนางโศกศัลย์สะอึกสะอื้นอ้อนอ่อนอินทรีย์ นางซบพักตร์ลงโศกีอยู่กับตักหนุมานบัดนี้"

การใช้ภาษา สำนวนในเรื่องนี้ ค่อนข้างธรรมดา เข้าใจง่าย บางตอนเป็นภาษาพูด เช่น "พี่มีราชกิจเกี่ยวดองอยู่ด้วยราชการ" แล้วร่ำว่าน่ารำคาญควรสงสารตัว แต่เกิดมาพึ่งมีผัวได้ครู่หนึ่งก็จากไกล"

บางตอนมุ่งเสียงสัมผัสมากกว่าใจความ เช่น "วานรซอนซบแตกเข้ามาตั้งไม่เป็นกระบวนทัพ" "ได้รบรุกทุกแดนดาวแคล่วคล่อง" แต่ก็มีหลายตอนที่ได้ทั้งความและสัมผัส เช่น "เสียงศาสตราฉับฉาดหวาดพระทัย" ฯลฯ

เรื่องหนุมานเกี้ยวนางวานรินนี้ จึงนับเป็นตัวอย่างของการนำเนื้อหามาจากรามเกียรติ์มาแต่งเป็นบทหนังตะลุง พื้นบ้านได้อีกเรื่องหนึ่ง

บทจับลิงหัวค่ำ

เนื้อเรื่อง เป็นเรื่องของลิงขาวกับลิงดำต่อสู้กัน ลิงดำแพ้ถูกลิงขาวจับตัวพาไปหาพระฤษี คล้าย "ชุดจับลิงหัวค่ำ" ของกรมศิลปากรดังกล่าวมาแล้ว ผิดกันที่บทของกรมศิลปากรมีเพียง บทของลิงขาวกับฤษี ส่วนบทของอยุธยา เป็นบทที่ลิงขาวฟ้องฤษี และฤษีถามลิงดำว่าจริงหรือไม่ เมื่อลิงดำสารภาพ ฤษีจึงสั่งสอนจนสำนึกผิด และขอบิณฑบาตชีวิตลิงดำไว้ และปล่อยตัวไป

ลักษณะของบท มีบทพากย์เป็นกาพย์นำ ๓ บท แล้วตามด้วยบทเจรจาร้อยแก้ว ใช้ภาษาง่าย ๆ แต่บางตอนมีการเล่นคำ เล่นสัมผัสให้เกิดความไพเราะ เช่น ไอ้ลิงดำมันทำลามก แก้ชายพก ถลกชายผ้า เอาทรายโรยหน้า..." บางตอนแทรกอารมณ์ขึ้นไว้ เช่น ตอนฤษีขอบิณฑบาตชีวิตลิงดำ ลิงขาวก็ตอบว่า "ถ้ายังงั้นหลวงตาเอียงบาตรมาเถอะเจ้าค่ะ" ฯลฯ

แม้บทจับลิงหัวค่ำของอยุธยา จะเป็นบทสั้น ๆ แต่ก็เป็นแนวทางให้เห็น การเล่นจับลิงหัวค่ำของท้องถิ่นนี้ว่า มีแนวการแสดงเช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ นั่นเอง

เรื่อง "รามเกียรติ์"
ตอนอินทรชิตแผลงศรนาคบาศ

เนื้อเรื่อง เริ่มตั้งแต่ ทศกัณฐ์ทราบว่ากุมภกรรณสิ้นชีวิต จึงมอบให้อินทรชิตออกไปสู้กับฝ่ายพระรามแทน ในครั้งนี้ พระลักษมณ์เป็นผู้นำทัพ และพลาดท่าถูกศรของอินทรชิตสลบไป พระรามตรัสถามทางแก้ พิเภกทูลให้แผลงศรพลายวาตไปที่วิมานฉิมพลี ตามพญาครุฑมาแก้อาถรรพณ์ศรนาคบาศพระรามทรงทำตาม และแก้ไขพระลักษมณ์กับไพร่พลลิงฟื้นขึ้นมาได้

ลักษณะของบท มีทั้งบทสนทนา บทพากย์ และบทเจรจา มีตัวตลก "แก้ว" และ "เปลือย" รับบทเสนายักษ์คอยแทรกให้ความครึกครื้น บทพากย์ใช้ทั้งกาพย์ฉบังและกาพย์ยานี ส่วนบทเจรจาใช้ร่ายยาว แม้จะใช้ถ้อยคำธรรมดาแต่ก็มีบทเปรียบเทียบที่คมคายหลายตอน เช่น ตอนอินทรชิตโต้ตอบกับพระลักษมณ์ เรื่องนางสีดา พระลักษมณ์เปรียบอินทรชิตที่เข้าข้างทศกัณฐ์ โดยไม่ยอมรับฟังเรื่องราวที่ถูกต้องว่า "เปรียบเหมือนคนดื้อดึงเสียตามาแต่กำเนิด

แต่ก่อเกิดมิได้เห็นซึ่งเดือนและตะวัน ได้ยินเขากล่าวกันว่านกยางขาวก็จำได้ รูปพรรณสันฐานนั้นอย่างไรไม่เคยเห็น..." ฯลฯ

นอกจากบทเปรียบเทียบคมคายที่มีอยู่หลายตอนแล้ว สิ่งที่แปลกกว่าบทอื่น ๆ คือ มีการแทรกบทเจรจาของอินทรชิต ชมสวนว่า "ชมไม้ดัดจัดวางไว้เป็นคู่คู่ ตะขบข่อย มะขามขู่คดเป็นข้อศอก ยี่สุ่นสนต้นข้าวตอกดอกสลับกัน มะยุรีมะลิวันกันทะลิกา พุดจีบกลีบ จำปาสายหยุดพุดซาตอาชพุช..."

จะเห็นได้ว่าบทหนังตะลุงของอยุธยาเรื่องนี้มีลักษณะแปลกกว่าตอนเดียวกันในบทพากย์อื่น ๆ อันเป็นสิ่งน่าศึกษาเปรียบเทียบอย่างละเอียดต่อไป

ข้อสังเกต ที่ได้จากการศึกษาบทหนังตะลุงที่ได้มาจากจังหวัดอยุธยา มีดังนี้คือ

๑. ด้านเนื้อหา

หนังตะลุงอยุธยาสมัยก่อน นิยมเล่นเรื่องรามเกียรติ์ โดยดำเนินเรื่องตามเค้าโครงบทพระราชนิพนธ์ แต่นำมาแต่งตามความถนัดของตนเอง เช่น ตอนสีดาวาดรูปเป็นร้อยแก้ว ตอนศึกอินทรชิต เป็นกาพย์ผสมร่ายยาว ตอนพาลีสอนน้อง เป็นกลอน ตอนศึกพรหมาสตร์ เป็นกาพย์ยานี มีกาพย์ฉบังผสมเล็กน้อย เป็นตอนที่คล้ายคำพากย์รามเกียรติมากและตอนหนุมานเกี้ยวนางวานรินเป็นร่ายยาว

ข้อที่น่าสังเกต คือ บทหนังตะลุงอยุธยาส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายบทพากย์หนังใหญ่มากคือ แต่งด้วยกาพย์และร่ายยาว จากคำบอกเล่าของ ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ ได้ความว่าบทพากย์หนังตะลุงและหนังใหญ่เหมือนกันที่ลักษณะคำประพันธ์ก็จริง แต่เวลาแสดงจะมีการพากย์ต่างกัน หนังใหญ่จะพากย์แบบหนังใหญ่ ส่วนหนังตะลุงจะขับร้องทำนองตะลุง การใช้เครื่องดนตรีประกอบต่างกัน ดังนั้นการใช้คำประพันธ์ของบทหนังตะลุงอยุธยาจึงต่างจากหนังตะลุงภาคใต้ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้กลอนในการพากย์

ในการพากย์ นายหนังอาจมิได้มุ่งแต่การดำเนินเรื่องอย่างเดียว บางครั้งอาจจะแทรกบทที่คิดว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้ชม เช่น ตอนพาลีสอนน้อง แทรกบทสั่งสอนการปฏิบัติตนและหลักการรับราชการ แม้จะนำบทเดิมมาตัดตอนต่อเติมแต่ก็ยังคงรักษาความประณีตในการใช้ถ้อยคำและฉันท์ลักษณ์

๒. ด้านภาษา

เนื่องจากบทหนังตะลุงของจังหวัดอยุธยา ส่วนใหญ่ได้มาจากสมุดข่อย จึงมีอุปสรรคในการถอดความหลายประการ อาทิ ส่วนที่ชำรุดขาดหายหรือเลอะเลือนไป ทำให้ข้อความขาดไป ลายมือบางฉบับสวยงามอ่านง่าย แต่บางฉบับก็เป็นลายมือหวัด ต้องใช้เวลามากในการถอดความ ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตดังต่อไปนี้

๒.๑ ตัวสะกด

๒.๑.๑ เขียนตามเสียงพูด เช่น

สวรรค์ณคต	-	สวรรคต	ขิจ	-	คิด
จะขบหา	-	จะคบหา	หมิอาจ	-	มิอาจ
ไม้ตรี	-	ไมตรี	กรงนี้	-	ตรงนี้

๒.๑.๒ เขียนตามภาษาชาวบ้าน ไม่คำนึงถึงความถูกผิดของตัวสะกด บางคำคล้ายจะลากเข้าหาภาษาบาลี เช่น

เภท	-	เพศ	ติจตาม	-	ติดตาม
ไจย	-	ใจ	กัลญา	-	กัลยา
พิศไม	-	พิสมัย	พิษดู	-	พิศดู
ยุคน	-	ยุคล	พระเวช	-	พระเวท
ทรงสิน	-	ทรงศิลป์	ระทศ	-	ระทด
ศิรดา	-	สีดา	ศีรเมฆมอ	-	สีเมฆมอ
รัศหมีศร์เขียวสด	-	รัศมีสีเขียวสด	พระผู้	-	พระภูวนัย
ผรรยาย	-	ผันผาย	เสร็จ	-	เสด็จ
กระงาน	-	ตระหง่าน			
เข่นข้า	-	เข่นฆ่า			

(ทรงษะสังค์จักตรีทั้งสี่มือ - ทรงศรสังข์จักรตรีทั้งสี่มือ)

๒.๑.๓ การใส่พยัญชนะหรือวรรณยุกต์บางตัวไม่อยู่บนพยัญชนะที่ออกเสียง (คล้ายการเขียนของนักเรียนในปัจจุบัน)

เส็รจ	-	เสด็จ	วิเชยีร	-	วิเชียร
เลือดลงยดริน	-	เลือดลงหยดริน	คึลง	-	คลึง

๒.๑.๔ ใช้ตัวสะกดแบบโบราณ คือ ใช้พยัญชนะซ้อนสองตัว แต่บางคำใช้ รร แทนตัวสะกด ในแม่กน

สงงหาญ	-	สังหาร	ผกผรร	-	ผกผัน
เทวรร	-	เทวัญ	ทราบสรรญ	-	สาปสรร
ชีวรร	-	ชีวัน	สะติปรรญา	-	สติปัญญา
ผรรผาย	-	ผันผาย	จริงจงง	-	จริงจัง
จะคิดปิดผรรไปฉรรใด	-	จะคิดปิดผันฉันใด			
กรรมิให้	-	กันมิให้			

๒.๑.๔ **ไม่คำนึงถึงเสียงวรรณยุกต์และเสียงสั้นยาว**

แคล้วคล่องวองไว	-	แคล่วคล่องว่องไว	ลาม	-	หลาม
นุ่มน้อย	-	หนุ่มน้อย	แดนดาว	-	แดนด้าว
ทรงหอก	-	ส่งหอก	โขนง	-	ขนง
มื่นแสน	-	หมื่นแสน	สมเขน	-	สมคเน
ลังช้าง	-	ลางช้าง	ลุยไล	-	ลุยไล่

๒.๑.๖ **เสียงสระอีใช้ตัว** "ย" ลงข้างหลัง เหมือนการออกเสียงอี ไปสนธิกับสระอื่น เช่น

นราชร้างบูรยมา - นิราศร้างบุรีมา

๒.๑.๗ **การใช้พยัญชนะที่ไม่แน่นอน**

บางตัวสะกดไม่เหมือนปัจจุบัน เช่นสุภาษิต

บางตัวในเรื่องเดียวกันสะกดไม่เหมือนกัน เช่น

พรหมาสตร์	-	พรหมาศ	ษารถี	-	สารถี
ทนู	-	ธนู	ทษ	-	ทศ

๒.๒ **การใช้ถ้อยคำสำนวน**

๒.๒.๑ ***มีสำนวนที่ใช้ต่างปัจจุบันหลายตอน*** เช่น

"จะจากเกล้าอำลามา" "พ่อยอดนฤมล"

"เจ้าอย่ามาพักไยไพหมื่นประมาท" "อย่าผูกพันสันถวให้ปะปน"

"ไม่กำหนัดเท่าชีวรรเท่าเกษา" "จะแผ่ผลทำพืชให้จงดี"

"จะลือนามทั่วโลกกลาปา"

๒.๒.๒ ***สำนวนบางสำนวนแปลก*** *ไปอย่างไม่สามารถตีความได้* เช่น

"จะทรงอวดสีดาปั้นรูปทศพักตร์ให้จงได้"

"พระรามสุริวงศ์พระองค์สำลัก" "สระสรงร่างกายทันที"

๒.๒.๓ การใช้***สำนวนเปรียบเทียบให้เกิดภาพ*** มีอยู่บ้าง ส่วนมากเป็นความเปรียบธรรมดา แต่ให้ภาพได้ดีพอสมควร เช่น

"ให้เร่าร้อนเป็นยังไฟ ก็ว่าได้" "พระแท่นที่ของพี่ร้อนประดุจยังไฟ"

"เสียงโกลนกระทบแผง" "ดั่งสายฟ้าฟาดสาย"

"กายผ้าพยนต์ทนดงดุจเพชร"

๒.๒.๔ บางตอนมี***การเล่นคำ เล่นสัมผัสไพเราะ บางตอนก็ใช้คำมุ่งด้านเสียงโดยไม่คำนึงถึงความหมาย*** เช่น หนุมานอ่านมนตร์ แปลงตนเป็นมานพหนุ่มน้อยนาดแล้วก็กรายกรลีลาศเข้าสู่ถ้ำอำไพ บางตอนก็ไพเราะทั้งเสียงและได้ความหมายถูกต้องด้วย "แม่เอยอย่าหมองหมางจงสร่างเศร้าเสียเถิดน้อง"

คุณค่าของวรรณกรรมประกอบการแสดงหนังตะลุง

๑. คุณค่าด้านความบันเทิง

จุดประสงค์สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการแสดงหนังตะลุง ก็คือ เพื่อให้ผู้ดูได้รับความสนุกสนาน เรื่องราวต่าง ๆ ที่นายหนังผูกขึ้นจะมีสาระและให้ความบันเทิง นายหนังจะผูกเรื่องให้มีบทต่าง ๆ หลายรส เช่น บทตื่นเต้น บทรัก บทโศก และที่สำคัญก็คือ บทตลก ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นขาดไม่ได้ในการแสดงหนังตะลุง เรื่องที่นายหนังผูกขึ้นนี้มักจะขมวดปมไว้ในตอนท้ายให้เป็นปัญหาชวนสนใจ ชวนติดตาม และแม้บางเรื่องจะมีเนื้อหาที่ทราบกันดีอยู่แล้ว เช่น รามเกียรติ์ ผู้ชมก็จะได้รับความบันเทิงจากศิลปการแสดงของนายหนัง บทพากย์ บทเจรจา ที่มีคารมคมคาย สองแง่สองมุม ตลกขบขัน เสียดสี ประชดประชัน หนังตะลุงมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว ที่เชิญชวนให้เกิดความสนุกสนาน และเป็นการแสดงประเภททาบเงาที่ยังเหลืออยู่เพียงอย่างเดียว

๒. คุณค่าด้านความรู้

นายหนังตะลุงมักจะเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบและมีความจำดี ดังนั้น ในบทพากย์หนังตะลุงจึงเป็นที่รวมความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่นายหนังจดจำมา และนำมาสอดใส่ไว้ตามความเหมาะสม ความรู้ที่ได้จากกลอนหนังตะลุงนี้มีหลายอย่าง ทั้งความรู้ทั่วไป และความรู้เฉพาะด้าน เช่น ความรู้เรื่องประวัติต่าง ๆ ความรู้เรื่องการเมือง ความรู้เรื่องวรรณคดี เป็นต้น แต่ความรู้ที่ได้จากกลอนหนังตะลุงนี้ บางครั้งอาจจะต้องระมัดระวัง จะเชื่อเสียทั้งหมดมิได้ เพราะนายหนังบางคนอาจจะจำบางสิ่งบางอย่างคลาดเคลื่อน แต่ก็นำมาสอดใส่ไว้ในบทกลอนของตน

๓. คุณค่าด้านสังคม

๓.๑ สภาพสังคม

หนังตะลุงสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมใน

๓.๑.๑ ความเจริญทางวัตถุมีมากขึ้น มีการแสดงอื่น ๆ ที่ชวนให้ติดตามหลายประเภทตามมา

๓.๑.๒ หนังตะลุงก็ยังมีความนิยมสูงในหมู่ชาวบ้าน ด้วยยังมีสิ่งจูงใจหลายอย่าง อาทิ เรื่องที่ยังมีลักษณะเป็นไทย ๆ ซึ่งยังฝังอยู่ในจิตใจของคนไทย และยังมีศิลปะสูงในการแสดง ซึ่งต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบของผู้แสดงที่จะให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม

๓.๑.๓ สภาพสังคมชนบทที่เป็นสังคมเกษตร

จากบทชมเมือง จะเห็นว่าสิ่งที่ชาวบ้านต้องการคือให้พ้นจากสภาพมีโรคระบาด การปล้นวัวควาย การฆ่าฟันกัน ฯลฯ

จากบทคำสอน จะทราบค่านิยมในการปฏิบัติตนของชายหญิง คือ

ชาย ให้บวช รับราชการทหาร แต่งงาน สร้างตัว ทำมาหากินโดยสุจริตไม่สูบฝิ่น ไม่กินเหล้า ไม่เล่นการพนัน ไม่ทำผิดกฎหมาย ฯลฯ

หญิง สิบสี่ถือว่าเป็นสาว รักษาความบริสุทธิ์ ไม่เที่ยวตามบ้านโน้นบ้านนี้ ไม่นอนดึก ตื่นเช้า หุงข้าวหุงปลา ฯลฯ

จากสภาพดังกล่าวจะเห็นว่า ค่านิยมของชาวชนบทยังรักษาวัฒนธรรมไทยไว้ได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญก็คือ เน้นในเรื่องความกตัญญู และธรรมะชนะอธรรม ทั้งในบทเบ็ดเตล็ดและการเดินเรื่อง

๓.๒ คติธรรม

ในบทหนังตะลุงหลายเรื่อง นายหนังมักสอดแทรกคติธรรมต่าง ๆ ที่ให้แง่คิดในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี คติเหล่านี้บางครั้งก็เป็นคติทางพุทธศาสนา เช่น "กงเกวียนกำเกวียน" "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" "ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีทุกข์" "ความประมาทเป็นทางแห่งความหายนะ" เป็นต้น บางครั้งก็เป็นคติทางโลก เป็นแง่คิดในการดำเนินชีวิต เป็นตัวอย่างหรือแนวทางปฏิบัติให้แก่ผู้ชม นายหนังที่เก่ง ๆ สามารถแทรกข้อคิด แง่คิด ที่จะสั่งสอนคนไปได้โดยปริยาย และคนดูก็พร้อมที่จะรับแง่คิดเหล่านั้นโดยไม่รู้ตัว เพราะเป็นธรรมชาติของคน ซึ่งหากจะให้เชื่อคำสั่งสอนของคนที่มิใช่ครูบาอาจารย์ตรง ๆ ก็มักจะเชื่อยาก แต่หากสอดแทรกไว้ในความบันเทิง เช่น ในหนังตะลุง ผู้ชมจะรับแง่คิดเหล่านั้นโดยเต็มใจโดยทางอ้อม เป็นการช่วยพัฒนาสังคมทางจิตใจ

๔. คุณค่าด้านประชาสัมพันธ์

เนื่องจากผู้ชมพร้อมที่จะรับฟังแง่คิดต่าง ๆ จากการดูหนังตะลุงโดยไม่รู้ตัวดังกล่าวมาแล้ว ผู้ชมยังอาจจะได้รับสิ่งอื่น ๆ จากบทหนังตะลุงด้วย ดังนั้นบางสถาบันจึงใช้หนังตะลุงเป็นสื่อสำหรับชักชวน โฆษณาหาเสียง และสร้างค่านิยมในด้านต่าง ๆ เช่นต้องการสร้างค่านิยมในเรื่องความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ก็สร้างบทให้มีเนื้อหาทำนองนั้น แฝงคำพูดของ

ของตัวละครต่าง ๆ ที่ให้คติแง่คิดในเรื่องนั้น ถ้าต้องการสร้างค่านิยมในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็ผูกเรื่องและสอดใส่เนื้อหาลงไปให้เหมาะสม บางครั้งอาจจะใช้หนังตะลุงเป็นการโฆษณาหาเสียงในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ และเคยได้ผลมามาก เพราะผู้ชมเต็มใจที่จะเชื่อตามอยู่แล้ว ในปัจจุบันยังใช้ในการโฆษณาสินค้าด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หนังตะลุงเป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เป็นที่รวมของศิลปะหลายแขนง นับตั้งแต่ศิลปะของการประดิษฐ์ตัวหนัง ศิลปการแต่งบท ศิลปการเชิด ศิลปการพากย์ และเจรจา นอกจากนั้นเนื้อหาของบทหนังตะลุงยังให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แง่คิด คติธรรม และอาจนำไปใช้อำนวยประโยชน์ในการใช้เป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์เป็นอย่างดี เพราะวิธีการแสดงหนังตะลุงมีศิลปะที่เข้าถึงจิตใจของชาวบ้าน หากได้รับการปรับปรุงให้มีการพัฒนาให้ทันต่อสภาพของสังคมปัจจุบัน

บทที่ ๖
สรุปผล และข้อเสนอแนะ

หนังตะลุงที่แสดงอยู่ในภาคกลาง สันนิษฐานว่าได้มาจากภาคใต้ประมาณรัชกาลที่ ๓-๕ ต่อมาเริ่มแพร่หลายเพราะเล่นง่ายกว่าหนังใหญ่และค่าใช้จ่ายในการหาไปแสดงถูกกว่า ประกอบกับวิธีแสดงมีบทตลกแทรกทำให้คนชอบ จึงกลายเป็นมหรสพที่นิยมอีกอย่างหนึ่ง

ตัวหนัง เป็นแบบเดียวกับหนังใหญ่ แต่ย่อส่วนให้เล็กลง ประเภทของตัวหนังแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. หนังครู เป็นหนังชั้นสูง เช่น ฤาษี พระอิศวร พระนารายณ์ ฯลฯ

๒. หนังเล่น เป็นหนังที่นำออกเชิดเล่น เป็นเรื่อง เช่น ตัวพระ ตัวนาง ยักษ์ ลิง ฯลฯ

๓. หนังกาก เป็นรูปเบ็ดเตล็ด เช่น ตัวตลก ผี ต้นไม้ สัตว์ ฯลฯ

การแกะตัวหนัง เริ่มจากวาดลวดลายและรูปบนตัวหนังที่ฟอกขูดและแห้งดีแล้ว แกะสลักตามแบบ ต่อจากนั้นใช้ไม้ไผ่หนีบให้มีด้ามยาวสำหรับจับเชิด และทำไม้สำหรับชักมือให้เคลื่อนไหวด้วย ตัวหนังแต่ละตัวจะมีรูปที่ตรงกับลักษณะของตัวละครตัวนั้น ๆ ตัวหนังตะลุงจะระบายสีสันงดงาม

การเก็บตัวหนังและการจัดหนัง จะเก็บไว้ที่แผงทำด้วยไม้ไผ่สาน เสื่อ หรือลำแพนประกอบกัน ทำเป็นชั้นเข้ากรอบ การเก็บจะแบ่งประเภทหนังและเก็บตามชั้น ชั้นบนเก็บหนังชั้นสูง ชั้นสองเก็บหนังเล่น และชั้นสามเก็บหนังกาก

โรง ปลูกสูงจากพื้นดินประมาณ ๒ เมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด ๒ × ๓ เมตร หลังคาเพิงหมาแหงน กรุฝา ๓ ด้าน ด้านหน้าจอขาว ด้านในมีหยวกปักตัวหนัง ใช้ไฟฟ้า ให้แสงแทนตะเกียง ที่นั่งของนักดนตรีและผู้แสดง ปัจจุบันมีการปรับปรุงเพื่อความสะดวก

ดนตรี

๑. กลองชาตรี ๒ ใบ

๒. โทนชาตรี ๒ ใบ

๓. ปี่ใน
๔. ฉิ่ง
๕. ฉาบ
๖. กรับ
๗. โทน บางคณะอาจเพิ่มเครื่องดนตรีอื่นบ้าง

คนเชิด ใช้ ๑-๒ คน มีความสามารถในการเชิดและเสียงดี สามารถดัดเสียงได้หลายเสียง มีปฏิภาณไหวพริบในการปรับปรุงบทให้ถูกใจคนดู

ขนบปฏิบัติก่อนแสดง มีการไหว้ครู เบิกหน้าพระ อภิปรายหน้าบท จับลิงหัวค่ำ ตัวตลกบอกเรื่องแล้วจึงเริ่มแสดง

วรรณกรรมประกอบการแสดงหนังตะลุง

เรื่อง

๑. เรื่องที่ตัดตอนจากรามเกียรติ์
๒. เรื่องที่นำเค้าเรื่องมาจากชาดก นิทานพื้นบ้าน นิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ
๓. เรื่องที่คิดเองโดยได้เค้าจากนวนิยายและชีวิตจริง
๔. เรื่องที่มีลักษณะผสมระหว่างนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ และชีวิตจริง

การตัดตอนมาเล่น

๑. รามเกียรติ์ จะจับตอนศึกต่าง ๆ ตั้งแต่ทศกัณฐ์หาผู้ออกรบจนถึงฝ่ายยักษ์ถูกฆ่าตาย
๒. เรื่องอื่น ๆ จะจบตอนที่ตื่นเต้น หรือขมวดปมปัญหาไว้

ตัวละคร ตัวละครที่ปรากฏในเรื่องต่าง ๆ มักเป็น

๑. ตัวเอกฝ่ายชาย
๒. ตัวเอกฝ่ายหญิง
๓. เจ้าเมือง
๔. ฤาษี
๕. ยักษ์
๖. เทวดา เทพเจ้า
๗. ภูตผี วิญญาณ
๘. นาค
๙. สัตว์คู่ใจ

ส่วนเรื่องปัจจุบัน เป็นตัวละครที่เป็นบุคคลอาชีพต่าง ๆ ในชีวิต เช่น ตำรวจ ทหาร ตัวตลก มีลักษณะเฉพาะ แต่ละคณะอาจมีตัวตลกที่ซ้ำกันบ้าง และมีตัวตลกเฉพาะคณะของตนบ้าง

ฉาก

เป็นการร้องบรรยายและเชิดรูปตามท้องเรื่อง

คำประพันธ์

กาพย์	มักใช้แต่งบทไหว้ครู เบิกหน้าพระ
กลอนแปด	มักใช้ดำเนินเรื่อง
กลอนหัวเดียวร่าย	มักใช้ดำเนินเรื่อง นิยมใช้มาก
ร้อยแก้วมีสัมผัส	

การใช้คำ

มีแทรกบาลี สันสกฤตบ้าง เฉพาะตอนที่ต้องการให้ฟังดูขลัง ส่วนใหญ่ใช้คำง่าย สั้น มีการเล่นเสียง เล่นสัมผัส เพื่อความไพเราะบ้าง

คุณค่าของวรรณกรรมประกอบการแสดงหนังตะลุง

๑. คุณค่าด้านความบันเทิง
๒. คุณค่าด้านความรู้
๓. คุณค่าด้านคติ แง่คิด
๔. คุณค่าด้านประชาสัมพันธ์

เปรียบเทียบหนังตะลุงภาคกลาง กับหนังตะลุงภาคใต้ เปรียบเทียบในแง่ต่าง ๆ ดังนี้

๑. เครื่องดนตรี
๒. วิธีใช้ดนตรีประกอบการเล่น
๓. เรื่องที่แสดง
๔. จำนวน
๕. โอกาสที่แสดง
๖. การเก็บรักษาตัวหนัง
๗. เวลาในการแสดง

๘. บทเจรจา

๙. บทพากย์

๑๐. ผู้เชิดผู้พากย์

สาเหตุที่หนังตะลุงเป็นที่นิยมในสมัยก่อน

๑. มหรสพในเวลากลางคืนประเภทเงา มีหนังใหญ่กับหนังตะลุง หนังตะลุงตัวเล็กกว่า มีการเคลื่อนไหวของมือได้ การแสดงหนังตะลุงใช้คนน้อย ค่าใช้จ่ายน้อย การขนส่งง่าย

๒. การเชิดหนัง เชิดให้มีชีวิตชีวาได้ดีกว่าหนังใหญ่

๓. บทร้องบทเจรจาเลียนแบบหนังใหญ่ แต่มีบทแทรก บทเจรจา โดยเฉพาะบทตลก ที่เป็นที่สนใจผู้ชมมาก

๔. ผู้ชมได้คลายความเคร่งเครียดจากการงาน ได้รับความรื่นเริงสนุกสนาน แตกต่างจากการแสดงอื่น ๆ หนังตะลุงเป็นมหรสพตอนกลางคืนประเภททาบเงาที่ทันใจผู้ดู ผู้ดูต้องการดูเงาและฟังเสียง

๕. ได้คติ ข้อคิด แทรกอยู่ด้วย เป็นมหรสพที่ให้ทั้งความบันเทิงและสาระโดยเฉพาะคติธรรม ซึ่งชาวชนบทมีศรัทธาออยู่แล้ว

สาเหตุที่คนนิยมน้อยลง

๑. ปรากฏว่านับแต่สงครามโลกครั้งที่สองมีการพรางไฟ มหรสพในตอนกลางคืนก็เลือนหายไปโดยปริยาย

๒. หลังสงครามโลกครั้งที่สอง วัฒนธรรมทางวัตถุก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว อิทธิพลความเจริญแบบตะวันตกแผ่เข้าไปสู่ชนบทอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะภาพยนตร์เข้าไปสู่ชนบทจนถึงหมู่บ้านเล็ก ประชาชนหันมานิยมภาพยนตร์กันเป็นส่วนมาก เพราะได้ชมสิ่งแปลกเรื่องก็รวดเร็ว

๓. ในปัจจุบันยังมีวิทยุ โทรทัศน์ ที่มีส่วนที่ทำให้มหรสพดั้งเดิมลดน้อยลง ประกอบกับค่าใช้จ่ายในการแสดงสูงขึ้น แต่หนังตะลุงก็ยังได้รับความนิยมอยู่พอสมควรในหมู่ชาวบ้าน หนังตะลุงก็ยังให้ประโยชน์ทั้งในด้านความบันเทิงและการประชาสัมพันธ์

การปรับปรุงการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน

แม้ว่าหนังตะลุงจะได้รับความนิยมน้อยลงกว่าสมัยก่อนแต่ในสมัยปัจจุบันมีการปรับปรุงให้การแสดงทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ ประกอบด้วยหนังตะลุงมีลักษณะเฉพาะตัวที่ชวนให้ติดตามอยู่แล้ว จึงทำให้หนังตะลุงกลับได้รับความนิยมขึ้นบ้าง โดยเฉพาะในภาคใต้มีการส่งเสริม มาก เช่น มีการประกวดการแสดงหนังตะลุง มีการสอนในวิทยาลัยนาฏศิลป์ และ

เคยนำไปใช้ในประโยชน์ทางการเมืองเป็นต้น ในภาคกลางมีการปรับปรุงบ้าง เช่น ใช้ในเชิงประวัติศาสตร์และเฉลิมพระเกียรติ ใช้เป็นสื่อในการโฆษณาสั้น ๆ ใช้เป็นสื่อในการสอนตามความเหมาะสมแต่ยังมีส่วนน้อย แต่ที่ปรับปรุงใหม่โดยคำนึงถึงแต่ความต้องการของผู้ชมนั้นยังมี**ทั้งข้อดี ข้อเสีย** กล่าวคือ

ข้อดี

๑. การปรับปรุงบท ให้มีรสต่าง ๆ ตามเหตุการณ์ในปัจจุบันบ้าง การรักษาแบบเดิมที่มีลักษณะไทย ๆ เช่น เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ แต่เต่งเรื่องขึ้นใหม่ให้มีการพากย์ให้ทันใจคนดู บทตลกซึ่งเป็นบทแทรกที่นำสิ่งแปลก ๆ มาเสนอ เช่น เพลงลูกทุ่ง เพลงไทยสากลฯ

๒. การปรับปรุงการแสดง เช่น การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วย ทำให้ภาพน่าดูขึ้น

๓. การปรับปรุงโรงแสดง ตามความเหมาะสมกับสถานที่

๔. การเลือกวิธีการแสดงบางอย่างของหนังตะลุง ไปใช้ในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์

ข้อเสีย

๑. การนำเรื่องแบบฉบับเดิม เช่น เรื่องรามเกียรติ์ ไม่ควรนำไปปรับเช่น เรื่องที่แต่งใหม่ ควรจะอนุรักษ์ศิลปะในการเชิด การร้อง การพากย์ เพลงและดนตรีที่ใช้ประกอบ รักษาเอกลักษณ์ของการแสดงหนังตะลุง ซึ่งเป็นศิลปะเฉพาะตัวในการเชิดและการพากย์ บางคณะนำไปปรับปรุง โดยไม่รักษาแบบฉบับเลย ซึ่งไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางดี

๒. การแสดงที่เอาใจผู้ชมเกินไป เช่น ใช้ภาษาหยาบโลนจนเกินไปหรือการเสียดสีสังคมจนก่อให้เกิดความไม่สงบ

๓. เรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ ออกจะไม่คำนึงถึงเอกลักษณ์ของหนังตะลุงในเรื่องคติธรรม ค่านิยมที่ดี ซึ่งสอดแทรกไว้อย่างแนบเนียนในบทของการโต้ตอบของตัวละครหรือบทตลก ซึ่งถือว่าเป็นการรับผิดชอบสังคมอย่างสูง

ข้อเสนอแนะ

๑. บทหนังตะลุงภาคกลางของเก่า ควรอนุรักษ์และถอดเป็นอักขระปัจจุบันเพื่อเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมพื้นบ้านสืบไป

๒. การสืบหาบทหนังตะลุงภาคกลางของเก่าให้มากกว่านี้ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบ

๓. ปัจจุบันมีผู้เคยเชิดหนังตะลุงสมัยก่อนยังมีชีวิตอยู่บ้างแต่อายุมากและปัจจุบันมิได้เล่นแล้ว บทที่เคยเล่นก็มิได้มีไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เมื่อนึกดูก็พอจำได้บ้างแต่ไม่ติดต่อกัน น่าจะมีการติดตามและจดบันทึกไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นแนวในการศึกษาเปรียบเทียบต่อไป และควรมีการทำโดยเร่งด่วน เพราะท่านเหล่านั้นมีอายุค่อนข้างมาก

๔. ควรคิดตามบทที่ใช้เล่นในปัจจุบัน ซึ่งผู้แสดงคิดเค้าโครงขึ้นเองให้ได้หลาย ๆ คณะ เพื่อศึกษาและดูอิทธิพลของสภาพแวดล้อมและสังคมที่มีต่อการแสดงประเภทนี้

๕. ควรรวบรวมบทที่ไพเราะของแต่ละตอน แต่ละประเภท เช่น บทชมโฉม บทโศก เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับนายหนังรุ่นใหม่ที่จะปรับปรุงบทของตนให้ไพเราะขึ้น

๖. รัฐควรส่งเสริมการแสดงประเภทนี้ เพราะเสียค่าใช้จ่ายไม่มาก และหนังตะลุงยังเป็นที่นิยมของคนในจังหวัดต่าง ๆ การส่งเสริมอาจทำได้ในรูปต่าง ๆ เช่น เผยแพร่การแสดงที่ปรับปรุงบทและใช้เทคโนโลยีช่วยให้ทันต่อสภาพของสังคม ในงานสำคัญ ๆ ของรัฐหรือเอกชน หรือเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เพื่อกระตุ้นให้คนสนใจและติดตาม เมื่อมีโอกาสก็จะหาไปแสดง ทำให้การแสดงประเภทนี้เป็นอาชีพที่มีรายได้ดี ก็จะเกิดคณะใหม่ ๆ มากขึ้น

๗. ถ้าสามารถทำได้ วิทยาลัยครูทั่วพระราชอาณาจักรควรบรรจุไว้ในเนื้อหาหลักสูตรวรรณกรรมการแสดงหรือวรรณกรรมพื้นบ้าน ให้มีการวิจัยข้อดี ข้อบกพร่อง แล้วปรับปรุงให้ดีทั้งในด้านการประพันธ์บทและการแสดง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในด้านประชาสัมพันธ์เป็นอย่างยิ่ง เพราะหนังตะลุงแม้จะลดน้อยลงกว่าแต่ก่อน แต่ก็ยังมีอิทธิพลสูงต่อความนึกคิดของชาวบ้าน การปรับปรุงจึงต้องนึกถึงความผิดชอบของสังคมด้วย

๘. ควรจะทำการประกวดการแสดงหนังตะลุงในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคกลาง โดยกำหนด เรื่องอย่างเดียวกันให้แสดง เพื่อศึกษาเปรียบเทียบขนบการแสดง วิธีการแสดงตลอดจนบทที่ใช้ประกอบ จะทำให้มีการปรับปรุงการแสดงหนังตะลุงที่จะเป็นประโยชน์ในการเป็นสื่อสารที่ดีอีกแขนงหนึ่ง

บรรณานุกรม

เครือวัลย์ เรืองศรี "หนังตะลุง", **วารสารมุนี** ๓ (ธันวาคม ๒๕๒๕), หน้า ๓๔-๓๕.

ชวน เพชรแก้ว, **วรรณกรรมหนังตะลุง** (วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี) (อัดสำเนา)

เชิดชูเกียรติ นายอิ่ม จันทร์ชุม. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๗, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ร่วมกับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุงและศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ตำนานละครอิเหนา.** ธนบุรี : ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๒๗

ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกุล. **ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในศิลปะการแสดงหนังตะลุง.** พระนคร : สถาบันไทยคดีศึกษา, ๒๕๒๕.

รักพร ชังตดา. **หนังตะลุง ภาคอีสาน** โครงการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำริ ๒๕๒๖

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. **หนังตะลุง. สงขลา** : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ร่วมกับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้.

เอนก นาวิกมูล. "หนังตะลุงในภาคใต้ ภาคกลาง ภาคเหนือ และอีสาน", **ศิลปวัฒนธรรม** ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑๑ หน้า ๒๖-๓๗,

ผู้มีอุปการคุณ

จังหวัดเพชรบุรี

นายสุวรรณ จันทร์สม	อธิบดีกรมสามัญศึกษา
นายชลอ วงศ์ปักษา	รองอธิการวิทยาลัยครูเพชรบุรี
นายบัวไทย แจ่มจันทร์	อาจารย์วิทยาลัยครูเพชรบุรี
นายโกวิท สุรัสวดี	รองเลขาธิการคุรุสภา
นายป่วน เชิดชำนาญ	นายหนัง
นายน้อง ยิ้มแย้ม	นายหนัง
หมอชอน พวงมาลัย	นายหนัง
นายเจริญ สมบูรณ์	นายหนัง
นายเจริญ ทับแก้ว	นายหนัง
นายผ่อน สืบสาย	นายหนัง (ถึงแก่กรรม)
ครูลาภ กลิ่นอุบล	นายหนัง

กรุงเทพมหานคร

นายภิญโญ ศรีจำลอง
พลตรี อุทาร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นายทองใบ เรืองนนท์

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เจ้าอาวาสวัดกษัตราธิราช	
พระภิกษุไสว	
นายพนัส จุฑานนท์	
นายหวล สุมาลัย	(ถึงแก่กรรม)
ม.ร.ว.จรูญสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์	
นายสมบัติ เจริญไทย	